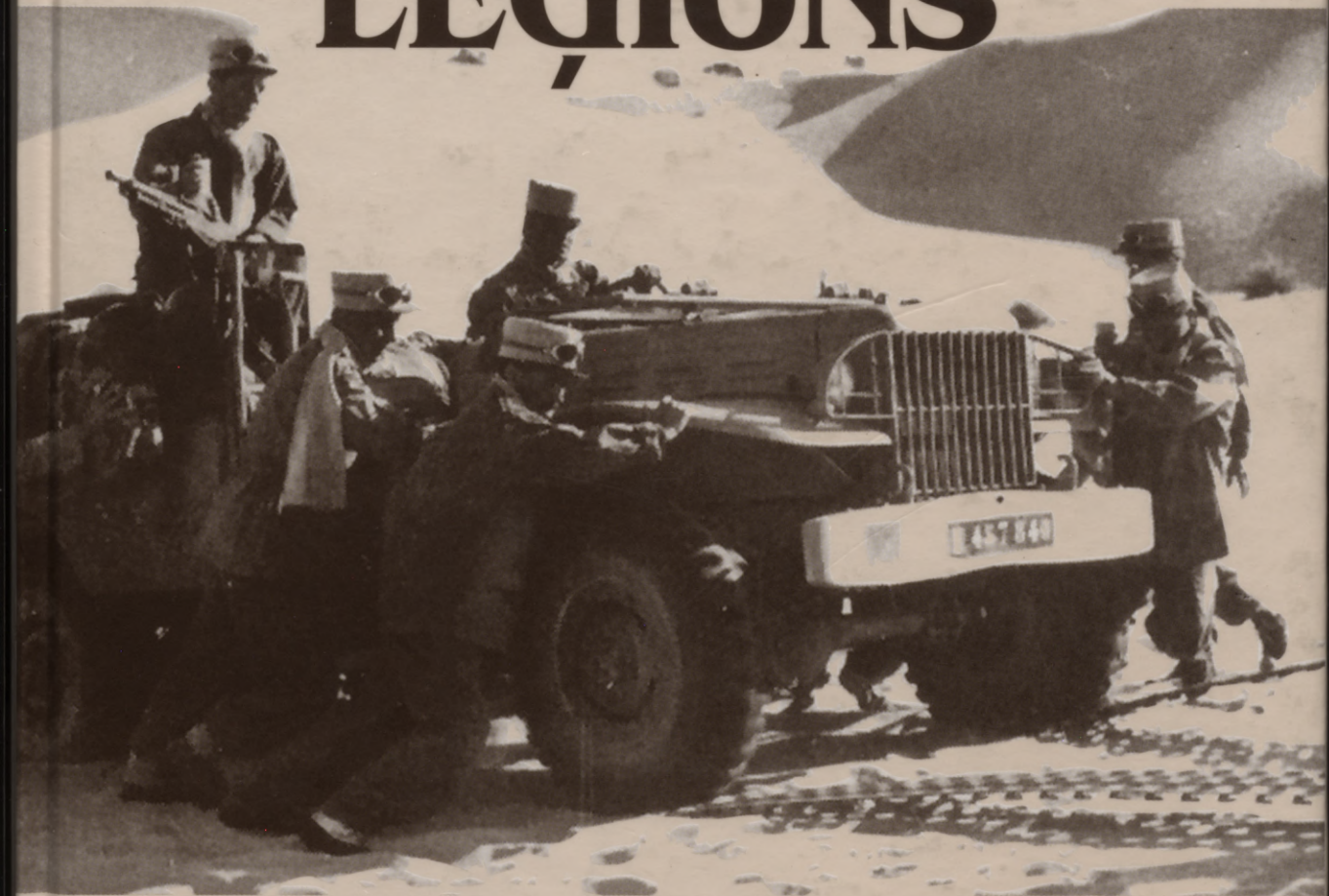
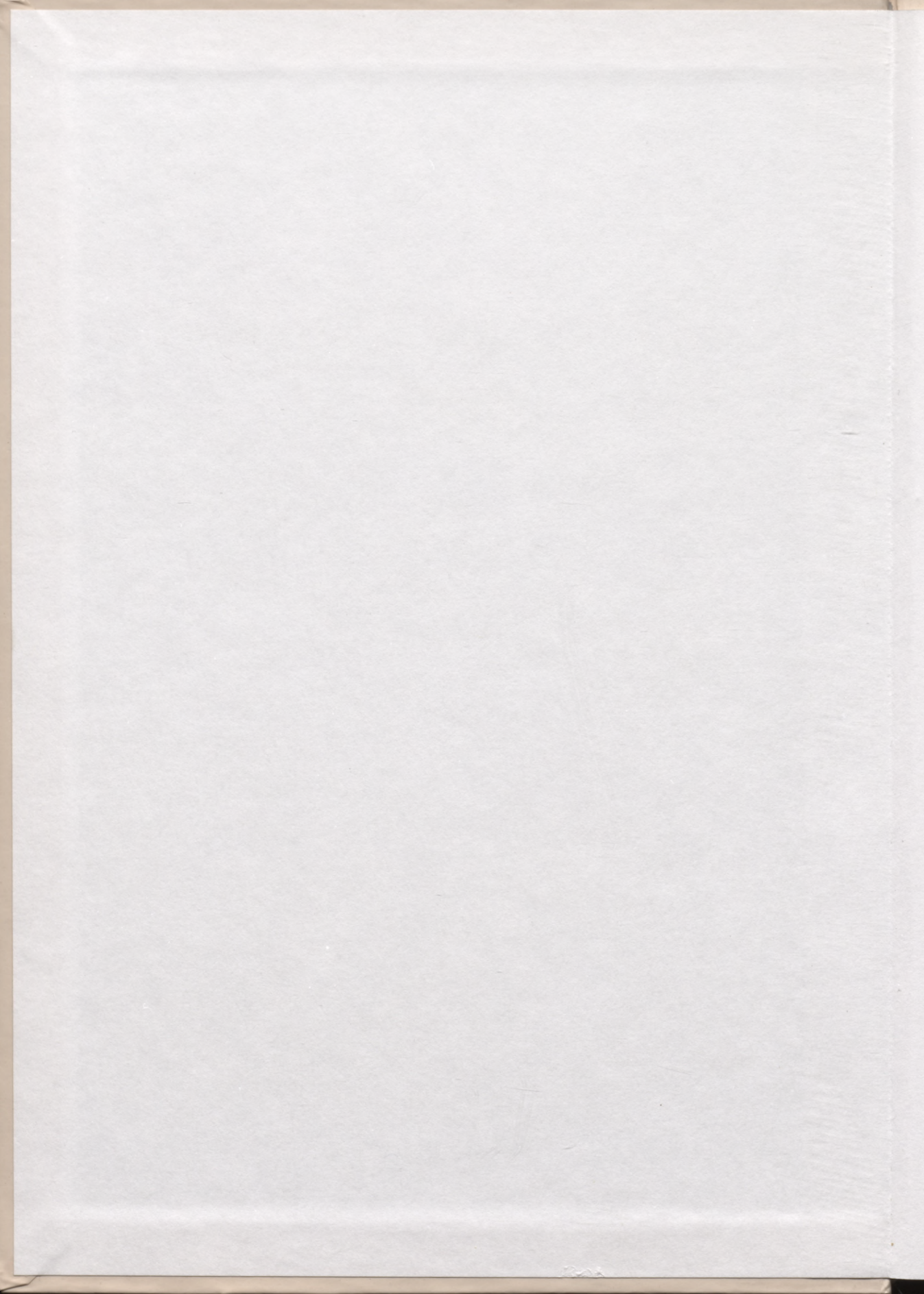

BRUNO PLŪME

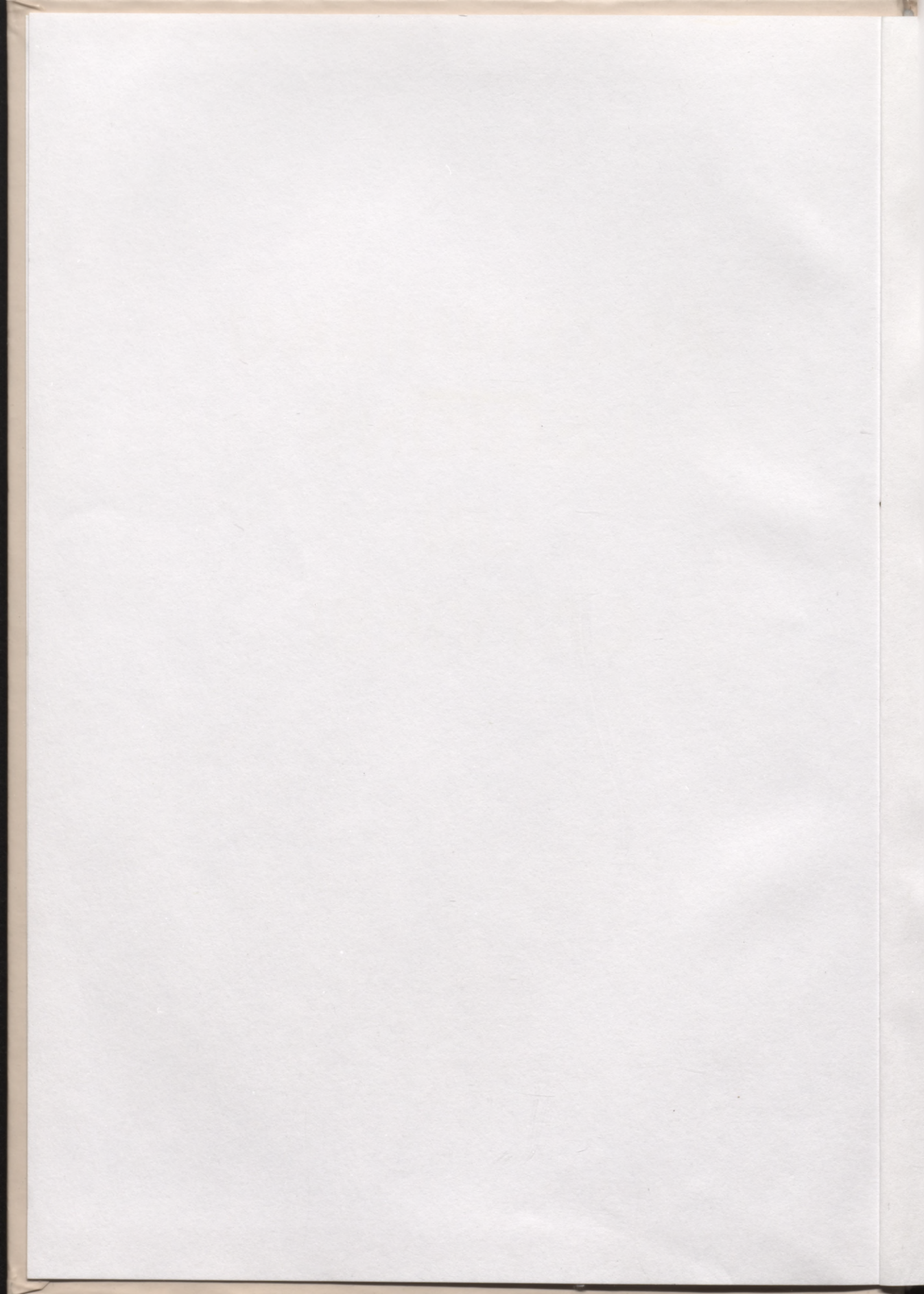
ĀRZEMNIEKU LEGIONS

UN
LATVIEŠI

ĀRZEMNIEKU
LEGIONS
UN
LATVIEŠI

2004-5
L 154

030H021NHC

L
35

Pateicība

ĀRZEMNIEKU LEĢIONS , UN LATVIEŠI

Vāks: Ina Brikmāne

Bruno Plūme
LIMBAŽOS
2004

© Bruno Plūme

ISBN 9984-19-242-1

0304051476

2-4005
121

ĀRZEMNIEKU

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

LEĢIŅUS

UN

LATVIEŠI

Vāks: Inta Brikmane

ISBN 9984-19-542-1

Bruno Plūme
LIMBAŽOS
2004

© Bruno Plūme

TRIS VĒSTULES

Pateicība

LEGIONĀRU STĀSTI

DRIKS - Degošā zeme

Katra grāmata ir kopīgs veikums.

Esmu pateicību parādā, vispirms maniem cīņu biedriem, kas dalījušies ar mani savās atmiņās - vārdos, rakstos un bildēs. Pateicība Ernestam Bonapartam Francijā, Arnim Bušam Amerikas Savienotās valstīs, Jāzepam Greizim Kanādā, Arnoldam Kārkliņam Latvijā un daudziem citiem, arī tiem, kas šodien jau aizsaulē. Lai šī grāmata ir liecība viņu pūlēm un likteņiem. Kalpodami svešās armijās un vēlāk izkaisīti svešās zemēs, ar dažādām veiksmēm un neveiksmēm, viņi vienmēr palikuši latvieši, uzticīgi savai zemei un savai tautai.

Pateicība sekojošiem vēl dzīvojošiem, kas piedalījušies grāmatas veidošanā: Ilgonim Dambītim par nebeidzamiem korektūras darbiem, māksliniecei Intai Brikmanei par padomu un vāka māksliniecisko apdari.

Beidzot pateicība Latvijas Aizsardzības ministrijai un *Tēvijas Sarga* redaktorei Līgai Lakučai, kas saskatīja grāmatai kultūrvēsturisku nozīmi un visādā veidā atbalstīja tās iespiešanu.

Pateicība arī Limbažu rajona padomei par finansiālo atbalstu.

Pateicība arī Limbažu pilsētas domei par finansiālo atbalstu.

Ar nopietnām summām grāmatas izdošanu sekmējuši Ernests Bonaparts Francijā un Aldona Briede Limbažos.

Vēstule

Arvīda vēstules

NOLIVION

DIEN BIEN PHU

Divas vēstules no Dienbachfu

PARĪZES LAIKI

GA MĪLMANE - Dažas atmiņas no Parīzes laikiem

PIEVĀRDS

Pielikums - Latviešu legionāri

Dienesta pakāpes franču armijā un legionā

LATVIEŠI ĀRZEMNIEKU LEGIONĀ 1940.-1946. GADOS

SODĀ 1941.-1946. GADOS

JAUNĀIS LEGIONS

SIDI-BEL-ABEZ

Izpleiņu lēcjs

22 PASTEUR

LETS ATCEROS VIETNAMU

Vietnama

RC-4

Gūsti

Pārskolotais

Ķīna

CEĻŠ UZ BRĪVĪBU

Korpus

Saturs

IEVADAM

Es karā ...	7
Vācijā	11
Mindenē	14
Gūstā	18

LATVIEŠI ĀRZEMNIEKU LEĢIONĀ

Kā pieteicāmie ārzemnieku leģionā	23
Atceras Jāzebs Babris	27
Atceras Herberts Mustis	28
Nopietns brīdinājums	30
Vēstule <i>Latvijai</i> no Indoķīnas	30
No sapņiem līdz dzīves īstenībai	30
Vēstule <i>Latvijai</i> no Saigonas	30

ĀRZEMNIEKU LEĢIONA ĪSA VĒSTURE

A.ŠMITS – VECAIS LEĢIONS

Ārzemnieku leģions	39
Kazba Āfrikas oāzē	41
Dienvīdmarokas nemiernieki	44
Šleju gūstīšana tuksneša kalnainē	46
Tirgus pie tuksneša robežas	48

JAUNAIS LEĢIONS

<i>SIDI-BEL-ABBES</i>	51
Izpletņu lēcējs	53
<i>SS PASTEUR</i>	57

ES ATCEROS VIETNAMU

Vietnama	63
RC-4	68
Gūstā	73
Pārskološana	82
Ķīnā	91

CEĻŠ UZ BRĪVĪBU

Kotbusa	94
---------	----

VIETNAMAS KONFLIKTS UN HO ŠI MINA FENOMENS	103
TRĪS VĒSTULES	108
LEĢIONĀRU STĀSTI	
RŪRIKS – Degošā zeme	110
Vīrs ar bambusu	110
Sastapšanās kalnos	112
Nāves viesulī	113
Labāk lodi	115
Latviešu cīņu vanagi Tunisijā	115
Atkal džungļos	119
Kapu krusti forta vietā	119
Kambodžas galvaspilsētā	120
Anamītu dižsvētkos	121
Hoa-Hao vienības	121
Ar cigaretēm pret asinsdēlēm	122
ARNOLDS KĀRKLIŅŠ – Mani piedzīvojumi Leģionā	123
Desmit dienas Indoķīnas frontē	129
Sahāras rota	131
JĀNIS RAPŠA – Patruļa Lībijas tuksnesī	131
SARUNA AR ARVĪDU	133
Vēstule	138
Arvīda vēstules	139
NOUVION	152
DIEN BIEN PHU	158
Divas vēstules no Dienbienfu	159
PARĪZES LAIKI	159
OLGA MĪLMANE – Dažas atmiņas no Parīzes laikiem	163
PĒCVĀRDS	166
Pielikums – Latviešu leģionāri	169
Dienesta pakāpes franču armijā un leģionā	170
LATVIEŠI ĀRZEMNIEKU LEĢIONĀ 1940.–1956. GADOS	174
VECAIS LEĢIONS 1900.–1940. GADS	182

103
108
MADAVI
110
110
112
113
114
115
119
119
119
120
121
121
122
123
129
131
131
133
138
139
140
142
142
143
144
144
145
146
146
147
147
148
148
149
150
150
151
151
152
152
153
153
154
154
155
155
156
156
157
157
158
158
159
159
160
160
161
161
162
162
163
163
164
164
165
165
166
166
167
167
168
168
169
169
170
170
171
171
172
172
173
173
174
174
175
175
176
176
177
177
178
178
179
179
180
180
181
181
182
182
183
183
184
184
185
185
186
186
187
187
188
188
189
189
190
190
191
191
192
192
193
193
194
194
195
195
196
196
197
197
198
198
199
199
200
200
201
201
202
202
203
203
204
204
205
205
206
206
207
207
208
208
209
209
210
210
211
211
212
212
213
213
214
214
215
215
216
216
217
217
218
218
219
219
220
220
221
221
222
222
223
223
224
224
225
225
226
226
227
227
228
228
229
229
230
230
231
231
232
232
233
233
234
234
235
235
236
236
237
237
238
238
239
239
240
240
241
241
242
242
243
243
244
244
245
245
246
246
247
247
248
248
249
249
250
250
251
251
252
252
253
253
254
254
255
255
256
256
257
257
258
258
259
259
260
260
261
261
262
262
263
263
264
264
265
265
266
266
267
267
268
268
269
269
270
270
271
271
272
272
273
273
274
274
275
275
276
276
277
277
278
278
279
279
280
280
281
281
282
282
283
283
284
284
285
285
286
286
287
287
288
288
289
289
290
290
291
291
292
292
293
293
294
294
295
295
296
296
297
297
298
298
299
299
300
300
301
301
302
302
303
303
304
304
305
305
306
306
307
307
308
308
309
309
310
310
311
311
312
312
313
313
314
314
315
315
316
316
317
317
318
318
319
319
320
320
321
321
322
322
323
323
324
324
325
325
326
326
327
327
328
328
329
329
330
330
331
331
332
332
333
333
334
334
335
335
336
336
337
337
338
338
339
339
340
340
341
341
342
342
343
343
344
344
345
345
346
346
347
347
348
348
349
349
350
350
351
351
352
352
353
353
354
354
355
355
356
356
357
357
358
358
359
359
360
360
361
361
362
362
363
363
364
364
365
365
366
366
367
367
368
368
369
369
370
370
371
371
372
372
373
373
374
374
375
375
376
376
377
377
378
378
379
379
380
380
381
381
382
382
383
383
384
384
385
385
386
386
387
387
388
388
389
389
390
390
391
391
392
392
393
393
394
394
395
395
396
396
397
397
398
398
399
399
400
400
401
401
402
402
403
403
404
404
405
405
406
406
407
407
408
408
409
409
410
410
411
411
412
412
413
413
414
414
415
415
416
416
417
417
418
418
419
419
420
420
421
421
422
422
423
423
424
424
425
425
426
426
427
427
428
428
429
429
430
430
431
431
432
432
433
433
434
434
435
435
436
436
437
437
438
438
439
439
440
440
441
441
442
442
443
443
444
444
445
445
446
446
447
447
448
448
449
449
450
450
451
451
452
452
453
453
454
454
455
455
456
456
457
457
458
458
459
459
460
460
461
461
462
462
463
463
464
464
465
465
466
466
467
467
468
468
469
469
470
470
471
471
472
472
473
473
474
474
475
475
476
476
477
477
478
478
479
479
480
480
481
481
482
482
483
483
484
484
485
485
486
486
487
487
488
488
489
489
490
490
491
491
492
492
493
493
494
494
495
495
496
496
497
497
498
498
499
499
500
500

VĪETNAMAS KONFLIKTS UN HO ŠI MINA FENOMENS
TRIS VĒSTULES
LEGIONĀRU STĀSTI
RŪRIKS - Deģošs zeme
Virs ar lampu
Sastādānās kalnos
Nīves viesu
Labāk jodi
Latviešu cīņu vānagi Timsijā
Atkal dzimļos
Kapu krāsū lora vieta
Kambodžas gaļaspīšētā
Anamītu dižvēstīkos
Ho-Hao vietnās
Ar cigaretiem pret asinsbētiem
ARZEMNIEKU LEGIONĀRI
Desmit dienas Indokīnas frontē
Sahāras totā
Kazba Āfrikā
Dienvidmaršruts
Šeju krosu tūkstus
Tirdzniecības punkti
ARZEMNIEKU LEGIONĀRI
Arzīda vēstules
NOUVOŅ
DIEN BIEN PHU
Divas vēstules no Dienvidu
PARĪZES LAIKI
OLGA MILMANE - Dažas stāpas no Parīzes laikiem
PĒCVĀRDS
Pielikums - Latviešu legionāri
Dienesta pakāpes franču armijā un legionā
LATVIEŠI ARZEMNIEKU LEGIONĀRI 1940-1956. GADOS
VĒCAIS LEGIONS 1900-1940. GADS

IEVADAM

Es karā...

Kādā 1944. gada jūlija pēcpusdienā pastnieks pienesa mājās man personīgi adresētu ierakstītu pavēsti. Pavēstē bija minēts apmēram tā, ka sakarā ar ģenerāldirektora rīkojumu esmu iesaukts gaisa spēku izpalīgos un tieku aicināts zināmā dienā un laikā ierasties Lādes dzelzceļa stacijā, līdzīgi ņemot apakšveļas kārtu, zobu birstīti, karoti, nazi, dakšīņu un pārtiku vienai dienai. Neierašanās gadījumā tikšu sodīts likumā paredzētā kārtībā. Man vēl nebija 17 gadu.

Sekojošais stāstījums nav vēsture vai hronoloģiska uzskaitē, drīzāk personīgi piedzīvotais, kas dziļāk iespiedies atmiņā un kas kaut kādā veidā atstājis zīmes manās turpmākajās gaitās, kara un pēckara gados.

Pāris mēnešus iepriekš Lādes dzelzceļa stacijā, ceļā uz Vāciju izlādējās 15. divīzijas autorota ar dažādiem ejošiem un velkamiem spēkratiem, ieročiem un sakaru līdzekļiem. Ganību krūmos pie stacijas tika atstāti mazi 3,7 mm prettanku lielgabali, uz skaistām gumijas riepām. Ar savu draugu, tos izpētījuši, nolēmām, ka, dziļāk vienu krūmos ievilkt, nevienam to nepietrūktu un mums piederētu personīga artilērija nezināmai vajadzībai. Redzot mūsu interesi, kāds leģionārs mums paskaidroja, ka ieroči ir bojāti, tāpat kā grāvī ieslietās daudzās šautenes, kas arī piesaistīja mūsu interesi.

Pēc pāris nedēļām rota aizvācās kā nākusi, visas mašīnas atkal nogādātas stacijā un uzlādētas uz vagoniem. Ar lielu entuziasmu, cik spēdams, palīdzēju transportam, stūrēdams tauvotos satiksmes līdzekļus, atstājot pat novārtā savus lauku darbus. Mana māte katru dienu cepa milzīgus maizes klaipus, un viss piens tika nogādāts rotas virtuvei.

Armija, ieroči un braucamie līdzekļi - laikam neviens zēns nav imūns pret šādiem vilinājumiem. Iesaukšanas pavēli saņēmu lielā sajūsmā, ko gan slēpu no vecākiem. Manas vienīgās rūpes šajā laikā bija, ka karš varētu beigties bez manas piedalīšanās. Stacijā noteiktā dienā satiku visus sava pagasta puisi. Tika minēti pāris vārdu, kas dažādu iemeslu dēļ nebija ieradušies. Šinī laikā sarkanarmija jau bija pāri Latvijas robežām un pie Zaļiem stabiņiem un citur vācieši ar vietējiem kļaušiniekiem raka pozīcijas un dziļus prettanku grāvjus. Arī es kādu nedēļu tur dūšīgi norakos, kas nepieder pie manām mīļākām atmiņām.

Rīgā, pēc visādām pārbaudēm, beidzot tikām izdalīti pa dažādām vienībām, pats ar citiem pagasta puisiem tiku iedalīts tā dēvētā *Hauptmann Fabig* apmācības bataljonā, kas bija novietots kādas pamestas fabrikas korpusā Mazā Nometņu ielā, Pārdaugavā. Instruktori bija vācieši no Hermana Gēringa izpletņu lēcēju divīzijas, apkārušies ar Dzelzs krusta lentēm. Dienesta valoda bija vācu. Par tulkiem bija uzmetušies Latvijas Jaunatnes organizācijas pārstāvji, bet viņu iespaids mazinājās,

Rīgu atstājot, un, Vācijā nonākot, pazuda pavisam. Instruktori, karā rūdīti veterāni, ar mums sākumā apgājās uzkrītoši laipni, kā ar bērniem, bet arī tas mainījās, Vācijā nonākot. Visās armijās jauniesauktos pirmajos mēnešos «ielauž» un pieradina pie armijas dzīves ar nejdzīgu disciplīnu un milzīgu trenkāšanu, līdz brīdim, kad, vecā vācu ķeizara Fridriha vārdiem runājot - zaldāts savu virsnieku bīstas vairāk par nāvi. Šis ielaušanas laiks, mums par lielu pārsteigumu, pienāca vēlāk - Vācijā. Rīgā jutāmies kā starp savējiem. Ietērpti tikām jaunās Hitlera jaunatnei līdzīgās jakās, biksēs un cepurēs, tikai zilajās luftvafes krāsās. Vīrs kabatas un pie cepures vācu ērglis un pie piedurknes latviešu karodziņš. Tādi mēs iesoļojām Otrā pasaules kara karstākajā laikā.

Septembra sākumā mani apciemoja tēvs ar ziņām no mājām. Nabes muižā, aiz milzīga dzeloņdrāšu žoga, esot ierīkota nometne vāciešu soda rotai. Izbadējušies vācieši nežēlīgi dauzīti, trenkāti darbos un apmācībās un ar zīmēm prasījuši pēc maizes, bet vietējiem bijis stingri noliegts viņus barot vai ar viņiem sarunāties. Mana māte sagriezusi maizes klaipu gabaliņos un tos izlikusi uz nometnes ceļa, un sargi atļāvuši gūstekņiem šos gabaliņus pacelt. Savā prātā esmu bieži pārcilājis šo spilgto stāstījumu. Kā apvienot augsti civilizētu zemi, kāda noteikti bija Vācija, ar izciliem rakstniekiem, prātniekiem un zinātniekiem, ar viziteiktāko nežēlību pret citiem un pret savējiem. No krievu komunistiem, protams, ko citu nevarēja sagaidīt.

Atgriežoties Nometņu ielā. Mūsu dienas pagāja dažādās apmācībās. Mēs soļojām un griežāmies ierindā pēc vācu parauga, gulāmies un cēlāmies lauku apmācībās un šautuvē šāvām mērķos ar garajām franču šautenēm. Labākie šāvēji saņēma dienas atvaļinājumu Rīgā. Arī es kādu sestdienu ar atvaļinājuma zīmi kabatā devos pāri Akmens tiltam. Abos tilta galos vācu žandarmi pārbaudīja dokumentus.

Neaizmirstami atmiņā palikusi lielā «caurejas» nakts. Kādas svētdienas pēcpusdienā nometnē ieradās dažas laipnas un runīgas dāmas ar lielu zemeņu buberta katlu, kā viņas teikušas - saldajam ēdienam mūsu zēniem. It kā sūtīts no Sarkanā krusta jeb kādas baznīcas dāmu komitejas; sekojošā izmeklēšanā tas nekad netika īsti noskaidrots. Buberts bija ļoti garšīgs, ko varu personīgi apliecināt. Pirmās saindēšanās pazīmes parādījās ap pulksten 10 vakarā, un īsā laikā visa nometne, ieskaitot vācu virsniekus un instruktorus, atradās trauksmes stāvoklī. Tualešu, protams, nepietika. Veiklākie nonāca pagalmā, slimākie atvieglinājās, kur gadījās. Steigā atsauktie ārsti un sanitāri izsniedza dažādas profilakses, vārgākie tika aizvākti uz slimnīcām. Nākošajā dienā mācības nenotika. Mēs atkopāmies no pārdzīvotā, aptīrījām apkārtni un devāmies pastaigās Arkādijas dārzā. Vienīgie, kas izbēga no lielās caurejas, bija sardzē stāvošie, jo to vakara maltītē buberts bija izbeidzies, un tie, kam saldaiss sevišķi negaršoja. Minēja dažādas versijas par slimības cēloņiem, bet vainīgie netika atrasti.

Otrs neaizmirstams notikums bija nakts uzlidojums Mazās Nometņu ielas rajonam. Tiešā bumbas trāpījumā patvertnei bojā gāja ap 40 zēni. Uzlidojums

turpinājās visu nakti. Ar dažiem biedriem nolēmām pazemē nelīst un patvērumu meklējām grāvjos un zem kokiem. Vācu zenīartilērija un starmetēji bija ļoti aktīvi. Sevišķi prātus mūs, nepieredzējušus karotājus, mulsināja eksplodējušo zenītlādiņu šķembas, kas atgriezās zemē ar dažādām skaņām. Sīkās šķembas čivināja kā sīki putniņi, pieņēmas skaļumā un likās, ka nekad nepiezemēsies. Lielās šķembas rupji vāvuļoja un likās sevišķi bīstamas. Gaiss bija pilns ar šādām skaņām, arī ar starmešu stariem, zenīartilērijas šāvieniem, bumbu sprādzieniem un trauksmes sirēnām. Bruņu cepures vēl nebija izsniegtas, un drēbes cepurē jutos neaizsargāts. Ieraudzījis krūmos pamestu bruņeni, centos to pievākt, bet, ieraudzījis tajā lielu robotu caurumu, steigā aizmetu to prom. Tās bija mūsu pirmās īstās uguns kristības, pie tam pavisam neapmierinošas. Mēs bijām pasīvi dalībnieki un apskaudām zēnus, kas bija iedalīti zenīartilērijā pie Ķeguma, kas darbojās pie īstiem lielgabaliem ar īstu munīciju un spēja atbildēt bumbvedējiem.

Drīzi pēc tam kādā laukumā nodevām svinīgo solījumu latviešu valodā, tekstu neatceros, un nosolojām parādē mūsu iesaucēja ģenerāļa Dankera un citu latviešu un vācu viesu priekšā. Pirmais soļoja vāciešu vads prūšu solī, tad speciāli apmācīts zēnu vads ar šautenēm, tad mēs pārējie, parastā kopsolī. Prūsijas parādes maršu spēlēja vācu kara orķestris. Tikām filmēti, un pēcāk Egerā man bija izdevība sevi ieraudzīt nedēļas apskatā kinoteātrī.

Septembra beigās pienāca ziņa, ka vācieši atkāpušies no Vidzemes un nocietinājušies kaut kur pie Ādažiem. Klīda visādas pretrunīgas baumas par Rīgas likteni. Rīdziniekus aicināja evakuēties. Arī mūs, pa šo laiku nometinātiem Kr.Barona ielas skolā, smagajās automašīnās aizveda uz Kurzemi, vispirms uz Saldus pilsētu. Mans vads iekārtojās pilsētas valdes pagrabā. Naktī sekoja garš, bet ne sevišķi intensīvs uzlidojums. Ar intervāliem tika nomesta pa bumbai, un tā visā nakts garumā. Kādā starpbrīdī atstājām pilsētu un izklīdām pilsētas nomalē, pats ar dažiem zēniem pie savāktām siena gubām. Nakts bija diezgan gaiša, kaut kur tālumā, bumbošanu neievērojot, spīdēja gaismaīņa un skanēja gatera zāģa troksnis. Ar pārīs draugiem nolēmām uzmeklēt kādu lauku sētu, kur pārgulēt un varbūt sameklēt ko

Jauniesauktie pie Māras diķa Rīgā 1944. gada septembrī.

No kreisās G.Ziema, J.Zvirbulis, V.Plinte.

ēdamu. Devāmieš ceļā pāri tīrumiem un pļavām. Pēc pāris nosoļotiem kilometriem tālumā ievērojām pļavā vairākus baltus plankumus Tuvāk pieejot, tie izrādījās salocīti balti izpletņi. Pievācām vienu un griezāmieš atpakaļ, jo neapbruņoti negribējām tikties ar nomestiem partizāniem. Par redzēto pastāstījām vāciešiem. Vēlāk atnāca zēnu grupa, kas nakti bija pavadījusi mežā un stāstīja, ka visi nolikušies uz guļu, atstādami nomodā sargu. Sargs savukārt redzējis apkrāvušos cilvēku grupu, kas zosu gājienā ar atstarpēm kaut kur tumsā devusies pa meža taku. Neapbruņots un bīdamies sacelt trauksmi, viņš pārējos gulētājus modinājis tikai, kad gājēji bija pazuduši. Vēlāk, visu pārdomājot, nolēmām, ka gateris tika darbināts speciāli, lai norādītu pulcēšanās virzienu nomestiem partizāniem.

Nākamajā dienā mūs nometināja kādā lielā lauku sētā vairākus kilometrus no pilsētas. Ilgi atcerējos mājas nosaukumu, tagad tas man pagasis. Mūsu gājienos pirmo reizi izjutu īstu izsalkumu, kad katru brīdi vēlējos kaut ko iekost. Biju vēl augošs zēns. Ceļojot mūsu galvenās rācijas bija portugāļu sardīņu bundžas ar paciņu vācu iemīļoto «Knaeckebrot» - plānām rupju miltu sausām vafelēm, ko savā mūžā redzēju pirmo reizi. Lauku sētā ēdiens uzlabojās ar vietējiem produktiem, gan sagatavotiem vācu gaumē. Nekad neesmu varējis pierast pie vācu saldajām putrām vakaros. Tās bija gatavotas līdzīgi mūsu putrām ar grūbām vai makaroniem, tikai sāls vietā piebērts mazliet cukura.

Tālākais ceļš bija uz dzelzceļa lafētēm, starp bruņu ratiem un liulgabaliem līdz Skrundai, tad gar Ventas krastiem kājām līdz Kuldīgai, kur uzskavējāmieš vairākas dienas. Kā nonācām līdz Grobiņai - neatceros. Atceros nakts uzlidojumu Liepājai un arī Grobiņai. Liepājā ieradāmieš 9. oktobra pievakarē, un sākās jauns uzlidojums. Uz visiem kuģiem ostā bija zenītieroči, un likās, ka visi ieroči tika izšauti bez tēmēšanas, lai radītu ložu valni ostas apkārtnē. Lidmašīnu rūkoņas, starmešu kūļi, zenītartilērijas šāvienī un bumbu eksplozijas mūs apņēma vēl nepiedzīvotā kakofonijā. Negribēdamī list pazemes patvertnēs un Liepāju nepazīdamī, nakts laikā līdz ar dažiem biedriem iemetos zaļumos, kas izlikās kā parks, bet izrādījās kapsēta. Sagūlāmieš starp kapu kopiņām, lai būtu vismaz kaut kāds aizsegs no krītošām bombām. Bumbas krita vairāk ostas rajonā un tālāk nomalē. Otrā rītā sapulcējušies uzkāpām uz lielā kuģa *DONAU* un 10. oktobra pievakarē atstājām ostu, Liepāju un Latviju. Latvijā atgriezomī tikai pēc 25 gadiem.

Kuģojām visu nakti un visu nākošo dienu, apvilkuši vecas ar kapoku pildītas glābšanas vestes un sprieddami, cik ilgi tās mūs uzturēs virs ūdens. Bija aizliegtas ugunis, izplatījās baumas par manītām zemūdenēm. Kuģa dziļākajā stāvā bija novietoti krievu kara gūstekņi, gaiši apgaismotā telpā, jo tā nebija no ārienes redzama. Mēs viņus vērojām caur grīdas spraugām. Izmetušies puskailli lielajā karstumā, tie rādījās bezbēdīgi puiši, spēlēja kārtis, dziedāja un nebēdāja par glābšanas vestēm. Tādas viņiem nebija paredzētas. Viņi neizskatījās arī sevišķi

novājējuši, laikam jau bija paredzēti darbiem Vācijā. Bez mums, jauniejiem puīšiem, uz klāja atradās arī latviešu bēgļu ģimenes, sievietes un bērni ar savām iedzīvēm. Tie bija par mums drūmāki un, savas mantas sargājot, kvernēja uz klāja, degunus mutautiņos sabāzuši. Man bija viņus ļoti žēl, bet nepratu tos mierināt. Mēs vismaz atkāpāmies organizētā kārtībā, ja tā varētu teikt - viņi devās uz kaut ko tālu un nezināmu.

Pēdējais iesaukums vācu laikā, 1927. gadā dzimušie gaisa spēku izpalīgi no Valmieras apriņķa, Rīgā 1944. gada augustā. Fotografijas otrā pusē parakstījušies: Laimonis, Elmārs, Pēteris, Laimonis, Valdis, Viktors un Ziga.

Vācijā

Vēlā pievakarē kuģis piestāja Gotenhāfenes ostā Austrumprūsijā, tagad Polijā, nosauktu Gdiņas vārdā. Agrākais vācu nosaukums ostai bijis Gdingen. Pārgulējām kādā skolā un nākošā rītā devāmies ar vilcienu tālāk uz Egeras pilsētu Bohēmijas reģionā, tagad Heba (Cheb), Čehu republikā. Tikām noņemti pie lidlauka lielās barakās, patiesībā lielā baraku pilsētā. Galvenie iemītnieki skaita ziņā bija latviešu gaisa spēku izpalīgi. Bez mums noņemti atradās arī flāmu jaunieši un - Vlasova armijas kara skola. Mēs vērojām, ka viņi no rītiem devās apmācībās un vakarā atgriezās barakās dziedādami: «Moskvā mojā - ļubīmaja...» Garākie kadeti sniedzās pie diviem metriem, mazākie, varbūt desmitgadīgie, noslēdza kolonnu, ar mokām cenzdami ievērot kopsoli. Norūpējies viņus vēroja ģenerālis Petrovs,

tērpies cara laika formas garajā šinelī ar sarkaniem atlokiem un platiem uzpleču dēlišiem. Bija manāmi arī ungāru jaunieši brūnos ungāru formas tērpos.

Pats lidlauks bija ļoti plašs un zāļains. Nebija asfaltētu skrejceļu. Cik redzējām, tas tika izmantots pilotu apmācībām ar jaunajām strūklu lidmašīnām Me 262, kas tikko bija parādījušās atklātībā. Vēl neredzētā ātrumā tās pacēlās, nolaidās un lidoja apkārt, visādi manevrējot. Apkārt lidlaukam bija izvietoti no finieriem sasisti un izkrāsoti lidmašīnu maketi ienaidnieka maldināšanai. Pilsēta bija manāma tālumā, ar dziļu gravu, ko šķērsoja garš un augsts akmens tilts ar lieliem posmiem. Viens no šiem posmiem bija bumbvedēju sagrauts un tika atjaunots.

Sākās jaunas apmācības, šoreiz ar «rociņas» ielikšanu. Tie paši laipnie un izpalīdzīgie luftvafes instruktori pārvērtās briesmoņos un nežēlīgi mūs trenkāja pa apkārtnes piekalnēm un lejām ar visādiem sodiem. Ierindā soļojot dziedājām latviešu dziesmas, cik skaļi vien spējām. Dziedājām skaļāk un skaļāk, beidzot rēcām aizsmakušām balsīm, bet nekad pietiekoši skaļi instruktoriem. Man vēl šodien iet drebuļi pa kauliem, dzirdot *dzimm-dzi-rim-dzim-dzim* un *trādiridi-rallallā*. Tika izveidots soda vads dažādiem disciplīnas pārkāpējiem, kurus trenkāja vēl ļaunāk un ilgāk. Tā dēvētās dzimtenes pārtikas devas (Heimatverpflegung) kļuva trūcīgākas, un mēs devāmies sirojumos. Atradām vēl nenovāktus zemnieku laukus un noliktavas. Savācām galvenokārt kartupeļus, ko šķēlēs sagrieztus lipinājām apkārt krāsniņām. Reizēm pie mums iegriezās Latvijas Jaunatnes pārstāvis, atgādāja jaunākās avīzes un ziņas no Latvijas. Mēs visi sapņojām par atgriešanos Kurzemē.

Manā barakā kāds puisis saslima ar difteriju, un visa baraka nonāca 6 nedēļu ilgstošā karantinā. Tā tika izolēta un apsargāta. No rītiem un pievakarē sarga pavadībā devāmies uz tualeti un nomazgāties. Visu dienu pavadījām dīkdienībā. Spēlējām spēles, lasījām grāmatas un avīzes, ko mums piegādāja Jaunatnes pārstāvis, un gaidījām nākošo maltīti. Uz vairākām tīrām papīra lapām, tās divreiz pārlokot, es izgatavoju mazu grāmatiņu, kur sīkiem kaligrāfiskiem burtiem pierakstīju visas dzejas, ko atcerējos. Kad to pietrūka, griezos pie pārējiem. Pa šīm nedēļām man sakrājās īsts krājums ar varbūt 50 dzejām, ilustrētām ar lauku sētām un ainavām. Ar vairākiem zēniem kļuvām tuvi draugi un stundām spriedām par visu iespējamo. Bet galvenais temats bija Latvija, Kurzeme un 19. divīzija. Barakā bija ievilkts radio skaļrunis, un mēs klausījāmies par Kurzemes lielkaujām. Vairāk skolotie no mums bijām pietiekoši ielauzījušies vācu valodā, un tā vairs grūtības nesagādāja. Atkārtoti decembrī tika pieminēta latviešu 19. divīzija, un arī mēs vēlējamies būt Kurzemē. Ilgas pēc dzimtenes bija neizmērojamas.

Pārējie puīši pamazām kaut kur aizceļoja. Beidzot arī mēs tikām brīvībā un gatavojāmies Ziemsvētkiem. Brīvajā pievakarē aizgājām uz patālo mežiņu un noskatījām skaistu mazu eglīti mūsu barakai. To ārā nesot, mūs pārsteidza

mežsargs zaļā formas tērpā, ar spalvu pie zaļās platmales. Rokās viņam bija medību bise. Kārtīgi mūs izlamājis par meža laupīšanu, viņš lika mums eglīti atstāt mežā. Ziemsvētkus nosvinējām kopīgi, kaut kas tika lūgts un runāts, un laikam arī labāk paēsts.

Dažas dienas pēc svētkiem, visus sapulcinājis ēdamzālē, Latvijas Jaunatnes organizācijas virsnieks mums paziņoja, ka ar šodienu neesam vairāk gaisa spēku izpalīgi, bet gan SS audzēkņi (SS Zöglinge). Un ka 1. janvārī, pirms iedalīšanas citās vienībās, nodosim svinīgo zvērestu Ādolfam Hitleram. Dažiem no mums bija iebildumi, jo mēs bijām iesauktie, ne brīvprātīgie. Labprāt būsim brīvprātīgi SS vīri, ja mums atļauj atgriezties Kurzemē un tā tālāk. Kā mūsu virsnieks paskaidroja, augstākās instancēs pieņemts lēmums, ka visi ārzemnieki uz priekšu būs padoti Himleram, tātad SS. To grozīt nav mūsu spēkos. Tika apsolītas armijas rācijas ar 2 cigaretēm dienā un pudeli vīna mēnesī. No šī brīža kļuva nopietns smēķētājs, jo kaut kā šīs cigaretes bija jānokurina.

1. janvārī varbūt kāds simts mūsējo nostājāmies vēju appūstā laukumā. Laiks bija drūms, nebija parādes, mūzikas un garas runas. Zvērests tika nolasīts pa teikumam, ko mēs vāciski atkārtojām. Tekstu bijām mācījušies jau agrāk. Ja pirmo solījumu Rīgā esmu aizmirsis, šis zvērests man ir palicis atmiņā: *Ich schwore bei Gott diesen heiligen Eid, dass ich dem deutschen Fueerer Adolf Hitler...*, un tā tālāk. Nākošā dienā apmēram 50 puīši tikām nozīmēti apmācībām Tīringas provinces Jēnas pilsētā.

Jēna, kalniem apjozta, bija slavēta ar *Carl Zeiss* optisko lēcu fabriku, sevišķi svarīga kara laikā. Bijām izvietoti kalnos, pilsēta bija redzama ielejā ar masīviem fabriku korpusiem un skursteņiem. Plašā lokā ap pilsētu bija izvietoti lieli gaisa baloni, kurus varēja izlaist jeb ieritināt ar tērauda trosēm līdz 1000 metru augstumā. Tikām apmācīti šo balonu apkalpē. Drīz vien vācieši un arī mēs atjēdzām, ka modernām lidmašīnām, kas lidoja augstāk par kilometru, šie ar ūdeņradi pildītie baloni bija kā konfekte bērnam. Pietika dažas kārtas ar spīdošo municiju, lai tie uzliesmotu kā lāpas. Reti viņi tika izlaisti augstāk par pāri simts metriem. Uz inerces pamata tie tomēr tika lietoti, un mēs ap viņiem darbojāmies sasalušiem pirkstiem. Pievakarēs mūsu vada komandieris vahtmeistars Zonābends ar saviem palīgiem mūs ievadīja nacionālsociālisma ideoloģijā. Mēs sēdējām krēslos taisni izstiepušies kā alvas zaldātiņi, ar izstieptām plaukstām uz ceļiem, un klausījāmies par pēdējām kaujām un par nenovēršamo pēdējo uzvaru. Reizēm mums rādīja filmas. Mācības notika vācu valodā un reti tika tulkotas. Mācījāmies vācu dziesmas: *Edelweiss, Ein Heller und ein Batzen, Frue Morgens* un citas, un dziedājām tās arī soļojot. Tās atceros vēl šodien.

Mācības bija paredzētas vienu mēnesi, bet jau puslaikā dažus no mums, mani ieskaitot, aizsūtīja apmācībās pie 2 cm flakiem (zenītartilērijas) kādā atstatā vietā

bez kalniem. Brīvprātīgo bija vairāk kā vajadzīgs, varbūt tiku izvēlēts par sašautajām brīvdienām tālajā Rīgā. Bijām 20 latvieši un tāds pats skaits ungāru jauniešu brūnajos Šveika formas tērpos. Mitinājāmies atsevišķi, bet mācības bija kopējas un instruktoriem bija ko norauties. Mēs bijām iemanījušies vācu valodā, bet ar ungāriem instruktoriem bija mocības. Vāciski tie neprata nemaz. Iegaumēt un atkārtot garos un sarežģītos dažādu daļu nosaukumus un to darbību vācu valodā tiem likās neiespējami. Viņu izruna bija šausmīga, bet instruktori bija pacietīgi un iecietīgi pret saviem sabiedrotiem. Lamāties ungāri prata. Likās, ka viņu valoda sastāvēja tikai no lamu vārdiem. Tos mēs ātri iegaumējām un savstarpējās sarunās atbildējām viņu pašu valodā, visiem par lielu uzjautrinājumu. Ēdām vācu virtuvē. Badā nebijām, bet izsalkuši gan. Pēc divu nedēļu intensīva treniņa demonstrējām savu māku kādam ģenerālim, kurš apsveica mūs par veiksmīgu kursa pabeigšanu un apgalvoja, ka esam notriekuši divas ienaidnieku lidmašīnas.

Mindenē

Pēc kursa ungāri droši vien atgriezās Ungārijā, bet manu grupu aizsūtīja uz Mindenes pilsētu Vestfālē, kur priekšā atradām savējos no Jēnas. Mindene bija ievērojams satiksmes centrs. Plato Vēzeres upi uz augsta tilta šķērsoja kanāls, laikam jau saimnieciski ievērojams, jo kanāls un tilts bija apjots ar gaisa baloniem un zenītlielgabalu un ložmetēju ligzdām. Mūsu 2. rotas štābs ar virtuvi un darbnīcām atradās kādā skolā, puse zēnu trenējās dažādās lauku apmācībās, otra puse bija izdalīta balonu un ložmetēju novietnēs, sauktas par «stellēm». Vispirms tiku iedalīts pie balona. Mazā barakā mitinājāmies 6 zēni un 2 vecāki vācieši. Bijām visi viena novada puisi, un drēgnās dienas pavadījām pie balona, to nepārtraukti tīrot un pārbaudot. Balona iekārta bija sarežģītāka, kā sākumā izlikās. Bija jāpārbauda šuves un troses. Štellē bija telefons, un pēc trausmēm un komandas balons bija jāpalaiž zināmā augstumā un pēc komandas atkal jāieņem. Ieņemšanai bija pielaižams mazs benzīna motoriņš, bet, lai taupītu degvielu, tas netika lietots. Divatā nomainoties, mocījāmies ar smagajiem rokturiem, balonu ievēlot. Bez ūdeņraža celbspējas balonam bija arī pūka struktūra, ko vējš vien turēja gaisā. Spēcīgākā vējā mēs mocījāmies nosvīduši. Beidzot, pēc pāris balonu nošaušanas, novietne tika uzdots un es ar puisiem norikots jaunā novietojumā pie četrstobriem zenītložmetējiem. Divas nedēļas strādājām ar lāpstām un kapļiem, pēc plāniem izrokot un nostiprinot divas priekšzīmīgas un ērtas pozīcijas un apliekot tās ar velēnām. Bija paredzēta vieta munīcijai un telefonam. Plecos iekārti četru stobru ložmetēji tika izsvaroti. Ieradās kāds kapteinis, visu pārbaudīja, izmēģināja ložmetējus un mūs uzslavēja par paveikto. Šī bija viena no nedaudzām reizēm, kad mani ložmetēji tika izšauti Otrajā karā, bet pret ienaidnieku - nekad.

Mazajā barakā atradās divstāvu gultiņas un liels galds ar apaļiem ķeblišiem. Divi vecāka gājuma vācieši rādījās miermīlīgi. Vecākais, oberjefreitors izrādījās gaišs un izglītots cilvēks un sīki mūs iztaujāja par Latviju un latviešiem. Jaunākais jefreitors bija tipisks lauķis. Pusdienas laikā viens no zēniem ar maziem ratiņiem gāja uz rotas virtuvi pēc siltajām pusdienām un dienas sauso pārtiku, agrāk pieminētā skolā. Sausā pārtikas deva bija domāta vakariņām un arī brokastīm, ko vācieši arī reliģiski ievēroja, sadalot maizi un azaidu sīkās porcijās, to rūpīgi vakarā noglabājot, lai no rīta atkal to ceremoniāli atraisītu. Mēs to uzskatījām par niekošanos un visu ēdamo apēdām vakarā. Vācieši grozīja galvas, bet ar laiku pierada. Mums pienācās jauniešu devas, un reizēm saņēmām ārpus kārtas biskvītus vai ko citu ēdamo. Dienā un naktī viens no puisiem stāvēja sardzē vai dežūrā pie ložmetējiem. Arī novietnē bija telefons. Maigas sieviešu balsis nepārtraukti stāstīja par gaisa satiksmi, par mūsējiem, kas devās no tāda uz tādu pulksteņa virzienu, un arī par nebeidzamām amerikāņu eskadriļām, kas, iznīcinātāju apriņķotas, devās uz citām pilsētām. Ziņojumi bija obligāti jāklausās gaisa trauksmes laikā, bet es labprāt tos klausījos arī sardzē stāvot. Sieviešu balsis mainījās, un tās bija gandrīz vienīgās sieviešu balsis, ko dzirdējām. Vēlā vakara stundā reizēm pie manis sardzē iegriezās jauna vācu meitene no apkārtējām strādnieku mājiņām. Varbūt viņa savukārt ilgojās pēc puīša balss. Atspiedušies pret ierakuma velēnām mēs runājām par šo un to. Viņa laboja un smējās par manu vācu valodu. Pēc sardzes maiņas reizēm pavadīju viņu mājās un arī sabučojāmies, bet tas bija viss.

Kādā dienā, kad bija pienākusi mana kārta doties pēc pusdienām, nonākot skolā, sākās gaisa trauksme. Tā bija ikdiena, ar citiem līdzīgi nogāju pagrabā. Vācietis pie telefona paziņoja, ka amerikāņi bumbo kanāla tiltu. Pēc trauksmes, atgriezies virtuvē, ievēroju, ka vācieši lielā steigā, iejūguši zirgu ratos, pildīja tos ar salmiem. Dzirdēju runas, ka uz 2. «štelles» uz mesta bumba. «Es esmu no otrās štelles!» es teicu. «Kāp ratos! Braucam!» vācietis man uzsauca. Ratiņus ar ēdamo valdīdams, lēkšiem devāmies uz manu novietni, kur atklājās savāds skats. Blakus barakai bija nomesta 500 kg bumba, izrokot lielu krāteri. Barakas sienas bija apgāztas un aplātas ar biezu zemes kārtu. Divstāvu gultiņas bija salauztas skaliņos, bet viena siena bija uzgūlusies uz stiprajiem ķeblišiem un no tiem izvilkām 3 zēnus. Viens puisis bija smagāk kontuzēts, pavadīja vairākas nedēļas slimnīcā un vēlāk saņēma bronzas ievainojuma zīmi. Vācieši ar diviem zēniem atradušies pie ložmetējiem. Dažu dienu laikā zeme tika nolīdzināta un uzcelta jauna baraka, glītāka par iepriekšējo.

Citā dienā pēc trauksmes maiga balstiņa telefonā mūs informēja, ka kilometra augstumā 29 amerikāņu četrmotorīgie atgriežas no Hanoveras ar neizmestu bumbu kravu. Steidzāmies pie saviem ieročiem, kas atradās Vēzeras upes plāvā. Aiz upes, kilometra attālumā, rēgojās vecpilsētas siluets. Laiks bija apmācies, lidmašīnu dūkoņa pieņēmas stiprumā un beidzot pārvērtās garā svilpienā. Sekoja eksploziju

virkne, un mūsu acu priekšā vecpilsēta pazuda liesmu un putekļu mākonī. Tas viss ilga mazāk par minūti. Visi brīvie puīši tika norīkoti drupu novākšanai, bet arī tas nevilcās ilgi. Fronte virzījās tuvāk; mēs uzdevām novietni un ieņēmām jaunas pozīcijas pie skolas. Ložmetējam nomontēja divus apakšējos stobrus un to piemēroja zemes cīņām. Bet tagad neizsvarotais ierocis vairs nebija novaldāms.

Vienā rītā pie stāšanās, es dežūrēju pie ieroča, kapteinis paziņoja, ka no mūsu rotas tiks izveidota speciāla 60 vīru kaujas grupa, kas tiks nosūtīta uz rietumiem, lai apturētu pēdējo amerikāņu ofensīvu. Grupa sastāvēs no vienāda skaita vāciešiem un latviešiem. Brīvprātīgos aicināja spert soli uz priekšu. Viss latviešu vads izgāja uz priekšu, un visi vācieši palika stāvēt. Izskaidrojumu tam meklēju vēl šodien. Vai tiešām bijām tādi patrioti? Varbūt bijām kā aitas, kas sekoja pirmajam piemēram, bet varbūt bijām tikai jauni un bezbēdīgi. Kapteinis izbāra savējos, pieminot, ka svešautiešiem ir lielāka ticība jaunajai Eiropai kā pašiem vāciešiem, un komandā tika nozīmēti atsevišķi cilvēki. Apbruņoti līdz zobiem un īsumā apmācīti ar tanku dūrēm, jauna leitnanta vadībā tie mūs atstāja, lai dotos uz rietumiem. Tas bija pēdējais, kad mēs viņus redzējām. Vēlāk dažus satiku gūstā. Izrādījās, ka jaunizveidotā trieciengrupa pajukusi jau pirmajā sadursmē ar amerikāņiem. Paši vācieši vairs neticēja uzvarai.

Frontes troksnis tuvojās, pilsētu sāka apšaudīt smagā artilērija. Kaut kur tālumā atskanēja dubultšāviens, tam sekoja bezgalīgi garš svilpiens, pieņēmas spēkā un rupjumā un beidzot izsprāga kaut kur pilsētā. Pēc vairākām minūtēm sekoja nākošā zalve. Ar katru dienu šāvienu intervāli saīsinājās.

Kādā pievakarē atstājām savas pozīcijas, smagos ložmetējus un atkāpāmies. Gājām rindā ar lielām atstarpēm, sekojot gravām Vēzeras krastos. Smagā 8,8 mm zenīartilērija ar milzīgu troksni pāri mūsu galvām apšaudīja Vēzeras otro krastu. Tur bija manāmi amerikāņu tanku silueti, kas steidzīgi atvilkās. Priekšpilsētā šķērsojām kādas fabrikas korpusu. Uz paaugstināta tilta pusducis stikla pūtēju darbojās ar saviem stobriem. Apakšā zvēroja krāsnis. Mēs spraucāmies viņiem garām, bet viņi mūs savā ikdienas darbā likās neievērojam. Starp kara trokšņiem tas likās tik savādi, gandrīz jautri, ka vēl šodien to atceros. Izgājuši no pilsētas, pārnakšņojām kādās telpās. Otrā rītā kapteinis ieteica mums izklīst un atkāpties mazās grupās, lai izvairītos no iznīcinātājiem, kas netraucēti riņķoja gaisā, mērķus meklējot savām ložmetēju kārtām. Tikšanās bija paredzēta Štathāgenas pilsētā, baznīcas laukumā, apmēram 40 km attālumā.

Visās armijās karavīra liktenis ir ļoti atkarīgs no tiešās priekšniecības. Mūsu 2. rotas kapteinis bija izcili cilvēcīgas dabas. Puīši netika trenkāti nevajadzīgos darbos, un pie šķiršanās mums pat izdalīja vecās Latvijas pases, kas bija saglabātas rotas kancelejā. Pat pēdējais rīkojums, tikties Štathāgenā, bija iluzorisks un nozīmēja - glābieties kā varat.

Ar diviem savas novietnes puīšiem devāmies ceļā. Laiks bija nomācies, iznīcinātāji nebija redzami. Mums pretim, pieaugošā straumē, nāca civilisti ar

apkrautiem transporta līdzekļiem. Visāda veida rati, divriteņi un pat bērnu ratiņi bija piekrauti maisiem un kārbām. Kam transports nebija, nesa lielus maisus uz kamiešiem. Kā izpratām, netālu no ceļa tika izlaupīta liela armijas noliktava. Bijām bagātīgi apgādāti ar pārtiku, tomēr tur iegriezāmies, un skats bija neaptverams. Milzīgs ļaužu mutulis, vīrieši, sievietes un bērni, mijās cits caur citu, steigā laužot koka kastes un papes kartonus, tos pat pret klonu dragājot. Likās, ka neviens jau atvērtam virsū neskatījās. Grīdu klāja biezs margarīna un miltu jukums. Citās telpās bija dažādu vienību formas tērpi, dažādi dzērieni, ieskaitot franču vīnus un liķierus, un nezinu kas vēl. Pie mums pienāca sirms vācietis un teica: «Jūs esat zaldāti! Vai tiešām te nevarētu ieviest kaut kādu kārtību? Redziet paši, te taču viss aiziet bojā!» Mēs atvainojāmies, ka esam paši ceļā. Manīdams, ka neesam vācieši, viņš tomēr mums novēlēja laimīgu ceļu, un mēs devāmies tālāk.

Bijām atvieglojušies no visa liekā, no gāzes maskas, dzelzs ķiveres un rokas granātām. Paturējām tikai šautenes ar nedaudz patronām. Maskas kārbā bija piebāzta ar pārtiku un cigaretēm. Arī vācieši bija kļuvuši devīgi, tikām bagātīgi apdāvināti. Savādā kārtā uz ceļa maz bija redzami armijai piederīgie, likās ka esam vienīgie puīši formas tērpos ar šautenēm. Kādā ciema gastūzī, pie plāna alus glāzes mums piebiedrojās brašs Hitlera jaunietis melnā formā. Apvaicājies, no kurienes un uz kurieni un vispār aprunājušies, viņš ieteica mums turēties kopā. Viņš kā vietējais varēšot mums daudz palīdzēt. Tā arī izrādījās. Pievakarē, nonākot kādā ciemā, viņš devās pie ciema vecākā un pieprasīja naktsmītni četriem puīšiem. Mūs izdalīja pa mājām, un nakti pavadījām istās gultās, zem vāciešu pēļu segām.

Vācietis bija patīkams un pieredzējis ceļa biedrs. Pēc viņa ieteikuma atbrīvojāmies arī no šautenēm un municijas. Mēs tērējām par dažādām lietām. Par savu valdību un uzvaras izredzēm viņš bija rūgts un cinisks. Man pat likās, ka viņš mūs izmanto kaut kādam aizsegam, bet tā bija viņa darīšana. Nākošā vakarā procedūra atkārtojās lielākā ciemā. Nozīmētā mājā ciema nomalē saimniece mūs divus visādi žēloja un lutināja, divas jaunas meitenes mūs vēroja caur durvīm. Pēc vakariņām atlaidos gultā zem pēļu segām. Līdz Štathāgenai bija vēl 15 kilometru. Mani mocīja klusas zobu sāpes un aizmigu tikai pēc pusnakts. Otrā rītā, 1945. gada 3. aprīlī, ap pulksten 9 saimniece ienāca istabā, novēlēja man labu rītu un atvēra logam aizkarus. Viņa teica: «Starp citu, šorīt pulksten astoņos ciemam cauri izbrauca amerikāņu spēkratu kolonnas.» Steigā sakopāmies, paēdām brokastis un izgājām priekšnamā. Ja iepriekšējā vakarā ciems likās kā izmiris un uz ielas nebija redzams cilvēks, tagad visās durvīs stāvēja vācieši, vieni vai divatā, no dažādām ieroču šķirām. Redzējām matrožus un lidotājus un tankistus melnajās formās. Pāris džipu ar amerikāņu karavīriem izbrauca cauri ciemam un ar skaļruņiem sliktā vācu valodā aicināja visus vācu armijai piederīgos pulcēties pilsētas laukumā. Atvadījušies no saimnieces, devāmies uz ciema centru. Kā vēlāk noskaidrojās, atradāmies lielajā Hanoveras ielenkumā.

Pāris simtu liels bars sapulcējās ciema centrā, kur atbrīvojāmies no atlikušiem ieročiem un nažiem. Bijām tiešām raibs bars, pat ar dažiem folksšturmniekiem.

0304051476

Pārējie vācieši viņus izsmēja, sauca par vectēviem un sūtīja tos mājās, bet viņi lepni izslēja savas sirmās galvas un atbildēja: «Mēs piederam pie vācu armijas! Pavēle paliek pavēle!» Hitlera jaunietis nebija starp mums atrodams. Aizvesti un nosēdināti kādā tūrumā, ar aizliegumu piecelties, nīkām tur visu dienu, līdz ieradās smagās automašīnas un mūs aizveda uz patālo milzīgo gūstekņu nometni.

Gūstā

Pagaidu nometne bija lieli ar dzeloņdrātīm apjozti aploki, bez ēkām un teltīm. Šajā nometnē un visās sekojošās vienmēr tikām sagaidīti ar DDT pulvera kristībām. Ar šo balto pulveri no milzīgām mucām mūs apbēra un appūta baltus, kā ar miltiem nokaisītus. Tas pats notika, pārvietojoties uz citām nometnēm. Tika pūsts azotēs un kājstarpēs. Mēs šķaudījāmies un taisnojāmies, ka kukaiņu mums sen vairs nav, bet bez panākumiem. Labierīcībām amerikāņi ar kāpurniekiem bija izstūmuši dziļus grāvjus un tos apšuvuši ar kārtīm. Reizi dienā no viena aploka pārvietojāmies uz otru, pa ceļam saņemot vienu «C» vai «K» raciona kārbu un litru ūdens. Raciona kārbās miniatūrā bija iesaiņots viss dzīvībai nepieciešamais, sākot no sausas kafijas devas un 2 cigaretēm līdz biskvīta šķēlītēm. Tādas pienāktos trīs reizes dienā, bet mēs iztikām ar vienu. Pēc pāris dienām tikām pārvietoti uz līdzīgu nometni, kur sākās iztaujāšana un šķirošana nezināmam mērķim. Austrieši sāka uz savām aprocēm valkāt austriešu sarkanbaltsarkanās krāsas, kas stipri līdzinājās mūsu vairodziņiem. Vācieši viņus izsmēja un visādi nievāja, bet austrieši, zobus sakoduši, turējās. Nometnē bijām kādi 70 latvieši, gandrīz visi gaisa spēku izpalīgi.

Kāds vecāks vācietis, tērpies krāšņā un neredzētā formas tērpā, sūdzējās visiem, kas viņu vēlējās uzklausīt, par lielo tam nodarīto netaisnību. Uzģērbies savā ķeizariskā formā, ar karalienes Viktorijas piešķirto diploma pergamentu rokā, viņš steidzies apsveikt savus atbrīvotājus amerikāņus. Tie neizpratnē par viņa ieroču vienību, to tomēr iebāzuši gūstekņu nometnē. Tagad viņš lielā sašutumā kā pāvs staigāja gar dzeloņdrātīm un rādīja visiem sargiem savu karalienes diplomu, līdz kāds poļu sargs viņam to atprasīja ieskatam un saplēsa sīkās strēmelēs. Viņš bija ļoti vilies vecāks kungs. Mēs viņu izsmējām un reizē arī žēlojām.

Aprīļa vidū dienas bija vēsas. Reizēm liņāja sīks lietus. Naktis pavadījām zem klajas debess. Ar savu biedru sapogājām divus šineļus kopā un, tajos ielīduši, drebinājāmies. Kad beidzot daļu no mums, ieskaitot visus latviešus, ielādēja vilcienā, lopu vagonos, biju krietni apsaldējies. Pāris dienas neēdis un nedzēris nogulēju tuvu nesamaņai, bet, kad vilciens piestāja Namīras (Namur) pilsētā, Beļģijā, biju pietiekoši atžirdzis, lai varētu piedalīties gājienā cauri pilsētai uz

gūstekņu nometni. Pilnas ielas ar beļģiem, pulcējušies kā uz cirkus parādi, apmētāja mūs ar akmeņiem, lamu vārdiem un vēl ļaunākām lietām. Bet arī Namirā palikām tikai dažas dienas. Atkal vilcienā devāmies tālāk uz, kā vēlāk noskaidrojām, lielo Mejī (Mailly le Camp) nometni. Šī laikam bija lielākā amerikāņu gūstekņu nometne Francijā, iekārtota kādā franču poligonā, ar 14 atsevišķiem lēģeriem.

Gūstekņu dzīve ir vienmuļa, iedalīta no saules lēkta līdz saules rietam un no ēdiena līdz ēdiena reizei. Ziņu no ār pasaules bija maz. Karš turpinājās, un visu domas bija par gūsta ilgumu. Vienīgās ziņas bija tā dēvētās «latrīnes baumas» (Scheisshausparolen), uzzinātas garajās rindās pie atejām. Tika pieminēti 25 gadi, kas būšot jāpavada, uzceļot visu karā nopostīto Francijā un citur. Tika pieminēti citi, vēl neticamāki skaitļi. Bijām, protams, vienmēr izsalkuši, bet no bada neviens nenomira. Kad tika vervēta 300 vīru liela darba komanda, nezināmam mērķim, pieteicos arī es ar citiem latviešiem, laikam jau brīvprātīgi.

Darba nometne bija novietota piekalnē pie mazā Etēnas (Etain) ciema, Verdenas apgabalā. Sākumā apjosta ar dzeloņdrāšu apļiem, vēlāk to paši apjost ar kārtīgiem dubultiem dzeloņdrāšu žogiem. Mitinājāmies divvietīgās teltīs, uzstādītās precīzās rindās. Nometni vadīja vācu virsnieki ar vācu instruktoriem, stingrā prūšu disciplīnā. Tikām sadalīti darba grupās, padoti izvēlētiem instruktoriem. Transporta līdzekļu amerikāņiem netrūka. No rīta devāmies dažādos darbos, celt jaunas nometnes, pārkustināt milzīgās munīciju grēdas, kas apjoza Francijas ceļus abās pusēs, un palīdzēt amerikāņu kazarmās. Sargi mainījās. Tie varēja būt baltie amerikāņi, algoti franči, poļi, itāļi un, beidzot, amerikāņu nēģeri. Visus sargus salīdzinot, negribīgi bija jāatzīst, ka labākie sargi bija franči un ļaunākie - mūsu sabiedrotie itāļi. Franči bija paziņojuši nometnes vadībai, ka viņi ir gūstekņu sargi, nevis darba uzraugi, un attiecīgi arī izturējās. Parasti tie lasīja savu grāmatu, kamēr mēs valstijām, spodrinājām un eļļojām milzīgās granātas ceļmalā. Lādētie itāļi turpretim visur iejaucās, mūs skubinādami darbos un pat draudēdami ar šautenēm. Jautrākie sargi bija amerikāņu melnie. Tie bija gatavi visādiem jokiem, un likās, ka tomēr neuzdrošinājās pieskarties baltajiem gūstekņiem. Baltais tomēr paliek baltais, sevišķi nēģeru acīs.

Gūstekņu ikdiena paliek ikdiena. Sīkas pārmaiņas, lai cik svarīgas toreiz neliktos, laika plūdumā zaudē savu nozīmi un jēgu tās atzīmēt. Vienmēr atcerēšos Etēnas apkārtni ar augļu dārziem, koptajiem laukiem un baznīciņu, kas ar saviem zvaniem ieskandēja mūsu rītus un vakarus. Atcerēšos lauku ceļus, asfaltētus un apstādītus augļu kokiem. Atcerēšos Verdenas apkārtni un pirmā pasaules kara vecos kara laukus, ko, apkārt braukādami, varējām apraudzīt, un ko franču sargs pavisam pieklājīgā vācu valodā mums izskaidroja. Plaši granātu izārdīti apgabali stāvēja pamesti atmatā, neizsprāgušo lādiņu dēļ, tagad apauguši krūmiem un

apbrīviem kociņiem. Franču kritušos parasti pievāca piederīgie, bet ceļmalā bija redzami vācu kritušo kapi, ar vienkāršiem baltiem krustiņiem, bet tomēr apkopti.

Vienmēr atcerēšos dienu, kad nometnes virsseržants pievakarē sasauca kopā visu nometni noskatīties kāda vācieša sodīšanā. Piedalīšanās bija obligāta. Vainīgais vācietis it kā apzadzis savu biedru, pievācis vērtīgāko un pārējo, ieskaitos ģimenes fotogrāfijas, iemetis latrīnē. Spriedums, kuplināts ar dažādiem lamu vārdiem, tika nolasīts, apsūdzētais puskails piesiets pie galda un ilgstoši un nežēlīgi sists ar ādas pletnēm, līdz mugura tam bija noklāta asinīm. Klusībā klausījāties sodītā rēcienos un pletnes sitienos. Pēc tam viņu uz divām nedēļām ieslodzīja mazā drāšu būrīti zem klajas debess. Žoga ārpusē daži amerikāņi vēroja notiekošo, bet neiejaucās. Virsnieki nebija redzami, bet par paredzēto sodīšanu noteikti bija informēti. Pāris dienas staigājām bez valodas un beidzot nospriedām, ka vācieši bija pelnījuši karu pazaudēt. Arī vācieši bez iebildumiem klusēja, jo bijām tiešām pakļauti instruktoru kliķei. Sodītais pēc laika atkopās un tika aizsūtīts uz citu nometni.

Vēlā rudenī atgriezāmies lielajā Meijī nometnē pie bezdarbības un trūcīgākas pārtikas. Satikām citus latviešus, starp tiem arī vecāka gada pārstāvjus. Blakus nometnē sāka atgriezties gūstekņi no Savienotajām Valstīm, bagāti ar cigaretēm un šokolādēm, un nebeidza jūsmot par saviem labajiem amerikāņu saimniekiem. Bet savā bagātībā ar mums viņi nedalījās. Mūs apmeklēt ieradās mācītājs Romāns, noturēja dievkalpojumu, pastāstīja par jaunāko pasaulē, izdalīja Jaunās derības un citas grāmatas. Vēlējāties spēļu kārtis, bet tās viņš pavisam pieklājīgi atteicās mums sagādāt. Mūsu barā bija divi baptistu draudzes piederīgie, viens bija sarakstījis un komponējis baptistu dziesmu krājumu. Kad aicinājām viņu no puīšiem izveidot un apmācīt mazu kori, viņš atteicās. Ticība viņam neļaujot nodarboties ar laicīgām dziesmām.

Pa dienu stājāties ierindās skaitīšanai, klidām pa nometni, plānojām visādas negantības un atcerējāties visu kādreiz baudīto. Pavisam nopietni apmainījāties receptēm, kas ir simptomātiska nodarbība visiem ilgstoši izsalkušajiem. Atceroties kādreiz baudīto, kvantumi pieauga svarā un bagātībā, līdz beidzot ar pāris oliņām un speķa šķēlīti neviens vairs nekrāmējās. Ēdieni, lai nelīdzinātos gūstekņu devām un būtu vispār baudāmi, prasīja mārciņām sviesta un krējuma, dučiem olu, kilogramiem speķa un visas pasaules garšvielas. Ar visu to bijām mūžīgā izsalkumā.

Ziemā nometnes vadību pārņēma cits komandants, pēc nostāstiem Amerikas lietuvietis, viņu reizēm manījām, baltā zirgā apjājot nometnes perimetru. Visi baltieši tika savākti atsevišķās nometnēs un ieskaitīti nometnes policijā. Lietuviešus iedalīja nometnes iekšējā policijā, igauņus - ugunsdzēsējos un latviešus, kuru bija visvairāk, nometnes ārējā policijā. Mūs ieģērba jaunās drānās, spožās strīpainās kaskās ar lieliem CP (Camp Police) burtiem priekšā un aizmugurē, baltās vidus jostās un getrās un apbruņoja ar baltām koka rundziņām.

Uz maiņām, 4 stundas dienā, staigājām starp abiem dzeloņdrāšu ārējiem žogiem no viena sargtorņa līdz otram. Par to saņēmām dubultas siltās devas, putras un zupas, kas ievērojami atvieglināja mūsu mūžīgo izsalkumu. Pārējo laiku bijām brīvi.

Latviešu nometnē, uzdodoties par latviešiem, ieradās krietns bars Latvijas vācbaltiešu, skaitā ap 50, un mūsu sabiedriskā dzīve radikāli pārmainījās. Tie bija vecāki un izglītoti cilvēki, daudzi no viņiem pabeiguši Latvijas Universitāti, ar bagātu un nevainojamu latviešu valodu. Gribu pieminēt, ka visā šinī laikā nekad netiku viņus pieķēris savā starpā sarunājoties vāciski. Pieņemu, ka tas bija iepriekš norunāts. Kļuvām pavisam aktīvi. Dienā daudzajām bumbu līdz apnikumam, vakaros spēlējām šahu vai klausījāmies dažādas lekcijas. Populāri kļuva seansu vakari ar galdiņu dancināšanu un dažādām spēlēm. Iespaidīgs drukns vācietis, vārdā Hechts, kurš organizēja šos vakarus, bez latviešu un vācu valodām runāja arī tekoši lietuviski un poliski. Viņš paziņoja, ka spējot dažus cilvēkus hipnotiski iemidzināt, bet ne visus. Nākošā seansā visi, kas nebijām sardzē, salīdām lielajā teltī. Tika aizdedzinātas pāris sveces un izdzēstas gaismas. Brīvprātīgais upuris Liepiņš tika nosēdināts augstākā krēslā starp svecēm, un Hechts ķērās pie darba. Lēni vicinot acu priekšā aukliņā iekārtu gredzenu un vienmuļā balsī atkārtotot: «Tu kļūsti miegaināks un miegaināks... Tev acis krīt ciet... Tagad tu esi aizmidzis..», Liepiņš tiešām aizvēra acis un aizmiga. Mēs uzelpojām. Tas bija kaut kas jauns un neredzēts. Pēc visādiem jautājumiem par Latviju, mājām un apstākļiem, puisis tika atkal atmodināts, un mēs domu un šaubu pilni atgriezāmies teltīs. Šaubu pilni tāpēc, ka Liepiņš nebija nopietns puisis.

Pēc nedēļas bija paredzēts jauns seanss, tikai posts bija pierunāt kādu ļauties hipnotizēties, un iemidzināts tika atkal Liepiņš. Nākošā dienā Liepiņš mani aicināja uz slepenu apspriedi, aprunāties ar Hechtu. Tikāmies kādā teltī, piekrautu ar armijas segām. Sarokojāmies un Hechts man teica apmēram tā:

«Kā jau esi nojautis, seansi ir tikai teātris. Es nevienu nespēju aizmidzināt. Šie vakari tomēr ir svarīgi nodarbībām, un puisiem tie patīk. Posts tikai, ka man trūkst labu kandidātu. Cik ilgi es midzināšu to pašu Liepiņu? Nākošā seansā es vēlētos iemidzināt tevi!»

Nezināju, ko teikt, un beidzot tomēr ļāvos pierunāties. Norunājām jautājumus un mīklainas atbildes. Viņš publikai rādīs, man neredzot no paciņas izvilktu kārti - piķa dāmu, un es to uzminēšu. Vakars tiešām izdevās labi, pēc pienācīga brīža es aizmigu kā norunāts, plakstiņus raustīdams, bet tas bija pēdējais vakars ar hipnozēm. Hechts aizbildinājās, ka, biežāk atkārtots, tas tomēr var atstāt iespaidu uz cilvēka psihi.

Pēc atlaišanas no gūsta, kad ar saviem biedriem mitinājos Eslingenas kalna kazarmas bēniņos, saviem draugiem atklāju patiesību... un man neviens neticēja. «To nevar notēlot!» viņi man apgalvoja. «Tu tiki aizmidzināts! Neliedzies par velti! Mēs pat pierakstījām, ko tu pareģoji!» Ko man bija teikt? Mans labākais draugs Jāzepe Lelis (vēlāk profesors kādā Amerikas universitātē) man neticēja.

Meži nometnē 1946. gada vasarā visas zīmes rādīja uz drīzu atlaišanu. Nometne kļuva tukšāka, no 14 lēģeriem darbojās tikai daži. Beidzot arī mēs sakāpām lopu vagonos, ar vagonam iedalītu bagātīgu pārtikas devu vienai nedēļai. Tikai tagad vagona durvis nebija noslēgtas. Siltajās dienās mēs sēdējām, durvis kājas izkāruši, un raudzījām apkārtni. Biežajās pieturās mēs izkāpām un izlocījām kājas. Par bēgšanu, kā senākās dienās, neviens nedomāja. Braucām taču uz atlaišanu! Štutgartes stacijā vilciens apstājās pasažieru peronā. Vecākās vācietes mūs želoja un jaunākās mūs apbrīvoja. Mēs viņas apdāvinājām ar kafijas pupiņām un citām mantām, neaptverdami to vērtību. Nemaltas grauzdētas kafijas pupiņas mums bija iedotas līdz paprāvā maisā, mums nebija iespēju un gribas tās izmantot.

Beidzot iebraucām Rēgensburgā, un atkal apsargāti tikām ievietoti dzeloņdrāšu apjoztā nometnē. Šeit atradās lielāks latviešu skaits, ieskaitot dažus latviešu virsniekus atsevišķā nometnē. Tomēr jutāmies kaut kādā veidā vīlušies. Vairāk nebijām policisti ar labāku pārtikas devu, atlaišana vilcinājās un nākotne, pēc saņemtām ziņām, nerādījās spoža. Bēgļu nometnēs, kur arī mēs pēc atlaišanas cerējām nonākt, vairs neuzņēma vācu armijā dienējušos.

Beidzot tomēr kādu simtu no mums, pēc dažādām formalitātēm, ar atlaišanas papīriem rokās aizveda ar automašīnām un pameta nomaļā vietā ārpus pilsētas. «Ko mums darīt?» vaicājām vedējam. «Tuvumā ir dzelzceļa stacija, brauciet kur gribat!» viņš atbildēja.

Aizbraukuši līdz Minhenei, pārgulējām nakti patversmē un nākamajā dienā ieradāmies Eslingenā. Kā paredzēts, nometnē netikām uzņemti, iztikām no nometnes dāmu žēlastības, līdz izklidām pa dažādām vietām un zonām. Ar bijušiem gūsta biedriem sakaru man ir maz. Palikušas tikai atmiņas.

Daudzi gaisa spēku izpalīgi nonāca franču gūstā, kas, sevišķi pirmajos mēnešos, bija slavens ar slikto apgādi un badošanos. Liels skaits šo jauno puīšu, apmēram simts, pieteicās franču Ārzemnieku leģionā, kur jau no pieteikšanās brīža pārtika bija bagātīgāka. Varbūt, ka šos jaunos karotājus arī neapmierināja kara beigas; likās, ka kaut kas ir palicis nepabeigts, komunisma rēgs turpināja plesties un izredzes atgriezties dzimtenē attālinājās. Kāpēc gan neapskatīt pasauli, pirms atgriešanās Latvijā. Ka šī atgriešanās varētu kavēties, likās neiespējami. Sabiedrotie taču nav akli, neizprotot komunisma briesmas.

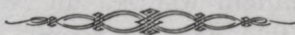
Sekojošie stāsti ir par Ārzemnieku leģionu vispār, par manu, šo puīšu un citu latviešu likteņiem, kas pēc kara dienēja šajā leģendārajā un slavenajā ieroču vienībā.

* * *

5 latvieši: Zieds, Dinēvičs, Cīrulis un vēl divi, Orānas ostā Alžīrijā.

LATVIEŠI ĀRZEMNIEKU LEĢIONĀ

Varbūt kādā sarīkojumā vai viesībās jūs esat ievērojis dažus sirmus kungus dzīvi sarunājamies. Viņi sarunājas it kā skaidrā latviešu valodā, bet tomēr - neizprotamā. Atskan vārdi kā Agadīra, Merselkebīra, Belabesa, mitrajette, Tatkē, Užda, ranforts, ambuskāde un tā tālāk vienā laidā. Kas ir šie vīri un par ko viņi runā? Spriežot pēc pieminētiem piemēriem, tie var būt tikai latvieši, kas savā laikā ir dienējuši franču Ārzemnieku leģionā.

Latvieši visos laikos ir kalpojuši dažādās armijās. Pēc Pirmā pasaules kara 20-os un 30-os gados vairāki duči latviešu pieteicās arī Ārzemnieku leģionā. Pēc grāmatas «Latviešu kolonijas ārzemēs», izdotas 1939.gadā, ziņām, 30-os gados 30 latvieši dienējuši Leģionā Ziemeļāfrikā un pāris arī Vietnamā. Vairākums no viņiem pēc nokalpotiem 5 gadiem atgriezās Latvijā, bet citi, ar dažādām amata prasmēm, aizķērās Āfrikā. Viens latvietis atvēris galdnieka darbnīcu Uždas

Miervaldis Ādamsons ar sievu Katrīnu 1943. g. (no Latvijas kara muzeja fondiem)

(Oujda) pilsētiņā Marokā. Seržants-majors Ulrichs blakus darbam Leģiona orķestri ilgus gadus vadījis Belabesas pilsētiņas muzikālo dzīvi, teātra ansambli un citus kulturālus pasākumus. Pazīstamākais no visiem ārzemnieku leģionāriem vēlāk kļuva Miervaldis Ādamsons, dēvēts «Marokas baigais». No frančiem atvaļināts kā seržants, Latviešu leģiona rindās viņš uzdienēja par kapteini un par varonību tika apbalvots ar vācu Bruņinieka krustu. Padomju vara viņu 1946. gadā nošāva kādā no Rīgas cietumu pagrabiem.

Latviešu leģiona 19. divīzijas štāba priekšnieks savās atmiņās atceras, ka Ādamsons pēc kara beigām Kurzemē, nonācis padomju gūstā, uzdevies par vācieti ar citu vārdu un vēlāk nonācis kādā nometnē Kolas pussalā, pāris reizes mēģinājis izbēgt un vienreiz pat sasniedzis Somiju. Somi toreiz, saistījušies delikātās miera un tirdzniecības sarunās ar Maskavu, Ādamsonu izdevuši krieviem. Iespējams, ka somiem viņš bija uzdevis savu īsto vārdu.

Grāmatā par latviešiem ārzemēs, izdotā 1939. gadā, ir fotogrāfija ar diviem latviešu leģionāriem Puvācieti un Innusu. Puvācietis savus piedzīvojumus, atgriežoties Latvijā, aprakstījis grāmatā «Tuksneša gūstā», kas ieguva diezgan lielu popularitāti pirmskara gados. Innusa brālis Monrealā atceras brāļa stāstu par savu draugu latvieti, kurš, izbēgot no Leģiona, pārpeldējis Gibraltāra jūras šaurumu. Varbūt tomēr ar vietējo zvejnieku palīdzību.

Vēl žurnāla «Atpūta» lasītājiem pazīstama bija B. Šmita interesanto rakstu sērija par saviem piedzīvojumiem Marokā un Ārzemnieku leģionā. Kāds pazīstams sociāldemokrāts pēc 1934. gada apvērsuma pieteicies Leģionā un pēc kara satikts Alžīrijā adjutanta pakāpē. Kādā avīzē pieminēts kapteinis Šucs, kas no leģionāra 20 gados uzdienējis par virsnieku - ļoti rets gadījums Ārzemnieku leģionā. Pusaudžu aprindās pirms kara populāras bija nezināma autora sarakstītas 20 santīmu burtnīciņas «Piedzīvojumi Ārzemnieku leģionā». Divi latviešu leģionāri Arvīds Vanags un Mārtiņš Krauja atkārtoti un veiksmīgi cīnījās ar arābu dumpiniekiem un franču priekšniecību. Burtnīcas iespiestas Em. Benjamiņas spiestuvē, bet autors nav uzrādīts. Valoda ir laba un veikla, bet saturs ir kas cits. Diezgan biezās burtnīcās ar nosaukumiem: «Pret rifkabiļiem, Zaļā nāve, Sang-Bo upes laupītāji» un tā tālāk. Galvenais varonis Arvīds, kurš prot visu arābu cilšu dialektus un pārzin visas burvību apņemtās dienviņu paražas, kopā ar savu piedēkli Mārtiņu atkārtoti par mata tiesu izglābj savas un dienesta biedru dzīvības, izpelnīdami franču pulkvežu un ģenerāļu neizmērojamu pateicību, bet tiešo priekšnieku manāmu nepatiku. Iespējams, ka kāds pazīstams latviešu rakstnieks ar šīm burtnīciņām piepelnījies, bet saprotamu iemeslu dēļ nav vēlējies kļūt zināms. Žurnālā «Atpūta» parādījās J. Dreslera zīmējumi un pantiņi par kāda puīša gaitām Ārzemnieku leģionā. Prātā aizķērušās dažas rindas:

Leģionārs ar svešu plinti

Ieņem rifkabiļu klinti.

Tropu saules tveices kvēlē

«Smērē beigts!» skan latvju mēlē.

Visumā Ārzemnieku leģions pirmskara gados bija pazīstams tikai kā kuriozs, kā mērķis dēkaiņiem un vēl ļaunākiem cilvēkiem, reizē romantisks un biedējošs. Tas viss mainījās pēc Otrā pasaules kara.

4 latvieši 1948. gadā Saigonā. No kreisās Arnis Bušs, Bruno Dinēvičs, Birzgalis, Jānis Zieds.

Kara beigas un iespējamo gūstu latviešu puīši sagaidīja dažādās zemēs un vienībās. Ārpus Latviešu leģiona vienībām latvieši bija izkļādēti frontēs no Atlantijas vaļņa līdz Itālijas kalniem. 17 - gadīgie gaisa spēku izpalīgi bieži dienēja jauktās vienībās kopā ar vāciešiem. Pirmajos gados pēc Otrā pasaules kara Ārzemnieku leģionā pieteicās vairāk nekā 200 latviešu, vairākums no viņiem no franču gūstekņu nometnēm un no bēgļu nometnēm Vācijā. Šis lielais latviešu skaits vienkopus Ārzemnieku leģionā laikam nekad vairs neatkārtosies, tādēļ ir vērts apzināt šo puīšu gaitas un likteņus, kā daļu no latviešu tautas bagātā piedzīvojumu pūra.

Kopīgu vēsturi latviešiem Ārzemnieku leģionā ir grūti atrast. Sekojot Leģiona tradīcijām, tautības vienībās tika jauktas. Latviešu ceļi vienojās un šķīrās, vienībām mērojot ceļus uz dažādiem cīņu laukiem. Daudz kas kopīgs latviešiem tomēr bija. Vispirms jau vēlme atrast un apzināt citus tautiešus. Dzimteni zaudējušam katrs satiktais latvietis bija kā atrasts dzimtenes stūrītis svešumā. Tikšanās varēja notikt garnizonos, cīņu laukos vai arī - kāpēc nē - krogos un bordeļos. Pēc iepazīšanās starp čaklākiem rakstītājiem veidojās sarakste. Vēstulēs

tika pieminēti citi satiktie, kritušie, pārceltie un atvaļinātie. Nodibinājās draudzības, un daudzas sarakstes turpinās vēl šodien. Vairākums latviešu pēc nodienētiem pieciem kontrakta gadiem atgriezās civilajā dzīvē. Citi pabeidza dažādus kursus, uzdienējās un turpināja Leģiona gaitas līdz pat paredzētajiem 15 militāras pensijas gadiem un ilgāk. Atvaļinātie apmetās Francijā vai arī izceļoja uz citām brīvās pasaules valstīm, vairākumā uz ASV un Kanādu.

Apmēram 10% latviešu krituši vai citādi gājuši bojā Vietnamā un citur. Daži pagrimuši un kļuvuši par alkoholiķiem, bet, kā mūsdienu piemēri rāda, lai kļūtu par dzērāju, nav jāpiesakās Ārzemnieku leģionā.

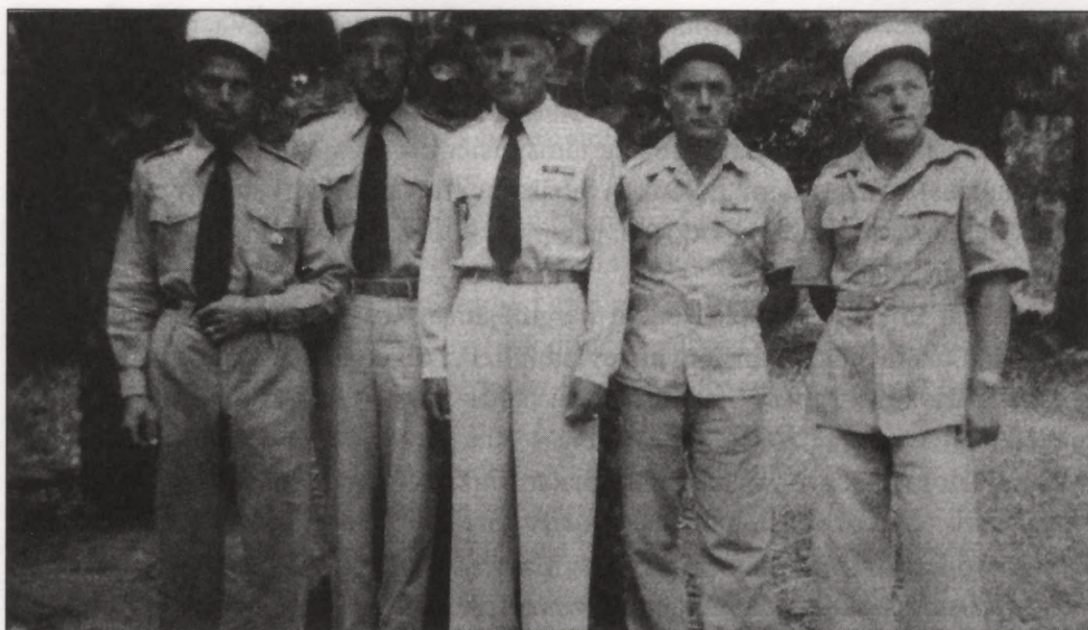
Tāpat kā visās armijās, dzīves un dienesta apstākļi Leģionā bija atkarīgi no daudziem faktoriem - izvietojuma, vienības, priekšniecības un citiem. Daudz kas, protams, bija atkarīgs no paša leģionāra. Uzdienēties bija samērā viegli; zaudējumu dēļ vienībās pastāvīgi trūka labu kadru. Seržanti un adjutanti (virsnieku vietnieki) skaitījās apakšvirsnieki - instruktori ar daudz lielākām algām, atsevišķām mītnēm, atsevišķu ēdamzāli un kantīni - popotu. Izejot operācijās vai manevros, visi, protams, mitinājās līdzīgos apstākļos. Virsseržanta un adjutanta pakāpes iegūšanai parasti dienests bija jāpagarina. Praktiski tas nozīmēja, ka šie leģionāri bija izvēlējušies dzīvi Leģionā vismaz līdz 15 gadiem vai līdz krišanai.

Pēc maniem nepilnīgiem sarakstiem seši latvieši Leģionā sasnieguši adjutanta grādu un kādi 15 bijuši seržanti un virsseržanti. Kaprāļu, kuri gan franču armijā skaitījās vēl pie ierindniekiem, arī nebija mazums. Tie parasti pēc pieciem dienesta gadiem atgriezās civilā dzīvē. Daži uzdienējušies nodibināja ģimenes un drīkstēja brīvos vakarus un brīvdienas pavadīt savā ģimenes lokā ārpus kazarmām. Šādai gandrīz idilliskai dzīves ainai pretstatā bija dienests - reizēm ilgstošs, vienmuļš un skarbs.

Leģionā nokalpoto laiku ieskaitīja paredzētajās darba pensijās un pēc nodienētiem 15 un vairāk gadiem atvaļinātie saņēma lielākas militārās pensijas. Tās saņēma arī ievainotie un citādi cietušie atkarībā no darbaspēju zaudējumiem.

Ja kopīgie ceļi latviešiem Leģionā ir bijuši reti, varbūt vislabāk šos latviešus un šo laiku raksturo tieši katra personīgi redzētais un piedzīvotais, vai tas būtu Indoķīnā, Sahāras tuksnesī vai Āfrikas garnizonos. Bez paša piedzīvotā grāmatā ir savāktas arī citu leģionāru atmiņas, sarakstes un fotogrāfijas. Šis ir raibs un, kā pats Leģions, bieži pretrunīgs klāsts, un kā gleznai, kas salikta no mozaikām, kopskats ir krāsains un, cerams, lasītājam būs arī saistošs.

Grūti latviskojamie īpašvārdi grāmatā ir atstāti oriģinālā rakstībā. Tāpat arī Vietnamas nosaukums un ar to saistītie atvasinājumi: vietnamieši, vietmini, vieti un vietkongi, kā tos raksta un izrunā paši vietnamieši un kā tos ir pieņemts rakstīt ārzemēs izdotās latviešu un citu valodu grāmatās un periodiskos izdevumos.

5 latvieši Belabesā 1950. gadā. Vidū kapo-šefs Voldis Suchockis.

Kā pieteicāmie ārzemnieku leģionā

Ja līdz Otrajam karam Ārzemnieku leģionā dienējušiem latviešiem bija gadījuma raksturs, pēc kara latvieši Leģionā pieteicās jau grupās, galvenokārt no franču gūstekņu nometnēm. Arī bēgļu nometnēs sākās tā dēvētie «skrīningi» jeb sijāšana, sevišķi amerikāņu sektorā. Sākot ar 1946. gadu, amerikāņu komisijas meklēja nometnēs vācu armijā dienējušos, pētīja vīriešu paduses pēc «putniņiem» - ietetovētām asins zīmēm, kādas bija vairāk leģionāriem un ievainotiem cīnītājiem. Pēckara nabadzībā izsijātie leģionāri tika nodoti vācu civilām pārvaldēm, kaut jāpiemin, ka latviešu organizācijas un nometņu vadības ļoti palīdzēja bijušiem karotājiem iedzīvoties jaunajā vidē. Ja vairākums 15. divīzijas leģionāri organizēti padevās angļiem, gaisa spēku izpalīgi dienēja jauktās vienībās ar vāciešiem un vairākumā padevās amerikāņiem un frančiem.

Atceras Jāzepe Babris:

Dienējām pie vācu 8,8 mm flakiem (pretaviācijas lielgabaliem), netālu no Elbas upes. Pirmajos 45. gada mēnešos dūšīgi apšaudījām amerikāņu pārlidojošās eskadriļas, bet vēlāk, baidīdamies no «tiffļigeriem» - zemu lidojošiem iznīcinātājiem, vairāk spodrinājām un maskējām savus lielgabalus. Kādā 1945. gada maija dienā, pie rīta stāšanās, vācu kapteinis paziņoja, ka karš ir beidzies,

Vācija ir padevusies un pateicās mums par piedalīšanos karā Vācijas pusē. Tad viņš teica apmēram tā, ar roku rādīdams:

«Krievu karaspēks atrodas tādā virzienā un amerikāņu tādā. Izvēlieties, kam jūs vēlaties padoties gūstā. Laimīgu ceļu jums visiem!»

Aprunājušies ar pušiem, nolēmām labāk padoties amerikāņiem, un pēc iespējas ātrāk. Sākām soļot rietumu virzienā, pēc pāris kilometriem ieraudzījām amerikāņu tankus un pacēlām rokas.

Gūstekņu bija ļoti daudz. Nedēļu pārgulējām uz klaja lauka, ar vienu maltīti dienā, tad tikām atdoti frančiem un ievietoti lielā nometnē. Dzīvojām pusbadā. Tad ieradās pāris braši puši glītās formās un baltās franču cepurēs un uzaicināja mūs pieteikties Ārzemnieku leģionā. Pieteicās daudzi vācieši un arī 8 latviešu zēni. Mūs ievietoja blakus nometnē un baroja ar trim maltītēm dienā. Pie pusdienām un vakariņām pat krūzīti sarkanvīna. Tad ar vilcienu un apsardzi aizbraucām līdz Štrāsburgai (Strasbūrai) un tālāk līdz Marseļai, kur notika dažādas pārbaudes. Visus mūsu zēnus pieņēma dienestā, bet es tiku izbrāķēts, kā pārāk vājš miesās. Mani ievietoja speciālā nometnē uzbarošanai un pēc mēneša tiku atzīts par derīgu. Marseļas ostā stāvēja lielais kuģis *Pasteur*, un bez kaut kādām lielām apmācībām pēc nedēļas biju ceļā uz Saigonu, kur mani iedalīja 40.CCB transporta rotā, kur pavadīju divus gadus līdz atgriešanās Alžīrijā.

Atceras Herberts Mustis:

Kāpēc iestājos Leģionā? Kā citi latvieši, arī es negribēju atgriezties pie krieviem, mocīties un varbūt nomirt Sibīrijas spaidu nometnēs. Līdz ar daudziem citiem gaisa spēku izpalīgiem gūstā krita 1945. gada 10. aprīlī, 9. amerikāņu armijai. Vēlāk amerikāņi daļu no gūstekņiem, to starpā arī latviešus, atdeva frančiem, lai palīdzētu atjaunot izpostīto Franciju. Bijām nodarbināti atminēšanas, meža un citos darbos. Pēc mežā nostrādātiem 3 mēnešiem 53 latviešus un vienu dienvidslāvu aizveda atpakaļ uz gūstekņu nometni, lai stātos priekšā krievu repatriācijas komisijai. Tā mūs aicināja atgriezties dzimtenē, bet mana dzimtene nebija Sibīrijā vai kādā citā vergu nometnē. Varējām iedomāties, kas mūs sagaida.

Droši vien informēti par padomju komisiju, nometnē bija ieradusies arī delegācija no Ārzemnieku leģiona, kas savukārt mūs aicināja uz 5 gadiem iestāties Leģionā. Pavisam no mūsu nometnes 1946. gada 18. janvārī 14 latvieši pieteicās franču Leģionā. Atceros 1927. gadā dzimušos gaisa spēku izpalīgus: Jāni Gulbi (kritis Indoķīnā), Jāni Kalmīti, Sigurdu Grosbergu, Aleksandru Drēviņu (gājis bojā Alžīrijā), Ēvaldu Rauzu (kritis Indoķīnā 16.01.47.), Arni Bušu un Herbertu Musti. No vecākiem gada gājumiem atceros: Jāni Šleseri, Elmāru Šulcu un Kārli Cīruli (gājis bojā Indoķīnā).

Pārējie latvieši uz mums skatījās drusku šķībi, uzskatīdami mūs par franču koloniju aizstāvjiem. Šaubos, vai šodien viņiem ir tāds pats uzskats. Kad saņēmām

pirmo franču armijas uzturu, būdami vēl gūstekņu nometnē, jutāmies kā augstos svētkos. Pēc gūstekņu bada paikas saņēmām puslīdz bagātīgu pārtiku ar 1/2 litru sarkanvīna dienā katram. Pēc tā iebaudīšanas mana galva griezās kā propelleris. Atceros, ka pa trepēm vienu stāvu nobraucu uz dibena. Es tiešām biju novājējis. Leģionā pieteicās arī daudzi vācieši.

Drīzumā no gūstekņu nometnes mūs pārveda uz Leģiona bāzi Marseļā. Iespaidis bija jocīgs. Līdz kazarmas vārtiem mūs veda franču bruņotā apsardzībā, bet aiz vārtiem skaitījāmies jau franču armijai piederīgie. Pēc ārstu pārbaudēm un 15 dienām mums izdalīja šautenes un ieskaitīja 3. pulkā (3.REI) 3. bataljonā. Rotā bijām 5 latvieši. Bataljona bāze atradās Obaņas (Obagne) pilsētiņā. Šodien šeit atrodas Leģiona galvenā bāze, dēvēta - *Maison mère* - mātes mītne.

Obaņā tikām apģērbti amerikāņu drēbēs un apbruņot ar angļu ieročiem. Apmācības bija pavisām. Bija kaut cik jāapzina franču komandas, sveicināšana un ierindas apmācība. Ar ieročiem iepazināmies ātri, kaujas apmācības bijām apguvuši jau pie vāciešiem. Īsā brīdī frančiem izdevās iegūt puslīdz apmācītus karavīrus. Pēc 4 mēnešiem bijām gatavi doties uz Indoķīnu. Daudzi franču civilisti simpatizēja komunistiem, ielās un ceļā uz kuģi mūs apmētāja gan ar puķēm, gan puķu podiem. Žēl skaisto podiņu, kuru lauskas palika uz ielām. 1946. gada 24. maijā Marseļā uzlādējāmies uz lielā kuģa *SS Pasteur* garajam ceļam uz Indoķīnu. Kuģis bija pārpildīts ar apmēram 4000 karavīriem un ierēdņiem. Vienīgās apmācības uz kuģa mums bija, kā uzvilkt mugurā korķa vesti.

Virsseržants, vēlāk adjutants Ernests Bonaparts priekšplānā pavada 5. pulka karogu.

Nopietns brīdinājums

Vēstule «Latvijai» no Indoķīnas

1946. gada pavasarī vairāki latvieši, kas bijām gūtā Francijā, no savas toreizējās dzīves neatradām labāku izeju kā iestāties franču Ārzemnieku leģionā. Tā sākās mūsu gaitas Indoķīnas džungļos. Sākumā šī dzīve šķita drausmīga, bet vēlāk redzējām, ka cilvēks spēj pierast pie visa. Lienot caur biežokņiem, jāuzmanās ne vien no cilvēku raidītām lodēm, bet jāvairās arī no čūskām. Dienests ir grūts. Pa kalniem un klintīm jārāpjas pilnā apbruņojumā.

Skumjākais, ka džungļos savu dzīvi jau beiguši vairāki latvieši, kas nekad vairs neredzēs savu dzimteni.

Šo dzīvi tomēr turpinām, bet mūsu gaitas lai ir brīdinājums dēkaiņiem, kas vēl vienmēr franču Ārzemnieku leģionā saskata kādreiz filmās redzētu romantiku.

Indoķīnā, 1948. gada 30. aprīlī.

Aleksandrs Gertmanis

No sapņiem līdz dzīves īstenībai

Vēstule «Latvijai» no Saigas

Legion Etrangère - Francijas labākā kaujas vienība, armijas lepnums un sāpju bērns dažādām civiliestādēm, sapņu objekts nepiedzīvojušai jaunatnei, dēkaiņiem un piedzīvojumu meklētājiem, droša pajumte tiem, kas nonākuši konfliktā ar likumu.

Simtiem jaunu, veselu un spējīgu cilvēku ik dienas pieteicas daudzajos vervēšanas birojos. Simtiem par derīgiem atzīto smaidošām sejām dodas nezināmās tālēs, pārējie dažādu iemeslu dēļ tiek «reformēti» jeb «inabt», kā saka leģionāri, un sarūgtināti dodas atpakaļ. Kuri ir laimīgāki?

Jaunieši, kas sapņo par tālām eksotiskām zemēm, ciņām, plēsīgo zvēru trofejām un citiem dēkainiem piedzīvojumiem, teiks, laimīgie ir pirmie. Varbūt, bet par kādu cenu? Šie pieci gadi, kas jāpavada dažādās franču kolonijās, nav nekāds izpriecu brauciens, bet gan visskarbākā dzīves skola, un daudzi to neiztur un atgriežas kā garīgi un fiziski salauzti cilvēki. Daudzi jo daudzi neatgriezīsies nekad, par to liecina daudzās kapu kopiņas, kas it sevišķi šeit Indoķīnā izaug viena aiz otras.

Protams, tagadējo Leģionu nevar salīdzināt ar agrāko, tomēr uzskats par to vēl nav mainījies, un algotņi paliek algotņi. Nevar arī teikt, ka Leģions komplektētos

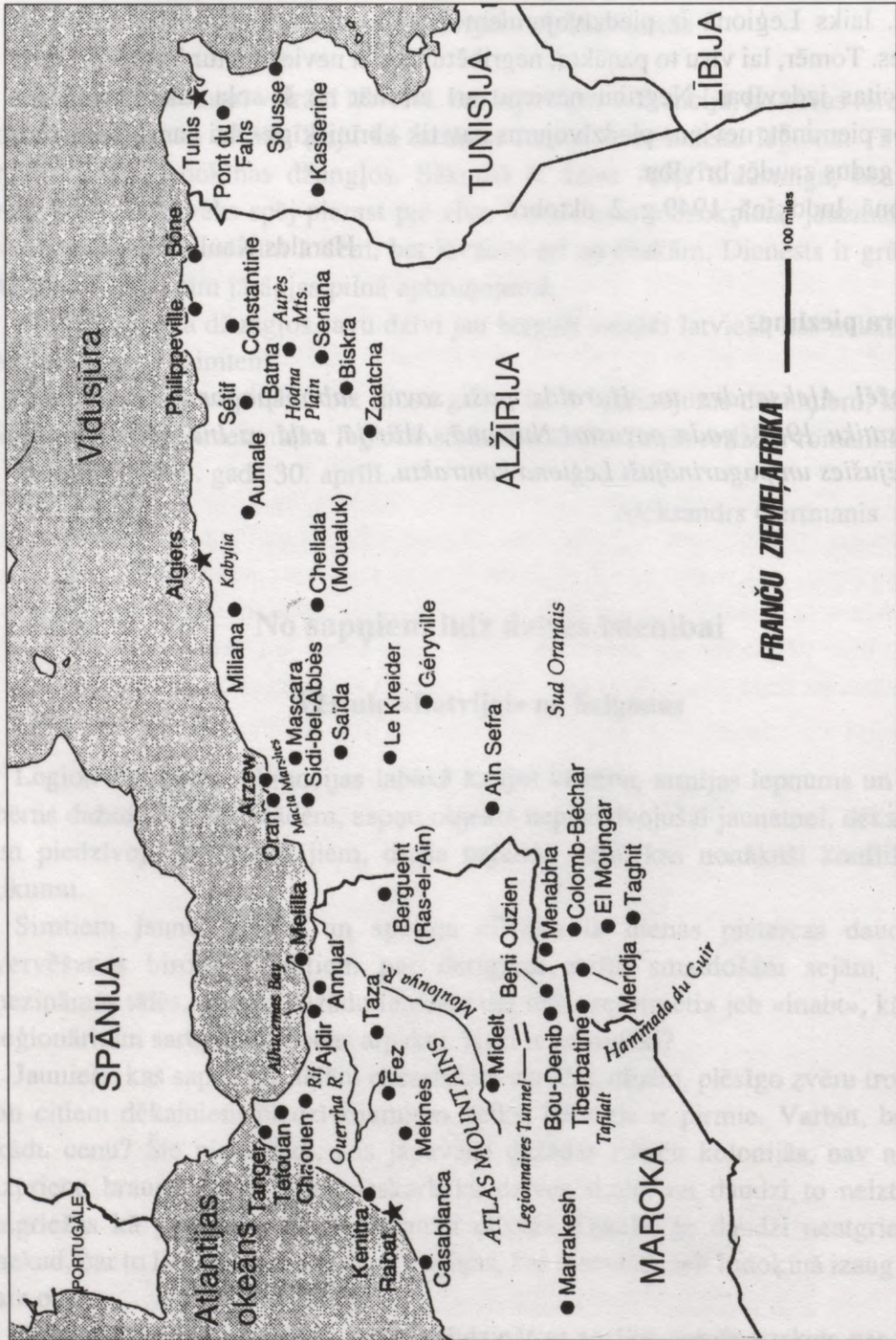
tikai no starptautiskiem noziedzniekiem un salašņām. Arī tādu netrūkst, tomēr lielais vairums tur nonācis kāda pārsteidzīga un neapdomāta soļa dēļ. Nevar noliegt, laiks Leģionā ir piedzīvojumiem bagāts, tur var daudz ko redzēt un mācīties. Tomēr, lai visu to panāktu, negribētu ieteikt nevienam tur iestāties. Dzīvē ir vēl citas izdevības. Negribu nevienu arī atrunāt no šī soļa, tikai vienu gan gribētos pieminēt: neviens piedzīvojums nav tik «brīnišķīgs», lai par to būtu vērts piecus gadus zaudēt brīvību.

Saigonā, Indoķīnā, 1949.g. 2. oktobrī

Haralds Kauliņš

Autora piezīme.

Diemžēl Aleksandrs un Haralds paši savus labos padomus neievēroja. Viņus satiku 1954. gada pavasarī Nuvionā, Alžīrijā, ceļā uz Indoķīnu. Abi bija uzdienējušies un pagarinājuši Leģiona kontraktu.

Ziemeļāfrikas karte, kur darbojās Ārzemnieku leģions

ĀRZEMNIEKU LEĢIONA ĪSA VĒSTURE

Jau kopš seniem laikiem dažādu zemju valdnieki ir izmantojuši svešautiešus savās armijās. 400 gadus pirms mūsu ēras 10 000 grieķi palīdzēja Persijas valdniekam Kīram cīņās ar savu brāli. Romas imperators Kaligula savas personas apsardzi uzticēja tikai algotām ģermāņu vienībām. Napoleona armijās karoja daudz prūšu, itāļu, austriešu un poļu. Anglija par naudu no Prūsijas karaļa iznomāja 20 000 hesiešu Ziemeļamerikas koloniju sargāšanai. Tie bija spēki, kurus Džordžs Vašingtons sakāva Ziemsvētku vakarā pie Trentonas, kaujā izšķirdams Amerikas koloniju likteni.

Pēc Napoleona sakāves un monarhijas atjaunošanas Francijā atradās vairākas bruņotas ārzemnieku vienības. Līdz Napoleonam, baidīdamies no represijām, atkāpās arī daudzi ārzemnieki, to vidū poļi un lietuvieši. Lai atbrīvotu Franciju no šiem ārzemniekiem un norūpējies par franču zaudējumiem un neveiksmēm pirms gada uzsāktajā Alžīrijas iekarošanā, Francijas karalis Luijs Filips 1831. gada 10. martā parakstīja dekrētu par Ārzemnieku leģiona (Legion Etrangère) dibināšanu.

Drīz pēc dekrēta izsludināšanas pirmie bataljoni, formēti pa tautībām, ar vienu poļu un diviem šveiciešu (vāciski runājošiem) bataljoniem, šķērsoja Vidusjūru, lai piedalītos Alžīrijas nomierināšanā. Visumā tas bija nedisciplinēts un raibs bars, franči un arābi tos sagaidīja ar aizdomām un nievām. Tomēr jau pēc neilga laika, labāk apmācīti un vadīti, leģionāri ieguva arābu izbrīnu un pat cieņu ar savām karošanas un postīšanas spējām. Tas viss gan tika sasniegts ar zaudējumiem, bet pa šo laiku Francijā bija izveidoti leģionāru vervēšanas centri, un atkal jauni leģionāri devās pāri Vidusjūrai. 1832. gada oktobrī Leģiona sastāvs jau sasniedza 5530 virsnieku, instruktoru un ierindnieku. Blakus cīņām Leģions visos laikos ticis arī izmantots ceļu, kazarmu un pilsētu plānošanā un izbūvē.

Francijas karalis, it kā par samaksu, 1836. gadā atdeva Leģionu Spānijas reģentei Kristīnei, kas to iesaistīja cīņās pret troņa pretendentiem - karlistiem. Pēc trim gadiem no 4000 leģionāriem Francijā atgriezās 500, kaut daudzi pēc piecu gadu nodienēšanas tika atbrīvoti agrāk.

1837. gadā Francijā tika formēts jauns Leģions un pirmie divi šī Leģiona bataljoni piedalījās Konstantīnas cietokšņa ieņemšanā Alžīrijā. Jaunais Leģions, atšķirībā no pirmā, tika formēts jauktās vienībās ar franču valodu kā vienīgo dienesta valodu.

Pēc Alžīrijas «pacifikācijas» divi Leģiona pulki piedalījās Krimas karā (1854.-1855.) ar galvenām kaujām pie Almas un Sevastopoles. Šie divi pulki 1859. gadā karoja Itālijā pret austriešiem un sevišķi izcēlās ar nocietinātās Mažentas pilsētas ieņemšanu.

Nākamā darbības vieta Leģionam bija Meksikā (1863.-1867.g.), lai atbalstītu franču iecelto un tautā nepopulāro imperatoru Maksimilianu. Meksikā 1864. gada 30.aprīlī pie Kameronas notika Leģiona slavenākā kauja, kurā 62 leģionāri trīs virsnieku vadībā pret 2000 meksikāņiem cīnījās līdz pēdējam vīram, dzīviem paliekot tikai dažiem ievainotiem. Šo dienu, 30. aprīli, Leģions ik gadus atceras ar parādēm un piemiņas brīžiem. Meksikas karš tomēr bija frančiem neveiksmīgs. Maksimilianu nemiernieki sagūstīja un notiesāja uz nāvi. Viņa pēdējā vēlēšanās pirms nošaušanas bijusi vēlreiz noklausīties savu mīļāko, toreiz un arī tagad populāro dziesmu «La Paloma».

Pēc Meksikas daļa Leģiona devās tālajā ceļā uz Tonkinu (1893.g.) un vēlāk uz visu Indoķīnu, kas ietvēra Vietnamu, Laosu un Kambodžu. Šis garais un ilgstošais ceļš Leģionam beidzās tikai 1954. gadā, kad šīs zemes kļuva neatkarīgas un visi franču spēki tika atvilkti.

1892.gadā Leģions cīnījās Dahomejas zemē - Āfrikā pret vāciešu apmācītiem un apbruņotiem vietējā karaļa Behanzēna spēkiem, kuru rindās cīnījās sieviešu bataljoni. Fanātiskas jaunavas, dēvētas par karaļa līgavām, drīzāk mira nekā padevās leģionāriem. Pēc sešu mēnešu cīņām karstajos džungļos karalis padevās frančiem un leģionāri atgriezās Belabesā (Sidi-bel-Abbes), kā trofeju paņemot līdzī karaļa saulesargu, kura apmale bija izrotāta ar 50 cilvēku žokļu kauliem. No ekspedīcijas 800 leģionāriem ar veselu ādu Alžīrijā atgriezās 450. Pārējie bija krituši vai ievainoti.

Viens Leģiona bataljons līdz ar Alžīrijas strēlniekiem un Francijas jauniesauktajiem piedalījās Madagaskaras salas ieņemšanā 1885.gadā. To laiku trūcīgo medicīnisko aprūpi armijās raksturo fakts, ka 21 600 vīru lielās ekspedīcijas zaudējumi bija: 20 kritušie un 5736 no slimībām mirušie. No Madagaskaras laikiem Leģionā slavens ir palicis ģenerāļa Dišēna (Duchesne) uzmundrinājums leģionāriem: «Marche ou crève» (soļo vai sprāgsti). Vietējais karalis bija apgādāts ar angļu šautenēm, bet tikai ar 10 000 patronām. Tā kā angļi bija apgalvojuši, ka katras lodes caursišanas spēja ir 10 cilvēku, karalim tas licies vairāk kā pietiekoši, jo franču spēki bija aprēķināti tikai uz 20 000 karotājiem.

Vēl Leģions piedalījies operācijās Sudānā, Sīrijā un vairākas reizes Marokā. Arī abos pasaules karos Francijā un kolonijās. Visās cīņās Leģions ir izcēlies kā vienība, uz ko Francija varēja paļauties, lai īstenotu iecerētos koloniālos plānus. Atsevišķās kaujās svešā un naidīgā vidē, komandieru mudināti vai dzīti, leģionāri ir cīnījušies ar izcilu izturību un varonību, bieži turoties līdz priekšpēdējai lodei, pēdējo lodi tradicionāli rezervēdami sev.

Īsā laikā pēc izziņotās trauksmes 1978. gada 19.maijā Leģiona izpletņlēcēju vienības nolēca Zairas republikas Katangas provincē, lai atbrīvotu 2000 ķīlniekus, galvenokārt baltās sievietes un bērnus, kas bija krituši Katangas un Angolas nemiernieku rokās. Pēc sekmīgās operācijas, noguruši leģionāri 4. jūnijā atgriezās savā Korsikas bāzē, zaudējuši 5 kritušos un 25 ievainotos.

Virsseržants Arnis Bušs ar rotas standartu 1955. gadā Alžīrijā.

Gadu gaitā, attīstoties militārajai tehnoloģijai, arī Leģions ir mainījies struktūrā, bruņojumā un vadībā. Pēc Pirmā pasaules kara veidojās pirmais kavalērijas pulks, apbruņots, protams, ar tankiem un bruņumašīnām, un motorizētais transports. Pēc Otrā kara - izpletņlēcēju bataljoni un motorizētās vienības ar desantlaivām. Līdz ar Francijas koloniālo īpašumu sarūkšanu ir samazinājies arī Leģiona skaitliskais sastāvs no apmēram 40 000 Vietnamas kara laikā līdz apmēram 8000 vīriem šodien. Mūsdienās Leģions ir viens no Francijas armijas korpusiem ar franču armijai pielīdzinātu apgādi, algām, pensijām un sociālo aprūpi. Virsnieki ir galvenokārt franči, ar apmēram 10% ārzemniekiem. Daudzi slaveni franču ģenerāļi un maršali savas armijas gaitas uzsākuši Ārzemnieku leģionā. Kaprāļi un instruktori (seržanti un adjutanti) tiek izraudzīti un apmācīti no ierindas sastāva un atspoguļo Leģiona etniskos samērus.

Šodien Leģiona galvenā bāze ir Francijā, Obaņas pilsētā, netālu no Marseļas. Atsevišķas vienības sargā raķešu un atomieroču izmēģinājumu bāzes franču Gviānā, Klusā okeāna salās un Majotes salu grupējumā pie Madagaskaras.

Vairāki bataljoni novietoti mazajā Džibuti valstiņā Āfrikā pie Sarkanās jūras. Šeit notiek Leģiona vienību tuksneša treniņi (temperatūra vasaras mēnešos pārsniedz 40°C, rets lietus iespējams ziemas mēnešos). Leģions ir vairākkārt palīdzējis jaunajai Čadas republikai atvairīt Lībijas un citu kaimiņu iebrukumus. Lai nodrošinātu zināmu politisku stabilitāti, Leģiona vienības ir novietotas arī Centrālāfrikas un Ziloņkaula krasta republikās.

Leģions veido lielu daļu no franču NATO miera kontingenta Bosnijā, Kosovo un citur. Nedēļām un mēnešiem ilgi atrazdamies vientuļos posteņos, sardzēs un patruļās, leģionāri ir padoti sniega vētrām un citiem dabas untumiem, kā tas redzams televizoru ekrānos. To varētu uzskatīt par smagāko sodu katram noziedzniekam, bet leģionāri ir trenēti un rūdīti šādiem apstākļiem. Pēc dažiem mēnešiem viņi tiks nomainīti ar citām vienībām un atgriezīsies labākā dzīvē Francijā vai kur citur.

Leģions tiek veidots no brīvprātīgajiem. Līgumu paraksta uz 5 gadiem. To var atkārtoti pagarināt vēl līdz 5 gadiem. Kandidātiem ir jāiztur zināma fiziska un psiholoģiska pārbaude, pēc kuras Leģionā tiek uzņemts varbūt tikai katrs septītais. Pirmais pārsteigums jaunajam kandidātam ir tas, ka pieņemšanas biroja virsnieks viņu visādi mēģina atrunāt no iestāšanās Leģionā. Reizēm pieņēmējs iesaka puisim vēl pāris dienu apdomāties līdz galīgai atbildei. Tas tiek darīts, lai atsijātu nenosvērtos un tos, kuriem šī iestāšanās ideja varbūt nebija līdz galam pārdomāta. Uzņemtajam kandidātam nākotnē būs vēl daudz citu pārsteigumu, tikai turpmāk viņam vairs neļaus apdomāties. Krimināli notiesātos un par nopietniem noziegumiem policijas meklētos Leģionā neuzņem.

Leģionā nokalpotais laiks tiek ieskaitīts paredzētajās franču darba pensijās, un pēc nodienētiem 15 un vairāk gadiem atvaļinātie saņem lielākas militārās pensijas. Tās saņem arī ievainotie un citādi cietušie atkarībā no darba spēju zaudējuma lieluma.

Elmārs Lellis Belabesā 10. decembrī 1950. gadā.

Z.Ogriņa zīmējums

Kādi cilvēki tad izvēlas dienestu franču Ārzemnieku leģionā? Juku laiki dažādos Eiropas reģionos atspoguļojas arī Leģiona etniskajā sastāvā. Pēc spāņu pilsoņu kara (1936.- 39. g) liels skaits republikāņu pusē karojošo pieteicās Leģionā, diezgan kreisi noskaņoti, priekšniecībai par lielām rūpēm. Pēc Otrā pasaules kara daudzi bēgļi un dzimteni zaudējušie, atrazdamies svešā vidē un ļaudīs, izvēlējās Leģionu - iespējamo raktuvju un smago meža darbu vietā. Daudz vāciešu un vāciešu pusē karojošo iestājās Leģionā no franču karagūstekņu nometnēm, kas bija slavenas ar trūcīgo aprūpi. Pēc otrā kara vācieši sastādīja līdz 60% no Leģiona etniskā

sastāva, iemantodami franču cieņu kā labi apmācīti un pieredzējuši karavīri. Augsti tika vērtēti Austrumeiropas pārstāvji, to vidū arī latvieši. Paši franči sastādīja apmēram 20% leģionāru. Viņi gan Leģionā drīkstēja iestāties, tikai uzdoties par ārzemniekiem. Vēl var minēt zināmu procentu itāļu, spāņu, beļģu, holandiešu un citas tautības. Septiņdesmitajos gados pārsteidzoši liels skaits brīvprātīgo pieteicās no Britu salām. Britu kolonijām un bruņotajiem spēkiem sarūkot, daudzi atvaļinātie civilās dzīves vietā izvēlējās Leģionu. Pēc padomju impērijas sabrukuma diezgan daudz Leģiona kandidātu nāk no bijušajām padomju un satelītu valstīm, varbūt lai izbēgtu no smagajiem saimnieciskajiem apstākļiem. Dzīves līmenim uzlabojoties, šie skaitļi, kā parasti, samazināsies. Tomēr vienmēr visās zemēs būs ar dzīvi un sadzīves apstākļiem neapmierinātie, ar nesaskaņām darbā un ģimenē, kuri tad uz pieciem gadiem izvēlēsies Leģiona slēgto un nemainīgo vidi.

Vēl nesen oficiāli skaitļi par Leģiona zaudējumiem - kritušiem un ievainotiem - nebija pieejami. Pēc tagad publicētiem datiem no 1831. gada līdz 1992. gadam Leģionā ir krituši 902 virsnieki, 3375 instruktori (seržanti un adjutanti) un 31 467 ierindnieki (kaprāļi un leģionāri). Nav pieminēti ievainotie, no slimībām mirušie un bez vēsts pazudušie.

Daudzajās cīņās zaudējumi ir bijuši smagi gan leģionāru, gan virsnieku rindās. Piemēram, 1. izpletņlēcēju bataljons (1.B.E.P.) Vietnamā tika praktiski divreiz iznīcināts (vienību var uzskatīt par iznīcinātu, ja zaudējumi pārsniedz 80% no vienības sastāva): pirmo reizi Tonkinas kalnos 1950. gadā un otru reizi Dienbienfu (Dien Bien Fou) ielenkumā 1954. gadā. Pēc abām neveiksmēm bataljons tika atjaunots ar jauniem brīvprātīgiem, pēc otrās - jau kā pulks.

Un tad - karstajiem kariem beidzoties - daudzās zemēs un vietās, bez kārtējām apmācībām, sardzēm un patruļām leģionāra galvenā kaušanās ir ar odiem un ar garlaicību, un viņam ir lielas izredzes atgriezties civilā dzīvē ar veselu ādu.

Lai kur arī leģionārs atrastos, karstā tuksnesī vai dažādu insektu apsēstos džungļos, viņa dzīve noteikti nav romantiska vai pat interesanta. Dienests ir vienmuļš un tālu no apdzīvotiem centriem. Vietējie iedzīvotāji ir atturīgi vai pat naidīgi, un leģionāram ir bieži jāsamierinās ar savu dienesta biedru sabiedrību. Protams, tuvumā ir kantīne un tuvākās pilsētiņas krodziņi, un par maksu ir pieejama sava veida romantika atļautajos bordeļos.

Katram leģionāram vienmēr domās ir mājas un savējie, kur tie arī neatrastos.

Ārzemnieku leģions ir visplašāk pazīstamā bruņotā vienība pasaulē. Leģions kā leģendārs ir filmēts, aprakstīts un apveltīts ar zināmu nepelnītu romantiku. Nepārtraukti gan ASV, gan citu zemju grāmatās un filmās vienkāršais vai augsti dzimušais leģionārs tiek attēlots kā romantisks varonis, kurš gandrīz vai viens uzvar arābus, ieņem fortus un atgūst savas meitenes mīlestību. Īsto leģionāru šīs

grāmatas un filmas tikai uzjautrina, jo viņš labi pazīst dzīvi Leģionā. Viņš atceras ģenerāļa Denegrijē vārdus, kas pieminēti visās nopietnās publikācijās par Leģionu. Tie kādreiz bija iekalti akmenī virs vecā Svētā Jāņa forta vārtiem Marselā.

VOUS ETES LEGIONNAIRES POUR MOURIR
ET JE VOUS ENVOIE OU ON MEURT.

Kas tulkojumā skan:

JŪS ESAT LEĢIONĀRI MIRŠANAI,
UN ES JŪS SŪTĪŠU TUR, KUR MIRST.

Pirms Otrā pasaules kara cauri šiem vārtiem devās visi jaunie brīvprātīgie. Ir varbūt ironiski, ka vairākumam, franču valodas nepratējiem, šo vārdu īstā nozīme pagāja secen - vismaz sākumā.

Daudz apbalvotais adjutants Edgars Vanags 1946. gadā.

VECAIS LEĢIONS

Par Veco leģionu vēlētos apzīmēt Leģionu pirms Otrā pasaules kara. Pēc grāmatas Latviešu kolonijas, izdots 1939. gadā ziņām, 30-os gados Leģionā dienējuši ap 40 latviešu. Sekojošo rakstu autors B. Šmits Ārzemnieku leģionā nokalpojis 7 gadus. Savus interesantos piedzīvojumus Marokā Šmits attēlojis rakstu virknē žurnālā Atpūta 1938. gadā. Raksts pārrakstīts, kā publicēts žurnālā, tikai valoda piemērota mūsdienu rakstībai.

Ārzemnieku leģions

Savāciet vienkopus pasaules klaidoņus, dēkaiņus un bēguļotājus no likuma bardzības, kas pametuši dzimteni bez graša kabatā. Sapulcējiet šos ļaudis zem viena karoga pret viņiem naidīgi noskaņotā zemē, dodiet viņiem visgrūtāko darbu un stingrāko disciplīnu svelmainā, tropiskā karstumā - un jums būs priekšstats par Ārzemnieku leģionu. Francijas Ārzemnieku leģions ir viens no savādākiem karaspēkiem, kādu jebkad pasaule pazinusi. Neviena Eiropas valsts nav spējusi organizēt līdzīgu armiju, lai tikpat sekmīgi valdītu pār melnajām un brūnajām tautām.

Leģions atvērts visiem. To atrod bezdarbnieks no Eiropas miljonu pilsētas; izlutināts, bet niķīgs dēliņš; arī nelaimīgs mīlētājs. Tur nonāk vajāts dezertieris, paklīduši jūrnieki, emigranti, bijušie baltgvardi un vācu politiskie bēgļi, dzērāji, kaušļi un visādi dēku meklētāji. Krievus un vāciešus, poļus, turkus, grieķus un itāliešus, angļus, dāņus, kanādiešus un cilvēkus, kas paši nezina savu tautību, liktenis saved kopā cīņai plecu pie pleca. Simts gadu pagājuši, kopš Leģions dibināts, bet cilvēki no visām Eiropas malām ir vienmēr atraduši ceļu uz turieni.

Pa daļai tas izskaidrojams ar labi nostādītu propagandu. Kinofilmas, kas tēlo leģionāru dzīvi, ir patlaban iespaidīgākais aicinājums jauniešiem meklēt romantiku koloniju karaspēkā. Īstenībā Āfrikas romantika leģionāriem tiek pasniegta pārāk «stiprās porcijās»...

Un, lūk, divi latvju zēni tai vecumā, kad ilgojas tālumu un dēku, bija nolēmuši meklēt laimi plašā pasaulē. Abi pusaudži aizbēga no meistara, pie kura mācījās, un paslepu ar kuģi nokļuva Parīzē. Viņi nu atradās miljonu pilsētā, ko romānos un dzejās dēvē par bezbēdīgu, jautru ļaužu karuseli - kur zvaigznes šķiet noņemtas no debesīm, lai liktu tām spīdēt bulvāros un alejās...

Bet drīzi vien klaidoņus žandarms nogādāja iecirknī. Zēni pasniedza savas Latvijas iekšzemes pases un sāka skaidrot, kādā ķezā iekļuvuši. Policists viņos neklausījās, bet noveda komisariātā. Arī te neviens svešiniekus nesaprata, tādēļ

žandarmi tos nogādāja Ārzemnieku leģiona vervēšanas punktā, būdami tai pārlicēbā, ka nu puīši ir īstā vietā. Te viņus paēdināja un padzirdināja ar vīnu. Abiem izrādīja visādas jaukas bildes no Āfrikas leģionāru dzīves un skatus no jaukās dienviņu pasaules, skaidroja, ka viņi tur var nokļūt, ja vēlas. Zēni bija sajūsmā. Pilnīgi negaidot viņiem bija izdevība kļūt par Āfrikas varoņiem! Džungļi, par kuriem sapņots, nu bija sasniedzami! Viņi parakstīja kontraktu.

Nākošā rītā puisus aizsūtīja uz Marseļu. Tur tie atrada priekšā citus tādus pašus brāļus. Privātās drēbes atņēma un izsniedza karavīra tērpu. Visi atradās pastāvīgā uzraudzībā; nekur bez atļaujas nedrīkstēja iet. Cietokšņa vārti bija apsargāti. San-Žāna cietokšņa drūmās velves abiem iedvesa baigas nojautas. Pēc veselības pārbaudes draugus izšķīra. Lapiņu ieskaitīja Alžīrijas pulkā Sidi-Belabesā (Sidi-bel-Abbès), bet Rūju iedalīja Tunisijas jātniekos un viņš nonāca Suzā - Tunisijā. Viņu apmācīja jāšanas mākslā. Viņam drīz radās neatvairāma doma - bēgt! Kurš leģionārs pēc svilinoša darba un apmācībām nav sapņojis par brīvību, mētādamies savā guļamvietā?

Sarunāja bēgt kopā ar kādu beļģi. Lai maldinātu meklētājus, pārgērbusies par arābiem. Laimīgi naktī izkļuvi no karaspēka nometnes, latvietis un beļģis devās uz austrumiem, cerēdami nokļūt līdz Tripolei, kas atrodas ap 300 km no Suzas. Bet jau sākumā viņi bija uzņēmuši nepareizu virzienu - ceļu, kas veda tieši Sahāras tuksnesī. Pēc pārdesmit kilometriem viņi uzdūrās dzelzceļa stigai un nolēma turēties pie tās, tā galīgi sajaukdami virzienu. Apvidus, kurā viņi gāja, bija kalnains; reta iedzīmta būda un vīna dārzi. Bēgļus sāka mocīt karstums un slāpes. Vairīdamies tie meta likumu visur, kur pulcējās ļaudis. Beidzot tomēr aiznoguruma pakrita pie kāda krūma un aizmiga.

Viņus uzmodināja kāds iedzīmtais, prasīdams, kas viņi par ļaudīm un kurp dodas? Bēgļi neatbildēja un arī neatsaucās, kad iedzīmtais ar zīmēm aicināja nākt līdzī, solīdams dot viņiem paēst un padzert. Drīz ap abiem salasījās bars arābu. Gadījās arī kāds dzelzceļa darbinieks - eiropietis. Tas apvaicājās, kurp abi iedami? Bēgļi izstāstīja savu nodomu - sasniegt Tripoli. Pacienādams ar ūdeni, ierēdnis ieteica nemaldīties apkārt, bet doties uz ziemeļiem, kur pēc desmit kilometriem sasniegšot Keruānu. Tur karaspēka daļas abus uzņemšot. Viņa vārdi skanēja bēgļu ausīs kā izsmiekls.

Zinādami, kas viņus gaida, ja paklausīs padomam, dezertieri devās prom pretējā virzienā. Viņiem sekoja pulciņš noskrandušu arābu, neuzdrošinādamies atklāti uzbrukt. Tie gaidīja, kamēr bēgļi pagurs siltajā saulē. Iedzīmtie bija saoduši medījumu, tas viņiem solīja izdošanas gadījumā veselu kapitālu. Viņi bija nopratuši, ka abi zeļļi ir Leģiona dezertieri. Šos ienīstos suņus vajadzēja dabūt rokā un nogādāt atpakaļ karaspēkā, jo par katru dezertieri, dzīvu vai mirušu, franču iestādes izmaksā 25 frankus atraduma naudas.

Pēc pāris stundām bēgļi nolēma atpūsties. Bet, tikko apsēdušies, viņus pēkšņi apstāja pārdesmit tumšādainie un metās viņiem virsū. Dezertieri cīnijās varonīgi, sita uz visām pusēm. Taču beidzot tos apdullināja ar nūjām un sasēja.

Tālākais stāsts ir bēdīgs. Dezertierus arābi nogādāja atpakaļ pilsētā un nodeva žandarmērijai. Tad tos ieslēdza dzelžos un aizgādāja Leģiona rīcībā.

Leģionā dezertieru sodīšanu izdarīja atklāti, lai dabūtu mācību arī visi tie, kas bija paslepšus domājuši sekot viņu piemēram. Sodīšanas veids ir palicis negrozīts no seniem laikiem, un to izpilda precīzi, neskatoties uz leģionāra izturību. Bēgļus pilnā ietērpā nostādīja starp diviem zirgiem un lika iet uz priekšu. Aiz pilsētas mūriem gājiens apstājās. Patruļas priekšnieks paņēma no bēgļiem ūdens pudeles un to saturu izlēja zemē. Tad pavēlēja tiem noaut kājas. Dezertieru rokas piesēja segliem starp diviem zirgiem. Sodīšana sākās. Uz akmens šķautnēm un ērkšķiem kājas sāka asiņot... Pēc atgriešanās karaspēka mītnē dezertierus ievietoja aresta telpās un viņiem pasniedza ar sāli apkaisītu maizi.

Nākošā rītā sodītos lika pie kāda veca mūra nojaukšanas vairāku sargu uzraudzībā. Sargu uzdevums bija - pastāvīgi lamāties un skubināt darbā. Sodītie lūdzās ūdeni. Ūdens spaini gan atnesa, bet ūdeni viņu acu priekšā izlēja smiltīs. Beļģis sāka lādēties. Viņu ķēra jauns sods. Tam uzsēja mugurā akmens maisu un lika skriet, lēkt un līst uz vēdera. Tad beļģim uzgāza spaini ūdens. Vakarā abus ievietoja aresta kamerā.

Rūja, kas vēl dažus mēnešus atpakaļ bija bezrūpīgi pastaigājies pa Rīgas ielām, nu bija kļuvis īsts Āfrikas leģionārs. Redzēdams, ka citi viņa likteņa biedri nerāda ne mazākās līdzjūtības, bet vēl zobojas par bēgšanas neveiksmi, astoņpadsmit gadus vecais puisis noslēdzās sevī. Līdz ar to viņš bija ieguvis leģionāram raksturīgāko īpašību. Leģionārs ir apātisks pret visu. Citu mokas un ciešanas viņu neuztrauc. Viņš izpilda savu pienākumu, pacieš priekšniecības uzvelto pazemojumu, saņem sodu un netic nākotnei. No viņiem baidās iedzimtie un vairās Āfrikas baltie ļaudis, jo leģionāri negriež ceļu nevienam.

Tikai viena vājība ir gandrīz ikvienam ārzemnieku leģionāram. Tas ir - vīns.

Kazba Āfrikas oāzē

Ceļot Atlasa kalnājos, kas uz kartes apzīmēti ar baltu krāsu, nozīmē doties pašnāvībā. To apzinās arī franču valdība un neielaiž privātas ekspedīcijas šai neizpētītā apgabalā. Tas, protams, nemazina interesi par aizliegto zemi.

Kā nokļūt Marokas dienvidos aiz Džebel-Saro? Pievienoties klejotāju ciltīm un ziemas periodā doties tiem līdzī cauri berberu zemei? - Šāds plāns izliekas jauks. Bet visi, kas to mēģinājuši, samaksājuši ar savu dzīvību! Berberu ciltis svešus

Aleksandrs Mitračkovs 1928. gadā Marokā.

it kā iesarkanās rūsas pārklāti. Jo tālāk gājām, jo nepanesamāks kļuva karstums un smilšainais gaiss.

Ūdens ir berberu zemes dzīvības jautājums. Upju un avotu virs zemes šeit nav. Bet iedzimtie atraduši veidu, kā tuksnesīgās vietas padarīt auglīgas. Jau kopš gadu simteņiem viņi izbūvējuši apakšzemes upes. Tās ir tā saucamās «sigijas», kas ceļas no avotiem augstu kalnos, kur pūš stindzinoši vēji. Dažreiz sigijas pludina savus ūdeņus līdz sešdesmit kilometru pa pazemes kanāliem līdz palmu oāzēm un berberu ciemiem. Sigijas būvētas 15-20 metru dziļi zemē, un par to uzturēšanu rūpējas paši iedzimtie. Katru nakti viņi ar kurvjiem smeļ piesērējušo zemi, ielaižoties pazemē pa speciāli izbūvētām akām.

Berberu zemē visi dzīvo pastāvīgā karastāvoklī. Kalnos mīt mežonīgas ciltis, kuru galvenā nodarbošanās kopš seniem laikiem ir laupīšana un slepkavības. Ikviens berberu ciems ir mazs cietoksnis, līdzīgs viduslaiku feodāļu pilij. Kalnu piekāvē, grūti pieejamā vietā, augsti mūri, tur dzīvo berberi un Āfrikas žīdi. Iekļūt kazbā (berberu ciemā) svešiniekam nav viegli. Dienā vārtus apsargā, bet naktīs tos noslēdz, visos sargu torņos modras acis vēro apkārtni.

Ierīkojām nometni pāris simts metru atstatu no Taliuinas kazbas, nodrošinājām ar ērkšķu un klinšu bluķu žogu. Tuvumā bija manītas aizdomīgas klejotāju grupas, tādēļ naktīs pārmaiņus stāvēja modrīga sardze. Tiklīdz saule pazuda aiz smilšu pārklātā apvāršņa, iestājās tropiska nakts. Stāvēdams sarga vietā, uztvēru visu, kas nakts klusumā atbalsojās kalnu klintainē. No kazbas atskanēja iedzimto klaigas un tam-tam rīboņa. Stabuļu skaņas pavadīja viņu gaudulīgās dziesmas. No sigijas dziļumiem, kuras malā atradās mūsu nometne, augšup cēlās ūdens čalas. Pēkšņi nakts klusumu pārtrauca stindzinošs kliedziens. Tā kliedz bērns nāves bailēs. Šim

kliedzienam pievienojās citi, arvien vairāk tuvodamies mums. Mūsu nometnei kaukdams aizdrāzās garām šakāļu bars. Pēc brīža viņu nejaukie vaidi pagaisa tālumā, viss kļuva kluss. Mans biedrs nāca mani nomainīt, un es jau gribēju teikt, ka nekas svarīgs nav noticis, bet tad mēs izdzirdām nakts klusumā zirgu pakavu dimdoņu. Mēnesgaismā parādījās ap pussimts jātnieku tumšos burnusos; tie tuvojās kazbai. Varējām saskatīt viņu garās kramenīcas un zibošus likus dunčus pie sāniem. Viņi apstājās pie kazbas vārtiem.

Ceļiniekiem parasts skaļi Allāha vārdā lūgt, lai atdara vārtus, bet šoreiz atskanēja dobjš troksnis. Vārtus ielauza, un tumšie stāvi pazuda kazbas iekšienē. Pēc tam sākās sievu vaimanas. Gaidījām, ka sāksies šaušana, un bijām jau sagatavojuši ieročus, lai atbalstītu kazbas iemītniekus, kad tie laupītājus padzīs. Kazbas vīrieši tomēr nepretojās. Pēc laiciņa laupītāji izdzina pa kazbas vārtiem ap trīsdesmit kamieļu, pārdesmit ēzeļu un daudz aitu. Ēzeļi un kamieļi bija apkrauti saiņiem. Laupītāji kliegdami trenca tos projām kalnos. Drīz viņi pazuda, un mēs līdz rītam dzirdējām kazbā sievu vaimanas un vīru lāstus.

Nākošā dienā kazbas vecākais, kaids, bija ieradies pie franču virsnieka un lūdzis palīdzību pret laupītājiem. Kazbas iemītnieki esot pilnīgi terorizēti un laupītājiem neuzdrošinoties pretoties. Mēs izmantojām gadījumu un iekļuvām kazbā, lai nevēroti un paslepeni fotografētu, jo atklāti kazbā to liedza.

Kazba bija diezgan prāva, apmēram tūkstots iedzīvotāju. Iekšiene līdzinājās tirgus laukumam viduslaiku pilsētā. Gar malām mazas tirgotavas un darbnīcas, ap tiem laiski staigāja vai arī, zemē nometušies, sildījās saulē arābi un berberi. Visus grūtākos darbus te, čakli strādādamas, padarīja sievietes.

Kā ikvienā kazbā, tā arī te bija savs «mellahs» - iežogots kvartāls žīdiem. Viņi dzīvoja lielā netīrībā, izvirtībā un bailēs no sava kunga - berbera. Viņi gan nodarbojās ar tirdzniecību, bet par to berberi no tiem izspiežot nodevas pēc saviem ieskatiem.

No māliem celtās ēkas bija apkvēpušas, jo dūmi no pavarda plūda tieši pa logu caurumiem. Istabas bija dažāda augstuma; no vienas telpas otrā veda kāpnes, kas izbeidzās sargu tornī. Visplašākās, mozaīkām un tepiķiem greznotas telpas visaugstākā tornī bija kaīdam - kazbas pārvaldniekam un priesterim.

No Taliuina kazbas līdzī militārai ekspedīcijai, kopā ar partizāniem, devāmies gūstīt laupītāju cilti.

Mitračkovs ar biedriem Marokā 1928. gadā.

Dienvidmarokas nemiernieki

Šis stāsts sākās pirms daudziem gadiem. Tā ir lappuse no Eiropas civilizācijas vēstures, ko vēl tagad raksta Āfrikas smiltīs ar asinīm un sviedriem. 1932. gadā Francija bija nolēmusi rīkot soda ekspedīciju pret Marokas dienvidiem. To prasīja nepieciešamība. Berberu un arābu ciltis bija sapulcējušas krietnus spēkus Atlasa kalnos un gatavojās karam pret eiropiešiem, lai tos izspiestu no Marokas. Dienvidu apgabalos jau bija izcēlušies nemiernieki. Tafilaletes bija kritusi; Leģiona priekšposteņi Bualijā un Aitabā iznīcināti. Par citiem posteņiem nebija nekādu ziņu; telefona līnijas bija pārrautas. Laikā, kad Parīzē ļaudis bezrūpīgi svētīja Lieldienas, dejoja fokstrotu un dzēra Burgundas vīnu, Āfrikā rīkoja vienu no lielākajiem karagājieniem kopš Cēzara - pāri Atlasa kalniem. Šī uzdevuma veikšana bija uzticēta galvenā kārtā Francijas Ārzemnieku leģionam. Ekspedīcijas plāns bija sastādīts ar aprēķinu, lai ne tikai atgūtu zaudētos apgabalus, bet reizē arī dabūtu savā varā visu pārējo Dienvidmaroku, t.i., apgabalus, kurus pārvaldīja Merebi Rebahs, saukts par «zilo sultānu», un kuros eiropietim vēl nebija ļauts spert kāju. Bet galvenais uzdevums bija mazliet romantiskas dabas. Par katru cenu vajadzēja sagūstīt kādu vīru, dezertieri un dumpinieku, - Belgacenu N`Gadi.

Belgacens, pēc dzimuma arābs, bija savā laikā uzticīgi kalpojis Francijai kā leitnants Marokas kavalērijā. Jaunais arābs bija lepojies ar spožo uniformu un franču smalko virsnieku sabiedrību, bija sapņojis par Parīzi un lielu militāru karjeru. Bet tad kāds gadījums satrauca arāba asinis. Stāsta, ka reiz franču virsnieks dzērumā Belgacenu nosaucis par netīru arābu. Tas noticis rietumos no Tafilaletes, Hatabas posteņi, 1912. gada 13. janvārī. Nākošā naktī Belgacens bija pazudis no franču posteņa, un viņam līdzī vesels ložmetējnieku vads ar municiju un smagi apkrautiem kamieļiem. Drīz šis arābs sāka pielietot savas militārās zināšanas. Sākās nemiernieki.

Laikā, kad franči cīnījās ar Belgacena bandām, kāds cits franču virsnieks Tafilaletē izdarīja nepiedodamu muļķību, kas sagādāja franču koloniju varai smagus zaudējumus. Tafilaletes atrodas trīsdesmit dienu jājienā no Kolomb-Bešāras, Marokas galējos dienvidos. Franču karaspēks bija uzcēlis kara cietoksni šīs milzīgās palmu birzs malā un atstājis tanī bataljonu senegāļu kareivju un dažus franču virsniekus. Lielāka vērība šīs vietas nostiprināšanai netika veltīta, jo iedzīvotāji izturējās mierīgi. Bet franču virsniekiem palmu oāzē kļuva garlaicīgi. Tie izklaidējās kā prazdami, līdz kādam kapteinim ienāca prātā ideja apprecēt Tafilaletes valdnieka - kāida meitu.

Parasti šai apvidū var nopirkt arābu meiteni par 50 frankiem. Bet franču kapteinis nedomāja par cenu. Viņš bija dzirdējis par kāida bagātībām un savā iztēlē iztēlojās tūkstoš un vienas nakts burvību - greznas kāzas, bagātu pūru un bezrūpīgu

dzīvi kādā pilī. Kaīds Nifrutens laipni noraidīja kapteiņa priekšlikumu, bet solīja uzdāvināt virsniekam jebkuru meiteni no palmērijas. Kad kapteinis pastāvēja pie sava, kaīds atrunājās, ka viņa ticība neatļauj dot savu meitu kristīgajam par sievu. Saniknots par šādu atbildi, virsnieks iecirta ar jājamo pātagu kaīdam sejā un pavēlēja trīs dienu laikā sagatavot visu kāzām.

Kaīds aizgāja, zemu klanīdamies, murminādams atvainošanās vārdus. Kapteinis jutās apmierināts un sāka posties kāzām, kurām vajadzēja notikt franču militārajā postenī. Bet kaīds apvainojumu nebija aizmirsis. Kādā arābu dziesmā ir vārdi:

*«Nevienam zināmas nav manas domas,
Tās zina tikai Dievs un es.»*

Šie vārdi raksturo Tafilaletes valdnieka vēlāko izturēšanos. Kaīda kalpi nāca un gāja. Drīz postenis bija pārvērties istā austrumnieku pilī. Gar sienām sakārti dārgi tepiķi, un visi celiņi izklāti dārgiem audumiem. Dārgas dāvanas - sudrabā un zeltā kalti trauki un dārgakmeņiem rotāti senlaiku ieroči - greznoja franču posteņa telpas. Bet, vai, šai greznībai vajadzēja kļūt asiņaina skata lieciniecei.

Pienāca kāzu diena, un Tafilaletes valdnieks iejāja postenī uz balta zirga, liela kāzu viesu bara pavadīts. Franču virsnieks steidzās pretī savam sievas tēvam un viņu pirmo ķēra liktenis. Kāzu viesi bija bruņojušies līdz zobiem. Uz kaīda pavēli tie metās virsū pārsteigtajai senegāļu sardzei. Īsā laikā to pārvarēja. Tikai divus cilvēkus atstāja dzīvus. Tiem piekodināja steigties uz tuvāko franču posteni un paziņot, ka kāzas nav izdevušās. Tas notika 1918. gadā, kad franču armijas spēki bija saistīti Eiropas frontē. Tādēļ nebija iespējams tūlīt atriekt virsnieku nāvi, kas bija krituši savai vieglprātībai par upuri.

Tūlīt pēc posteņa iznīcināšanas Tafilalete ieradās Belgacens, šis dezertieris, liela laupītāju pulka priekšgalā. Zinādams, ka franču vara kritusi, viņš nu varēja piepildīt savu godkāri. Šis vīrs lika sevi pieteikt kaīdam Nifrutenam. Kaīds viņu pieņēma kā viesi un ticības brāli, bet Belgacens jau loloja sapni - kļūt par visas Dienvidmarokas valdnieku.

Redzēdams Nifrutenā nevēlamu sāncensi, Belgacens izsludināja kaīdu par viltnieku un lika to nogalināt. Līdzīgs liktenis ķēra arī Tafilaletes žīdu rabīnu, kam nepatika Belgacena ļaunā patvarības. Rabīnu apcietināja un piesēja pie lielgabala stobra. Tafilaletes iedzīvotāju priekšā, apvainodams rabīnu sadarbībā ar frančiem, Belgacens pašrocīgi pielaida uguni lielgabalam. Nebija rabīns paspējis pateikt pirmos aizstāvēšanās vārdus, kad lielgabala šāviens to bija saplosījis.

Tā Belgacens N'Gadi, izvērzdams no dezertiera par Tafilaletes neierobežotu valdnieku, kļuva franču galvenais ienaidnieks Marokā. Lai viņu saķertu, rīkoja karagājienu cauri Atlasa kalniem, ko atbalstīja tanki un lidmašīnas, pastiprināja iedzimto jātnieki un kamieļu jātnieki, partizāni un algoņņi. Šajā karā Ārziemnieku leģionam piekrita viduslaiku krustnešiem un ordeņu kalpiem līdzīga loma.

Leģions Alžīrijā 1946. gadā.

Šleju gūstišana tuksneša kalnainē

Laupītāju banda, kas mūsu acu priekšā pādroši ielauzās Taliuina kazbā, izlaupīja šo berberu ciemu un nakts tumsas segta pazuda Atlasa kalnos, bija klejotāji - šleji. Katrā ziņā vajadzēja rēķināties ar krietnu apbruņotu «tuksneša dēlu» pulku; un tādi franču administrācijai Āfrikā vienmēr sagādā rūpes un munīcijas izšķiešanu.

Kad nākošā dienā militārā ekspedīcija kopā ar aplaupītiem berberiem devās gūstīt šlejus, tie atradās jau aiz trejdeviņiem kalniem. Bet kaut arī tā, šoreiz viņi tomēr bija pielaiduši liktenīgu kļūdu. Laupītāji bija paņēmuši sev līdzī trīsdesmit divus kamieļus un divdesmit ēzeļu, turklāt vēl lielu aitu baru. Šāds lopu bars atstāj pēdas, kaut arī to dzītu izklaidus. Gūstītāji devās kalnos pa laupījuma pēdām. Tie bija berberu jātnieki kamieļos un vesela franču Leģiona vienība zirgos, apgādāta ar visiem kara piederumiem.

Mēs atradāmies vietā, kas ietilpst Sahāras tuksnesī. Maldās, kas tuksnesi iedomājas par baltu, smiltīm klātu, neauglīgu līdzenumu. Smilšu lauki nebija redzami nekur. Smilšu pārpilnība bija vienīgi - gaisā. Mūsu plaušas bija pilnas ar siroko (tuksneša vēja) putekļiem, krietns daudzums smilšu nokļuva mūsu vēderā. Pat fotouzņēmumi neizdevās smilšu dēļ.

Apvidus bija akmeņains un kalnains. Kalni, kuru augstums pārsniedza 1000 metru, nebija retums. Vietām starp akmeņu laukiem auga kaktusi, kuru dzeloņi indīgi cilvēkiem, bet noderīgi kamieļu barībai. Vietām redzami dzeloņkrūmu

puđuri, paretam sausā alfas zāle - tā ir visa brīvdabas augu pasaule. Liekas, neauglīgs klinšu tuksnesis, bet tomēr berberu ciltis atradušas dzīves iespēju - gan mierīgie cilvēki savos klinšu cietokšņos, gan mūžīgie klejotāji un laupītāji savās pārnēsāmās teltīs.

Atņemt šlejiem viņu laupījumu ir daudz vieglāk nekā sagūstīt viņus pašus. Šie ļaudis labi pazīst klinšu tekas, un viņiem piekļūt nav viegli. Lai gan viņi apbruņoti tikai vecām, pa galu lādējamām kramenīcām, tie šauj nevainojami un nereti iegūst no pārspētā eiropieša modernas šautenes un munīciju. Kaut kas līdzīgs notika arī šoreiz. Vajātāji gan panāca lopu baru un to atdzina atpakaļ, bet laupītāji bija pazuduši kalnos. Tiem sekot nebija nozīmes, jo bija zināma viņu šādos gadījumos parastā kaujas taktika. Šleji prot labi paslēpties klinšu kraujās un negaidot uzbrukt no muguras. Viņi veikli rīkojas ar saviem likajiem dunčiem, un berberiem šādi uzbrukumi iedveš mistiskas bailes. Kā visi austrumnieki berberi ir fatālisti. No nāves viņi nebaidās, jo tic paradīzei. Bet viņi ir pārliecināti, ka paradīzē iekļūs tikai tie cīnītāji, kas krituši no lodes. Nodurtu karotāju turpretī uzskata par apgānītu, un viņa dvēsele netiek pie Mulena (berberu dieva), bet tai jāmaidās tuksneša smiltīs un vējos.

Līdzās laupītāju ciltīm Ziemeļāfrikā klīst arī mierīgi klejotāji. Tie ir lielāko tiesu bijušie zemkopji, ko pārsteidzis sausuma posts. Viņu lauki izkaltuši, akas izžuvušas, un nelaimīgajiem jāpārceļas uz citu vietu. Šādus klejotājus mēs sastapām arī šoreiz. Klinšu pakājē bija novietotas ap trīsdesmit dzeloņainu krūmu iežogotas teltis. Kad tuvojāmies nometnei, mums pretī iznāca cilts vecākais un mūs apsveica. Mūs ieveda nometnē un pacienāja ar smaržīgu tēju. Varējām vērot un fotografēt.

Telšu iekšiene parasti sadalīta divās daļās - viena sievietēm, otra vīriešiem. Te bija redzama klejotāju primitīvā saimniecība: aušana un ādas izstrādājumu pagatavošana. Arī munīciju viņi ražo paši, jo šai apvidū bagātīgi atrodams salpetris dod iespēju viegli pagatavot pulveri un tik pat viegli sastopamā svina rūda der par materiālu lodēm. Savus zobenus un likos dunčus klejotāji nereti izstrādā augsti vērtējamā ornamentikā. Visi smagākie ikdienas darbi gulstas uz klejotāju sievietes pleciem. Viņai pastāvīgi jāgādā par uzturu un bērniem, jāgādā kurināmais un jānes bērni un nastas, ja kamielis vai ēzelis nobeidzas. Kad cilts dodas ceļā, vienīgi cilts vecākais savai mīļākai sievai liek ierīkot noslēgtu telti uz kamieļa muguras.

Vakaros, kad telšu priekšā iedegti uguns kuri, atskan tam-tam un stabuļu skaņas. Tad klejotāji dzied savas gaudulīgās dziesmas un dzer tēju. Viņi smēķē reibinošās kifa pīpes un apskurbuši nereti telts priekšā uzsāk dīvainas afrikāņu dejas.

Ar laupījuma atņemšanu bandītiem franču militārā ekspedīcija ieguva mierīgo cilšu uzticību. Devāmies atpakaļ uz Taliuina kazbu, kur sākās militārā posteņa izbūves darbi.

Leģions Vietnamā 1948. gadā. Zigurds Ogrīņš pie cietokšņa.

Tirgus pie tuksneša robežas

Franču militārais postenis Marokas dienvidos pie Taliuina kazbas bija nostiprināts. No mums pa labi pletās klinšu lauks, aiz kura sākās augsti kalni. Pāris simts metru atstatumā atradās iedzimto nostiprinātais, augstu mūru apjoztais ciems. Aiz tā pletās palmērija - palmu birzs, kurā berberi bija ierīkojuši savus sakņu dārziņus. Atradāmie samērā biezi apdzīvotā vietā un tomēr atgriezti visai pasaulei. Līdz šejieni satiksmi varēja uzturēt tikai apbruņotas kolonnas; karavānas ar pārtiku un munīciju nokļuva līdz šejieni karaspēka apsardzībā. Līdz nākošai kolonnai bija jāgaida vairākas nedēļas, un tādēļ mana vienīgā nodarbošanās bija novērot apkārtni.

Man dziļi atmiņā iespiedusies kāda tirgus aina. Tirgus notika mūsu posteņa priekšā, un tanī bija ieradušies ļaudis no apkārtējām kazbām, kas ar ēzeļiem un kamieļiem bija atveduši preces pārdošanai. Tur bija arābi un berberi ar augļiem, olām, aitam un putrainiem. Žīdi lielāko tiesu tirgojās ar tēju, cukuru, pipariem un sudrablietām. Tuksneša ļaudis varēja pie tiem paslepu iegādāt arī ieročus un munīciju.

Tirdzinieku vairums bija vīrieši - ietinušies savos tumši zilajos burnusos un sejas lielāko daļu aizseguši. Visi bruņojušies. Pie vieniem sāniem duncis - marokāņa labākais draugs, tādēļ nereti izrotāts dārgakmeņiem -, pie otriem sāniem somā pulveris un lodes, jo aiz muguras zvalstījās vecmodīga kramenīca. Bet, ja vīrs bija

bruņojies ar modernu šauteni, tad patronu josta tam atradās zem burnusa. Pulvera somā iedzimtie nes visu savu bagātību: kifa pīpi, tējas vīstokli, spēļu kauliņus un naudu.

Tirgus Sahāras tuksneša malā nav tik daudz nolemts tirdzniecībai kā ļaužu sanāksmei un informācijas iegūšanai. Te salasās ļaudis no plašas apkārtnes un apmainās ziņām par jaunākajiem notikumiem, dzer tēju un smēķē kifa pīpi. Ļaudis no kazbām, kas pieņēmušas franču draudzību, izturas brīvi. Tie nebaidās atsēsties saulītē paša militārā posteņa priekšā; viņi spēlē kauliņus vai dzer tēju.

Gluži otrādi izturas ļaudis no nemiernieku nometnes, kas apmetušies kaut kur kalnos. Tie ieradušies, lai uzzinātu franču nodomus un spēkus. Savas sejas tie gandrīz pilnīgi aizklājuši, tā kā redzamas tikai acis. Labo roku viņi pastāvīgi tur pie dunča spala un nemiernīgi raugās apkārt. Viņu izturēšanās viņus nodod, lai gan franču administrācija nedomā viņus aiztikt. Gluži otrādi: pie tiem parasti sūta franču uzticības vīrus no iedzimto vidus, lai ievāktu ziņas par nemiernieku skaitu, apbruņojumu un nolūkiem.

Šajā raibajā burzmā sievietes gandrīz nemaz nav redzamas. Tikai reti kāds berbers paņēmis savu sievu līdzī, laikam baidīdamies, ka to mājās nenozog. Šādu precētu pāri var pazīt no tālienes. Vīrs lepni sēž uz ēzeļa, bet aiz tā tecinūs skrien viņa sieva ar preču nastu vai bērnu, vai arī abiem uz muguras. Sievas apģērbs ir nabadzīgāks kā vīriešu. Tikai bagātu arābu sievas apstiprina, ka greznošanās ir sieviešu universāla vājība. Tās nes smagas sudraba rotas un stīpas ap kājām. Zeltu neredz nevienai; to nēsāt aizliedz Korāns.

Cilts vecākā - kaīda - ierašanās tirgū ir vesels notikums. Kaīds nekad neiet kājām; tas jāļ uz dārgi greznota zirga vai ēzeļa, un viņu pavada ducis vīru ar šautenēm rokās. Pavadoņi skrien kājām un atbrīvo ceļu savam pavēlniekam.

Šādā tirgū netrūkst arī melno skaistuļu, ģērbusos zīda drēbēs un skanošām aprocēm un kāju rotām. Tās neslēpj seju zem plāna audekla, bet brīvi un bez kauna apskata visu, kas gadās ceļā. Ticīgie no šīm mīlas priesterienēm novēršas kā no spitālīgām, bet, tiklīdz pagājušas garām, ilgi noskatās tām pakaļ.

Tirgū skan nemitīgs troksnis. Ne tirgotājs, ne pircējs nevar iztikt, nepiesaucis visus svētos - kad mēģina iegalvot savu preci vai nokaulēt lētāku cenu. Ja pircējs nevienojies iet projām, tad tirgotājs ieķeras viņam drēbēs un žēlabainā balsī kliedz pēdējo cenu, piemetinādams, ka šai brīdī viņš ir izpostīts, jo nupat atdevis preci par velti.

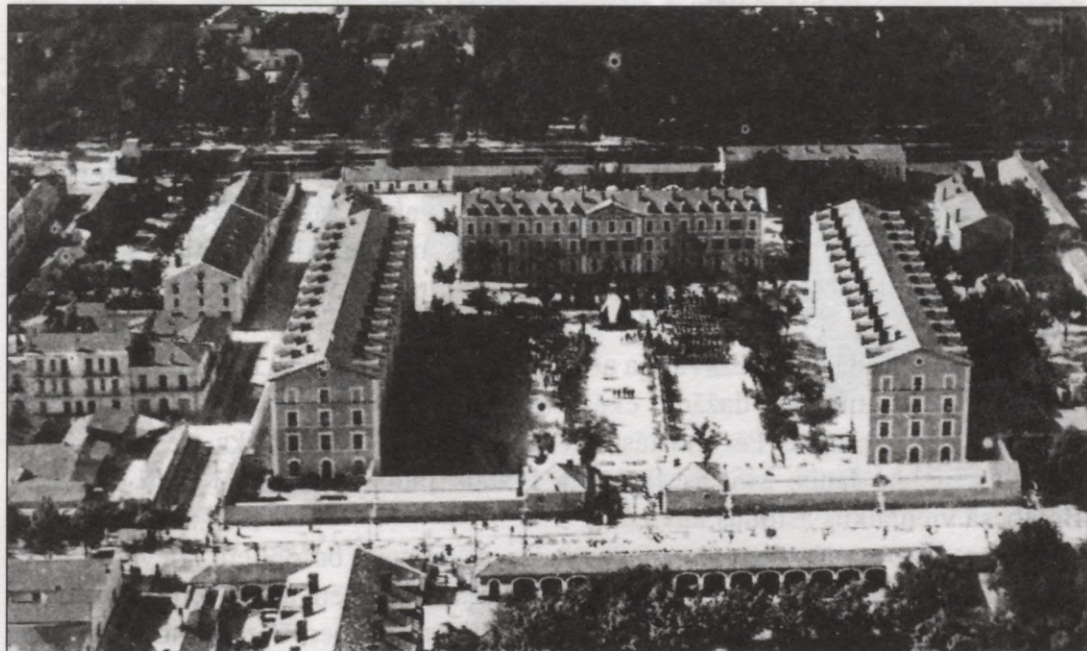
Tiklīdz saule sāk pazust aiz kalniem, tauta sāk izklīst. Tie, kuriem mājoklis tuvējā kazbā, bez steigas savāc savas mantas. Ļaudis, kuru mājoklis tālāk kalnos, steidzīgi uzsien maisus ēzeļiem mugurā un pazūd klinšu laukos. Viņu gaita ir uzmanīga; vērīgi viņi apskata katru krūmu un bedri, no kurienes tos varētu sasniegt laupītāja lode.

Franču Leģiona postenī atskan vakara taures signāls. Iedzimto karakalpi, kas visu laiku, klausīdamies iedzimto sarunās, bija grozījušies starp tirgus ļaudīm, atgriežas cietoksnī. Tirgus laukums paliek tukšs; tikai izbadējies suņu bars kaujas ap atkritumiem. Kaut kur tālumā atskan šāviens; tad viss apstipst. Tikai tuksneša vējš dzied savu mūžīgo dziesmu un putekļu virpuļi veido fantastiskus tēlus pret zilajām Āfrikas debesīm.

Skats atpakaļ Marokā.

JAUNAIS LEĢIONS

*(Vienot) kazarmas Sidibelabesā, Alžīrijā 1931. gadā.
Ielejas galā – pieminēklis kritušajiem leģionāriem.*

SIDI - BEL - ABBES

Apmēram 80 km dienvidos no Oranas pilsētas Alžīrijā atrodas Sidibelabesas pilsēta, īsumā saukta Belabesa. Pirms Leģiona ierašanās šeit stāvējis vientuļš musulmaņu svētā kaps «kubā» - nobalsināts kupols ar četriem stabiem stūros. Apkārtne bija klinšaina un neauglīga un vietām purvainā. Līdz ar 1. Leģiona pulka ierašanos 1840. gadā šeit sākās cietokšņa, kazarmu un administrācijas ēku celtniecība. Kā parasti, garnizonam sekoja tirgotāji - spāņi, žīdi un arābi. Jau 1875. gadā šeit atradās izkopti dārzi un kokiem apstādītas alejas ar daudzām dzertuvēm un tirgotavām. Izveidojās arābu un žīdu kvartāli, ielās skanēja spāņu, franču un arābu valodas. Sevišķi iecienīts leģionāriem bija arābu tirgus rajons *Village Nègre* (melno ciems). Šeit jautājās grauzdētās gaļas smaržas ar kamieļu un ēzeļu brēcieniem un ielas meitu vilinājumi ar tirgotāju piedāvājumiem.

Pēc Pirmā pasaules kara Belabesā centralizēja Leģiona štāba un izvietojuma vienības. Pilsēta izpletās ar jaunām ielām, kazarmām un sabiedriskajām celtnēm. Šeit mitinājās Leģiona 80 vīru lielais orķestris, autoserviss ar darbnīcām, sapieru

(pionieru) vienības, policijas un sporta rotas. Belabesa kļuva par Leģiona «svēto» pilsētu - sava veida Vatikānu. Vieno (Vienot) kazarmas alejas galā tika uzcelts piemineklis kritušajiem leģionāriem. Tā bija liela bronzas zemeslode uz kantaina pjedestāla ar zeltā atzīmētām Leģiona kaujas vietām. Lodi stūros sargāja četri bronzas leģionāri četru laiku formas tērpos. Iedzīvotāju skaits 1930. gadā pārsniedza 50 tūkstošus, un pilsētas centrs atgādināja franču provinces pilsētiņu. Belabesa kļuva arī mērķis tūristiem, sevišķi amerikāņiem un vāciešiem. Tie savām acīm vēlējās redzēt filmās un grāmatās aprakstīto romantisko Ārzemnieku leģionu.

Visiem leģionāriem, arī latviešiem, Belabesā vajadzēja atgriezties vairākkārt: vispirms pie uzņemšanas Leģionā, atgriežoties no Indoķīnas, gaidot uz jauno iedalījumu, un beidzot - pie atlaišanas. Belabesā atradās arī Leģiona slimnīca karā cietušajiem.

1948.-1950. gadā šeit bieži varēja atrast 15 un vairāk latviešu. Iedalītiem dažādās vienībās un izmitinātiem dažādās ēkās, tiem bija norunātas tikšanās vietas pilsētā, parasti kādā dzertuvē. Pēc nostāstiem Jāņu bijis tik daudz, ka tie atšķiršanai dēvēti - Lielais Jānis, Mazais Jānis un Platais Jānis. Vēl 1954. gadā es satiku Belabesā vienlaikus astoņus latviešus.

Village Nègre vēl vienmēr pastāvēja ar oficiāliem bordeļiem, dēvētiem par *Maison de Tolérance*, un nelegālām dažādu krāsu meitenēm trepju telpās un pagalmos. Tik tagad tas bija slēgts kvartāls, un leģionāriem, ciemā ieejot un to atstājot, bija jāreģistrējas sardzē. Tur izsniedza arī profilakses līdzekļus, lai aizsargātos pret slimībām.

Īpatnējs bija tas, ka Belabesas pilsētas domē vairākumā bija ievēlēti komunistu partijas kandidāti. Arī pilsētas mērs bija komunisti. Republikas bulvārī, pilsētas galvenajā ielā, atradās liels partijas informācijas centrs ar apgaismotos logos izstādītām grāmatām un brošūrām. Goda vietā bija izlikti Ļeņina un Staļina kopotie raksti. Varbūt tieši Ļeņins un Staļins sanikvoja ieskurbušo latviešu kaprāli, kurš pa šo ielu atgriezās savā mītnē. Viņš skatlogu izdemolēja un rakstus izsvaidīja ielu renstelēs, laimīgi, ka bez nopietnām sekām.

Pēc neatkarīgās Alžīrijas valsts nodibināšanas 1962. gadā Leģions līdz ar citām franču vienībām un daudziem civiliedzīvotājiem tika evakuēts uz Franciju. Leģiona galvenā mītne šobrīd atrodas Obaņas pilsētā Marseļas tuvumā. Uz šejieni tika pārvietots Leģiona piemineklis, atjaunots muzejs un pārējās Leģiona tradīcijas.

Tagad tā ir pirmā pieturas vieta jaunajam leģionāram.

Trešais no labās pirmajā rindā – Jānis Šleseris (Lielais Jānis) gaida apbalvojumu 1953. gadā Belabesā.

Izpletņu lēcējs

Pirmā vieta, nonākot Belabesā, jaunajam brīvprātīgajam ir 3. kompānija. Zaļos karavīrus - ko franči gan sauca par «zilajiem» - šeit vēlreiz pārbaudīja gan fiziski, gan garīgi, un katrs brīvais brīdis tika izmantots kartupeļu mizošanai lielajai kazarmas virtuvei. Kopš šiem laikiem uzskatu sevi par speciālistu kartupeļu mizošanā.

Izpratām, ka šeit mūs iedalīs dažādās ieroču vienībās un ka mums būs zināma izvēle. Bijām trīs latvieši un nolēmām turēties kopā. Aprunājušies ar dažiem pieredzējušiem leģionāriem, Jēkabs, Miervaldis un es, nolēmām pieteikties izpletņu lēcējos. Kāds simpātisks vecāks vācietis mums izskaidroja, ka Vietnamā izpletņu lēcēju bataljoni un kavalērijas pulki ir vienmēr novietoti pie lielākiem centriem ar dažādām ērtībām un izešanas iespējām pilsētā. Vienkāršie kājnieki parasti pavada mēnešus vienmuļos kalnu posteļos, bez elektrības un ar trūcīgu apgādi, vai vēl ļaunāk - pie cietokšņu izbūves darbiem.

Kapteinis, kurš mani iztaujāja lauzītā vācu valodā, teica, ka visiem leģionāriem vispirms ir jāiziet cauri pamata treniņam, un mēs visi trīs nonācām pilsētiņā sauktu Maskara. Cik atcerējos, šis apgabals bija slavens ar stiprākiem dabiskiem vīniem pasaulē, līdz pat 14° pēc tilpuma. Vīns, ko mums izsniedza pusdienās un vakariņās, tomēr bija parastais *pinārs*, tintei līdzīgs reibinošs šķidrums ar varbūt 10 vai 11 grādiem. Pie vīna dzeršanas ir jāpierod. Es parasti to atšķaidīju ar daudz

ūdēns, un tad tas bija pavisam patīkams augļu sulai līdzīgs padzēriens. Tikai ar laiku, garšojot dažādas šķirnes un vērtējot gadus un augsnes, rodas īsta izpratne par vīniem.

Treniņš bija intensīvs un nogurdinošs. Modināšana ar taures skaņām bija sešos no rīta. Visas mantiņas un gultas bija jāsakārto zināmā priekšrakstītā kārtībā. Katrs sākums, izdarīts nepareizi, tika sodīts ar visu izjaukšanu un atkal salikšanu. Pēc brokastīm devāmies uz treniņa laukiem un, ik pa stundu dažādās vietās, mainoties instruktoriem, mācījāmies ieročus, valodu, dziedāšanu, šaušanu un dažādas tuvciņu metodes. Pie miera devāmies varbūt 9-os vakarā. Vairākums instruktoru bija nesen pabeiguši instruktoru kursus, šis arī viņiem bija pirmais treniņš komandēšanā.

Kādā rītā pie stāšanās atklājās, ka ir pazuduši divi vācieši. Apmācības turpinājās kā parasti, un pēc nedēļas ieradās žandarmi ar dzelžos ieslēgtiem pušiem. Necik tālu viņi nebija tikuši. Pretēji gaidītam, viņiem tika piespriests tikai 2 nedēļas sardzes arestā. Blakus apmācībām viņus nodarbināja dažādos virtuves darbos un vakaros vēl stundu trenkāja ar akmeņiem piekrautām mugursomām. Dezertēšana Leģionā pirmajos mēnešos ir pieņemta parādība, tik pēc sešiem vai vairāk mēnešiem dezertieriem ir paredzēti bargāki sodi. Slavens ir kāda leģionāra stāsts, kam bija izdevies no Leģiona izbēgt, un tikai pēc vairākiem gadiem atkal atrasts uz kuģa, kas bija iegriezies kādā Francijas ostā. Bez soda viņam bijis arī jāatkalpo Leģionam atlikušie gadi. Pa šiem gadiem viņš uzdienējies un dienestu pagarinājis, līdz pat 25 Leģionā nokalpotiem gadiem un adjutanta dienesta pakāpei.

Pārgājiens Vidējo Atlasu kalnos 1953. gadā. Kreisajā pusē kaprālis Bruno.

Grūtākās bija svētdienas. Katru svētdienu saņēmām dažādas potes pret dažādām slimībām. Lai tās iedarbotos pareizi, visu dienu spiestā kārtā badojāties. Arī kantīne bija slēgta, tā kā pirmdienās bijām krietni izsalkuši. Pēc mēneša bija atļauts vakaros un svētdienās iziet pilsētiņā, pēc stingras apģērba un stājas pārbaudes.

Pēc apmēram 6 nedēļām visi, kas bijām pieteikušies izpletņu lēcējos, tikām izsaukti un ar nedaudz mantiņām nosūtīti uz 3. izpletņu lēcēju bataljonu Setifā - Alžīrijā. Pirmie divi bataljoni jau atradās Vietnamā. Setifa atradās diezgan augstu kalnos, un mūs sagaidīja plāna uzsnigusi sniega kārtiņa, kas nenokusa nedēļu. Rītos stundu sportojām sporta biksītēs un dienā turpinājām apmācības, tērpušies zaļos dungriņos ar atpogātiem krekliem un vaļējiem kakliem. Savādi, varbūt loģiski, ka neviens nenaslima vai neapsaldējās.

Setifa bija tikai priekšspēle. Pēc pāris nedēļām viena rota tika nogādāta Filipvillā, izpletņu lēcēju treniņiem. Filipvilla bija maza skaista ostas pilsētiņa Vidusjūras krastā. Lielās franču kazarmas atradās augstu kalnā, no tām bija pārrēdzama pilsētiņa ar ostu un olīvkoku birzi. Birzī bija pietura kamieļu un ēzeļu karavānām, kas ieradās un pazuda nezin no kurienes. Bieži naktī mani no miega iztraucēja žēlabinie un bezgalīgie ēzeļu brēcieni: i - āāā, i - āāā, i - āāā, kas skanēja kilometriem tālu. Tos sadzirdējis, jutos pavisam pamests un lieks svešajā zemē...

Apmācības notika franču monitoru vadībā un vilkāš apmēram mēnesi. Instruktori bija patīkami un jautri franči un, laikam jau sava prieka pēc, visādi mūs mānīja ar briesmu stāstiem par sliktiem lēcieniem un sliktiem izpletņiem. Dabūjām locīt savus izpletņus pēc smalkiem priekšrakstiem, kur sīkākā kļūda varēja lecot izraisīt liktenīgu kļūmi. Izpletņus locot, mēs skaitījām špores un centimetrus, cenšoties tos salocīt pēc iespējas precīzāk. Katram izpletnim bija līdz grāmatiņa, kur bija atzīmēti locītāju vārdi un datumi. Bijām tā iebiedēti, ka nevēlējāties pat lēkt ar pašu salocītiem. Gan vērojām pirms pirmā lēciena, kā tiek sagatavota cilvēka izskatā un svarā lelle, ko iepriekš izmeta no lidmašīnas, lai noteiktu vēja virzienu un stiprumu. Izpletnis tika vienkārši iestūkēts somā un tomēr atvērās.

Bija paredzēti 6 lēcieni, dažādu grūtību pakāpēs; pēc tiem saņemtu savas numurētās krūšu nozīmes, kas visai pasaulei apliecinātu, ka esam izpletņu lēcēji. Pirms pirmā lēciena pilnā ietērpā, ar uzsprādzētu izpletni riņķojām ap pilsētiņu un Vidusjūru. Šis bija pēdējais brīdis, kad, lidmašīnas durvīs stāvot un apkārtni vērojot, varējām vēl izšķirties atgriezties pie kājniekiem bez sodiem un pārmētiem, bet no visas rotas par to izšķīrās tikai viens. Tas bija vecāks vīrs, vācietis, teicās dienējis pie vāciešiem par iznīcinātāja pilotu.

Trešais lēcieni bija sarežģītāks. Bez galvenā izpletņa, kas atvērās automātiski, bija jāatver mazākais izpletnis, kas atradās uz krūts. Tā ir diezgan sarežģīta procedūra, mans izpletnis pareizi neatvērās, un pēc priekšrakstiem es to ielocīju starp ceļiem. Ar izplestiem ceļiem paredzētais kūlenis piezemējot neizdevās, un mana kreisā potīte īsā brīdī uzpampa kā uzpūsts balons. Pēc nedēļas rota atgriezās Setifā, un es paliku viens franču lazaretē.

Kad atkapos, man vēl bija atlikuši 3 lēcieni. Vairāk leģionāru nebija ieradušies. Franču monitors man ieteica vienkārši rītos piebiedroties transportam uz lidlauku un mēģināt iekļūt vienā vai otrā lidmašīnā. Valodu neprotot, man veicās visādi. Pēdējo lēcieni lēcu kopā ar policijas suņiem un viņu treneriem. Pēc komandas treneris lēca pirmais un viņam nevilcinoties sekoja suns. Tam uz muguras bija uzsiets mazāks izpletis - vantrāls. Piezemējot suns, kūleni mezdams, īsi iekaucās un tūlīt uzmeklēja savu treneri. Tie bija skaisti suņi un rādījās draudzīgi pret baltajiem. Varbūt viņu loma bija uzmeklēt ievainotos.

Citāda dienesta man nebija. Kādā citā kazarmas spārnā pūtēju orķestris nemitīgi mēģināja savus maršus, ne sevišķi labā kvalitātē. Acīm redzot tie bija franču jauniesauktie. Ēdu franču virtuvē, tiešām labu un bagātīgu maltīti. Pēc vakariņām devos uz mazo pilsētiņu, kuras centrā bija laukums, apjots ar veikaliem, restorāniem un kafejnīcām. Tieši pulksten 7-os laukums pēkšņi pieplūda ar cilvēkiem, kas visi, grupās, pāros vai vieni, lēni cirkulēja ap laukumu. Jaunieši saskatījās, vecāki ļaudis viens otru, dziļi klanoties, sveicināja. Visi uzģērbusies labās drānās. Atskaitot reizēm dzirdamos ēzeļu brēcienus, varētu justies kā katrā mazā pilsētiņā Francijā. Neviena arābs gājienā nepiedalījās. Tieši 8-os gājiens beidzās, pūlis izklīda, un arī es devos atpakaļ uz savu gultas vietu kazarmā.

Beidzot atgriezoties Setifā, pavisam citādā atmosfērā, kā to atstāju. Oficiālās apmācības bija beigušās, izbeigušās lielās trenkāšanas un sodīšanas. Režims pēkšņi likās pavisam pieņemams. Apmācības, vairāk ar šaujamiem ieročiem, bija nesteidzīgas. Vakaros varējām iziet uz pilsētu, kur interesantākais bija apmeklēt arābu tirgu. Sevišķi svētdienās tas bija pārpildīts ar apkārtējiem arābiem. Liela piekrišana bija pasaku stāstītājiem. Viens jauns, redzami akls stāstītājs, bija ap sevi sapulcinājis lielu baru, kas lielā uzmanībā sekoja stāstījumam. Pūlis bija labs, reizēm smīdinādams, reizēm raudinādams savu publiku. Varbūt tas bija kāds stāsts no «Tūkstots un viena nakts». Pēc stāsta beigām mazs zeņķis vāca naudu no klātesošiem. Stāstu nesaprazdams, arī es iedevu savu artavu. Sieviešu bija maz un tās visas bija ģērbusās melnos vaļīgos paltrakos; arī galva pilnībā ietīta melnā lakatā, tikai mazs trīsstūris atstāts brīvs vienai acij. Pāris simts metrus tālāk atradās restorāns ar frančiem, leģionāriem un sievietēm, ģērbtiem pēc pēdējās Parīzes modes.

Satiku savus latviešu biedrus, un nolēmām kopēji pasūtīt no Vācijas latviešu avīzi. Pēc nedēļas tika izmeklēti 50 leģionāri 1. izpletņu lēcēju bataljonam Vietnamā, un es biju to starpā. Mani draugi palika Setifā, un es viņus nekad vairs netiku saticis. Kā vēlāk uzzināju, Visvaldis kritis Dienbienfu ielenkumā - Laosā, Jēkabs uzdienējās un pagarināja dienestu Leģionā līdz 15 gadiem. Mans ceļš veda uz Vietnamu.

SS PASTEUR

28 000 reģ. tonnas. Garums - 210 m.

Ātrums - 26,8 jūras mezgli stundā.

Katrs latvietis franču Leģionā ir mērojis ceļu ar šo kuģi vismaz vienreiz. Būvēts, bet nepabeigts jau pirms Otrā pasaules kara, kā luksusa pasažieru tvaikonis, kara laikā tas tika pārveidots cilvēku transportam un pārvadāja karavīrus no Amerikas uz Angliju un vēlāk uz Franciju. Ceļojums vilkās piecas dienas. Kuģim bija neizsvartots izskats, ar vienu skursteni priekšgalā. Paredzētais otrais skurstenis skaistumam kara gados bija aizmirsts. Pēc kara atdots atpakaļ frančiem, nepārveidots tas tika iesaistīts administratoru un bruņoto spēku transportam uz atgūtām Indoķīnas kolonijām. Ceļojums sākās Marseļā, ar pietāju Orānā vai *Mers el Kebir* kara ostā Alžīrijā un ilga līdz Saigonai 17 dienas. Divas dienas ilgāk līdz Haifonai - Tonkinā.

Pirmā pietātne kuģim bija Portsaidas ostā - Ēģiptē, lai gaidītu kārtu iebraukšanai Suecas kanālā. Noenkurojies ostā, labu gabalu no krasta, tas acumirkli dziļumā tika apjozts ar arābu tirgotāju laiviņām. Tika piedāvāts viss, sākot no augļiem un piemiņas lietām līdz Omegas pulksteņiem. Tirgošanās notika ar auklās iesietiem groziņiem. No augstā klāja vispirms groziņā nolaida samaksu, tad uzvilka un novērtēja izvēlēto preci. To varēja paturēt jeb nosūtīt atpakaļ. Pieredzējuši leģionāri apgalvoja, ka šeit neviens nav ticis piekrāpts. Savā cunftē viņi paši viens otru uzmanot.

Pēc laika tirgošanās pasīka, laivas atgriezās krastā un arī mūsu tvaikonis sāka kustēties uz kanāla grīvas pusi. Portsaidu atstājot, pretim ostā lēni iebrauca mazs, norūsējis prečnieks, kam ap ķīli rotaļājās delfīnu bariņš. Kā iestudētā baletā, tie iznira un ienira ūdenī, perfektā sinhronizācijā.

Suecas kanāls bija ļoti plats smiltis izrakts grāvis. Pa to lēnām virzījāmies citu kuģu rindā uz Sarkanās jūras pusi. Apmēram pusceļā izmetām enkuru lielā ezerā un lielajā karstumā pavadījām vairākas stundas, varbūt lai dotu ceļu pretimbraucējiem. Parādījās

Tvaikonis Portsaidas ostā.

pirmās arābu laivas ar trīsstūrainām zēģelēm. Parasti tās bija mazas zvejnieku laiviņas ar pāris cilvēkiem, bet iebraucot Sarkanā jūrā jau redzējām lielākas, ar augsti piekrautiem klājiem.

Laivas bija šauras, ar uzrautiem galiem. Līdzīgas laivas jau tūkstošiem gadu bija šķērsojušas šo jūru, pārvadājot cilvēkus, lopus, smaržas, garšvielas un narkotikas. Tālajā ceļā kuģi parasti piestāj Adenas vai Džibuti ostās, pirms iebraucot Indijas okeānā, bet mēs bez piestājas kuģojām tālāk.

Virsnieki, ierēdņi un instruktori mitinājās kabīnēs, bet leģionāri - lielās telpās ar lieliem gariem galdiem un soliēm. Gultu nebija, pārgulējām griestos iekārtos brezenta guļamtiņos. Vējš lielo kuģi neiespaidoja, braucot tas tikai lēni valstījās no vieniem uz otriem sāniem. Tas ļoti traucēja gultās guļošos, bet mēs, tiņķos iekārušies, šūpojāmies kuģim līdzī. Cieši tiklā iekļauts, no rīta parasti pamodos neizkustējies. Neskatoties uz daudzām ventilācijas lūkām, karstums kabīnēs bija ievērojams. Daži leģionāri izvēlējās pārgulēt uz kuģa klāja spirtgā vējā, viņus savukārt traucēja kuģa apkalpe, kas precīzi 6-os no rīta ieradās mazgāt klāju ar milzīgām birstēm un ūdens šļūtenēm.

Arpus rīta atskaitēm, nedaudzām sardzēm un dažādām lekcijām par higiēniskajiem un politiskajiem apstākļiem Vietnamā, bijām visumā brīvi.

Nākošajās dienās atradās vēl divi latvieši. Viens gan savu brīvo laiku pavadīja, spēlējot kārtis ar vāciešiem, bet ar otru, vārdā Arvīdu, bijām nešķirami. Viņš bija pieredzējis karotājs no 19. divīzijas, ar daudzām rētām, iegūtām Kurzemes cīņās. Brīvajā laikā mēs klejojām pa klājiem, uzmeklējām dažādus kioskus, reizēm iztukšojām pa alus skārdenei un vienmēr runājām par Latviju un par Kurzemi.

Ir cilvēki - valodnieki, kas savas zināšanas ir guvuši centīgās studijās un gudrās grāmatās, un ir dzimuši valodnieki, kam Dievs šo talantu devis jau šūpulī. Tāds bija Arvīds. Impulsīvs, bet ne uzmācīgs, viņš katrai vielai atrada pareizos vārdus. Smagi ievainots Kurzemes cīņās, par tām un citām lietām viņš varēja runāt stundām, un es, būdams samērā jauns un zaļš, - stundām klausīties. Pat vēlāk, kad viņš dzīvoja Francijā un Parīzē, esmu viņa stāstus klausījis dažādās variācijās, un tie vienmēr ir bijuši atkal interesanti. Tāds iespaids bija arī citiem. Līdz pat sava mūža galam viņš bija neatņemama daļa no Francijas latviešu folkloras.

Varbūt tikai divas lietas cilvēkiem nekad neapnik vērot - degošu uguni un plūstošu ūdeni. Ar Arvīdu stāvējām kuģa galā un raudzījām lidojošās zivis, kas iztraucētas planēja pa ūdens virsu. Tās ir sastopamas visās siltajās jūrās, pat tūkstošiem kilometriem no krasta.

Indijas okeāna ūdens likās nedabīgi azūra zils un skaidrs, un tādas pašas bija debesis, bez neviena mākonīša. Bijām nobraukuši vairākas dienas, kad pēkšņi, varbūt kilometra attālumā ieraudzījām lielu ūdens trombu. Īsā brīdī uz klāja sapulcējās cilvēki. Kā piltuvē, kā izstieptā zeķē, ūdens virpuļoja debesīs, kur to sagaidīja mazs melns mākonīts. Lielo tvaikoni tas neiespaidoja. Tas lēni gāzelēdamies kuģoja tālāk, atstādams trombu kā vienīgo traipu pie zilā apvāršņa.

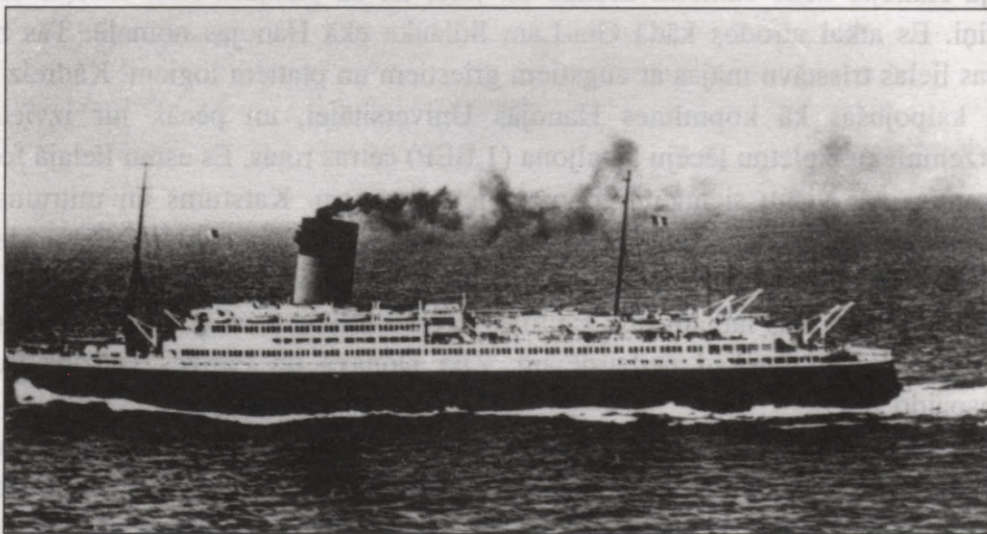
Varbūt alus kanniņu iespaidā, kādā dienā, atceroties Kurzemi, Arvīds atklāja savu lielo mīlestību. Viņš bijis kapteiņa ziņnesis rotas štābā, kas savukārt bijis novietots kādā zemnieka sētā. Pats saimnieks ar ģimeni saimniekojuši kā ierasts un nav taisījušies nekur bēgt. «Lai bēg citi!» viņš teicis. «Kur nu visi aizbēgs?» Arvīds sadraudzējies ar jaunāko meitu, 18 gadīgu skuķi, vārdā Māru.

«Nekas daudz mūsu starpā nenotika! Vakaros mēs stundām kaut kur staigājām vai stāvējām, rokās sadevušies un runājām par nākotni. Un tad es nolēmu un pateicu viņai - kas arī lai nenotiktu, es viņu atkal atradīšu. Rotu iedalīja jaunā sektorā, un mēs šķīrāmies. Vēl pāris reizes tikāmies, tad tiku ievainots, bet viņa zināja, ka esmu dzīvs. Savu solījumu nekad neaizmirsīšu!»

«Kas zina, kad tas notiks? Vismaz, ne pirms pieciem gadiem! Viņa droši vien būs precējusies, varbūt viņai būs bērni. Tev pašam arī priekšā Vietnā, kas zina, kā tev tur ies?» es iebildu.

«Nākotni nevar paredzēt, bet, ja palikšu dzīvs, es viņu vienreiz uzmeklēšu! Varbūt atradīšu viņu laidarā ar mēslu dakšām rokā un seši bērni būs ieķērušies viņas skotelē. Vienalga! Es došu roku un teikšu, ka viņu mīlu! Lai viņa tad izšķiras!» Viņš tiešām bija nelabojams romantiķis. (Šodien Arvīds atdusas Francijas smiltīs, un par Māru nezinu neko.)

Nākošā piestātne kuģim bija Singapūrā. Kuģis noenkurojās tālu jūrā, un mazs tankkuģis piebrauca ar degvielu. Vientuļais brauciens bija visiem apnicis, Bijām priecīgi, kad pēc vairākām dienām pie horizonta parādījās zema un zaļa Vietnāmas krasta līnija. Tā izraisīja citas domas un citas bažas, bet tas jau ir cits stāsts.

SS Pasteur Vidusjūrā.

Bez *Pasteur* materiālu un personāla transportā tika iesaistīti arī citi kuģi, zem dažādu valstu karogiem. Jāzeps Greizis atceras, ka no Vietnamas viņš atgriezies ar itāļu prečnieku, uz kura vietas bijušas arī 80 leģionāriem. Lēnais kuģis pie Somālijas piekrastes uzbraucis uz zemūdens klints un īsā laikā nogrimis. Apkalpe un leģionāri kailās dzīvības izglābuši glābšanas laivās Somālijas piekrastē, neapdzīvotā vietā, gandrīz tuksnesī. Jāzepam uz kuģa palikusi kamera, dienasgrāmata un visas Vietnamā savāktās piemiņas lietas. Nedēļu viņi mitinājušies ar izpletņiem nomestās teltenēs un pārtikuši no nomestām bundžām un ūdens kārbām. Beidzot kāds cits itāļu prečnieks viņus uzlasījis un nogādājis Orānā.

Pēc Vietnamas konflikta beigām, 1954. gadā, *Pasteur* pārdeva vāciešiem, kas to atkal atjaunoja kā greznu pasažieru tvaikoni, lepnāko toreizējā vācu flotē, un to nosauca jaunā vārdā par *Bremen*.

ES ATCEROS VIETNAMU

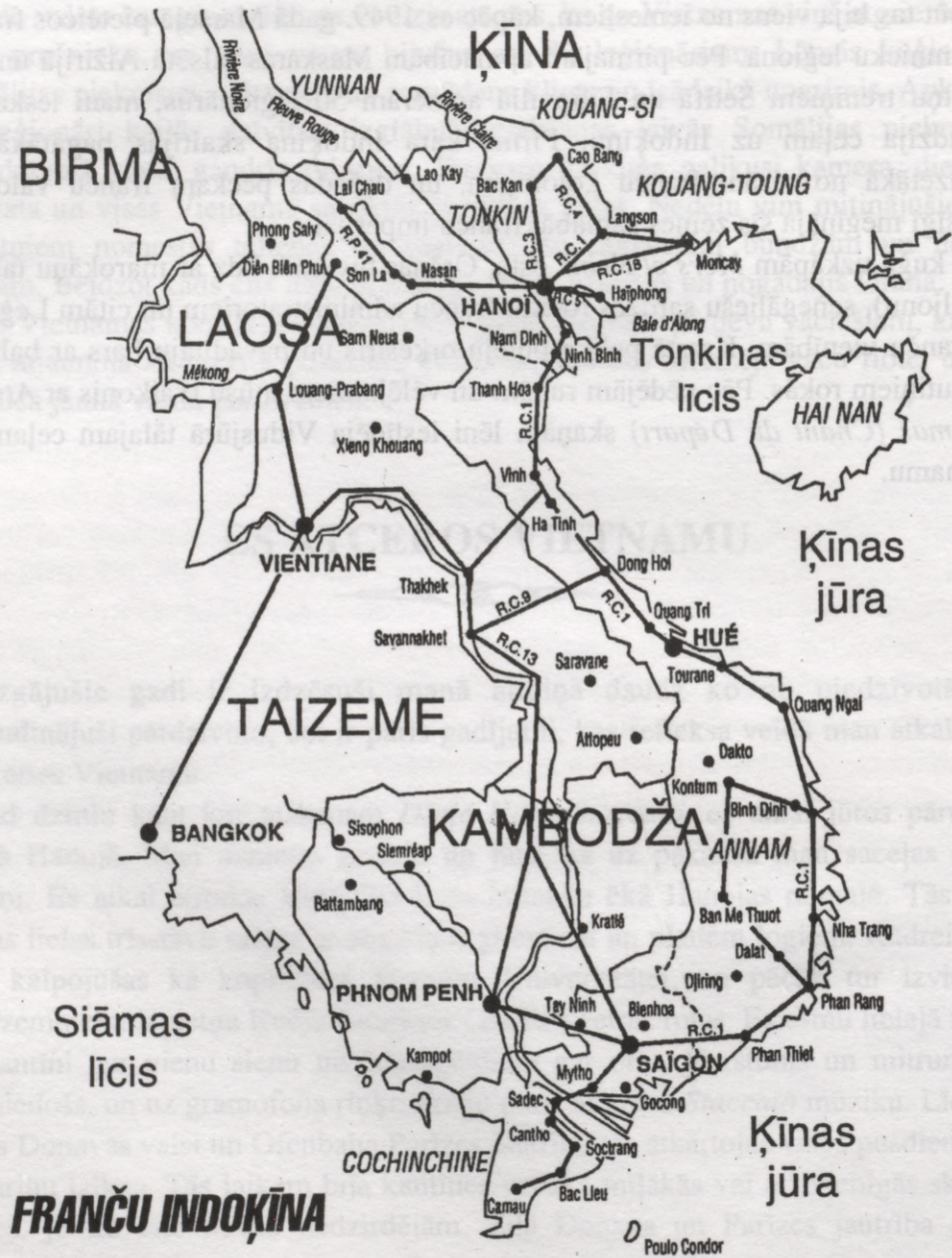
Aizgājušie gadi ir izdzēsuši manā atmiņā daudz ko no piedzīvotā un nogludinājuši pārdzīvoto, bet ir pāris gadījumi, kas refleksa veidā man atkal liek atcerēties Vietnamu.

Kad dzirdu kaut kur atskanam *Dinjē Hora Staccato*, es atkal jūtos pārņests tālajā Hanojā. Man uzmetas zosāda un jūtu, ka uz pakauša man saceļas sīkie matiņi. Es atkal atrodos kādā Gia-Lam lidlauka ēkā Hanojas nomalē. Tās bija četras lielas trīsstāvu mājas ar augstiem griestiem un platiem logiem. Kādreiz tās bija kalpojušas kā kopmītnes Hanojas Universitātei, un pēcāk tur izvietoja 1. ārzemnieku izpletņu lēcēju bataljona (1.BEP) četras rotas. Es esmu lielajā foajē ar kantīni gar vienu sienu un ēdamgaldiem gar otru. Karstums un mitrums ir nospiedošs, un uz gramofona riņķo skaņu plate ar *Hora Staccato* mūziku. Līdz ar Zilās Donavas valsi un Ofenbaha Parīzes jautrību tās atkārtojas visos pusdienu un vakariņu laikos. Tās laikam bija kantīnes vecākā mīļākās vai arī vienīgās skaņuplates, jo ko citu nekad nedzirdējām. Zilā Donava un Parīzes jautrība mani neiespaido.

Otrs, kas man vēl vienmēr atgādina Vietnamu ir Greiema Grīna grāmata «Rāmais amerikānis». Pat atkārtoti pārlasot šo grāmatu, es atkal esmu Vietnamā. Dzirdu senās skaņas un valodu čalas, un kā senās dienās manās nāsīs sakāpj visādas saldi skābas smaržas un garšas. Lielais vārda meistars Grīns pirms grāmatas uzrakstīšanas trīs gadus pavadīja Vietnamā kā angļu avīzes korespondents, tādēļ nav brīnums, ka viss viņa un arī manis redzētais un piedzīvotais vēl šodien spraucas ārā no šīs grāmatas lapām.

Pēc Otrā pasaules kara manas dzimtenes atbrīvošana no boļševiku jūga kavējās. Varbūt tas bija viens no iemesliem, kāpēc es 1949. gadā Marseļā pieteicos franču Ārzemnieku leģionā. Pēc pirmajām apmācībām Maskaras pilsētā Alžīrijā un pēc izpletņu treniņiem Setifā un Filipvillā apmēram 50 leģionārus, mani ieskaitot, izraudzīja ceļam uz Indoķīnu. Pirms kara Indoķīna skaitījās bagātākā un civilizētākā no visām franču kolonijām, un dažādas pēckara franču valdības izmisīgi mēģināja šīs zemes saglabāt franču impērijai.

Uz kuģa uzkāpām *Mers el Kebir* ostā, Orānas tuvumā, līdz ar marokāņu taboru (bataljonu), senegāliešu sardzes rotām, franču administratoriem un citām Leģiona un franču vienībām. Krastā palika pūtēju orķestris un pavadītāju bars ar baltiem mutautiņiem rokās. Pēc pēdējām runām un vēlējumiem mūsu tvaikonis ar *Atvadu dziesmas (Chant du Départ)* skaņām lēni ieslīdēja Vidusjūrā tālajam ceļam uz Vietnamu.

Vietnamas karte

Vietnama

Lielā kuģa *SS Pasteur* gala mērķis bija Haifonas osta Tonkinā. Pēc 19 jūrā pavadītām dienām pirmais iespaids, ceļotājam tuvojoties Vietnamas krastiem, ir Alongas līcis. Cik tālu acs sniedzas, jūrā ir izkaisītas lielas un mazas stāvu klinšu galotnes. Tās stiepjas kādus 150 kilometrus, gandrīz līdz Ķīnas robežām. Piekrastes tuvumā šie kalni ir lieli un vareni, dziļāk jūrā jau mazāki un viļņu izgrauzti neparastās formās. Starp galotnēm ir redzamas zvejnieku džonkas ribotām būrām. Mūsu lielais tvaikonis dziļās ieग्रimes dēļ Haifonas ostā nespēja iebrukt. Mēs noenkurojāmies līcī un pārsēdāmies mazākā kuģītī.

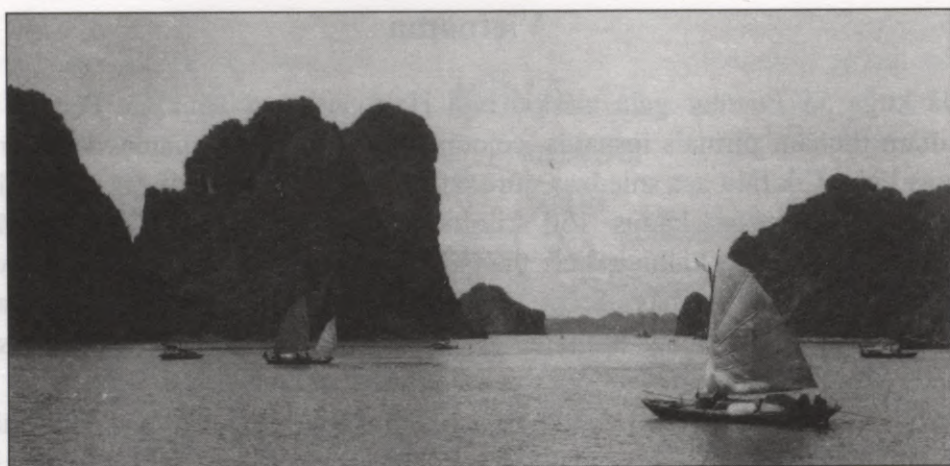
Pirmais, ko leģionāra nāss saož, no kuģa nokāpjot Saigonā vai Haifonā, ir «ņokmams». Tā ir vietnamiešu garšviela, līdzīga sojas mērcei, gatavota no zivīm un dažādām saknēm. Vietnamieši to lieto pie visiem iespējamiem ēdieniem, un no šīs smaržas nekur nevar izbēgt. Lipīgi saldena, tā ir saožama ielās un satiksmes līdzekļos, pilsētas namos un rīsu lauku ciematos. Ar laiku pie šīs smaržas pierod. Pudeles ar ņokmamu stāvēja uz mūsu ēdamgaldiem, un vecie leģionāri ar to apslacīja ēdienu pusdienās un vakariņās.

Haifona bija karsta, mitra un plakana, izbūvēta kādreizējā purvā nedaudz virs jūras līmeņa, un mēs šeit neuzkavējāmies. Jau nākošajā dienā devāmies tālāk uz Hanoju, kur mūsu mazo pulciņu no 3. bataljona sadalīja pa 1. bataljona rotām un vadiem. Bataljona leģionāri, vairākumā vācieši, Vietnamā bija gandrīz pavadījuši paredzētos divus gadus un jau vāca dažādas mantiņas un piemiņas atpakaļceļam uz Āfriku. Tie mani ņēma savā aizgādībā. Leģionāriem satiekoties, pirmie sarunu temati neizbēgami ir: kādas tautības, kur tu dienēji, kādā pulkā, vai pazīsti tādu un tādu? Pievakarē pie alus pudeles mēs iepazīnāmies un viņi man teica apmēram tā:

«Karš jau ir zaudēts. To mēs visi zinām, kapteiņus un leitnantus ieskaitot. Vietmini vairs nebalstās galvenokārt uz bandītu uzbrukumiem. Viņiem tagad kalnos ir regulāra armija, Ķīnā apmācīta un apbruņota. Kalnos pie Tat-Khe tie īsā brīdī iznīcināja mūsu 40 mašīnu konvoju bruņumašīnu pavadībā. Pa to ceļu neviens konvojs vairāk nebrauks. Tā kā iegādājies ērtas kurpes, piemērotas ātrai skriešanai. Tās tev lieti noderēs. Šis ir vienīgais padoms, ko tev varam dot. Mēs paši, pavadījuši divus gadus Tonkinā, rudenī nobungosim atvadišanās parādi un atgriezīsimies Alžīrijā daudz prātīgāki kā atbraucām. Bataljonam it kā jau rezervēts liels kuģis ar visām ērtībām.»

Kā vēlāk izrādījās, tad arī skrienamās kurpes nepalīdzēja ne viņiem, ne man. To kauliņi līdz ar citiem draugu un ienaidnieku kauliem balo tālajos Tonkinas kalnos, un sakrātās mantiņas ir izgaisušas visos vējos.

Hanojā ierados maija beigās un jūniju pavadīju lielā un nospiedošā karstumā. Bez sardzēm un sikām operācijām vismaz pāris reizes nedēļā mans vads devās uz kādu netālu lauku, kur mēs trenējāmies šaušanā ar dažādiem ieročiem. Lai rezultāti būtu reālāki, vispirms apskrējām apkārt kādam 100 metrus garam laukam un tad

Alongas līcis Ziemeļvietnamas piekrastē.

vēl elsodami mēģinājām trāpīt mērķos gan stāvot, gan uz viena ceļa, gan guļus nometušies. Pirmajā treniņā, kurā piedalījos, kļuva slavens visā bataljonā. Šāvām ar vācu mašīnpistolēm MP-40 uz mērķiem apmēram 100 metru attālumā pāri kādam zaļojošam mauriņam. Pēc izšautām kārtām šāvēji skrēja apkārt lauciņam skatīt rezultātus. Savu kārtu izšāvis, vēlējos būt gudrāks. Kāpēc man skriet apkārt pa stigu, ja varu skriet tieši pāri mauriņam? Ieskrējies un nolēcis no stigas, es iegrimu līdz jostas vietai rāvainā ūdenī. Tas nebija mauriņš. Lauciņā kultivēja kaut kādas ūdenszāles, kuru lietošanu vietnamieši vien zināja. Kā visi smējās! Vecie leģionāri un seržanti smējās, leitnants smējās, sānus turēdams. Es vienīgais nesmejās, bet biju ļoti dusmīgs uz sevi un pārējiem. Vēlāk viens no vecajiem mani mierināja, ka es neesot pirmais, kas šādi izgāzies. Viņš pats vienreiz, lētāku romantiku meklēdams, esot iegriezies kādā nelegālā meitu mājā un ieskatījies vietējā daiļavā, kurš gan vēlāk izrādījies puisis. Iepriekš naudu samaksājis, viņš nav gribējis blamēties, sevišķi vēl nelegālā vietā, bet, zobus sakodis, devies tālāk uz nākošo piestātni.

Gia-Lam lidlauks atradās Hanojas nomalē. Vakaros un brīvdienās, ja nebija paredzēts dienests, devāmies uz pilsētu, satiksmei izmantojot pēc ņokmama smaržojošos tramvajus vai arī pie kazarmas vārtiem dežūrējošos «pus-pus» braucamos. «Pus-pus» ir modernizēts kājminams vai motorizēts rikšas trīsritenis. Pasažieris sēž ierīces priekšā polsterētā sēdekli, reizēm ar abām rokām tajā ieķēries, kad braucējs, pārējo satiksmi ignorēdams, joņo pa nelīdzenajām priekšpilsētas ielām. Hanoja bija klusa un mierīga pilsēta ar apstādītām alejām un franču stilā būvētām mājām. Pretēji Saigonai, kur visi veikalu un restorānu logi bija aizsegti ar drāšu sietiem, Hanojā granātu atentāti gandrīz nenotika. Dzīve un izpriecās ritēja gandrīz kā kādā Francijas pilsētiņā. Ielas bija pilnas ar cilvēkiem, un vakaros no «Metropoles» viesnīcas atvērtajiem logiem skanēja deju mūzika un čalas. Leģionāri, drošības pēc divatā, staigāja pa krogiem un citiem legāliem un

nelegāliem iestādījumiem. Karstums pat vakaros bija liels, un tikko izgludinātie izejamie tērpi īsā brīdī sasvīda un saburzīti lipa klāt pie miesām.

Mans bataljons sastāvēja no četrām rotām un katra rota savukārt no četriem vadiem. Komandas rota bija lielākā, ar komandas struktūrām, smago ieroču vadiem, sakarniekiem un sanitāriem. Bijām apbruņoti ar franču patšautenēm, vācu mašinpistolēm un franču izpletņlēcēju šautenēm ar salokāmu metāla laidni. Katram vadam bija arī mazs mīnmetējs, iesaukts «tupeņu metējs». Pie jostas piesprādzēts, tas vajadzības gadījumā meta 50 mm mīnas līdz 500 metru attālumam. Gandrīz katrs trešais vada karavīrs bija kaprāļa vai seržanta pakāpē un piedalījās sardzēs kopā ar pārējiem leģionāriem.

Ikdienā tērpāmies zaļās dungriņa biksēs un kreklos ar garām piedurknēm, nēsājām platas brezenta platmales un valkājām šņorētus puszābakus ar rievotām gumijas zolēm. Vairākkārt samirkuši un izžuvuši, šie apavi paturēja savu formu un bija ērti un praktiski. Mēs izskatījāmies kā mežabrāļi un tikai parādēm un godasardzēm uzģērbām oficiālās Leģiona «haki» formas ar balto cepuri, zilo vidusjostu un sarkaniem uzplečiem.

Dienā bija četras ēdienreizes ar divām brokastīm, pusdienām un vakariņām. Pie maltītēm es iztukšoju vieglā alus pudelītes, bet sarkanvīna pudeles parasti palika uz galda neskartas. Lielajā karstumā mums negribējās alkohola. Pie virtuves durvīm stāvēja liels katls ar saldinātu tēju un mazāks katliņš ar tumšo franču brendiju - tāfiju. Arī brendija katls neplaka. Bieži vien, atstājot klātos vakariņu galdus neskartus, mēs devāmies uz pilsētu iebaudīt spēcīgi vircotās ķīniešu zupas. Tās mums pasniedza bļodiņās līdz ar diviem bambusa irbuļiem. Ar tiem, šķidrumu piedzerdami, zvejojām no zupas rīsu miltu nūdeles un nezināmu dzīvnieku gaļas gabaliņus. Pieminēti tika gan suņi, gan žurkas, gan čūskas, jo visi šie dzīvnieki atradās ķīniešu un vietnamiešu ēdienkartēs. Izejot operācijās un pārgājienos, līdzī nēmām raciona kārbas, kur miniatūrā iesaiņojumā atradās viss nepieciešamais dienas iztikai. Pārēsties no tām nevarēja, bet pēc dažām dienām pie šādas pārtikas man pārgāja visas varbūt ķīniešu zupu izraisītās vēdera kaites un graizes.

Jūlijā bataljons devās divu nedēļu atvaļinājumā uz Dasonas pussalu. Tā bija šaura zemes strēmele, apmēram 6 kilometrus gara, no vienas puses apskalota ar dzidrajiem Tonkinas liča ūdeņiem un no otras puses - ne ar tik dzidro deltas straumi, kuras platumš šai vietā varēja būt desmit kilometru. Vēju appūstajā pussalā nebija neviena oda. Mēs dzīvojām plašās teltīs ar uzlocītām malām. Leģionāru uzskaitē bija rītos pie brokastīm, pārējo laiku pavadījām, kā vēlējāmies. Manā vadā bija holandiešis, ar kuru kopā ierados Vietnamā, un mēs parasti turējāmies kopā. Mēs gozējāmies saulē un peldējāmies siltajā deltas straumē. Otrajā pussalas pusē stundām ilgi ļāvām vēsajiem un lēzenajiem okeāna viļņiem mūs šūpot kā korķus. No kādas klints es maksšķerēju ar diega spolīti un pašdarinātu

āķi. Vienreiz uz āķa uzķērās indīgā balonzivs. Tā bija nenozīmīga, plakana zivtiņa, bet, izvilktā no ūdens, tā piepūtās kā liela adataina bumba. Tā skatījās manī ar ļaunu aci un, muti plātīdama, lādēja mani par viņas miera traucēšanu. Mēs vērojām, kā lielās, kokgriezumiem rotātās zvejnieku džonkas rītos mēroja ceļu uz okeānu un pēcpusdienās atgriezās liedagā. Mēs uzmeklējām vietējos zvejnieku ciemus, kuru iemītnieki, pretēji pilsētniekiem, izlikās mūs neredzam. Klintis ap ciemiem bija noklātas ar zivju liemeņiem. Padoti dabas elementiem, lieti un saulei, tie nejauki smirdēja, un ciemi bija saožami jau pa kilometru. No šīm zivīm tiekot darināts slavenais «ņokmams».

Vietnamas daiļavas.

Pussalas galā atradās lepns un tukšs restorāns ar eiropiešu cenām. Vakaros tur skanēja deju mūzika, bet meiteņu trūkuma dēļ dejots netika. Legālo bordeļu iemītnieces mums līdzī nenāca. Tās turpināja pelnīties savā arodā vai arī atpūtās kur citur.

Otrajā nedēļā sāka līt lietus un turpināja līt bez pārtraukuma divas nedēļas. Visas mantiņas un drēbju vīles piesātinājās ar mitrumu. Ieroči rūšēja, un tie bija jātīra un jāeļļo vai katru dienu. Mēs nīkām teltīs un reizēm lietū peldējāmies bez sevišķa prieka un patikas, lasījām grāmatas un spēlējām kārtis. Iemetēji meklēja atvieglinājumu pudelēs, bet arī bez īstas iedvesmas. Visus pārņēma mokoša garlaicība. Haifonas tuvumā plūdi bija izskalojuši vairākus tiltus, un mūsu atgriešanās Hanojā tika atlikta uz nedēļu.

Pēc atgriešanās Hanojā bataljons piedalījās dažādās sīkās operācijās Tonkinas deltas piekalnē. Reiz mūsu uzdevums bija - savākt dažus kritušos un steigā

apraktos leģionārus, lai tos svinīgi apbedītu Hanojas franču kapos. Toreiz Leģions vēl lepojās ar to, ka kritušie netika atstāti kaujas laukā. Mēs izbraucām krēsliņā un kā jūras viļņos ligojāmiešiem smagajās automašīnās pa vietminu pārraktiem un vēlāk salāpītiem ceļiem. Naktīs, kad franču spēki atvilkās savos posteņos, vietmini ar vietējo iedzīvotāju palīdzību ik pa dažiem soļiem izraka pāri ceļiem dziļas tranšejas. To pašu vietējo atkal aizbērtas, tās vēl vienmēr sēdās un padarīja ceļu līdzīgu veļas dēlim. Tā mēs kratījāmiešiem vairākas stundas un vēl stundu bridām līdz jostasvietai pa appludinātiem laukiem līdz nozīmētajām pozīcijām. Tas pats atkārtojās pievakarē, tikai pretējā virzienā. Bataljona zaudējumi bija: pāris no mīnām ievainotie un dažas noberztas kājas. Lielākie zaudējumi Leģionam līdz 1950. gadam bija tieši no mīnām.

Reiz piedalījāmiešiem ciemu ķemmēšanā. Bataljons aplenca lielāku apgabalu, un speciālas franču un vietnamiešu vienības devās ciemos, reģistrēja iedzīvotājus un meklēja parasti tuneļos paslēptos cilvēkus, ieročus un municiju. Mēs izbraucām naktī un jau krēsliņā atradāmiešiem norādītajās pozīcijās. Lija smalks lietus, pieņēmas stiprumā un turpināja līt visu dienu. Bijām apvilkuši brezenta teltenes, kas kalpoja arī kā lietusmēteļi. Tās bija karstas un neērtas un ar laiku tāpat izmirka.

Pirmās pāris stundas lietus netraucēja, līdz vēl bija atrodama kāda sausa vilīte. Man tas pat izlikās kā savā veida piedzīvojums, kā izturības pārbaude. Sekojot citu piemēram, jau izbraucot cigaretes, šķiltavas un sāls tabletes biju noglabājis ūdensdrošos plastmasas maisiņos. Lietum turpinot līt, manas domas mainījās. Platā brezenta platmale salija, kļuva smaga, noļuka un novadīja ūdeni apkaklē. Acīs plūda ūdens, un tās ik brīdi bija jāizslauka. Pastāvīgi izgriezu cepuri un rokas dvieli, lai varētu apslaucīties, bet tas palīdzēja tik uz brīdi. Visas drēbju vilītes bija salijušas, āda samirkusi un sakrokojusies kā pēc pirts. Tās bija mocības.

Ķīniešiem esot mocīšanas veids, ka apsūdzētajam pilinot virsū pa pilienam ūdens. Ar laiku tas kļūstot neizturami, un mocītais atzīstoties visās apsūdzībās. Es vēlējos tikai uz dažām minūtēm pabūt kādā nojumē, lai varētu sausumā mierīgi izsmēķēt cigareti. Tāpat, protams, cieta arī mani biedri un priekšniecība. Beidzot pēcpusdienā mēs atvilkāmiešiem paspārnēs, un mūsu jau tā retā «ķemme» kļuva vēl retāka. Pievakarē ar automašīnām atgriezāmiešiem Hanojā.

Galvenās ciņas mums vēl bija priekšā.

RC-4

Koloniālais ceļš RC-4 (Route Coloniale - 4) kā uz kartes nomests valdziņš vijās Tonkinas kalnos no Langsonas līdz pat Ķīnas robežai. Tas tika izbūvēts 19.gs. otrajā pusē stratēģiskiem un tirdznieciskiem nolūkiem, jo franči tolaik īsti neuzticējās lielajām Ķīnas ostām. Ceļš bija gleznains un vijās gar kalnu pakājēm un caur auglīgām ielejām, reizēm paceldamies augstu kalnu grēdās un nolaizdamies aizās. Ar laiku ap šo ceļu mazie ciemati izveidojās par lielākām pilsētiņām. Ceļa aizsardzībai franči jau 19.gs. kalnos izbūvēja un vēlāk paplašināja cietokšņu virkni. No Hanojas līdz Ķīnas robežām tie bija: Tat-Khe, Don-Khe un Kaobanga. Cietokšņus sargāja 3. Leģiona pulks ar vienu bataljonu Kaobangā, ar vienu Tat-Khe un divām rotām Don-Khe cietoksnī. Pārējās pulka vienības bija izkaisītas sīkākos posteņos.

Kādā rītā septembra vidū bija trauksme. Kaut kur kalnos vieti uzbruka Leģiona cietoksnim Don-Khe, un mums ar izpletņiem būtu jālec tam palīgā. Īsā brīdī bijām gatavi doties uz lidlauku, kad pienāca ziņa par cietokšņa krišanu pretinieku rokās. Pēcpusdienā bataljons nolēca pie Tat-Khe pilsētiņas, apmēram 25 km no Don-Khe, vietminu netraucēts. Tā iesākās mana bataljona pēdējais liktenīgais mēnesis. Pēc ciņām bataljona karogs tika apveltīts ar Militārās medaļas un Kara krusta krāsām. Drīzāk gan tika apbalvots par lielajiem zaudējumiem, jo bezmērķīga varonība apmierina tikai politiķus.

Šā vai tā, pēc Don-Khe krišanas un ceļu pārgriešanas uz attālajiem kalnu posteņiem augstākā franču vadība nolēma šos posteņus evakuēt kā neaizstāvamus un atkāpties līdz Tonkinas deltaī. Sevišķi kritisks stāvoklis bija Kaobangas cietoksnim, kurš tagad bija pilnīgi atgriezts no apgādes un palīdzības. Personālu un materiālus varēja nogādāt tikai uz mazo lidlauku. Steigā uz Kaobangu ar lidmašīnām kā papildspēkus nosūtīja divus taborus (marokāņu bataljonus) un vēl citas vienības. Kaut kas vēl tika plānots un darīts, par ko mēs, sīkie gariņi, netikām informēti, bet ko vieti droši vien zināja visos sīkumos.

Tik izkopta un veiksmīga informācijas dienesta kā toreiz vietminiem laikam nekur pasaulē vairs nav un nebūs. Kad ierados Hanojā, mans bataljons bija izvietots dažādās ēkās pilsētas nomalē pie Bac-Mai lidlauka. Ceļā uz pilsētu bija uzcelta būdu rinda, kur varēja dabūt visu iespējamo. Tur bija veļas mazgātavas, ēdnīcas ar uzkodām, alu un vēsām limonādēm (ledus gabaliņus ierušināja sausos pelnos). Tur varēja apgriezt matus un paspaidīt vietējās daiļavas, un kārotājiem - pat uzpīpēt opija pīpes. Ar vārdu sakot, kaut kas katrai gaumei un garšai. Biju nodevis savu veļu ķīniešu mazgātavā, pretī saņemot lapiņu pierakstītu pilnu ar ķīniešu simboliem. Puiši man apgalvoja, ka šeit nekas nepazūdot, un tā arī bija. Nākošās dienas pievakarē devos pēc savas veļas un pirmajā brīdī domāju, ka esmu nomaldījies. Ceļmalā nebija nevienas būdas, pat būdu atliekas nebija manāmas. Uztraukumā griezpos pie sava biedra, bet tas tikai nosmējās:

«Tas nozīmē, ka rīt mēs pārvācamies uz citām mītnēm. To kā militāru noslēpumu mēs nezinām, bet vietnamiešiem tas ir jau zināms. Par saviem krekliem nebēdā, tie jau tur būs priekšā.»

Tā arī notika. Nākamajā rītā bija trauksme, mēs ātrumā savācām mantiņas un, šķērsojot plato Sarkano straumi, pa savulaik garāko tiltu pasaulē pārvācāmies uz Gia-Lam lidlauku pilsētas otrajā pusē. Tur mūs ar dažādām prieka izpausmēm sagaidīja būdenieki un būdu rinda ar mazgātavām, ēdnīcām, smēķētavām un meitenēm. Kāda tam ir jēga, es pie sevis brīnījos, kāpēc mums slēpt to, ko visi jau zina? Bet šī bija Vietnāma, un tā tas vienmēr ir bijis. Virtuvēs strādāja un pie galda apkalpoja vietnamieši. Virsnieku mītnes slaucīja un apkopa vietnamietes. Dažiem virsniekiem bija ģimenes un lielāka iedzīve, tiem varbūt gatavošanās braucienam sākās agrāk. Franču pusē karoja un strādāja daudzi vietējie, it kā sava karaļa, apaļā un omulīgā Bao Dai piekritēji, un, tāpat kā visi vietnamieši, karoja un strādāja ar dalītam jūtām un interesēm. Katrs uniformēts vai civilais vietnamietis, sākot no augstākajiem virsniekiem līdz pēdējam kūlijam un pus-pus braucējam, varēja būt vietninu informētājs un droši vien tāds arī bija.

RC - 4 ceļš pie Tat-Khe ciemata.

No Tat-Khe nākamajā rītā bataljons izgāja izlūkos līdz kādam lielākam ciemam tuvu pie Ķīnas robežas un pa ceļam divu ceļu krustojumā savāca 3. pulka divu vadu posteni. Postenis bija labi izbūvēts ar mūriem un betona blokhaužiem stūros un kā ezis bija apvīts dziļumā ar noasinātu bambusu un dzeloņdrāšu žogiem. Droši vien ar mīnu laukiem arī. Pierobežā uzdūrāmies diviem nezināmiem un ne-nojaustiem vietninu pulkiem un pēc spēcīgas apšaudes ar ložmetējiem un mīnmetējiem pievakarē atgriezāmies Tat-Khe. Nekas tā neuzasina prātu kā pēkšņa sadursme ar nezināmu pretinieku. Ko vēl mēs nezinām? Kas mūs sagaida aiz nākošā ceļa likuma? Vakarā pēc garās dienas un nosoļotiem 40 kilometriem es

nespēju aizmigt. Kāds no biedriem man ieteica izdzert krūzi kafijas, pēc liela noguruma tas kādreiz palīdzot. Tā arī notika. Izdzēris rācijas kafijas devu iemaisītu remdenā ūdenī, ieroci pie jostas piesprādzējis, es beidzot aizmigu.

Pāris dienas vēlāk pilnā kaujas gatavībā virzījāmies pa RC-4 ceļu Don-Khe virzienā. Pagājām garām mūsu baterijai ar 105 mm haubicēm. Pirmās sadursmes radās, kad ieņēmām augstieni, kartē apzīmētu tikai ar numuru 703. Vieti mūs apšaudīja ar mīnmetēju, mūsējie atbildēja ar artilēriju. Rotai bija pāris ievainoto, kurus nogādāja aizmugurē. Mēs vērojām, kā nākošajā piekalnē kilometra attālumā, artilērijas apšaudīti, vietni nesteidzīgi vairākās kolonnās atstāja ierakumus un pazuda pakalnēs klintīs un džungļos. Es biju patšautenes otrais numurs, munīcijas nesējs. Mans biedrs izšāva vairākas kārtas uz vietminu pozīcijām, bet seržants viņu apsauca, lai netērējot velti munīciju. Mūsu artilērija bija aktīva, un, kad uzkāpām nākošajā piekalnē, vietminu ierakumos atradām asiņainus pārsējus. Nakti pavadījām vietminu izraktos grāvjos, iepriekš tos paplašinot, jo vietnamieši ir augumā sīki un viņu izraktajās bedrēs un grāvjos mēs nespējam ielocīties.

Otrajā rītā ar ausmu pa kādu kalnu taciņu devāmies tālāk Tat-Khe virzienā. Takas malā bija atstāts vietnamiešu kūlijs ar salauztu kāju, kurš mums bija kalpojies kā nesējs. Kāds vācietis gribēja viņu nošaut, lai tas pēcāk mūs nenodotu vietniem, bet leitnants viņu apsauca, piebilstot, ka vietni par mūsu gaitām jau ir informēti. Nonākot Tat-Khe tuvumā, kādā klajumā ieraudzījām, ka ieleja, kurā bija paredzēts mūsu pirmais lēciens, dziļumā bija apjota ar labi iekārtotām ložmetēju un mīnmetēju ligzdām. Iespaidoja lielais un rūpīgais darbs. Redzams, ka vietni bija gatavi mūs saņemt. To novērtējot, visi kļuvām nopietni, aplūsa sīkās jokošanas, un nojautām, ka mūs negaida izprieca vai ierastā ikdiena.

Mēs uzrāpāmies un ieņēmām pozīcijas kādā kalnā, no kura bija pārredzama visa Don-Khe ieleja ar ciemu un sagrauto cietoksni, un vērojām, kā bataljona plotons (instruktoru apmācības vads) kā pēc grāmatas priekšzīmīgi izvērsās pozīcijās, lai ieņemtu cietoksni. Vietminu spēki cietoksnī nebija lieli, tie atkāpās un pazuda tuvākā apkārtnē kā smiltis izliets ūdens. Piešāvām mīnmetēju ar dūmu granātu, bet attālumi bija pārāk lieli. Tā kā nespējam uzņemt sakarus ar rotu, mēs rāpāmies no kalna lejā un devāmies starp apaugušām kalnu grēdām citā virzienā.

Vietnamā biju jauns un pirmo reizi Tonkinas kalnos. Man nebija ne mazākās jēgas, kur atrodamies, kur ir ziemeļi, kur - dienvidi un kādi ir mūsu mērķi. Runāja, ka šeit mums būtu jāsaņem un jāpavada uz Tat-Khe vairāku bataljonu liela Kaubanas kolonna. Kā vēlāk uzzinājām, kolonnu pavadīja arī simtiem vietnamiešu tirgotāju, kūliju, bordeļu iemītnieču, suteneru un daudz citu, kas līdzīgi dēlēm visos garnizonos pielipa Leģionam un leģionāriem. Kustība šai kolonnai bija lēna, un mūsu bataljons tika sūtīts viņu sagaidīt. Mēs izvēršāmies kalnos un ielejās un pēkšņi atjēdzām, ka esam ielenkti. Vietni atstājot Kaubanas kolonnu relatīvā mierā, koncentrēja savu pārspēku tieši pret mums. Nākošā nedēļa pagāja kā ļaunā murgā. Pastāvīgās sadursmēs, kalnos izkaisīti, nemitīgā kustībā, bataljons mēģināja

realizēt kāda pulkveža tālajā Langsonā lolotos plānus. Reiz mans vads nakts tumsā rāpās pakalnē pa maza strautiņa gultni. Pēkšņi mēs bez skaņas kā automāti pieklāvāmies strautiņa stāvajam krastam un klausījāmies, kā dažus soļus virs mums paskrēja garam vietminu kolonna. Varbūt desmit minūtes mēs klausījāmies pēdu dunoņā un elpu elsās, tad bez skaņas turpinājām savu ceļu cits no cita izstieptas rokas attālumā. Apvidus kartes bija novecojušas, un uzrādītās kalnu takas bieži nebija atrodamas, bet tādas acīmredzot bija, un vietiem tās bija zināmas.

Nākamajā rītā, atkal pārgājienā, no meža izejot mazā pļaviņā, no pretējiem kokiem atskanēja kautrīgs: «Halt!» Leitnants pamāja ar roku, un mēs izvēršāmies ķēdē un pieplakām pie zemes, gatavi visam. Sākās sarunas: «Kas tur ir? Atbildiet! Atbildiet!»

Beidzot no viena koka norāpās marokānis. Vadā bija leģionārs, kas prata arābiski. Ar viņa palīdzību noskaidrojās, ka kokos ir sakāpuši tabora marokāņi bez virsniekiem un bez ieročiem. Mums nebija ar viņiem ko iesākt. Ar vispārējiem padomiem, kādā virzienā viņi varētu atrast savus biedrus, mēs viņus pametām. Pēc trim dienām izbeidzās mūsu pārtikas krājumi, un ne vienmēr bija pieejams ūdens dzeršanai. Izraktā bedrē ar brūnu ūdeni, kas droši vien bija domāts lopu dzirdināšanai, sekojot citu piemēram, arī es iesmēlu katliņā brūno šķidrumu un ļāvu tam nostāties. Ar riebīgo hlora tableti tas tomēr bija šķidrums un tika izdzerts kā zāles. Četras dienas neēdis un pāris dienu nedzēris, es tomēr jutos neparasti spirts un modrs. Laikam man palīdzēja treniņš un tuvo briesmu sajūta.

Pārgājiens Tonkinas kalnos Vietnamā. Pirmais – kaprālis ar MAT-48 mašīnpistoli. Aiz viņa šāvējs ar FM-24/28 patšauteni. Trešais Jānis Šleseris ar MAS-36 šauteni.

Tuvumā un tālumā bija dzirdami pēkšņi kauju trokšņi, kas tikpat pēkšņi atkal apklusā. Vēlā pievakarē tuvumā sākās apšaušana ar dažādiem ieročiem - tik spēcīga viesuļuguns, ka atsevišķus šāvienus nevarēja atšķirt. Skaņa bija kā plēstai drēbei, sajaukta ar citiem trokšņiem un šādi turpinājās vairākas minūtes. Pamazām apšaušana samazinājās un beidzot ar atsevišķiem šāvieniem apstājās. Izrādījās, ka kādu ar garām zālēm segtu uzkalniņu, ko sargāja viens mūsu bataljona vads, pēkšņā uzbrukumā no vairākām pusēm bija ieņēmis vietminu bataljons. No vada palika dzīvi divi ievainoti leģionāri. Pēc vietminu atvilkšanās uzkalnu aplāja kritušie - vietni un mūsējie, bet tas lielu gandarījumu mums nedevis. Viņu bija daudz, bet mūsējo - tikai saujiņa.

Arī mums bija trauksme. Pustumsā mans vads trīs kolonnās skriešus devās nākamajā, ar garu zilonzāli apaugušajā kalnā, un kalna galā mēs sadūrāmies ar vietniem. Ar smago munīcijas kastī un ieroci kalnā skrienot, no lielās piepūles man bija aizkritušas abas ausis, un pagāja brītiņš kopš varēju kaut ko sadzirdēt. Bet ko redzēt bija daudz! Mēs izvēršāmies ķēdē ar trim pašautenēm centrā un kājniekiem spārnos un, uz viena ceļa nometušies garajā zālē, šāvām ložu kārtas pa vietniem ieroču ugunīm. Apkārt eksplodēja rokas un mīnmetēju granātas, un no vietniem pozīcijām atskanēja taures signāli nepazīstamā melnā. Vai tie bija signāli uzbrukumam vai atiešanai? Pa labi no manis atskanēja šausmīgi brēcieni, pēc brīža kļuva klusāki un beidzot apklusā pavisam. Es atvieglots uzelpoju.

Pa šo laiku bija iestājusies nakts. Nezināju, cik ilgs laiks bija pagājis. Manas pašautenes šāvējs bija izšāvis astoņas aptveres un ierocim bija radusies kļūme. Desmit soļus aiz mums bija izvēršies rotas otrais vads un to aizsegā mēs atkāpāmies ielejā. Leitnants mūs saskaitīja un, vārdus izsaucot, apvaicājās par visu likteņiem. No 33 leģionāriem kaujas sākumā mēs bijām atlikuši tikai 14. Bija kritis vada virsseržants un divi seržanti. Leitnants mūs pārorganizēja divās grupās, pārbaudīja ieročus un sadalīja munīciju. Uzskata, ka kāda vienība zaudē kaujas spēju fiziski un morāli, ja zaudējumi pārsniedz pusi no vienības sastāva. Pēc notikušā mēs bijām satriekti un aizdomu pilni, ka glābiņa nebūs un ka arī mēs tiksīm samalti neskaidrajā konfliktā starp vietniem, frančiem un kalniem. Pirmo reizi Leģiona gaitās man prātā iešāvēs jautājums:

«Ko es šeit daru?»

Pēc smagajiem zaudējumiem mūsu mazajam pulciņam bija radusies tāda kā kopības sajūta. Mēs jutāmies kā tuvos rados. Rikojumi tika doti klusi, kā sarunājoties, un mēs visi, ieskaitot leitnantu un atlikušo seržantu, centāmies viens otram izdabāt un palīdzēt. Manam kaprālim bija cauršauti abi stilbi. Es piedāvājos nest viņa mugursomu, bet viņš atteicās. Viņš bija kluss un simpātisks puisis, un viņa ciešanas vēlāk izbeidza lode kādā citā ķermeņa daļā. Klusinātām balsīm apspriedām notikušo un zīlējām nākotni. Leitnants apskatīja ievainojumus un sīkās

brūces un velti centās mūs uzmundrināt. Bez liekiem vārdiem nopratām, ka esam iekūlušies dziļās ziepēs un ka varēsim paļauties tikai uz sevi un savējiem. Mēs lādējām pulkvežus un ģenerāļus tālajā Langsonā un Hanojā, kuri omulībā ar nūjiņām pie sienas kartēm bez apgādes mūs trenkāja pa mežonīgām aizām un gravām. Notikušo pārrunājot toreiz un arī vēlāk, bijām pārliecināti, ka, pašu komandieru vadīti, mēs būtu no visa šā izkūlušies ar mazākiem zaudējumiem.

Vietminus mēs nelādējām. Bijām pārsteigti par viņu skaitu un spējām. Kā vēlāk uzzinājām, vietmini Kaubanas evakuāciju gaidīdami, pret dažiem mūsu bataljoniem bija savilkuši 28 regulārās armijas bataljonus, apmēram 30 000 labi apmācītus karotājus ar artilēriju un mīnmetējiem. Sākumā arī mums sekoja pāris mūļu vilkti kalnu lielgabali - klajākām vietām. Pēc munīcijas izšaušanas lielgabali tika uzspridzināti un mūļi droši vien apēsti, jo zemās mākoņu segas dēļ apgāde no gaisa pilnīgi apstājās. Vēlāk gūstā satiku dažus Don-Khe aizstāvjus. Don-Khe bija maza pilsētiņa kalnu apņemtā ielejā. To sargāja cietoksnis ar divām Leģiona rotām un citām palīgvienībām, kopā ap 280 cilvēku. Pēc 48 stundu nemitīgas bombardēšanas ar mīnmetējiem un artilēriju cietoksnis tika ieņemts, un atlikušie 90 karotāji, ieskaitot ievainotos, saņemti gūstā. Tikai astoņiem izdevās sasniegt 25 km attālo Tat-Khe cietoksni.

Mans bataljons, izkaisīts kalnos un gravās, vēl pāris dienas kaut kā turējās. Daļa pat savienojās ar Kaubanas kolonnu. Klintīs iekārtotā lazaretē gulēja 40 smagāk ievainotie. Kapteiņa Žana-Pjēra vadīti, 25 leģionāri izlauzās līdz Tat-Khe, kas vēl bija franču rokās. Kāds simts padevās vietminu gūstā. Pēc šīs sakāves steigā tika evakuēts un uzdots kā neaizstāvams viss Tonkinas kalnu apgabals, ieskaitot Tat-Khe un Langsonu, vietminu rokās atstājot daudz kara materiālu.

Gūstā

Gūstā kritu kopā ar leitnantu un savu šāvēju, abi ievainoti. Leitnants Hipperts gūstā mira, un šāvēju Rivā pēc gadiem satiku Belabesā - jau kā kaprāli. Viņš līdz ar 200 citiem ievainotiem tika izdots frančiem Tat-Khe cietoksnī un ar lidmašīnu evakuēts uz Hanoju, varbūt aiz cilvēciskiem apsvērumiem, varbūt lai apgrūtinātu franču apgādes organizāciju. Pārējie ievainotie, kurus paturēja gūstā, bez medikamentiem un visādu infekciju plosīti visi bez izņēmuma apmira.

Tonkinas kalnus apdzīvoja kalniešu ciltis - meo, lao, tho un citas. Man zināmā apgabalā - galvenokārt ar tho ciltīm. Tiem bija sava valoda un savi ciemi, savienoti ar kalnu takām. Katrs piekalnes stūrītis tika izmantots rīsu, kukurūzas, kokvilnas, magoņu un citu zāļu un nezāļu audzēšanai. Viņi vērpa un auda pašaudzēto kokvilnu audumos, paši tos krāsoja ar indigofera augu lapām tumši zilā krāsā. Viņi

nelietoja āmurus, zāģus, naglas vai pogas. Gandrīz vienīgie metāla priekšmeti vienkāršajā saimniecībā bija lēzens čuguna voks (katls), smags tērauda plasmens cērtamais kup-kups un vēl kāds mazāka izmēra duncītis. Savā laikā kalniešus vietnamieši bija izspieduši no auglīgās un bagātās deltas, un to dzīvesveids nav mainījies gadu simtiem. Viņi dzīvoja vienkārši un apmierināti, un vietnamiešu neatkarības centieni tos interesēja maz. Pret savu gribu tie tomēr tika ierauti Indoķīnas konfliktos. Vietminu okupēti un aplikti ar smagām nodevām, savos ciemos tiem bija jāuzņem un jāizgulda gan vietnamiešu armijas vienības, gan franču gūstekņu bari.

Gūstekņus mitināja kalniešu ciemos, katrā mājā ap 30 cilvēku. Mājas bija lielas un platas, būvētas uz augstiem balstiem. Tās bija segtas ar vēl lielākiem brūno dakstiņu vai šķelto bambusu jumtiem. Apakšstāvā, laidarā, mitinājās ūdensbifeļi, cūkas un vistas. Cietā, sarkanā koka skelets mājai bija izdots un salaists pilnīgi bez naglām. Turīgākās mājās grīdas un sienas bija aizpildītas ar aptēstiem, kopā salaistiem dēļiem, trūcīgākās - tikai ar kārtīm un bambusa pinumiem. Visur bija šķirbas, kas padarīja šīs ēkas brīnum gaisīgas un gandrīz bez odiem un mušām. Sprunguļu trepes veda uz sprunguļu lieveņa, no tā - ieeja lielajā istabā. Istaba bija pārdalīta ar šķērssienu, pie tās iekārtots sava veida altāris ar izbalējušām ķīniešu rakstu lentēm un trauciņiem ar dažādas krāsas stiebriņiem. Zināmās dienās stiebriņi tika kvēpināti, piepildot telpu ar ne sevišķi pievilcīgām austrumu vīraka smaržām. Dažās mājās bija redzams izkrāsots māla Buda. Kā pārbarots, smaidošs bērns tas vai plīsa aiz prieka un omulības. Aiz sienas bija mājas pavards. Lielā smilšu kastē gruzdēja mūžīgā uguns, pie tam visi kalnieši prata darboties ar krama šķiltavām. Īsta skursteņa nebija, bet bija kaut kāds dūmu uztvērējs. Liela vārīšana nenotika. Gaļas un saknes lēzenajos vokos tika ātri apaceptas un apgrauzdētas.

Kalniešu ēdieni mūsu eksistenci neskāra, jo mūsu ēdiens divreiz dienā bija sasmakušie rīsi ar plānu gurķu vai ķirbju virumu un, ja laimējās, ar gaļas gabaliņu santīma lielumā. Trūka sāls kā mums, tā vietējiem. Kalniešu tirgos kalnu pārejās, kur krustojās vairākas takas, sāls cenas bija trīs reiz augstākas par gaļas un cukura cenām. Tirgi notika vienreiz nedēļā, un tie bija kalniešu vienīgā sabiedriskā dzīve, kas viņiem aizstāja mūsu balles, teātrus, kino un koncertus. Ciema iedzīvotāji uz tiem posās kā uz svētkiem, saģērbušies labākajās drānas. Arī mēs gūsta gaitās ar dažādām darba komandām tos bieži uzmeklējām, kaut ko ēdamu raudzīdami gūstekņu virtuvei.

Šādā tirgu reiz ieraudzīju milzīgu, tumši brūnu ķepu ar gariem nagiem, gandrīz kā roku ar pirkstiem. Es domāju par milzīgu gorillu, bet tā bija tikai lāča ķepa, kā mums to paskaidroja tirgotājs. Citreiz pēc suņu riešanas mēs brūnu lāci ieraudzījām apaugušā kalnā aiz rīsa lauciņiem. Suņi bija lāci aplenkuši, bet tas, veikli atgaiņādamies, tik rāpās no klints uz klinti augstāk kalnā, un suņi viens pēc

otra no vajāšanas atkrita. Vietnamiēšu sargi, dzirdot traci, saskrēja ar šautenēm, bet lācis pa šo laiku bija pazudis koku lapotnē. Citreiz redzējām, ka ceļu šķērsoja trīs metrus gara čūska dilba resnumā, kas atkal sargos sacēla lielu satraukumu. Vietnamiēši un kalnieši, vairākumā būdami budisti, ēd visu, izņemot govīs. Ja govīs vai ūdensbifelis kāda iemesla pēc nobeidzās, bija cerības, ka kapavietu viņš atradīs gūstekņu katlā, bet ne vienmēr. Bieži lopiņi tiešām tika apglabāti. Reiz, atpūzdamies kādā pļaviņā ceļā pēc rīsiem, redzēju tuvējos kokos viesuli, kurš, kā vilnis klusi čabēdams, vēlās tālāk. Es nodomāju, ka tas tiešām bijis tikai savāds viesulis, bet citi man paskaidroja, ka tur ir pārvietojies mazo bezastaino pērtiķu bars, ko zooloģijā apzīmē par giboniem. Citi vēl stāstīja par sastaptiem ziloņu bariem Laosas džungļos, kuri laikam ir vienīgie savvaļas ziloņi Āzijas kontinentā.

Tirgus Kohinhinā.

Gūsta gaitas nevienam nav vieglas, bet sevišķi grūtas tās bija baltajiem. Pie nepierastā klimata un skarbajiem apstākļiem mēs tikai spējām eksistēt. Kalniešu ciemos ar mums kopā bija vietminu nometnes vadība un sardzes vienība. Sargi mūs pavadīja darbos un pārgājienos, bet iežogoti nebijām. Kā tas mums tika iepriekš izskaidrots, tas arī nebija vajadzīgs. Kalnos varēja pārvietoties tikai pa likumainām kalnu takām un ceļiem, kas attālumus pieckāršo un kur katrs suns un ūdensbifelis balto pazina jau pēc aromāta. Lielie, gaiši zilie bifeli, līdz vēderam iegrimuši ūdenī, ara un irdināja rīsa laukus. Tie bija mierīgi radījumi ar lieliem vēderiem un milzīgiem, atpakaļ atgrieztiem ragiem. Mazi bērni ar tiem spēlējās un uz viņiem jāja, un tie pārvietojās kā palēninātā filmā. Karstās vasaras dienās mēs tos bieži redzējām līdz nāsīm iegrimušus dziļākos ūdeņos. Bet baltos tie neieredz.

Reiz kārtējā korvejā (darba komandā) sarga pavadībā mēs šķērsojam pļaviņu, kur ganijās šo dzīvnieku bars. Tie visi kā viens pacēla galvas, nosprauslājās un kurkstošiem vēderiem pārsteidzošā ātrumā mūs kopā ar sargu satrieca tuvējās klintīs. Mēs skrējām, kā dzīvību glābdami. Pēc sarga sasaukšanās ar netālo ciematu ieradās vīrs, kurš ar noplūktu koka zariņu aizdzina lopu baru uz citām ganībām, un mēs varējām turpināt ceļu.

Ūdensbifelis un pavadonis rīsu laukā.

Zābakus mums atņēma jau pirmajās gūsta dienās. Ar ļaunu prieku vērojām mazos anamītu sargus asarainām acīm mokāmiešus ar neierastajiem kājautiem. Zābaki viņiem bija «status simbols», bet garos pārgājienos viņi tos nēsāja šņorēs sasietus un pāri plecam pārmestus.

Bija pilnīgs ārstu un medikamentu trūkums. Pirmos sešus mēnešus mēs kaut kā turējāmies no iekrātām rezervēm, bet, pienākot karstajai vasarai, gūstekņi, malārijas un asinssērgas novājināti, mira kā mušas. Viena pretmalārijas kinakrina vai paludrina tablete, kuras pašizmaksa bija mazāka par santīmu, mūs no malārijas pasargātu nedēļām, bet tās mums nedeļa. Rītos, darbus sadalot, kapraču komanda kļuva lielāka un lielāka. Pēc franču aprēķiniem, dažās nometnēs gūstu pārdzīvoja tikai 15% no baltajiem. Neizprotamais upuru skaits bija vēl drūmāks nekā vācu koncentrācijas vai Staļina soda nometnēs. Sarkanais Krusts ar lidmašīnām un izpletņiem atkārtoti piegādāja gūstekņiem domātās drēbes, zāles un produktus, bet, izņemot vienu segu gūsta sākumā, mēs no šīm lietām neko neredzējām. Neteikšu, ka ar mums apgājās necilvēcīgi. Netikām lamāti vai sisti.

Nometnes vadība un politiskie komisāri bija pieklājīgi, atturīgi un - vienaldzīgi. Likās, ka viņiem bija vienalga, vai mēs dzīvojam vai mirstam. Marokāņi un senegālieši, kurus arī pie Kaubanas lielā skaitā saņēma gūstā, tika pārskoloti speciālās nometnēs un ātri vien atlaisti uz dzimtajām zemēm. To mirstība bija samērā maza. Vietējie iedzīvotāji un civilie turpretim mūs bieži žēloja un reizēm palīdzēja ar cigaretēm un šo to ēdamu.

Dažādu iemeslu dēļ tika izpildīti 12 nāves sodi. Pēc kalnu apgabalu atbrīvošanas vietminu rokās krita daudz elektronikas, radiouztvērēju un raidītāju. Viņi ar tiem neprata apieties, un apmēram desmit gūstekņi tika savervēti kā apmācītāji. Laikam daži no viņiem ar raidītāju palīdzību bija stājušies sakaros ar frančiem, jo vēlāk tie visi bez izņēmuma tika apšauti. Vienu no šiem puisiem atveda uz mūsu nometni un otrā dienā oficiāli paziņoja sodu, it kā par dezertēšanu. Kā iespējams gūsteknim dezertēt? Mēs stāvējām ierindā un vērojām, kā gūsteknis tika aizvests simts soļu attālumā uz tuvējo piekrasti un piesiets pie krēsla. Dīvaini, ka tas bija vienīgais krēsls, ko visa gūsta laikā atceros redzējis. Pēc komandas vietminu kareivis pielādēja šauteni un no dažu soļu attāluma iešāva gūsteknim lodi krūtīs, tad pielādēja un izšāva atkal, un tā trīs reizes. Nostāk stāvošais virsnieks ar pistoli iešāva gūsteknim galvā žēlastības šāvienu, un tas bija viss. Otru puisi, kuru mūsu nometnē atveda vēlāk, kādu rītu izsauca it kā pārceļšanai uz citu nometni. Viņš savāca savas trīs mantiņas un aizgāja maza sarga pavadīts, kurš savukārt bija apbruņots ar lielo Tompsona mašīnpistoli. Pēc laiciņa netālu atskanēja šāviens, un vēlāk, kad bariņš no mums devās kārtējā tirgus korvejā, redzējām, ka taciņas malā gulēja puisis. Nebija redzamas asinis. Atšautais pakausis kā balta bļodiņa gulēja zālē pāris soļus no viņa. Ieplestās zilās acis gludajā bērnam līdzīgā sejā raudzījās punktā vēl tālu aiz zvaigznēm. Oficiāli mums paziņoja, ka viņš ticis nošauts bēgot. Laikam jau tas tika aranžēts mums par kādu neizdibināmu mācību.

Mūsu mājas saimnieks ar kaut ko saslima. No malārijas vietējie parasti atkopjas tikpat viegli kā mēs no iesnām, bet šī bija cita kaite. Viņš gulēja zemā lāviņā blakus pavardam un atsacījās ēst. Norūpējusies saimniece viņu dzirdēja ar visādām zāļu tējām, bez redzamiem rezultātiem. Kādā pievakarē mājā ieradās vietējais pūšlotājs ar lādīti. Varbūt tas bija reliģisks vīrs, ko gan nevarēja pateikt ne pēc apģērba, ne uzvešanās. Lielā godbijībā saimniece viņam uz grīdas altāra priekšā uzklāja maltīti. Tur svētais, kājas sakrustojis, dūšīgi ieturējās līdz ar daudzām šuma (rīsu degvīna) glāzītēm. Mēs bijām apgūlušies viņam apkārt un vērojām notiekošo. Izklājis mazu paklājiņu un aizdedzinājis kvēpināmos salmiņus, lielais burvis izņēma no savas lādītes milzīgu atslēgu bunti ar vismaz 50 atslēgām un, tās pret lādīti ritmā žvadzinādams, vienmuļā melnā sākā savus dziedājumus. Varu saderēt, ka saimniece atslēgas savā mūžā nebija redzējusi un nezināja, kam tās domātas. Viņai tie droši vien bija maģiski instrumenti un sūtņi, kas pārraidīja viņas rūpes augstākām instancēm.

Žvadināšana un dziedāšana turpinājās līdz rītam un tika pārtraukta tikai ar uz kodu un šuma baudījumiem. Arī mēs nespējām īsti aizmigt. Rīta gaismiņā burvis savāca savu lādīti un pazuda kā nācis. Saimnieks, šādi pasteidzināts, pēc pāris dienām nomira, un nometnes vadība, baidīdamās no sērgām, mūs steidzīgi pārcēla uz citu ciemu. Šis bija otrais ciemā negaidīti mirušais vietējais. Mirušie gūstekņi neskaitījās, jo to miršanas iemesli bija visiem skaidri zināmi.

Uz laiku tiku iedalīts nelielā darba komandā. Par to nebēdāju, jo dzīve nometnē bija nospiedoša un neveselīga. Mūsu darbs bija - naktīs izlādēt no Ķīnas iebraukušās «Molotova» smagās automašīnas ar rīsiem. No rīta visas mašīnas bija jau atgriezušās Ķīnā. Naktīs mēs saskaitījām pa ceļu garām pabraucam līdz 300 automašīnām, droši vien ne ar rīsiem vien. Šoferi un viņu pavadoņi bija ķīnieši armijas drēbēs, bet bez jebkādam zīmotnēm. Dienas pavadījām samērā brīvi - vācām apkārtējos kalnos kurināmo, vārijām rīsus un atcerējāties visu kādreiz ēsto un baudīto. Ziemas mēnešos laiks kalnos bija samērā vēss un lietains. Mēs četri mitinājāties pašu pagatavotā pieslietnē, kur kurinājām ugunsgrūdu un sedzāties ar pašu pītiem rīsa salmu paklājiem. Noliktava bija iekārtota lielā dabiskā alā ceļa malā. Kādā naktī, kad ķīnieši pie mums neiegriezās, vērojām, kā pa ceļu pārvietojas vietminu artilērijas pulks. Laikam vēl svaigie, Ķīnā apmācītie spēki devās garajā ceļā uz kaujām Tonkinas deltā. Četri, pēc kalibra vērtējot, 105 mm lielgabali bija izjaukti sastāvdaļās. Četri vīri nesa saitēs iesietu stobru. Tiem sekoja vairākas karavīru maiņas. Tāds pats izkātojums bija riteņiem, lafetēm un pārējām ierīcēm. Pulks pārvietojās skaļi. Pavadoņi izbrēca saukļus un mundrinājumus, ko pārējie uzņēma ar «urrā» un citiem saucieniem. Reizēm tika dziedāts, tad atkal saukļi un «urrā» saucieni. Gandrīz karnevālam līdzīgais gājiens turpinājās četras stundas. Uz rīta pusi saukļi un dziedāšana kļuva klusāka un retāka, un arī mēs klusi kā pelītes atgriezāmies savās migās.

Ķīnieši automašīnās ar vietnamiešiem nedalījās. Vietiem bija savs autoparks ar pirmajām mašīnām, numurētām no viens līdz desmit. Darba komandās un uz ceļiem strādādami, mēs visas šīs mašīnas pazinām, un tas tiešām bija raibs «krīzes maisījums». Starp dažādiem veciem franču pirmskara modeļiem bija kāda mašīna bez kabīnes. Tās vietā bija uzsiets bambusa rāmis, savukārt nomaskēts ar meijām. Motoram darbojoties, apžuvušās meijas čabēja un meta lapas, tā kā šo mašīnu varēja pazīt pēc pēdām vien. Katras mašīnas motoram bija arī savs īpatnējs darbības troksnis. Lielākais kuriozs bija smagais amerikāņu «halftraks» ar uzmontētu kokgāzes ģeneratoru. Tā gan bija flegmātiska ierīce, un mašīna tika vairāk kurināta kā braukta. Vietiem 1951. gadā parādījās pilnīgi jaunas krievu un ķīniešu ražotas mašīnas, un arī numerācija kļuva jauna un sarežģītāka. Vietmiņiem bija arī savas naudas zīmes, tā dēvētā džungļu nauda. Rupji iespiestas uz bieza papīra, ar Ho Ši Mina portretu, tās ātri zaudēja savu vērtību un tika aizstātas ar

citām. Beidzot 1951. gadā parādījās jaunas, uz labāka papīra Čehoslovākijā iespiestas naudas zīmes, bet arī tās drīz zaudēja vērtību un tika aizstātas ar arvien lielākiem nomināliem. Atsevišķos vietminu kontrolētajos apgabalos iespieda vietējās parādzīmes vai arī pārzīmogoja apgrozībā esošās franču banknotes.

«Tā es pavadīju Ziemassvētkus!» Zigurds Ogriņš Vietnamā 1952. gadā.

Pirmajā vasarā gūstekņu galvenā nodarbošanās bija - divu galveno ceļu RC-3 un RC-4 izbūve un labošana. Gūstekņi lauza klintīs akmeņus, dažreiz pat ar plastikāta spridzekļu palīdzību, nesa tos uz tuvākiem vai tālākiem ceļu posmiem un tur sasmalcināja sīkākos gabaliņos. Darbus vadīja civilie inženieri. Viņi izturējās pret mums pieklājīgi un nekad mūs nesteidzināja. Reiz strādājām RC-4 augstienē, ko vecākie leģionāri atcerējās zināmā vārdā - Mākoņu krasts (Côte de Nuages). Zem manis pletās piekalne un ieleja ar izlocītām rīsa lauku strēmelmēm un ciemati ar sarkanu dakstiņu jumtiem. Starp lauciņiem un džungļu apaugušiem kalniem vijās takas, un starp mums un ieleju gar kalnu piekrastēm peldēja baltu mākoņu gubiņas. Skats bija kā klasiskā ķīniešu spalvas zīmējumā. Nomocīts un novārdzis es tomēr biju iespaidu pārņemts. Ilgi vēroju ainavu un domāju, ka citā laikā un citos apstākļos būtu vērts šeit vēlreiz atgriezties. Tas ir - ja man kādreiz izdosies no šiem mēsliem izkulties ar veselu ādu.

Bataljonā jau ilgāku laiku dienēja kāds sīks un populārs vietnamietis, pēc pakāpes seržants, ko visi sauca par Mustiku (ods). Viņš darbojās Otrajā

(izlūkošanas) birojā kā tulks un iztaujātājs - laikam arī kā pārliecinātājs. Savā amatā esot bijis labs un veiksmīgs. Par viņa likteni Don-Khe kaujās nevienam ziņu nebija. Tāpēc liels bija mūsu pārsteigums, kad, ceļu labodami, ieraudzījām Mustiku zirgā, pulkveža pakāpē ar sarkanu zvaigzni pie cepures, denščika pavadībā, kurš savukārt bija apkrauts ar lielu mugursomu. Viņš likās iepriecināts, mūs ieraugot, nokāpa no zirga, dalījās ar mums cigaretēm un draudzīgi aprunājās. Viņš mūs mierināja ar cerībām par drīzu gūstekņu apmaiņu un, labu vēlēdams, devās tālāk savās gaitās. Pēc gadiem uzzināju, ka Mustiks esot atkal atgriezies pie frančiem un strādājis Otrā biroja vecajā amatā, centīgs un izpalīdzīgs kā vienmēr.

Tonkinas kalnus apdzīvoja dažādas kalnu ciltis. Blakus ciemos varēja runāt dažādās valodās, bet tērpi bija visiem līdzīgi. Tie bija no pašu audzētās kokvilnas vērptas, austas un krāsotas rupja auduma drēbes indigozilā krāsā. Vīrieši valkāja vienkāršas galvassegas vai ap galvu apsietus lakatiņus, bet kalnu sievietes nēsāja platas lēzena konusa cepures. Jo tālāk no civilizācijas, jo šie izliegtie konusi bija platāki un greznāki un jau līdzinājās rakstā izpītiem mākslas darbiem. Jaunās meitenes zilās drānās ar platām lencēm, kas krustojās uz krūtīm un beidzās uz gurniem sasietā kuplā mezglā, man likās ļoti pievilcīgas. Pulciņos pa trim, pa četri mēs viņas bieži sastapām kalnu takās, kas savienoja ciemus un ceļus. Parasti viņas bija apkrāvušās ar nestuvēm un mēroja ceļu īpatnējā soli, kā dejojot, tā kā vieglajās nestuvēs iekārtie smagie grozi nemaz necilājās. Reizēm viņas šos grozus nolika zemē, lai atpūstos. Reizēm meitenes pacēla savas balsis un skaļās, izlocītās skaņās izdziedāja kādu teikumu pāri ielejai uz pretējo krastu. Tās zināja, ko dara, jo pēc ilgākas pauzes līdzīgas neredzamo puišu balsis tāpat atbildēja. Mēs tikām ar acīm, sejas nepagriezot, nopētīti, varbūt bijām vienīgie baltie, ko tās savā mūžā sastapušas. Skrandās tērpti, basām kājām un matiem apauguši, mēs nedarījām godu savai rasei, bet tomēr bijām jauni puiši divdesmitos gados. Kas zina, ko viņas pie sevis domāja?

Galvenie lauksaimniecības produkti kalnos bija rīss un kukurūza. Rīsu audzē kā pirmo, bet kukurūzu - kā otro ražu. Nodevas vietminu administrācijai bija smagas, un zemnieki bieži sūdzējās, ka vairs neatliekot pārtikas iztikai. Kalnainākās vietās tika kultivēta kokvilna un brūnais rīss, kas auga neapūdeņotos laukos un izskatā atgādināja auzas. Bieži bija sastopami mazi opija magoņu lauciņi.

Visi jaunie vīrieši bija iesaukti karā. Daži no vecākās paaudzes saprata franciski, jo Pirmajā pasaules karā bija dienējuši pie frančiem Āfrikā vai kur citur. Pret gūstekņiem viņi izturējās pieklājīgi. Ikdienas gaitās gūstekņi neizbēgami katram pretimnācējam ubagoja smēķus. Viņi bieži mums kaut ko iedeva, ar interesi mūs iztaujāja un pastāstīja šo to arī par sevi. Mēs izmēģinājām visādus smēķus, sākot no ķīniešu blondām cigaretēm līdz marihuānai un kukurūzas matos impregnēto opiju. Opiju vietējie smēķēja ar zināmu rituālu bambusa vai virpota koka pīpē.

Lāviņā atļaidies, mazo opija bumbulīti pie liesmas aizdedzinājis, vietējais pīpi izpīpēja pāris dziļos vilcienos. Sajūtu pārņemts un atpūties, viņš to pašu atkārtoja ar vēl vairākām pīpēm. Gūstekņi piedāvāto opiju satina biežā, paštaisīta papīra luņķī un aizpīpēja to kā cigareti. Pēc pāris dūmiem mana dūša vienmēr apšķēbinājās un es luņķi pasniedzu nākošam. Pie opija nav nemaz tik viegli pierast. Atceros, kā mana paaudze skolas gados mocījās ar pretīgām cigaretēm, līdz apgūvām smēķēšanas ieradumu. Beidzot vācieši nāca palīgā, pēc iesaukšanas gaisa spēku izpalīgos apbalvojot mūs ar divām cigaretēm dienā.

Kādā mājā, kur mēs, pēc rīsiem dodoties, pavadījām nakti, es redzēju uz lāviņas sēžam vai guļam un šad tad staigājam sirmgalvi. Tas bija bezgala novājējis vīrs ar šķidru Ho Ši Mina bārdiņu. Vienkāršās drēbes ap viņu plandījās kā uz drēbju pakaramā, bet viņš bija tīrs un apkopts. Uz ķebliša blakus lāviņai sieviete, varbūt vedekla, lielā godbijībā viņam novietoja tējas trauciņu un sagatavoja kārtējo opija pīpi, pavirzot eļļas lampiņu pareizā vietā. Mājas saimnieks labā franču valodā nevaicāts mums rezignēti skaidroja, ka viņa tēvs dienā izpīpē simts divdesmit opija pīpes un ka tas viņam, kā tas bija nojaušams, sagādā zināmas finansiālas grūtības. Tik ievēroju, ka pie šī vecīša man nekas nelikās pretīgs. Viņa izskats un izturēšanās bija kā apskaidrotai parādībai.

Cits iespaids man radās no citas parādības, ko satikām Mākoņu krastā. Bijām parastos ceļa darbos, kad mums tuvojās kāda pelnu krāsas būtne - pilnīgi kails, ģindenim līdzīgs nenosakāma vecuma vīrietis. Vienīgais piederums viņam bija nūjā uzkārts mazs sainītis. Līganiem soļiem, kā uz pirkstgaliem viņš tuvojās un izskrēja cauri mūsu baram, neskatīdamies ne pa labi, ne pa kreisi, un pazuda nākošā ceļa likumā. Iespaids bija dīvains. Ilgi klusējām, līdz beidzot kāds gūsteknis teica: «Vēl viens, kurš šorīt nav noskuvies!» Mēs arī bijām apauguši ar matiem un bārdām, un tikai retumis nometnes frizieris mūs apcirpa ar savām dzirklēm.

Nometnes dzīve bija vienmuļa - darbs, darba komandas un mūžīgie rīsi, bet gadījās arī pārsteigumi. Kādā rītā visa nometne, ciemā atstājot tikai pāris pavārus, devās garākā pārgājienā Trunkanfū ielejas virzienā. Tur mēs satikām citu nometņu iemītniekus un vairākas smagās automašīnas. No automašīnām bija izkrāmēti apavu un drēbju saiņi. Acumirkli bijām pacilātā omā, un izplatījās runas par atlaišanu, bet komisāri un sargi klusēja un sarunās neielaidās. Mums izdalīja apavus, zaļas drēbes un dažādas galvassegas, ieskaitot pat dažas metāla kaskas. Lieta kļuva augstākā mērā dīvaina, bet īsā brīdī noskaidrojās. Vairākās automašīnās piebrauca ķīnieši ar kamerām, un mēs tikām filmēti. Dažiem gūstekņiem nosēja rokas, kājas un galvas, izdalīja kružus un apsējus aptriepa ar sarkanu krāsu. Visu dienu mēs soļojām garās kolonnās gar kamerām, prom un atpakaļ. Operatori vēlējas, lai mēs izskatītos vairāk noguruši, bet tādi jau mēs

dabiski bijām. Atsevišķos skatos piedalījās aktieri. Daiļas vietminu žēlsirdīgās māsas apkopa gūstekņus, pārsēja locekļus un remdēja viņu slāpes. Braši vietminu karavīri balstīja ievainotos un pat nesa tos nestuvēs. Teātris vilkās visu dienu. Mēs lolojām cerības, ka mums atstās izdalītos apavus un drēbes, bet arī tās bija veltas. Pievakarē atdevām visu izsniegto un izsalkuši un noguruši atgriezāties nometnē. Kaut ko mēs no tā tomēr mācījāmies. Ja jau pavāri tika atstāti nometnē, tas nozīmēja, ka mēs nometnē atgriezīsimies.

Skaidrs! Tad kāpēc mēs bijām tik nospiesti?

Pārskološana

Beidzot 1951. gada vasarā pirmoreiz tika izteikti maģiskie vārdi: atlaišana, repatriācija, iespējama gūstekņu apmaiņa. Bet tas viss bija saistīts ar noteikumiem. Vispirms mums bija jāpāraug, jāklūst par «jauniem cilvēkiem», jāizprot kapitālisma ļaunums un sociālisma neizbēgamā uzvara. Tikai tad mēs būsim cienīgi atgriezties savā dzimtenē, lai plecu pie pleca ar mūsu komunistu brāļiem piedalītos cīņā līdz kapitālisma neizbēgamai sagravei... un tā tālāk. Ar vārdu sakot - mūsu smadzenes bija jāpārmazgā.

Uzdevums nebija viegls. Sākās mūsu pārskološana. No dienas darbiem noguruši un ar odiem kaudamies, vakaros klausījāmies lekcijas, mācījāmies revolucionārās dziesmas un mēģinājām uzminēt muļķīgiem jautājumiem pareizās atbildes. Pasniedzēji franču valodā bija naivi vietminu politiskie komisāri, kuri maz ko zināja no vēstures un ģeogrāfijas. To vienīgās zināšanas droši vien bija kāds partijas kurss.

Pēc labākajiem padomju paraugiem mūsu ceļa darbos tika izsludināta sociālistiskā sacensība. Papīra trūkuma dēļ norīkoti cilvēki uz ceļa ar sīkiem akmentiņiem atzīmēja piegādāto akmeņu skaitu. Sacensībā sevišķi izcēlās kāds francūzis, aprobežots un riebīgs līdējs. Ceļa darbos viena akmens vietā viņš nesa divus vai pat trīs un mītiņos atkārtoti tika pasludināts par piemēru un par sociālistiskās sacensības uzvarētāju. Bet tad viņam sānos iemetās kāda sāpe, un jau pēc pāris nedēļām mēs viņu ar zināmu godu, kā jau tas sociālisma varonim pienākas, un sev par lielu gandarījumu apglabājām. Politiskais komisārs viņam veltīja dažus izjustus vārdus. Ar to sacensības izbeidzās, bet pārskološana turpinājās.

Pēkšņi vācu un čehu izcelsmes leģionāri tika no mums atdalīti un novietoti atsevišķā nometnē. It kā uz kāda nolīguma pamata viņus izdošot Vācijai un Čehoslovākijai. Es biju uzdevies par «zārlanderi» un paliku pie frančiem. Zāra bija mazs Vācijas apgabals pie Francijas robežas, kas pēc Otrā kara bija uz laiku

saimnieciski saistīts ar Franciju. Pēc mēneša nometnes vadība tomēr nolēma, ka esmu drīzāk vācietis nekā francūzis, un mani, pašam par lielu nožēlu, aizsūtīja pie vāciešiem. Biju norūpējies par repatriācijas procesu un neilgojos atgriezties Austrumvācijā. Manas vācu valodas zināšanas bija labas, bet sīkāku analīzi varbūt neizturētu. Citu tautību leģionāri, to starpā poļi, itāļi, ungāri un pat krievi, pagaidām palika pie frančiem.

Pretēji vietminu amatieriskiem mēģinājumiem, vācu nometnē tikām pārskoloti speciālista vadībā. Pārskološanu vadīja kāds vecāks vācietis vietminu pulkveža pakāpē, vārdā Tsien-Tsins. Viņš pārvietojās zirgā, kā tas pulkvedim pienākas, un zirgam pakal skrēja ziņnesis, aprkāvies ar milzīgu mugursomu. Pāris vakaru nedēļā mēs sēdējām ap ugunskuru un klausījāmies cilvēces sociālās attīstības vēsturi, sākot no pirmvēstures līdz Marksam un Engelsam, nobeidzot ar Ļeņinu un Staļinu un beigās nonākot pie tās pašas neizbēgamās, likumsakarīgās komunisma uzvaras. Mēs dziedājām vācu tautas un revolucionārās dziesmas, paškritiski nožēlojām savas iepriekšējās gaitas un solījāmies būt mums izrādītas labvēlības cienīgi.

Ar pulkvedi vienatnē aprunājoties, izrādījās, ka viņš miera laikā bijis tautskolotājs Vācijā ar interesi austrumu valodās. Pēc iesaukšanas Vērmahtā kā valodnieks viņš nosūtīts uz Japānu un ar japāņiem, franču valodu prazdams, nokļuvis Indoķīnā. Būdams ar sarkanām simpātijām jau pirms kara, viņš piedāvājis savu sadarbību vietiem un tā palicis Vietnamā. Viņa sieva bija vietniete. Visumā viņš rādījās skolots un miermīlīgs savas sugas pārstāvis, tikai mūsu ciešanās viņš neko līdzēt nevarēja. Viņš bija vienīgais baltais, ko satiku vietminu gūstā, izņemot tālāk minētos dezertierus.

Daudz vēlāk vācu nometnei pievienoja kādus 20 vācu dezertierus no tā dēvētās Internacionālās brigādes. Vēl Hanojā būdams, redzēju fotogrāfijas un citus vietminu propagandas izdevumus, kuros bija attēlota šī brigāde gan parādēs, gan sportojot, gan mielojoties pie bagāti klātiem galdiem. Brigādi vadot kāds slavens SS ģenerālis, tika pieminēts Šrēdera vārds. Tuvāk fotogrāfijās ieskatoties, gan atklājās tās pašas sejas. Īstenībā brigāde bija niecīgs un raibs pulciņš un nekad nepārsniedza 40 cilvēkus. Tikai daži no viņiem bija piedalījušies kaut kādās operācijās pret frančiem. Viens no viņiem bija karā zaudējis kāju, ar ko ieguvis virsnieka pakāpi un medaļu. Viņiem maksāja niecīgas algas, tie bija retāk izmitināti un var būt, ka viņiem bija pieejami medikamenti. No klimata un sērgām tie cieta tāpat kā mēs. Kā iepriekš minēju, tas bija raibs bars bez kādas manāmas kopējas motivācijas un, līdzīgi mums, bija par savu nākotni diezgan norūpējušies. Mēs viņus ignorējām un, cik vien iespējams, no tiem izvairījāmies.

Ar komisāra ieteikumu vienbalsīgi ievēlējām savu Miera un repatriācijas komisiju ar 3. pulka virsseržantu Vingensu priekšgalā. Ar viņa izvēli mums

laimējās. Enerģisks un labs organizators būdams, viņš ātri izprata spēles noteikumus. Tēlodams skaļu un pārliecinātu komunistu, viņš organizēja mūsu nometnes dzīvi, izspiežot no vietiem šādas tādas priekšrocības, ideoloģijas vārdā pat samazinot nebeidzamās korvejas, lai atrastu vairāk laika mūsu pārskološanai. Visspilgtāk viņa talanti izpaudās vēlāk, Ķīnu un Padomju Savienību šķērsojot. Viņš nevienu nenosūdzēja un nenodeva, un ar viņu mēs sapratāmies pusvārdā. Šis bija teātris. Kā aktieri mēs piedalījāmies uzvedumā. Labi nospēlējot drūmajā drāmā savas lomas, atalgojums varēja būt mūsu eksistences turpinājums. Tas bija apmēram viss. Šādā apziņā bijām pārsteidzoši vienoti un saliedēti. Savā starpā mēs brīvi spriedām par pagājušo un par nākotni, nebaidīdamies no nodevībām.

Pirmajās gūsta dienās biju vienā nometnē ar savu ievainoto leitnantu un pāris citiem virsniekiem. Drīz viņus no mums atdalīja atsevišķā virsnieku nometnē, un pēc tam mūsu takas ar viņiem krustojās tikai vienreiz. Kādā risu korvejā satikām virsnieku bariņu līdzīgā darba komandā, to starpā arī mūsu bataljona ārstu, kapteini Peduso. Divi no mūsējiem pieslīdēja pie kapteiņa un īsumā aprunājās. Šis bija grūtākais slimošanas un miršanas posms mūsu gūsta laikā. Ārsts īsajā brīdī steigā uz pirkstiem uzskaitīja, ko darīt un ko ne un kā mums uzvesties: nedzert nevāritu ūdeni, neuzticēties pat visdzidrākajiem kalnu strautiem, pēc maltītēm izplaucēt bambusa ķobjus un ēdamrīkus, slēpt pārtiku no grauzējiem, negulēt uz zemes un tā tālāk. Labi padomi, tikai bieži dzīvē nepielietojami. Ar pārējiem gūstekņiem kopš vāciešu un čehu atdalīšanas atsevišķā nometnē sakaru bija maz. Tikai reiz, kādā svētdienā, bija kopējs mītiņš ar franču nometni. Pēc parastām runām un rezolūciju parakstīšanas notika volejbola spēle un dziedāja franču koris, laikam no koloniāliem bataljoniem. Puišiem bija labas balsis, un dziesmas par Pirenēju kalniem bija kalniem piemērotas. Tās man iespiedās atmiņā. Vēl šodien tās atceros un dažreiz tās pie sevis dungoju.

Svētdienās kaut kur zaļumos notika lielāki mītiņi. Nopietnām sejām mēs klausījāmies izjūtu pilnas runas un saukļus, nosodījām frančus un britus, bet visvairāk amerikāņus. Jau toreiz vieti uzskatīja, ka viņu lielākie ienaidnieki nav vis franči, bet tieši amerikāņi. Taisnība bija, ka bez amerikāņu toreiz gan vēl necīgā atbalsta franči Indoķīnu būtu droši vien uzdevuši ātrāk. Bija sācies Korejas karš, un mēs sveicām varonīgo Korejas tautu un tās vadoni viņu varonīgajā cīņā pret amerikāņu iebrucējiem. Mītiņos mēs vienbalsīgi pieņēmām un parakstījām neskaitāmas rezolūcijas un uzsaukumus visām iespējamām valdībām, internacionālām iestādēm un brālīgajām partijām. Uz iespiestām rezolūciju lapām bija uzdrukāti mūsu vārdi ar vietu parakstiem. Kaut kādā veidā pie saviem vārdiem «parakstījās» arī nesen mirušie un «morgā» miršanai atstātie slimnieki.

Reiz tika paziņots, ka nākamajā mītiņā vācu valodā mūs uzrunās augstāks vietminu virsnieks. Uz mītiņu devāmies ar mērenu interesi. Pēc politiskā komisāra

ievada no sprunguļiem celtā estrādē uzkāpa labāk uzģērbies vietminu virsnieks. Runa sākās un turpinājās šādi:

«Ick - liebe - meine - 'eimat,

Du - liebe - deine - 'eimat,

Warum - ick - liebe - meine - 'eimat?

Warum - du - liebe - deine - 'eimat?

Meine - 'eimat - ist - soon,

Deine - 'eimat - ist - soon,» un tā tālāk.

Vienreiz patiešām aizgrābti, smieklus valdīdami, runā klausījāmieš ar nopietnām sejām un pēc mītiņa vēl nedēļām ilgi savā starpā sarunājāmieš šādā izloksnē.

Man pienāca grūti laiki. Gūstekņi slimoja ar malāriju, asinssērgu, beriberi un citām nezināmām kaitēm. Tie novājēja un tika viens pēc otra aizvākti uz rīsa laukā vientuļi stāvošu pagodu nomiršanai. Pagodā bija iekārtota lazarete, iesaukta «morga». No morgas neviens neatgriezās. Sanitāri - gūstekņi viņiem piegādāja karstu tēju un plānu rīsu virumu, un viņi atviegloties turpat rīsu laukā. Pirmos desmit mēnešus es kaut kā turējos bez smagākām sērgām, bet kādā pusdienas laikā, saņemot pirmo dienas maltīti, mana roka ar bambusa karoti nolaidās. Ēdiens pēkšņi kļuva pretīgs, un mani pārņēma sīkas trīsas. Pēc dažām minūtēm jau kratījos smagos drebuļos. Uzvilcīes būdā, es apgūlos, un biedri mani sasedza ar savām segām.

Malāriju pārnēsā odi. Cilvēkos malārijas dīgļi attīstās četrās stadijās, un tikai vienā stadijā organismā rodas trauksme. Pusstundas laikā ķermeņa temperatūra paceļas par vairākiem grādiem, un tropiskajā karstumā cilvēks drudzī kratās kā pie Ziemeļpola. Tam seko dziļš, nesamaņai līdzīgs miegs. Pēc pamošanās seko smaga svīšana, kas pacelto temperatūru nodzen lejā. Procesā organisms tiek tā nomocīts, ka negaršo vairs ne ēdiens, ne cigarete. Malārijas lēkmes atkārtojas katru dienu tajā pašā stundā, bet ne visiem vienā.

Mana slimība ilga 15 dienas, tikai vienai dienai izkrītot. Katru rītu stājoties ierindā, pieteicos pie slimajiem. Vietminu medicīnas vīrs pārbaudīja manu pulsu un secināja, ka temperatūras man nav un es esmu spējīgs doties darbos. Iebildumi netika uzklauti. Kļuva arvien vājāks. Četrpadsmitajā dienā devos ar citiem garākā gājienā pēc rīsiem, un atgriezāmieš tikai nākošā dienā. Rīsus, apmēram 25 kg uz cilvēka, sabērām no mūsu segām sarullētā desā un to kā izsvartas sakas nesām pāri abiem pleciem. Pusceļā uz nometni mani pārņēma drudzis. Viens no sargiem kaut ko maniņa un manu desu atdeva kādam rezervistam, bet tas nelīdzēja. Tālāk iet vairāk nespēju. Noskatījis kuplāku krūmu ceļmalā, es, drudža kratīts, pakritu paēnā. Sargs pāris reižu man piebikstīja ar kāju: «Allez, maulen!», bet man viss bija vienaldzīgs. Neziņā, ko iesākt, sargs kādu brīdi pakavējās, bet tad mani pameta.

Pamodos pievakarē, visu atstāts, un viens devos atpakaļ uz 10 km attālo nometni. Ceļā satiku dažus cilvēkus, bet neviens par mani neinteresējās. Uznāca

nakts un es nopratu, ka bez malārijas man ir piemeties arī tā sauktais nakts aklums, izraisīts no A vitamīna trūkuma. Pilnā mēnesnīcā varēju sev priekšā redzēt tikai nelielu apli un, nespēdams orientēties, uzdūros gan vienai, gan otrai ceļa malai. Mēnesi es redzēju un, pēc tā vadoties, kā mācēdams turpināju ceļu līdz ciemam. Ciems bija pāris simts soļus no ceļa un uz to veda ar nelidzeniem akmeņiem izlikta taka. Starp akmeņiem mēnesnīcā vizēja dubļu peļķes, un es tās nespēju atšķirt no akmeņiem. Jau ar pirmajiem soļiem gandrīz izgriezu pēdu, un tālāk vilkos rāpus, akmeņus taustīdams un asaras rīdams, līdz beidzot sasniedzu aizmigušo ciemu, kur mani garlaikodamies sagaidīja vientuļš suns. Strautiņā apmazgājies, ielīdu savā migā un - laikam pēc grūtākās dienas savā mūžā - aizmigu dziļā, bet ne saldā miegā. Otrā dienā vietminu feldšeris man piešķīra vienu paludrina tableti, ar to mana malārija apstājās, lai atkārtotos tik pēc gadiem un jau brīvībā.

Nākamajā dienā, laikam malārijas izmocīts, saslimu ar asinssērgu jeb amēbu izraisītu dizentēriju. Ne tik mokoša kā malārija, tā bija nāvējoša kaite, kuras gaita bija visiem zināma no daudzajiem piemēriem. Mani lika mierā, netiku sūtīts darbos, un es turējos iespējami tuvu rīsa laukam sevis ātrai atvieglošanai. Mani pārņēma pilnīgs ēstgribas trūkums.

Virtuvē slimajiem tika vārīta tēja no turpat ceļmalā saplūktām citronkoku lapām

Vietnamas ainava.

un šķidra rīsu putra, ar ko es remdēju savas nebeidzamās slāpes. Prāts man bija kā uzasināts, un, lai paredzētu savu likteni, man nevajadzēja roku zilētājas. Ja nenotiks brīnums, es turēšos cik spēdams, savu biedru balstīts, varbūt pāris nedēļu, varbūt mēnesi. Kad vairāk nespēšu sevi apkopt, mani nogādās «morgā». Biedri mani apmeklēs un stāstīs jautrus un uzmundrinošus stāstus, un es lēnām, vēl arvien ar asu prātu un saēstām iekšām, pamazām ieslidēšu aizsaulē.

Pretēji kā cīņu laikā, kad viss mans ķermenis un saprāts skaļi protestēja par iespējamo nāvi, dīvainā veidā nu ar šādu likteni biju samierinājies.

Pienāca 1951. gada rudens. Rīsa lauki bija uzarti un kalnu strautu apūdeņoti, bet vēl nebija apsēti otrai ražai. Franču aviācija kļuva aktīva un sistemātiski bombardēja ciemus, tiltus un ceļus, kuri atradās Ķīnas robežas tuvumā un pa kuriem naktīs virzījās lielas ķīniešu transporta kolonnas. Rezultāti bija dažādi. B-25 bumbvedēji un King-Cobra iznīcinātāji bumboja un apšaudīja, bet vieti bija meistari maskēšanā. Jau agrāk redzējām, ka ceļā uz Ķīnu kāda liela nobumbota tilta vietā pāri upei vieti bija uzcēlušī jaunu tiltu kādus 20 cm zem ūdens līmeņa. Iespējams, ka ar slūžu sistēmām ūdens līmeni varēja pacelt vai pazemināt. Piebrauktuves abos krastos bija nomaskētas, riepu pēdas rītos rūpīgi izdzēstas, un nakts satiksme ar Ķīnu netika pārtraukta.

Gūstekņi dienas pavadīja apaugušo kalnu klintīs pietiekami lielā drošībā un tikai vakaros atgriezās ciemā. Neērtības bija visādas, bet mums bija kāds apslēpts ļaunums pret vietnamiešiem un mēs nesūdzējāmies. Mūsu ciems bija viens no četriem, kas atradās lielas un auglīgas ielejas piekalnē. Ieleju šķērsoja ceļš un divas diezgan platas straumes. Kādā pēcpusdienā vērojām, kā pretējo ciemu bumbo un apšauda ar ložmetējiem četri iznīcinātāji. Ciems dega un bija dzirdamas vairākas eksplozijas. Pēc pāris stundām tas atkārtojās nākošā ciemā. Secinājām, ka pievakarē būs kārtā mūsu mājvietai, un par to sevišķi nebēdājām. Mums nebija ko zaudēt, un ciemu kalnos bija daudz. Pievakarē laiks apmācās un sāka līt smalks, pastāvīgs lietus. Lietū nav iespējams saredzēt mērķus. Mēs atgriezāmies ciemā un ķērāmies pie saviem pienākumiem. Es sēdēju uz sprunguļa lieveņa, kājas pār malu pārkāris. Kā tas dienvidu zemēs bieži atgadās, lietus apstājās, debesis acumirkli noskaidrojās un man pretī rietošās saules pēdējos staros parādījās četras King-Cobras lidmašīnas. Vispirms katra nometa divas bumbas, un tad riņķojot visas atkārtoti atgriezās ar 2 cm, 12,7 un 30. kalibra ložmetēju kārtām.

Lidmašīnas ieraudzījis, es nokritu no lieveņa un iemetos pie cūkām un vistām ēkas apakšstāvā. Likās, ka uzlidojums nebeigsies. Gulēju zemei pieplacis dziļākajā aizgalda stūrī, ložmetēju kārtas skaitīdams un kalibrus minēdams. Par mani tinkšķēdami kā mazi zvaniņi lija sašauto dakstiņu šķembu lietus, un cūkas kā negudras panikā trakoja aizgaldā. Domāju, ka, ja netikšu nošauts, mani noteikti sabradās cūkas.

Beidzot tomēr uzlidojums beidzās. Bija iestājusies nakts, visur dega mājas, un ugunsgrēku gaismā bija redzamas drupas. Cilvēki sasaucās. Bija dzirdamas sieviešu un bērnu vaimanas. Mans fiziskais stāvoklis bija kauli un āda, biju notriepis ar dubļiem un mēsliem un nespēju nevienam palīdzēt. Es aizgāju uz patālo strautiņu, lēnām nomazgājos, izskaloju savas drēbes un pārdomāju dzīvi. Gūstekņi droši vien bija sabēguši kalnos un nebija manāmi.

Pēkšņi sajutis lielu izsalkumu, uzmeklēju pamesto gūstekņu virtuvi. Tur neaizskarti stāvēja lielie rīsu un citu virumu katli. Atradis kādu bambusa vāceli, es

izmeklēju gardākos rīsu apdegumus un tos bagātīgi aplaistīju ar zupu. Klintīs uzmeklēju vientuļu stūri netraucētai maltītei. Jau labi ieturējies, pēkšņi atcerējos, ka esmu taču ļoti slims un ka nespēju neko ieēst. Vienalga, es biju dzīvs un man gribējās ēst. Cēloņus un sekas izdibināšu vēlāk, kādreiz nākotnē.

Tā, ar šoka terapiju izbeidzās mana asinssērga. Dažādas kaites mani turpināja mocīt līdz gūsta beigām un vēl vēlāk, bet vairs ne tik nopietni. Par cēloņiem un sekām es vēl šodien neesmu īsti skaidrībā.

Uzbrukumu rezultātā no apmēram 200 nometnes gūstekņiem 30 bija krituši un 30 ievainoti. Visi ievainotie bez izņēmuma vēlāk nomira. Arī ciema iedzīvotājiem bija daudz upuru. Nākamajās dienās un naktīs mēs apglabājām savus kritušos. Pa diviem tos nesām segā un bambusa kārtī iekārtus, pāri divām straumēm uz kilometru attālo piekalni. Šeit citi puīši klinšu starpās raka seklas bedres, kurās mēs ielocījām kritušos un apbērām tos ar zemi. Pagodas lazaretē iekārtotā «morgā» bija savākti kritušie. No lazaretēs vienu liķi stiepdami, nopētīju, ka viņa drēbes bija daudz pārakas par manām skrandām. Krekls un bikses bija labā stāvoklī, tik ar pāris ložu caurumiem. Nākamo straumi šķērsojot, mēs viņu ūdenī izģērbām, un es ar mirušo apmainījos drānām, tās iepriekš labi izskalojot. Pa šo laiku neuzmanītais liķis izslidēja no segas un aizpeldēja pa plato straumi, un mēs viņam pakaļ nedzināmies.

Ievainotos mēs nestuvēs stiepām uz netālo ciemu, kur bija iekārtota gūstekņu slimnīca. Apmēram ducis gūstekņu ar dažādām kaitēm gulēja steigā uzceltā lievenī. Ēdienu gaidīdams, satiku pazīstamu bataljona sanitāru, un tas mani aizveda apskatīt tā saukto «operācijas zāli». Zemnieku mājas lielās istabas sienas un griesti bija iztapsēti ar armijas segām. Jau telpā ieejot, nāsīs spiedās sastāvējušas vilnas smaka. Istabas vidū stāvēja galds. Pirms nedēļas šeit kādam gūsteknim sveces gaismā tikusi amputēta kāja. Gūsteknis operāciju pārdzīvojis pāris dienu, un viņš ar nogrieztu kāju apglabāti kopējā kapā.

«Kurš ir jūsu ārsts?» es brīnījos.

Ārstu nebija. Operējis kāds slaidis vietnamiešu jauneklis ar grāmatu vienā un skalpeli otrā rokā. Viņš esot pāris semestru studējis Parīzē, laikam teoloģiju.

«Tagad es tevi iepazīstināšu ar savu draugu,» teica sanitārs. «Manam draugam nav ne malārijas, ne asinssērgas. Viņš tikai atsakās ēst. Viņš ir mans labākais draugs, un man lūst sirds, ka nevaru tam palīdzēt.»

Uz lauka, pie salmu gubas pieslējies, sauļojās bezgala novājējis puisis.

«Nav tā, ka es pret kaut ko protestēju,» viņš teica. «Es vienkārši nespēju neko ieēst un skaidri zinu, kas ar mani notiks. Labāk atnes man drusku tējas.»

Pēc pāris nedēļām sanitārs atgriezās mūsu nometnē. Pacientu trūkuma dēļ slimnīca bija likvidēta. Viņa draugs bija miris. Pēc uzbrukuma mūs izvietoja pa dažādiem ciemiem. Dienas lielāko daļu pavadījām kalnos un dažādos darbos, un

tikai vēlu vakarā atgriezāties ciemā. Tas bija ļoti nogurdinoši. Saulainais laiks mainījās ar lietusgāzēm, un, daudreiz salijuši, mēs drebinājāmies un kāšējām, segās ietinušies.

Lielākie svētki Vietnamā ir ķīniešu jaunais gads, saukts «Tet». Bagātie un nabagie tiem gatavojas nedēļām. Ēšana un dzeršana turpinājās vairākas dienas. Mēs skaitījāmies pārskoloti, un 1952. gadā, laikam janvārī, arī mūsu nometnē sākās «Tet» rosība. Nometnei piešķīra divus maisus kviešu miltu. Miera un repatriācijas komiteja apspriedās ar pārējiem un nolēma no miltiem cept maizi. Pārsteidzoši, ka starp leģionāriem krīzes laikos vienmēr atklājās necerēti talanti. Ko mēs zinājām par maizes cepšanu džungļos, bez krāsnīm un piedevām? Tomēr atradās maiznieki un citi, kas skaidri zināja, kas darāms. Piemērotā smilšakmens krastā izkalām dziļas, kantainas alas un tās 24 stundas kurinājām. Lielajos vokus raudzējām mīklu ar dabisko raugu, laikam no pienskābām baktērijām. Beidzot pienāca lielā «Tet» diena. Vietnamieši sāka liksmot jau pusnaktī. Sargi šāva gaisā un šuma iespaidā visādi ālējās. Gūstekņiem šī bija parasta diena, bet mūs ļoti interesēja paredzētais svētku mielasts. Bez rīsiem un zupas ar gaļas gabaliņu katram gūsteknim izsniedza arī piecus mazus plāceņus. Tās bija smagas maizes ar brīnumpatīkamu smaržu un garšu. Maltīti vēl papildināja nesagreojamo sojas pupiņu vira, bet mēs rīsus un pupiņas atstājām novārtā un ķērāmies pie maizītēm. Kaut kas tik garšīgs nebija baudīts kopš gūsta sākuma. Piecas maizītes kopā varēja svērt varbūt pāris kilogramu un prātīgākie no mums, mani ieskaitot, plānoja tās pataupīt nākamajām dienām.

Pēc maltītes nometne sapulcējās pie ugunsкура gūstekņu uzvedumam. Viens no dezertieriem civilā dzīvē bija spēlējis teātrī, un viņš vadīja izrādi. Tas bija tipisks gūstekņu uzvedums ar rupjiem jokiem, biežāk par dzimumsakariem. Viens puisis bija pārgērbies par meiteni ar pārspīlēti lielām krūtīm. Notika boksa cīņa, kurā tiesnesis tika notriekts «knockautā» un izskaitīts līdz desmit, tad vēl joku pilns dialogs un pāris dziesmu. Programma bija vācu valodā, un vietnamiešu skatītāji no notikušā izprata tikai rupjākos jokus un žestus. Nobeigumā Miera komitejas priekšsēdis Vingens turēja ugunīgu runu. Savā vidū ierāvām politisko komisāru un sargus un, rokās sadevušies un tās pacēlušī, dziedājām «Internacionāli». Tas nebija paredzēts. Komisārs un sargi bija apjukuši un nelaimīgi, un mēs par viņu nelaimi priecājāmies.

Vēlāk, pie miera dodoties, aizmigt man neļāva atlikušās trīs maizītes. Es apēdu vienu un pēcāk otru, un tomēr vēl nespēju aizmigt. Ap pusnakti es nopūtos un notiesāju pēdējo. Ja jau man bija jāmirst, tad labāk no pārēšanās nekā no bada. Rezultāts bija gluži pretējs. Četras dienas man bija ciets vēders, pēc tam atkal atkārtojās parastās kaites.

Padomju un satelītu zemēs ļoti populāras bija uz vienas papīra lapas uzrakstītas autobiogrāfijas. Pirmo es izpildīju Vietnamā, vācu nometnē, daudz pie tās

nepiedomādams. Tika prasīts dzimšanas datums un vieta, pēdējā dzīves vieta Vācijā, vecāku nodarbošanās un adrese. Tas bija vienkārši. Paturēju savu dzimšanas datumu un vārdu, kas skanēja pietiekami vāciski. Citādi - biju trūcīgu, bet godīgu vecāku bērns. Mans tēvs bija dzelzceļnieks, un māte strādāja kā kalpotāja. Abi vecāki gājuši bojā Sabiedroto uzlidojumā, un es kļuvis bārenis. Dzimis Zārbrikenā, Bahnhofstrasse 27, pēdējā dzīvesvieta Vācijā - Zārlauternā, Ādolf Hitler Strasse 2. Kā šo ielu sauc šodien, nezinu, jo kopš kara biju klaidonis. Pieņemu, ka pirms kara galvenā iela visās lielākās Vācijas pilsētās neizbēgami bija nosaukta Ādolfa Hitlera vārdā.

Varbūt tieši Ādolfa Hitlera vārda dēļ vietminu nometnes komisārs kādu dienu, it kā nejauši satiekoties un aprunājoties, mani sīki iztaujāja. Uzreiz sapratu, ka tieku nopratināts, un attiecīgi uzvedos. Godbijībā es viņā klausījos un savukārt pazemīgi paskaidroju, ka līdz šim klaidonīgas dzīves dēļ esmu maz interesējies par politiku un cik svētīgs man ir šis gūsta laiks, kurā es pirmo reizi izprotu lielās šķiru cīņas būtību. Tas laikam viņu apmierināja.

Otro autobiogrāfiju uzrakstīju Ķīnā, un lieta kļuva nopietna. Es šo to vairs neatcerējos no pirmās un, lai tas neatkārtotos, savu dzīvesstāstu vienkāršoju, noslīpēju un iekalu sev galvā. Ādolfs Hitlers mani pavadīja arī Austrumvācijā, saceļot izbrīnu, jautrību un aizdomas, kā nu kuro reizi. Pavisam kopā uzrakstīju piecas vai sešas biogrāfijas.

Vietnamiešu 10 dongu «džungļu» naudas zīme.

Ķīnā

Beidzot mums tika oficiāli paziņots, ka uz kāda nolīguma pamata ar Vācu Demokrātiskās Republikas un Čehoslovākijas valdībām mēs tiksīm repatriēti uz šīm valstīm. Droši vien propagandas nolūkos, jo tieši vācieši sastādīja lielāko procentu Leģionā. Februāra pirmajās dienās, 1952. gadā, mēs aizsoļojām līdz platākai straumei Ķīnas pierobežā vai pat Ķīnā. Es domāju, ka Ķīnā, jo pārmaiņas pēc netika ievērota nekāda piesardzība no gaisa uzlidojumiem. Upes krastā ar zināmu rituālu mēs izģērbāmies kaili un savas skrandas atdevām sakurtam ugunskuram. Mums nogrieza uz nulli matus un bārdas. Upē iebriduši, kārtīgi nomazgājāmies, pirmo reizi pēc 18 mēnešiem - ar ziepēm. Iebridis upē, es pētīju savu novārgušo, pelēko ķermeni. Ar tieviem locekļiem un lielajiem ceļgalu mezgliem man tas likās svešs un pretīgs. Tas tomēr biju es. Otrā krastā uzģērbām izsniegtos zaļganos kreklus, bikses un vieglus sporta apavus. Atkal pirmie apavi pēc pusotra gada.

Tā mēs atbrīvojāmies no utīm un blusām, bet piemiņai paturējām kažķi. Saspīestībā mitinoties, bijām apveltīti ar visiem iespējamajiem kukaiņiem un parazitājiem, bet tikai pēdējā mēnesī uzradās kažķis. Tā ir ādas slimība, ko rada kažķērces, kuras urbjas un vairojas ādā un kuras ikdienā ir gandrīz neiespējami kontrolēt. Šī kaite ar nepārtraukto niezēšanu nometni pārņēma īsā laikā, un nebija neviena gūstekņa, kas šādi netiktu aplaimots. No kažķa mēs cietām bezgala.

Godīgāk apģērbtus mūs iesēdināja slēgtās automašīnās, un mēs ar dažādām domām un cerībām devāmies pretī nezināmai nākotnei, ar pirmo pieturas vietu Ķīnas dienvidu provinces Guangsi galvaspilsētā Nanningā. Tā mūs sagaidīja ar ielās izvietotiem skaļruņiem, kas no rīta ausmas līdz saules rietam marša takti, sliktā kvalitātē atskaņoja ķīniešu patriotiskās un revolucionārās dziesmas. Laikam šīs mūzikas iespaidā cilvēku burzma, ģērbta zilās Mao drēbēs, pārvietojās kā hipnotizēta, bez smaidiem un bez vilcināšanās, kā izbēgt gribēdama no nepārtrauktām skaņām. Mūs aizveda klusākā nomalē un ievietoja kādā ar mūri apjotā sētā ar vienu divstāvu celtni un vairākām vienkāpju ēkām. Šeit diendienā pavadījām vairāk nekā mēnesi.

Ieradās pārstāvji no Austrumvācijas vēstniecības Pekinā un ieteica mums pastiprināti iedziļināties sociālisma būtībā. Viņi nemaz nebija sirsnīgi un pretimnākoši, savus tautiešus satiekot. Neziņā par mūsu tālāko likteni, viņi droši vien negribēja ar mums dziļāk ielaisties. Mūsu grēki, kalpojot kapitālistu armijā, gan tika pieminēti. Mēs savukārt prasījām sēra ziedi kažķa apkaršanai, kas tiešam jau bija izvērties par epidēmiju. Miesas bija klātas krevelēm, kuras tika miegā atkal uzplēstas. Nanningā nomira pēdējais gūsta upuris, nedisciplinēts, raudulīgs puisis, kura rētu klātā miesa līdzinājās jau 1. pakāpes apdegumam. Viņa liķi ķīnieši aizvāca bez ceremonijām un bez puķēm.

Sēra ziedes sagāde kavējās. Ar pārējiem aprunājusies, mūsu Miera un repatriācijas komiteja pieteica ķīniešiem oficiālu bada streiku, un nākamajā rītā atsacījāmie ierasties virtuvē saņemt savas brokastis. Dodoties uz rīta stāšanos, vēlreiz atkārtojām savas prasības un klusībā atgriezāmie mītnēs. Ķīniešiem tas bija kaut kas neizprotams un neaptverams. Viņi nezināja, ko atbildēt un kā reaģēt. Partijas kursā nebija paredzēts, ka ko varētu pieprasīt vai atteikt. Sazināšanās arī bija sarežģīta, ar tulka palīdzību, galvenokārt franciski, jo vācu komiteja bija atgriezusies Pekinā. Bijām neziņā par turpmāko, bet ne sevišķi nobēdājušies. Savā starpā pārrunājām dažādas nākotnes versijas, sākot ar mūsu nošaušanu līdz palaišanai brīvībā tepat uz ielas Nanningā, lai katrs iztiek, kā var.

Mēs tomēr bijām starptautiskie ceļotāji. Vairākas valstis, ieskaitot Padomju Savienību, bija par mums informētas. Pievakarē ķīnieši izsauca mūsu Komiteju, sērs tika solīts jau nākamajās dienās, un mēs visi devāmies pēc pelnītām vakariņām. Tā izbeidzās mūsu bada streiks, un pēc pāris dienām tiešām atradās vairāki kilogrami sēra ziediņu kāda rupja maisa dibenā.

Sēra ziede tiekot gatavota ar dažādiem krēmiem un taukvielām, kuru mums trūka. Zinošākie Leģiona sanitāri sēru ievārīja ūdenī kā šķidru putru, un ar šo kodīgo, koši dzeltenu šķidrumu mēs, kaili izģērbusies, viens otru ieziedām no matu galiņiem līdz pēdu pirkstiem, neaizmirstot nevienu laukumiņu. Skats bija vienreizējs, un sajūta, kā būt aplietam ar verdošu ūdeni. Spilgti dzeltēni izkrāsojušies ar kodīgo šķidrumu, dancojām un lēkājām uz vietas un devāmies arī garākos pārskrējienos pagalmā, ķīniešu personālam par lielu izbrīnu. Iesmērēšanās it kā būtu jāatkārto 3 dienas pēc kārtas un ceturta viss jānomazgā, bet nevienam nebija drosmes procedūru atkārtot. Tas arī nebija vajadzīgs. Kašķis bija kā ar roku noņemts, un atvieglojums bija neizsakāms. Kā vienīgās liecības no šīs sērgas mums palika daudzās uzkasītās brūces, kuru rētas man pašam bija manāmas vēl pēc gadiem.

Divas reizes ar automašīnām tikām aizvesti uz vietējo kinoteātri. Pirmo reizi redzējām «Ļeņins Oktobrī» krievu valodā ar ķīniešu uzrakstiem. Otro reizi - kādu ķīniešu filmu, kurā tika parādīti resna amerikāņu tirgotāja nedarbi. Sevišķi nekrietni viņš izturējās pret brīnumdaiļu ķīniešu meiteni. Uzmanību piesaistīja attēlotie amerikāņu jūrnieki. Tie visi izskatījās kā dvīņu brāļi ar vienādi gariem un smailiem, kā pielīmētiem deguniem. Filmai bija laimīgas beigas ar patriotiskām dziesmām un sarkano karogu jūru.

Interesants bija mūsu pašu uzvedumu iespaids. Ierindā stājāmie divas reizes dienā. Pēc Komitejas vīru īsas, saukļu pilnas uzrunas dziedājām gan revolucionārās, gan vācu tautas melodijas, kā «Oberwald», «Ein Heller und ein Batzen», «Edelweiss» un citas. No revolucionārām dziesmām labi skanēja Tēlmaņa bataljona dziesma no spāņu Pilsoņu kara. Sabalsojām arī vienu ķīniešu

meldīju, dzirdētu skaļruņos, ar vācu vārdiem - kaut ko par tautu brālību pāri kalniem un robežām. Mūsu izpildījums bija pārāks par skaļruņos dzirdēto. Vācieši ir saskanīgi dziedātāji, un mēs bijām labi sadziedājušies. Sākumā priekšnesumā klausījās tikai ķīniešu pavāri un pārējais personāls, bet drīz vien ievērojām aiz diezgan augstā mūra atsevišķas galviņas. Tās ik dienas pieņēmās skaitā, līdz beidzot zināmās pievakares stundās mūris bija kā nosēts ar galviņām. Mēs, protams, bijām iepriecināti un dziedājām vēl drošāk.

Ķīnieši mums savukārt «atspēlējās» ar savām procesijām. Katru svētdienu tās bija dzirdamas tālumā un vienreiz ievirzījās arī mūsu ielā. Mēs raudzījāmies no otra stāva logiem lēnajā un garajā gājienā ar krāsainām lentēm, bantēm un portretiem. Pāris cilvēku ar megafoniem apriņķoja baru, saukļus izsaucot un pūlim kaut ko atbildot. Vesels sitamo instrumentu ansamblis ar šķīvjēm, bungām un cimbalām meistarīgi aizpildīja pauzes starp saucieniem. Īsti priecīgs man pūlis tomēr nelikās. Vērotā sajūsma nepārlicināja un likās mākslota, bet tad - es nebiju ķīnietis. Varbūt viņiem tā bija ideāli pavadīta pēcpusdienu.

Ēdienu gatavoja ķīniešu virtuvē. Divi resni pavāri, puskaili kā sumo cīnītāji, kaut ko cepa, vārīja un maisīja mums un citiem un reizēm kāva arī cūku. Pirmo uzmanību pievērsa cūkas kvieciens. Caur logu vērojām, kā lielo dunci iedūra cūkai pakrūtē un kā resnākais pavārs pieplaka cūkai pirmais un padzērās silto asiņu, kaut ko atstājot arī savam palīgam. Mūs baroja ar vienmuļajiem rīsiem un ar kaut kādām saldi skābām saknēm un gaļām - un ne jau pārspīlētās devās. Man īsti negaršoja un labumā negāja nekas. Es sapņoju par maizi un kartupeļiem. Tiekšme pēc maizes bija kā ilgošanās pēc narkotikas narkomānam. Viss mans ķermenis brēca pēc maizes, bet Ķīnā maizi neredzējām.

Pēc piecām nedēļām Nanningā mums izsniedza jaunas drēbes, vairākas apakšveļu kārtas un pēc pēdējās Mao modes pašutu vatētu, garu mēteli. Stacijā mūs ielādēja vilcienā, pasažieru vagonos ar koka sēdekļiem, starp citiem braucējiem, kas varēja būt mūsu uzraugi. Plato Jangsē upi vilciena sastāvs šķērsoja, uzlādēts uz prāmjiem, un devās tālāk uz Pekinu. Nekas netika skaidrots un nekas nebija zināms, izņemot, ka pēdējais galapunkts ir Austrumvācija. Īpatnēji, ka dzelzceļa malā blakus neizprotamām ķīniešu rakstu zīmēm viens otrs uzraksts bija arī angļu valodā. Pekinā mūsu vagonus uz dienu atkabināja blakus vecam, augstam mūrim. Šis mūris un dzelzceļa sliedes ir vienīgais, ko atceros no Pekinas.

Nākamajā dienā, piekabināti citam vilcienam, devāmies tālāk uz ziemeļiem. Šis bija lepnāks sastāvs ar guļamvietām, un maltītes ieturējām restorānvagonā, gan atkal ar tiem pašiem nolādētiem rīsiem. Otrā rītā pamodies rīta krēsliņā un caur vagona logu raugoties, ieraudzīju seno Ķīnas mūri uzvijamies kalnā - tieši tādu, kāds tas ir attēlots pastkartēs un brošūrās. Mūrī bija izlauzts posms dzelzceļa

Arnolds Vijups banānu birzī.

sliedēm. Pēc dažām minūtēm mūris jau bija aizsegts ar nākošajiem pauguriem. Kad pamodās mani kupejas biedri, stāstīju viņiem par redzēto. Viņi man īsti negribēja ticēt, un es neuzstājos. Apkārtne tālāk uz ziemeļiem likās maz apdzīvota. Pa logu bija redzama līdzena un apsnigusi stepe ar retiem, izkaisītiem, kā nogrieztiem kalnu konusiem. Pēc pāris dienām sasniedzām Padomju savienības robežas staciju, kuras nosaukumu ar grūtībām es izburtoju kā -

«MANDŽŪRIJA»

CEĻŠ UZ BRĪVĪBU

1952. gada marta mēnesī sasniedzām Ķīnas un Krievijas robežu. Laikam Ķīnas dzelzceļiem bija cits sliežu platums, jo abas līnijas nesavienojās. Vilciens apstājās gandrīz klajā laukā un uz robežu pāris simtu metru attālumā mūs aizveda ar smagajām mašīnām. Tālumā bija redzamas zemas ēku rindas. Varbūt tur atradās dzelzceļa depo, kur vagoniem varētu pārmainīt asis. Pats robežpunkts izskatījās ļoti oficiāls - ar dzeloņdrātīm, sargu būdām un dzelzī kaltiem vārtiem.

Pēc skaitīšanas un pārskaitīšanas kā vienā, tā otrā pusē aizsoļojām līdz stacijas ēkai, divstāvu celtnei, kuras fasādi rotāja lieli burti krievu rakstībā MANDŽŪRIJA. Pirmajā stāvā bija plaša uzgaidāmā telpa ar okera krāsas sienām un iekrāsotu maldus stukatūru griestos. Soliņu bija maz, mēs visi atlaidāmies uz grīdas gar telpas sienām. Apaļā melnā krāsnī telpas vidū kurējās «mūžīgā» uguns. Stacija likās vientuļa un pamesta apsnigušajos laukos. Vienīgais sniegotais ceļš veda uz sīku gaismiņu kaut kur tālumā. Bijām vienīgie gaidītāji. Parādījās pāris cilvēku, izbārās un atkal pazuda savos kambaros. Daži krieviski runājošie

mēģināja uzsākt sarunas, bet noskaidrojām tikai, ka mūsu vilciens ieradīsies vēlā naktī. Beidzot lielā tumsā stacijā tiešām iečīkstēja pasažieru vagonu sastāvs, un no tā mūs saņemt izkāpa Austrumvācijas delegācija četru cilvēku sastāvā, ieskaitot ārstu un žēlsirdīgo māsu. Tikām sadalīti četrvietīgās kupejās. Vagoni bija gaiši un moderni, apdarināti ar Karēlijas bērzu venieriem, ar nolokāmām gultām, ar palagiem, segām un spilveniem. Beidzot pirmās klases uzņemšana speciāliem cilvēkiem! Smagāk slimos novietoja atsevišķās kupejās. Atsevišķā vagonā atdalīja čehus un slovakus, un no šī brīža mūsu kopējās gaitas beidzās. Pretēji vāciešiem, viņi bija drūmi un norūpējušies par savu tālāko likteni.

Saņēmēji bija laipni cilvēki, viņi ieteica mums doties pie miera un solīja mūs pamodināt uz brokastīm. Tīrajos palagos ietinies, galvu uz dūnu spilvena atspiedis, ar sliežu klaboņu tiku iežūžots sapņu un cerību pilnā miegā.

No rīta virs kupejas durvīm atdzīvojās skaļrunis ar krievu romancēm. Ātri sakopušies, cauri vilciena sastāvam devāmies uz restorānvagonu sastāva galā. Sēdējām četri pie galdiņa. Katram priekšā nolikts bija šķīvis ar žāvēta laša šķēlīti un sviesta piciņu. Maizes groziņā bija pa baltmaizes šķēlītei un pāris rupjmaizes rīciņas katram. Nākošais ēdiens bija kafija un šķīvītis ar omleti, bet par visu vairāk mēs ilgojāmies pēc maizes. Rupjā maize bija melna un sēnalaina, pēc skata līdzīga slapjai kūdrai, bet bezgala garšīga. Groziņu iztukšojuši, ar to pamājam kalpotājam: «Lūdzu, vēl maizi.»

«Protams!»

Pēc nākošā mājiena viņš palika domīgs un pēc trešā atvainojās. Mēs nebijām vienīgie maizes ēdēji. Neparedzētā pieprasījuma dēļ maize bija aptrūkusies, bet nākošā pieturā krājumus atkal uzpildīs. Diezin ko viņš par mums domāja? Kaut kādās formās labi ģērbti puisi, bet tik izsalkuši! Viņš nezināja, ka pēc 18 mēnešu rīsa ēšanas šī bija mūsu pirmā īstā maize.

Starp mums bija daudz vājinieku. Atkārtojās malārijas lēkmes, asinssērgas, uzpampa locekļi. Vācu ārsts un slimo māsa bija lielā izmisumā. Šādām kaitēm viņiem nebija zāļu. Kaut ko uz vietas dabūt bija pilnīgi neiespējami.

Kupejā biju apmeties ar trim savas rotas puisiem un mēs labi satikām. Somijā gatavotie vagoni bija labi iekārtoti. Bez kupejām vagona vienā galā bija telpa apkalpotājam. Tur atradās arī krāsniņa apkurei - varbūt domāta rezervei. Pretējās durvīs bija tualete, kur varējām diezgan labi nomazgāties mazajā dušā. Bez trim maltītēm restorānvāģī divreiz dienā mūsu apkalpotājs, vārdā Ivans, pienesā kupejās tēju stikla glāzēs metāla ietvaros ar konfekti vai cukurgraudiņu katram.

Sākumā mūsu Ivans bija atturīgs un formāls, bet garajā ceļā ar laiku atmaiga. Manas kupejas divi vācieši bija no Augšsilēzijas. Viņi runāja poliski un saprata drusku krieviski arī. Garajos vakaros viņi iegriezās pie Ivana un ar laiku sadraudzējās. Dzirdēdams, ka esam atlaisti no gūsta, Ivans atklāja, ka pirmajā karā

arī viņš bijis gūsteknis pie vāciešiem. Sākumā nometnēs gājis ļoti grūti, bet ar laiku viņš atdots kādam zemniekam Austrumprūsijā un dzīvojis labi. Kad beidzies karš, saimnieks viņam iedevis lielu maizes klaipu, gabalu speķa un teicis: «Ivan, geh nach Haus'!»

Apsargāti nebijām. Ārējās durvis nebija noslēgtas. Katrā brīdī varējām izkāpt stacijā uz perona, ja to vēlētos. Lielākajās stacijās uz perona bija kioski ar visādiem gardumiem. Tur bija baltās maizes, biskvīti un dažādi cepumi. Restorānā izsniegtās porcijas mūsu novājējušos ķermeņus neapmierināja, rupjā maize sāka apnikt un izraisīja graizes vēderā. Katrs noziedojam apakšveļas gabalu, tiešām labas kvalitātes, Ķīnā no sniegbaltas kokvilnas gatavotas drēbes un visu pārdevām Ivanam par 120 rubļiem. Nākošajā lielākā stacijā pa logu vērojām, kā Ivans iepirkās kioskā un ar lielu klēpi saiņotu un nesaiņotu mantu atgriezās vagonā. Plati smaidīdams par izpildīto uzdevumu, viņš savu kravu izbēra mūsu kupejā, un tur bija ko redzēt! Tur bija baltās maizes, dažādas smalkmaizītes, kēksi un biskvīti. Būtu gan bijis labāk, ja viņš vispirms visu ienestu savā kupejā. Piesteidzās kāds puisis ar ziņu, ka vācu dezertieri ir mūs nodevuši un ka pie mums ieradīsies Miera un repatriācijas komiteja. Steigā sagrūdām maizes un cepumus pagultēs, uz galda atstājot tikai dažus biskvītus. Drūmām sejām ieradās četru vīru komiteja ar virsseržantu Vingensu priekšgalā. Durvis plaši ieplētīes, ar sānos iespīestām dūrēm, viņš mums uzblāva:

«Ar savu rīcību jūs esat nomelnojuši Vācijas demokrātiskās republikas seju! Ar šo es jums atņemu šos biskvītus priekš slimajiem! Mēs redzēsimies atkal Vācijā!»

Virsseržants bija mūsējais, un šis bija parastais teātris. Pēc komitejas aiziešanas mēs izvilkām gardumus un turpinājām mieloties.

Tagad man vācu valoda daļēji ir aizmirsusies un, vēstules rakstot, palīdzība jāmeklē vārdnīcās. Ir aizmirsies ģimnāzijā mācītais Gēte un Šillers, bet šos Vingensa vārdus es atcerēšos līdz mūža galam. Vēlāk es viņu satiku, atgriežoties Leģionā, un notikušo pārrunājām, bet īsti smiekli nenāca ne viņam, ne man. Man bija drusku žēl Ivana, bet domāju, ka arī viņš izgāja sveikā. Padomju Savienībā reizēm bija drošāk kaut ko noklusēt, nekā izraisīt virkni neparedzamu seku.

Ceļā līdz Austrumvācijai pavadījām 17 dienas. Dienām braucām cauri Sibīrijas taigām, apaugušām ar sīkām un kroplām eglītēm. Laikam lielākie koki dzelzceļa tuvumā sen bija izcirsti. Bet bija arī kalnaināki apgabali. Mūsu sastāva divas tvaika lokomotīves, melnus dūmus elsodamas, ar pūlēm rāpās stāvajās piekrastēs un tad atkal, lielā ātrumā palēkdamās, devās dziļajās aizās. Pie visiem tiltiem un tiltiņiem bija sargposteņu būdas un visur redzējām biezas drēbēs un lakatos tuntuļotus sieviešu bariņus ar lāpstām un kapļiem. Nostāk stāvēja labāk tērpies vīrietis - uzraugs. Manās atmiņās nekas tā neraksturo padomju režīmu kā šie sieviešu bariņi uz Sibīrijas sliedēm.

Šis bija Korejas konflikta laiks. Pa logiem vērojām nebeidzamus ešelonus ar tankiem, lielgabaliem un bruņu mašīnām. Ešeloni bija simtiem, un tie visi devās

uz austrumiem vai arī stāvēja stacijās uz blakus sliedēm. Iebraucot Irkutskā, mūsu vagonus uz 24 stundām noenkuroja lielajā dzelzceļu mezglā starp tanku un lielgabalu sastāviem. Naktī blakus stāvošais vilciens bija aizbraucis, un mums kā uz delnas pavērās skats uz aizsalušo Baikāla ezera līci un uz pašu pilsētu. Priekšplānā bija ģimenes mājiņu rajons, bet pelēkās koka mājiņas bija izsvaidītas kā nomestas sērkociņu kārbiņas bez ielām un virzieniem. Arī izļodzītās sētiņas ap mājām bija vairāk simboliskas nekā aptverošas. Pirmajā ausmā garas melnu punktiņu rindas uz ezera pa iemītiem celiņiem virzījās uz pretējo krastu. Tālumā manīja vairākus fabriku korpusus ar kūpošiem skursteņiem. Pati Irkutska bija bez sejas. Neticami plata apsnigusi iela virzījās uzkalnā. Vienīgais krāsu plankums bija apzeltītais baznīcas kupoliņš tālumā. Skaļruņos bez apstājas skanēja romances par Baikāla ezera tēmām. Tik daudz es varēju saprast.. Pievakarē melno punktiņu rindas no pārezera atgriezās pilsētā. Tuvāk pienākot, melnie punktiņi pārvērtās par cilvēkiem un kā skudras izklīda pa ielām un koka mājiņām. Katram padusē bija pasists maizes ķieģelītis.

Mēs devāmies tālāk, piekabināti citam sastāvam. Dzelzceļa līnija jau bija elektriska, un dubultsliežu vietā bija daudzsliežu ceļš ar daudziem atzarojumiem. Iebraucām Novosibirskā. Uz blakus sliedēm stāvēja lopu vagonu sastāvs ar maziem aizrestotiem lodziņiem. Lodziņos rēgojās sejas. Es ievēroju lielu bārdaina cilvēka seju, kas ilgi un nekustīgi raudzījās uz mūsu vagoniem. Šī seja mani ilgi neatstāja. Kāpēc viņš bija ieslodzīts vagonā? Kas viņš varēja būt? Noziedznieks, Dieva kalps vai vienkārši taisnīgs cilvēks?

Izbraucām cauri Minskai un iebraucām Polijā. Nu, kad tuvojāmies Vācijai, prāts atkal kļuva nemierīgs. Līdz šim mēs gājām, kur tikām sūtīti, bet nākotnē bija paredzamas pārmaiņas. Kādas tās būs? Kā tiksīm uzņemti? Vai tiešām mūs tiesās?..

No Polijas atceros auglīgos pievācu apgabalus, no kuriem sākumā poļi un vēlāk vācieši tika izraidīti. Plašie līdzenie lauki stāvēja neapstrādāti, retie ciemi karā nopostīti un pamesti. Beidzot pāri Oderas upei iebraucām Frankfurtē un pēc 17 dienu ceļojuma izkāpām uz cietzemes. Pirmais gājiens bija uz ārsta pārbaudi. Sirms profesors baltā ķitelī mūs uzklausīja un pēc dažiem jautājumiem mūs šķiroja pa labi un pa kreisi. Manas krūtis pēdējā laikā čīkstēja kā peļu midzenis, un jau pusceļā viņš man pamāja - pa kreisi, slimnīcai. Par slimiem atzītie steigā ar autobusu tikām aizvesti uz Drēzdenes slimnīcu.

Drēzdene bija drupu pilsēta. Tikai slimnīca, kā vairāk izolēta, bija palikusi samērā neskarta. Citādi, pa kuru logu vien skatījāmies, visur bija redzamas drupas.

Mūs ievietoja lielā zālē. Sākās visādas pārbaudes un speciāls uztura režīms. Pēckara Austrumvācija bija ļoti nabadzīga, ar pārtikas kartiņām un vispārēju trūcību. Mēs saņēmām pusi citrona dienā, par ko vietējie varēja tikai sapņot, un dzērām Ho-Mi (Honig-Milch) pulveri, iejauktu karstā ūdenī. Pēc pāris dienām zālē ienesa lielu radio un mēs klausījāmies preses konferences pārraidījumu no

Berlīnes. Mūsu repatriācija notika propagandas nolūkos, lai atturētu vāciešus no iestāšanās Franču Leģionā. Konferenci klausoties, ievēroju, ka Vingens bija ļoti mērens un atturīgs savā ievadā. Vairāk plosījās dezertieri, kā tas jau bija paredzams. Pēc garajām runām un padomju žurnālistu jautājumiem es tālāk neklausījos. Paredzēju, ka brīvībā esošie biedri ātri vien atgriezīsies pie frančiem un varbūt, ka rīt notiks cita konference Rietumberlīnē. Tā tomēr nenotika. Gudrākas galvas droši vien negribēja kompromitēt austrumos palikušos.

Pamazām es atkopos. Pēc pāris mēnešiem pie manis iegriezās galvenais ārsts. Uz gultas malas atsēdies un aktus pētīdams, viņš aprakstīja manu stāvokli. Malārija un asinssērga ir apturētas, bet var atkārtoties. Galvenais posts ir, ka manas aknas darbojas tikai par 30 procentiem, tādēļ man nākotnē būtu jāietur stingrs uztura režīms, bez alkohola un bez treknumiem. Viņš ieteica man pārtikt vairāk no zivīm un no medījumiem. Tas izklausījās kā lēts joks.

«Kur tad es to visu dabūšu?» jautāju. Ārsts pasmaidīja un paraustīja plecus. Katrā ziņā viņš mani vēl mēnesi paturēšot slimnīcā.

Virsseržants Arnis Bušs pie depanāžas mašīnas Alžīrijā.

Kotbusa

Varbūt sašutušas par mūsu biedru atgriešanos pie frančiem, augstākās instances tomēr izlēma citādi. Vienā jaukā dienā tikām visi no slimnīcas izrakstīti. Ar jaunu uzvalku mugurā, pavadzīmi un 100 markām kabatā, mani iesēdināja vilcienā ceļā uz Kotbusas (Cottbus) pilsētu. Stacijā tur mani sagaidīja Verners, vīrietis ar

Vācu-Padomju draudzības biedrības piespraudi svārku atlokā. Viņš kļuva par manu ceļvedi un labvēli nākošajās dienās, droši vien, arī par manu novērotāju. Kādā mājā bija sarunāta istabiņa ar gultu, krēslu, kumodi un mazgājamo bļodu. Nākošajā dienā apstaigājām višādus birojus, prefektūrā pieprasīju vācu pasi, uzmeklēju nākošo darba vietu, arodbiedrības biroju, un vēlreiz uz ārsta pārbaudi. Pievakarē krodziņā tukšojām alus krūzes un es stāstīju par Indoķīnu, par savām cīņām un izpriecām, par gūstu un nāvi. Šie stāsti Verneru interesēja. Biju pavisam atklāts. Slēpu tikai, ka esmu latvietis un ka atgriezīšos pie frančiem. Arī darba vietā, kādā lielā noliktavā, ar biedriem satiku labi. Visi bija laipni un atsaucīgi, arī viņi vēlējās dzirdēt kaut ko par maniem ceļojumiem. Vācieši vēl nebija iebiedēti un sarunas risinājās brīvi. Bieži izskanēja jautājums: «No kurienes jūs esat?»

«Es esmu no Zārlandes.»

«Ahā, mēs manām pēc jūsu valodas, ka neesat vietējais.»

Vācijā ļaudis runāja dažādos dialektos, pat pilnīgi nesaprotamos, kā švābu un lejasvācu.

Pagāja nedēļa. Mani intervēja vietējai avīzītei. Pusdienas laikā pie manis ieradās divas meitenes un vēlējās kaut ko uzzināt par manām Leģiona gaitām. Varbūt man mūžīgais teātris bija apnicis? Stāstīju par Indoķīnu, par cīņām un izpriecām, par lielajām algām, par labo apgādi, par interesanto zemi un par franču virsniekiem, kas rūpējās par saviem pušiem. Meitenes klausījās atplestām mutēm. Viņām nevarēja būt vairāk par 20 gadiem. Mēs šķīrāmies, bet intervija avīzē, protams, neparādījās.

Verners vēl vienmēr par mani interesējās un kādā svētdienā uzaicināja mani pie sevis uz pusdienām. Šarmantā sieva man izrādīja lepno dzīvokli, ar visām iespējamām labierīcībām, bērnu istabu, piekrautu ar rotaļlietām, un lielo mūzikas centru, no kura atskanēja amerikāņu mūzika. «Mēs klausāmies tikai RIAS raidījumus! Tie ir daudz interesantāki par vietējiem!» viņa uzsvēra. RIAS bija ļoti populārs raidītājs amerikāņu sektorā, ienīsts no vietējiem komunistiem. Pusdienās ēdiens bija lepns un formāls, pasniegts ar kristālu, porcelānu un salvetēm, bet es jutos nospiests. Kaut kādā veidā šis viss neiederējās nabadzīgajā Austrumvācijā. Jutos atvieglots, atgriezies savā mazajā istabiņā.

Pēc divām nedēļām man piemētās malārija. Drudzis uznāca vakarā, un otrā rītā pulksten 10-os kāds klauvēja pie manām durvīm. Kāpēc es neesmu ieradies darbā? Atbildēju, ka darbā nebūšu labu laiku, jo esmu slims ar malāriju. Nelaiņnā balss kļuva laipnāka. Ātri sameklētā automašīnā mani aizveda uz poliklīniku. Jaunais ārsts vaicāja, kas man kaitot.

«Man ir piemetusies malārija!»

Viņš iesmējās: «Kā jūs to zināt?»

«Man ir piedzīvojumi!»

Vācijā ar malāriju neslimo, tā kā ārstiem tas bija svešs un grūti saprotams jēdziens. Mani ievietoja atsevišķā istabiņā lipīgo slimību nodaļā, pabaroja ar zālēm, un malārija drīz vien apstājās. Ārsts tomēr vēlējās mani nedēļu paturēt slimnīcā novērošanai. Tas bija garlaicīgs laiks. Dienās izgulējies, naktīs mocījies bezmiega. Šad tad istabiņā ieskatījās dežūrējošā māsiņa - dūšīgs, glīts meitietis. Kad noskaidrojās, ka neesmu lipīgs, viņa pie manis kavējās ilgāk, atnesa lasāmvielas, avīzes un grāmatas, bet sarunās biju uzmanīgs, jo viņai pie krūts piesprausts spīdēja sarkanas zvaigznītes žetoniņš. Citādi viņa bija runīga. Ko es Kotbusā esmu redzējis? Vai esmu bijis operā? Pilsētā bija skaista operas ēka, rotāta ar grieķu kolonnām. Mums noteikti derētu aiziet uz operu! Pēc izrakstīšanās no slimnīcas sarunājām tikšanos.

Austrumvācijā pēckara gados bija milzīgs vīriešu trūkums. Gan jauni, gan vecāki vīrieši bija krituši karā vai vēl nebija atgriezušies no krievu gūsta. Jaunieši, sevišķi puisi bija aizbēguši uz Rietumiem. Tas toreiz bija samērā viegli izdarāms.

Pēkšņi šādā sievietes pārpilnībā pilsētiņā parādās jauns, agrāk neredzēts vīrietis! Es jutu, ka tieku pētīts un novērots no visiem stūriem. Darbā, uz ielas un pat slimnīcā tiku pavadīts uzkrītošiem skatiem. Tas nebija nepatīkami, bet tobrīd mans vienīgais dzīves mērķis bija - atgriezties pie frančiem. Sievietes varēja vēl pagaidīt, sevišķi tādēļ, ka mana veselība nebija nemaz tik spoža.

Adjutants Ernests Bonaparts Alžīrijā.

Ar Moniku satikos norunātā vietā un stundā. Izrādījās, ka vasarā opera ir slēgta. Tās vietā nolēmām noskatīties filmu. Pēc filmas izdzērām glāzi vīna restorānā, un pēcāk es Moniku pavadīju uz slimnīcas internātu, kur viņa bija apmetusies. Pēc desmitiem vakarā internātu apmeklētājiem slēdza, bet viņai bija atslēga kādai slepenai ieejai. Monika vēlējās mani iepazīstināt ar savu istabas biedreni. Mēs lidām caur sētas vārtiņiem un pa pagrabu koridoriem līdz istabiņai trešajā stāvā. Nebiju sevišķi runīgs, un pēc brīža draudzene pievāca savas segas un spilvenu un, novēlot labu nakti, mūs atstāja.

«Kur viņa aizgāja?» Es iztrūcies apvaicājos.

«Viņa pārgulēs birojā uz dīvāna. Es daru to pašu, kad viņai atnāk draugs.»

Manīju, ka esmu atkal sagūstīts. Bez ciņas padevos maigajām rokām. Ko man citu bija darīt?

Pases izsniegšana ievilkās. Biju ar roku uzrakstījis kārtējo autobiogrāfiju un sagādājis divas fotogrāfijas, bet pase tomēr kavējās. Beidzot man paziņoja, ka prefekts vēlas mani redzēt savā birojā. Lielas zāles dziļumā aiz milzīga rakstāmgalda sēdēja jauns blonds puisis, ne vecāks par mani. Pirms dažiem gadiem viņš noteikti vēl bija Hitlera jauniešis. Piegulošā forma bija rotāta ar zeltā un sudrabā izšūtām vilēm, zvaigznēm un ozola lapām. Neviens SS vīrs savā laikā nebija tik stalts un tik labi ģērbies. Viņš ilgi mani pētīja, bet varbūt tas bija policista triks. Es tēloju vienkāršu puisi - jā, es esmu apmierināts, jā, es saprotu, ka man ar darbu ir jāizpērk mani grēki, jā, es vēlos nodibināt ģimeni. Pasi apsoliņa nākamā sestdienā.

Vēl atlikās izrunāties ar Moniku. Mēs tikāties bieži. Viņa bija partijas biedre savas virsmāsas amata dēļ, bet politika viņai neinteresēja. Slimnīcā guļot, viņa man atnesa grāmatu «Kā rūdiņās tērauds». Kad teicu, ka tad labāk lasu telefona grāmatu, tas esot pierādījis, ka esmu uzticams cilvēks. Tāda ir sieviešu loģika...

Atzinos Monikai, ka pēc pases saņemšanas atgriezīšos pie frančiem un ka neesmu vācietis. Biju atklāts, un viņa piekrita visam. Kaut kad mēs atkal tiksimies un dzīvosim laimīgi. Galvenais, ka mēs viens otru milējam, un mīlētājiem taču pieder pasaule.

Sestdienā saņēmu pasi, un jau svētdienas rītā stacijā stāvēju rindā pēc biļetes. Priekšā stāvošā dāma atskatījās un, mani ieraudzījusi, skaļā balsī iebrēcās:

«Herr Plume, vai jūs arī braucat uz Berlīni?»

Es viņu nemaz neatcerējos. Kas tā tāda? Kāpēc viņa mani pazīst? Viņa turpināja čalot skaļā balsī, kā viņa brauks un ko viņa Berlīnē darīs. Beidzot mana rinda sasniedza lodziņu. Pēc tam es no viņas vairījos kā no nāves un iekāpu pat citā vagonā.

Uz Berlīni braucot, man bija Tegelhofā jāpārsēžas citā vilcienā. Nezināju, kur tas atrodas, bet dzelzceļnieki bija laipni un izpalīdzīgi. Berlīnē vilciens apstājās, visi izkāpām un gājām cauri pases kontrolei. Rindā kaujas ietērpā stāvēja divi sarkanarmieši ar krūtīs iekārtām mašīnpistolēm un divi vācu policisti ar pistolēm. Pasi atšķīris bildes lapā un to kā krucifiksu priekšā turēdams, līdz ar pārējiem lēni virzījies garām sargu rindai un beidzot atrados Berlīnē. Berlīne bija sadalīta 4 okupācijas sektoros. Publiskie transporti šķērsoja sektoru robežas netraucēti, tik daudz es par šiem transportiem zināju. Tālumā ieraudzīju U-BAHN (metro) stacijas zīmi un nodomāju to izmēģināt. Nopirku biļeti un atlaidos sēdeklī. Pētīju staciju nosaukumus, kas man daudz neko neizsacīja. Beidzot parādījās nosaukums «Tempelhof», un es steigā izmetos no vagona ārā. Atcerējos no Berlīnes blokādes laikiem, ka Tempelhofas lidlauks atradās Amerikāņu sektorā. Virszemē stāvēja vācu policists īpatnējā katliņā. Kad tam prasīju ceļu uz Franču sektoru, tas mani ieskatījās ciešāk. Vai es esot leģionārs? Protams! Viņš jau vairākus tādus esot

sagaidījis! Apkārt sapulcējās bariņš vāciešu ar dažādiem padomiem. Es varētu braukt ar to pašu U-bāni tālāk, tikai tad man būtu vēlreiz jāšķērso krievu sektors. Beidzot viņi mani iesēdināja kādā autobusā, samaksāja biļeti un pieteica vadītājam mani izsēdināt vajadzīgā vietā.

Karstajā jūlija pēcpusdienā Berlīnes ielas bija tukšas kā izslaucītas. Biju gandrīz vienīgais pasažieris autobusā. Izkāpu pie franču kazarmām - ar nošļukušu karogu mastā un diviem miegainiem žandarmiem birojā.

«Esmu leģionārs tāds un tāds!»

Vecākais žandarms sameklēja melnus vākus un paziņoja, ka vārdi viņiem bijuši zināmi vēl pirms mūsu ierašanās Vācijā. Pēc īsas iztaujas jaunākais žandarms aizveda mani uz tā dēvēto «pusceļa māju» un apgalvoja, ka šeit varu justies pilnīgā drošībā. Mājā satiku vēl divus puisi no mūsu transporta.

Viens posms manā dzīvē bija beidzies. Jutos reizē atvieglots un apbēdināts. Visvairāk atvieglots biju par to, ka beidzot man vairs nebūs jāizliekas. Lielais teātris bija beidzies, dzelzs priekšgars aizvēries.

Pēc vakariņām atlaidos gultā un pārdomāju savas kara un gūsta gaitas. Domāju par dzīvajiem un kritušajiem cīņu biedriem, par Moniku un citiem labiem un jauniem cilvēkiem un - n e s p ē j u n e k o i z d o m ā t.

* * *

Šeit kaut ko no statistikas, un tieši par vācu leģionāriem. Saskaņā ar nolīgumiem starp vietiniekiem un Austrumvācijas un Čehoslovākijas valdībām visu šo tautību leģionāri tika savākti atsevišķā nometnē, pārskoloti un skolu pārdzīvojušie repatriēti uz savām valstīm. Izvēles nebija. Pēc 18 gūsta mēnešiem 1952. gada 10. aprīlī Austrumvācijas robežu šķērsoja 80 vācu leģionāri, 2 latvieši, kas bija uzdevušies par vāciešiem, un 23 vācu dezertieri. No vācu lēģera leģionāriem tikai 15% pārdzīvoja gūstu.

Pēc robežas šķērsošanas un pirmās ārstu pārbaudes apmēram trešā daļa leģionāru tika ievietoti Drēzdenes slimnīcā, kur es nogulēju divus mēnešus. Pie pirmās iespējas pie frančiem atgriezās 80 leģionāri un 2 (?) dezertieri. Viens no diviem leģionāriem, kurš neatgriezās, jau iepriekš mums minēja savus iemeslus. Viņa tēvs ieņēma augstāku posteni komunistu partijā un administrācijā. Par divu dezertieru atgriešanās iemesliem var tikai minēt. Mūsu atgriešanās iemesli bija vienkārši. Pārskološanas laikā, pašiem skolotājiem nemanot, mums tika iepotēts dziļš naidis pret visu totalitāro. Bez tam pie frančiem gaidīja mūsu pa gūsta laiku neizmaksātās algas.

Atgriezies Belabesā, satiku otro latvieti, ar ko biju kopā gūstā. Pa gūsta laiku nolēmām latviski nesarunāties, jo vācu dezertieri mūsu starpā visādi centās izpelnīties. Pilnīgi uzticējās saviem rotas biedriem, kuri par manu izcelsmi tomēr zināja. Franču slepenā dienesta leitnants, kas mani mēnesi pēc atgriešanās Belabesā iztaujāja, paziņoja, ka par atgriešanos pie frančiem Austrumvācijā esmu aizmuguriski notiesāts uz 10 gadiem stingrā režīmā. Vācija tagad ir apvienota valsts. Pa pasauli ceļodams un senās takas meklēdams, esmu iegriezies arī Austrumvācijā.

Leģionāru kapi Saigonā.

VIETNAMAS KONFLIKTS UN HO ŠI MINA FENOMENS

Var pieņemt, ka visi Ārzemnieku leģionā dienējušie latvieši ir karojuši franču Indoķīnas kolonijās, galvenokārt Vietnamā. Pirms šo latviešu cīņu un piedzīvojumu aprakstiem ir vērts apskatīt un izprast šo zemju konfliktu iemeslus un mērķus.

Jau 19.gs. iekarotās vai ar dažādu līgumu palīdzību pakļautās Indoķīnas zemes bija bagātākās un attīstītākās no visām franču kolonijām. Tieši Ārzemnieku leģionam bija lielākā loma cīņās pret ķīniešu bandām Tonkinā un vēlāk miera uzturēšanā visā Indoķīnā. Pēc Otrā pasaules kara Leģions atkal tika iesaistīts Indoķīnas konfliktā, šoreiz jau pret daudz labāk apgādātu un motivētāku pretinieku.

Otrajam karam beidzoties, Vietnā atradās japāņu okupācijas varā. Pasauli apceļojis, Ķīnā un Padomju Savienībā apmācītais vietnamiešu līderis Ho Ši Mins atgriezās Vietnāmā un apvienoja vairākas nacionālas un komunistu grupas un novirzienus Vietnāmas atbrīvošanas kustībā - VIET MINH, franču dēvētiem - vietminiem. Pēc pagaidu valdības nodibināšanās un pirmās neveiksmīgās sacelšanās pret frančiem vietmini atvilkās kalnos un citos grūtāk pieejamos apgabalos un organizēja pretošanās tīklu pret franču okupācijas spēkiem un to atbalstītājiem, jo ne visi vietnamieši vēlējās sekot komunistu izvēlētam neatkarības ceļam. Vietminu pretošanās izpaudās galvenokārt ar vietējo iedzīvotāju organizēšanu partizānu vienībās un ar uzbrukumiem franču posteņiem. Šos neregulāros spēkus franči, protams, dēvēja par bandītiem, goda pilnais partizānu nosaukums tika rezervēts vietnamiešu vienībām, kuras cīnījās franču pusē.

Pēc komunistu uzvaras Ķīnā Mao Dzeduna vadībā stāvoklis radikāli mainījās arī Vietnāmā. Vietminu regulārās armijas izveidošanai un apmācībai Ķīnas sarkanā valdība atvēlēja vietminiem pierobežas apgabalus apmēram 50 km dziļumā. Šeit, franču netraucēti, vietmini izveidoja ap 40 bataljonu spēcīgu regulāro armiju, labi apmācītu un ar modernu bruņojumu. Franču vienību apbruņojums pirmajos pēckara gados sastāvēja no dažādiem vācu, franču un amerikāņu pirmskara un Otrā pasaules kara ieročiem. Vietmini toties bija apgādāti ar pilnīgi jaunām čehu patšautenēm un artilēriju un pārsteidzošā kārtā vēlāk, droši vien kā kara laupījumu, pat ar jaunāko modeļu franču mašīnpistolēm MAT-48, pirms šīs pistoles tika manītas franču vienībās.

Franču spēki Indoķīnā sastāvēja no Ārzemnieku leģiona vienībām, no baltajiem koloniāliem bataljoniem un citām vienībām no franču kolonijām un protektorātiem, piemēram, marokāņu taboriem, senegāliešu rotām un franču pusē karojošiem vietnamiešiem. Franču spēki no kolonijām, mazāk motivēti un apbruņoti ar šautenēm un retiem automātiskiem ieročiem, tika izmantoti galvenokārt tiltu, ceļu un citu stratēģisku vietu apsardzei. Gandrīz vienīgie labi apmācītie un apbruņotie spēki Vietnāmā bija Ārzemnieku leģiona vienības un baltie koloniālie bataljoni, kopā ap 40 000 cīnītāju. Šie spēki bija izkļiedēti trīs Vietnāmas provincēs - Tonkinā, Annamā un Kohinhinā - un divos franču protektorātos - Kambodžā un Laosā. Franču rīcībā bija arī kara aviācija ar amerikāņu Otrā kara bumbvedējiem un iznīcinātājiem.

Vietminu ideoloģija bija rakstīta Maskavā un piemērota vietējiem apstākļiem. Nacionālie centieni un nacionālās kustības, ietverot budistus un kristīgās baznīcas, protams, tika izmantotas, bet pamazām militārā un administratīvā vara vietminu kontrolētajos apgabalos pilnīgi pārgāja komunistu rokās. Nacionālos un reliģiskos spēkus no valdīšanas procesiem izslēdza un pat likvidēja. Galvenās ekonomiskās un lauksaimnieciskās struktūras neaizskāra līdz kara beigām. Privātās zemes un

fermas atsavināja un sadalīja zemniekiem. Līdz ar to, neskatoties uz kara postījumiem, vietminu kontrolētajos apgabalos bija manāma zināma lauksaimniecības stabilitāte. Tikai ar komunisma uzvaru 1954. gadā Ziemeļvietnamā sākās spaidu kolektivizācija un terors ar desmitiem tūkstošu nevainīgu un nevajadzīgu upuru, kā to vēlāk atzina pats Ho Ši Mins.

Vietminu armiju organizēja un vadīja pēc Ķīnas tautas armijas parauga ģenerālis Giaps. Stratēģijas pamatā bija partizānu karš bez frontes līnijām. Vietminu piekritēji un ideoloģija, līdzīgi vēža slimības metastāzei, iefiltrējās un izpletās visās privātās un militārās sfērās un iestādēs. Nekas nebija par sīku vai par lielu, lai nepievērstu vietminu un vēlāk vietkongu uzmanību.

Vietminu stratēģija balstījās uz trim pamatiem:

- 1) ideoloģija,
- 2) bruņota cīņa,
- 3) terors.

Ideoloģijas pamatā, protams, bija vietnamiešu neatkarības centieni, ko nekad pietiekami nenovērtēja franči un vēlāk arī amerikāņi. Kaut galvenie vietminu kadri bija trenēti Maskavā, komunisms netika uzsvērts. Caurmēra vietnamietim tas bija abstrakts jēdziens, līdzīgi demokrātijai, vienlīdzībai un brālībai. Sociālā struktūra bija tradicionāli organizēta ap ģimeni, ciemu un apgabalu, mazāk ap svešiem un aizgūtiem nosaukumiem.

Bruņotie spēki sastāvēja no regulārās armijas vienībām, organizētām pulkos un bataljonos, un neregulāriem spēkiem franču kontrolētos apgabalos. Šie spēki, vietminu apmācīti un vadīti, tērpti ikdienas drēbēs un no vietējiem neatšķirami, mīnēja takas, pārgriezta ceļus un, jau lielākās vienībās grupēti, uzbruka franču patruļām un sīkākiem posteņiem. Naktīs, kad franču spēki atvilkās savās bāzēs, tie pilnībā kontrolēja plašus apgabalus. Vietējie ar tiem sadarbojās brīvprātīgi vai piespiedu kārtā, jo franču un vietējās vietnamiešu valdības spēku palīdzība bija augstākā mērā sporādiska. Neregulārās vienības gūstekņus neņēma. Bieži kritušo vai sagūstīto ķermeņi tika izkropļoti, locekļi nocirsti un upuri atstāti redzamā vietā uz ceļiem, lai morāliski iespaidotu to atradējus.

Regulārā armija lielākās un smagāk apbruņotās vienībās uzbruka lielākiem franču posteņiem un transporta kolonnām pēc ģenerāļa Giapa izstrādātās 4 punktu formulas:

1. Savilkt spēkus un postenim vai citam objektam uzbrukt ar lielu skaitā un apbruņojumā pārāku spēku.
2. Koncentrēt spēkus ap pievedceļiem un pārsteigt franču palīdzības kolonnas. Šis otrais mērķis bija svarīgāks par posteņa ieņemšanu un sagādāja frančiem lielākos zaudējumus.
3. Tikpat rūpīgi, kā gatavojot uzbrukumus, plānot arī atkāpšanās ceļus pēc sekmīgām vai arī nesekmīgām operācijām.

4. Kaujas kopējā analīze. Praktiski tā izpaudās ar novērojumiem un aizrādījumiem tiešajai dienesta vadībai. Piemēram, vadu komandieri varēja izteikt novērojumus par rotas darbību, bet ne augstāk.

Nebija taisnība populārajam uzskatam, ka vietmini nerēķinājās ar cilvēku upuriem. Labi plānotai operācijai upuri bija skaitliski pieņemami. Lielie zaudējumi, kā 1951. gada Deltas ofensīvā un vēlāk pret amerikāņiem vērstā «Tet» ofensīvā, bija paredzēti stratēģisku un politisku apsvērumu dēļ. Protams, vietminu vadītāji cilvēki vien bija un ne vienmēr šie apsvērumi bija pareizi un pamatoti.

Beidzot - terors. Vietnamieši nav nežēlīgāki jeb cietsirdīgāki par citām tautām. Viņiem sāp, viņi asiņo, un viņiem lūst sirdis par bērnu un tuvinieku nāvi, tāpat kā visām tautām austrumos un rietumos. Vietminiem terors bija cīņas līdzeklis, lai nonāktu pie galvenā mērķa - komunisma uzvaras. Upuri tika izvēlēti un sodi izpildīti, lai radītu maksimālo iespaidu iedzīvotāju un pretinieku vidū. Nodokļu ievācēji un pilsētās dzīvojošie zemes īpašnieki tika nogalināti un izstādīti redzamās vietās, dažiem vietējiem varbūt par zināmu apmierinājumu. Toties populāri, vietējo cienīti cilvēki, kā ārsti, skolotāji un administratori, ja viņi pilnībā nepakļāvās vietminu ideoloģijai, tika likvidēti vai vienkārši pazuda, vainu par to bieži vien uzvelot frančiem un to piekritējiem.

Tāpat ideoloģija, bruņotie spēki un terors bija līdzekļi, ko vietmini lietoja savu mērķu sasniegšanai, protams, ar panākumiem.

Jānis Nette un Pēteris Dukulis 1947. gadā Le Kef Tunisijā.

Jautājums ir, vai tas viss bija nepieciešams. Vietnama un pārējās Indoķīnas zemes, Kambodža un Laosa noteikti būtu atguvušas neatkarību arī bez milzīgajām asins izliešanām. Koloniālisms bija mirstošs jēdziens, un visas Āzijas un Āfrikas

tautas pēc Otrā pasaules kara kļuva neatkarīgas, dažām no tām pat īpaši necenšoties. Vietminu mērķis bez neatkarības bija - komunistiska valsts pēc Maskavas parauga citu komunistisko valstu saimē. Cīnīdamies pret frančiem un vēlāk amerikāņiem, viņi bija pilnīgi atkarīgi no Krievijas un Ķīnas sniegtās militārās un ekonomiskās palīdzības. Tikai tagad, Padomju Savienībai sabrūkot, šī palīdzība ir apstājusies, un jaunākās paaudzes vietnamiešu komunisti ir spiesti savu iekšpolitiku liberalizēt un ekonomisko sadarbību meklēt rietumos pie tiem pašiem kādreiz lādētiem frančiem un amerikāņiem.

Īpatnējas bija Vietnamas attiecības ar Ķīnu. Neievērojot milzīgo materiālo un militāro atbalstu, ko Ķīna deva Vietnamai cīņā pret frančiem, attiecības atvēsinājās līdz ar Ķīnas un Maskavas domstarpību palielināšanos. Ideoloģiski vietmini centās ieturēt Maskavas līniju, tāpēc Ķīnas palīdzība Vietnamai amerikāņu intervences laikā Dienvidvietnamā samazinājās, bet neapstājās. Ar sevišķiem līgumiem tika atļauts tranzīts caur Ķīnu krievu materiālai palīdzībai.

Pēc Dienvidvietnamas atbrīvošanas un vienotas Vietnamas valsts izveidošanas attiecības ar Ķīnu saasinājās līdz pat militārām sadursmēm. Ķīniešus sevišķi satrauca Vietnamas iejaukšanās Kambodžas konfliktā pret Ķīnas atbalstīto Pola Pota režīmu. Lielāki ķīniešu spēki 1979. gadā iebruka Vietnamas ziemeļu apgabalos un uz brīdi pat aplenca Langsonas pilsētu ar apmēram 100 000 iedzīvotājiem. Pēc ķīniešu izteicieniem, viņu nodoms bijis vietnamiešus pārmācīt kā nepaklausīgus bērnus, lai tie turpmāk uzvestos pazemīgāk. Neatkarības cīņās pieredzējušos vietnamiešus ķīniešu iebrukumi nepārsteidza. Pielietodami pārbaudītu taktiku, vietnamieši ķīniešus aplenca, nogrieza tiem piegādes ceļus un pēc dažām asām sadursmēm atļāva atlikušajiem ķīniešu spēkiem atkāpties uz Ķīnas robežām. Pēc šīm sadursmēm un sekojošām sūdzībām un zākām stāvoklis pierobežā nomierinājās un attiecības starp Vietnamu un Ķīnu uzlabojās.

Kopumā jāuzsver, ka vietminu galvenais mērķis nebija tikai Vietnamas neatkarība. Vērojot reģiona attīstības gaitu, tā bija neizbēgama, kā to pierāda Taizemes, Indonēzijas, Malaizijas un Singapūras piemēri. Vietminu galvenais mērķis bija - komunistiska Vietnoma. Sava līdera Ho Ši Mina un izcilā ģenerāļa Giapa vadībā viņi to trīsdesmit gadu ilgā konfliktā arī panāca. Visās pusēs karojošo un cietušo vietnamiešu upuri pārsniedza 3 miljonus. Konfliktā tika iejauktas galvenās pasaules lielvalstis, un šis konflikts nodarbinās politiķu un vēsturnieku prātus vēl paredzamā nākotnē.

* * *

Desmit gadus pēc iepriekš rakstītā ieskatījos pēdējā pasaules atlantā. Manā Vietnamas laikā, 1950-os gados, Vietnamā skaitījās 27,5 miljonu, Kambodžā 7,5 miljonu un Laosā 3,6 miljonu iedzīvotāju. Šodien Vietnamā dzīvo vairāk nekā

75 miljonu cilvēku jeb 230 iedzīvotāju uz vienu km², ieskaitot kalnus un neauglīgos apgabalus. Milzīgais iedzīvotāju pieaugums, neraugoties uz daudzajiem bēgļiem un emigrantiem, liecina par to, ka turpmāk Vietnamas neatkarību neapdraudēs ne amerikāņi, ne ķīnieši. Liecina arī to, ka Vietnama paliks nabadzīga valsts un galvenā tautas noplūde notiks Kambodžas un Laosas virzienā. Šo zemju iedzīvotāju skaits būtībā ir mazāk mainījies.

* * *

TRĪS VĒSTULES

7.6.51. Mytho

Vietnam

Sveicināts, vecais!

Tavu vēstuli saņēmu vakar. Pateicos par ziņām no Eiropas, jo tagad varu spriest, kādu ceļu ņemt pēc Leģiona beigšanas. Ja esi šo džungļu zemi atstājis pagājušā gadā, tad, liekas, neesam redzējušies, jo es ilgāku laiku uzturējos Āfrikā. Sadekā biju jau 46. gadā, jo esmu viens no vecajiem 3. REI kājniekiem. Uz Tonkinu devos 47. gadā, kur pēc gada apnika un laidos atpakaļ uz Āfriku, bet tā kā labas izredzes nebija, uzsitu gadus uz pieciem un ņēmu ceļa vēju atpakaļ uz rīsa laukiem. Spriežams pēc citu nostāstiem un juzdamies noguris pēc divu gadu brišanas rīsu laukā, spēros uz tā saucamā *Bateau blindé* (bruņu laivām), jo šeit vismaz nav kājām jāiet un vari sēdēt aiz dzelzs sienas un svilpot, ja šiem uznāk luste uz šaušanu. Varbūt pats tiki redzējis šīs laivas, no kurām vietminiem diezgan liels respekts un ne visai labprāt tuvojas. Pēdējā operācijā starp Vinlongu arī viena no mūsu laivām norāvās pa spārniem un gandrīz visi no ekipāžas tika ievainoti un vairums melno beigti, kas nespēja nekur iesprukt uzbrukuma brīdī. Lielākie zaudējumi bija Genie (sapieru) kompānijai, kur pie barāžu (aizsprostu) spridzināšanas uzgāja gaisā 18 cilvēki. Viss jau gājis jauki pie bedru rakšanas aizdambējumā, bet sprāgstvielu ievietošanas laikā šajās bedrēs vietmini uzbruka un ar labi sviestām rokas granātām aizdedzināja 3 tonnas sprāgstvielu. Mūsu laivai, kas atradās ap 200 metru no šīs vietas, norāva jumtu, un 3 cilvēki esam infirmērijā (lazaretē) ar bojātiem elpošanas orgāniem. Pirmās dienas, kad biju vēl slimnīcā, gāja diezgan grūti, svīzdams vilku elpu un domāju - būs jāaizver šis pasaules durvis. Kā nekā, dažādas drapes dzerdams, tiktāl esmu, ka varu brīvi elpot un laužts arī nekas nav, tikai no gaisa spiediena kaut kas samežģījies plaušās.

Paldies par uzdoto adresi, vienu no šiem zēniem pazīstu personīgi, mēģināšu aizrakstīt un apjautāties, kā sviežas Dinēviča kungam. Tu jautā pēc fotogrāfijām, bet nezinu, kādas lai Tev sūtu, tādēļ šoreiz nesūtīšu neko. Nākošā vēstulē uzraksti, ko vēlies - plikas sievietes, dabas skatus vai ko citu. Un kā pie jums ar latvietēm

un kādā krāsā un cenā ir pašreiz mīla Eiropā. Pie mums, kā jau zini, viss iet par naudu. Paliec sveiks un atraksti, būšu pateicīgs par visu.

Ar sveicieniem Jānis

* * *

Le Tourane 12.5.51.

Sveiciens no briesmu zemes!

Draugs, ir jau pagājis laiks, kopš Tavu vēstuli saņēmu, bet šo pēdējo laiku biju tik aizņemts, ka netiku pie rakstīšanas. Tavu prasību un vēlēšanos izpildu, bet neesmu drošs, ko Tu saņemsi, tāpat Tev sūtu vairākas vēstules, varbūt vienu no tām saņemsi.

Draugs, kas attiecas uz šejieni, tad man pilnīgi riebjas to Tev rakstīt. Man šeit ir tā apnicis, ka Tu nevari iedomāties. Labi, ka iet uz beigām, tad jau var mazliet izturēt. Par mani daudz nerūpējies, tas pilnīgi neatmaksājas, jo pēc manām domām būšu jūlija mēnesī jau Āfrikā. Un pēc tam Tev saku, draugs, iešu sorokus lasīt, bet šajā armijā vairs nestāšos, lai viņi zeltu man solītu. Ceru, ka varbūt drīz tiksimies, tad Tev izstāstīšu, kā te gāja to pēdējo laiku.

Visi letiņi Tev sūta sveicienus un novēl Tev visu to labāko. Piedod draugs, ka Tev tik maz rakstu, bet zini, ka šo pēdējo laiku man prieka nav ne uz ko. Gaidīšu Tavu vēstuli, un stāsti, kā iet pa vaļu un visu pārējo.

Sirsnīgi sveicini visus zēnus, kas atrodas pie Tevis.

Paliec sveiks!

Voldis

* * *

Le Tourane 25.7.51.

Sveiks, draugs...!

Nu jau ir pagājis vesels mūžs, kopš neesmu Tev rakstījis, bet ar mani ir tā nelaieme, ka ir jāgaida mēnešiem, kopš sataisos. Teikšu Tev, draugs, ka šīs pēdējās dienas, ko pavadu šeit, gribu tās pavadīt ar dziesmām - un lai tālu skan. Šoreiz liekas, ka būs skanējis pārāk tālu, un mani kungi to labprāt nevēlējās dzirdēt un iebāza mani ķurķī uz veselu mēnesi. Vai tas nav traki! Bet man ir pie dirsas viņu likumi. Teica, ka man noraušot galonus (seržanta nozīmes), tad tos iemetu viņam ģīmī un teicu, lai iet pie velna. Pašlaik gaidu savu degradēšanu, bet tas ir sākums, jo man vēl paliek 2 mēneši un tad es kratišos. Jā, draugs, mēs šeit esam 3 letiņi, un visi trīs mīlam iedzert, tad jau Tu pats redzi, kā te iet. Mans draugs, liekas, ka Tu pazini to, ko saucam par Baigo, tas letiņš, kurš gāja kaprāļu skolā, ir šeit pēdējā laikā kritis, un vēl mēs neesam beiguši sērot. Tas bija tas lustīgākais no visiem un vienu otru reizi arī ziepes mums sagādāja, bet, ko lai darām, beigts viņš ir.

Draugs, Jāzeps, nosūtu Tev dažas bildītes no viena, otra un no mana paša ģimja. No šejienes braukšu drīzā laikā, jau gaidu uz kuģi, bet tas nāvīgi lēni nāk. Bet tas nav svarīgi, raksti, gan jau saņemšu.

Paliek Voldis

LEĢIONĀRU STĀSTI

Kad pēc kara pirmie latvieši pieteicās franču Leģionā, parādījās arī pirmie raksti par Leģionu latviešu avizēs Vācijā. Interesantākie un ticamākie ir Rūrika (īstā vārdā Gunārs Bambergs) raksti, kuros viņš aprakstījis savus piedzīvojumus Indoķīnā un Tunisijā. Arī Arnolda Kārkliņa īsais, bet notikumiem bagātais laiks Vietnamā, tāpat arī citu leģionāru atmiņas.

Rūriks

DEGOŠĀ ZEME

Vīrs ar bambusu

Vēl nav aizmirsušies baltie krusti, ko tik daudz redzējām Otrajā pasaules karā, un nav aizmirsies arī gūsta laiks pie frančiem, kad mēs - 3 bijušie latviešu karavīri - atkal esam leģionāri un lidojam uz Ziemeļāfriku. Alžīrija ir mūsu putna galamērķis, kur mūs pašus iesēdina vilcienā un aizvizina līdz Sidī Belabesai, kur 50 000 iedzīvotāju un prāvs franču Ārzemnieku leģiona garnizons.

Jau pirmajā dienā saņemam ietērpu un citu tuksneša karavīram nepieciešamo un mūs iedala vienībā. Šeit vēl ir mierīgi, kādēļ viss laiks aizrit apmācībās; tikai retumis jāizbrauc patruļā.

Tad kādu dienu rotas komandieris man paziņo, ka esmu norīkots uz Indoķīnu. Viens no maniem draugiem domā, ka tas esot jauki, otrs norūc - Ne velna, - bet es sāku vākt kopā un likt somā savas mantas, lai rītu kāptu kuģi...

Tā ir Saigona ar saviem 1 000 000 iedzīvotājiem - mūsu pirmā apstāšanās franču Indoķīnā pēc 27 ceļā pavadītām dienām. Taču galamērķis Phanranas sasniegšana-prasa vēl trīs dienu kratīšanos un svīšanu dzelzceļu vagonā.

No stacijas mūs aizved uz fortu bruņotā apsardzībā, kas šeit nepieciešams ik uz soļa. Pats forts - ar mūri apjots četrstūris ar ieroču ligzdām un torni vienā stūrī tālākas apkārtnes novērošanai, bet iekšpusē - vairākas saimniecības un dzīvojamā ēka.

Tikko esam novietoti, kad atskan trauksme un jāiet patruļās.

- Arī jaunatbraucējiem? - kāds no mums iejautājas.

- Arī! -

Citur varētu protestēt vai vismaz mēģināt celt kādus iebildumus, bet šeit pazīst tikai paklausību bez ierunām. Tādēļ arī pošamies līdzī vecajiem.

Uzdevums: izlūkot tuvo rīsa lauku - novērots, ka tur ieiet un paslēpjas grupa bruņotu anamītu.

Ejam virknē, jo lauks stāv ūdenī un virzīties var tikai pa šaurajiem uzbērumiem, kas tos sadala vienādos kvadrātos.

Otrā stunda, bet mūsu pūlēm atrast pretiniekus nav sekmju. Jau sākam šaubīties, vai tie maz šeit atrodas, kad atskan šāviens, pavisam tuvu galvai aizspindz lode un ievaino plecā man priekšā ejošo biedru.

«Nolādēts!» viņš izgrūž caur zobiem un meklē pārsienamo. Kāds piesteidzas un viņam palīdz, kamēr pārējie kļūstam divkārt uzmanīgi.

- Tepat tiem velniem jābūt, - nu tik acis vaļā! - saka komandieris, ciešu skatienu vērodams lauku. Gausi velkas minūtes, bet joprojām nekā nevaram ieraudzīt. Tas kaitina mūs un nervozē, bet tad...

- Lūk, lūk! - pēkšņi sauc vīrs, kas stāv mūsu rindas galā, un rāda ar roku uz priekšu: ūdens dažus metrus no uzbēruma vēl viegli viļņo. - Tur viņš tikko pacēlās un atkal pazuda. -

Vecie jau zina anamītu «aķus», un vairākas rokas granātas reizē aizlido un sprāgst norādītās vietas tuvumā. Augstu uzsitas ūdens un dūņas, sajaukdamās ar tola dūmiem. Kad tie izkļīduši, netīrs un asiņains mūsu priekšā izceļas anamīts ar bambusa niedri rokā.

Tas ir viņu parastais paņēmiens: ar niedres galu mutē palīst zem ūdens tik ilgi, kamēr vajātāji paiet garām, lai tad nu uzbruktu vai nepamanīti pazustu...

Jāzeps Greizis un Elmars starp kalniešiem 1949. gadā Annamā.

Sastapšanās kalnos

Kad atgriezāties no patruļām, mūsu drēbes parasti ir vienās skrandās un caurumos. No ērkšķainajiem krūmiem, kas te aug visās malās, nav iespējams izvairīties. Tāpat te ir dažādi kukaiņi, kuru dzēlieni nepatīkami niez un rada izsitumus. Ūdens peļķes ir slimību dīglu pilnas - galvenokārt venērisko; ar tām šeit slimo pat pērtiķi.

Vakar kāds leģionārs nopirka sev sievu - skaistu iezemiešu meiteni. Anāmietes ir nevien skaistas, bet arī līdz verdziskumam padevīgas saviem baltajiem vīriem. Sievu pierēģistrē, un leģionāram tai katru mēnesi jāmaksā alga. Ja jaunā sieva nepatīk, var pirkt jaunu, bet nekādā ziņā nedrīkst lakstoties ap citu; šāds solis bieži jāmaksā ar dzīvību, par ko parūpējas pati pieviltā sieva.

Tikko esam pāduši brokastis, kad atkal trauksme un jādodas patruļās uz kalniem.

- Muļķīgi, - saka viens no vecajiem, - kauties ar iezemiešiem kalnos ir daudz bīstamāk kā līdzenumā.

- Neko darīt, kādēļ tad nāci šurp, - tā cits.

- Savāds jautājums - gribējās brīvības, tas viss...

Tad abi paķer munīcijas kastī un izmetas pa durvīm.

Pēc brīža mašīna jau svaidās pa nelīdzeno ceļu un straujā gaitā tuvojas kalniem.

Parādoties pirmajām klintīm, mēs iebīdām stobros patronas un esam gatavi kuru katru brīdi no kāda aizsega vai spraugas saņemt uguni. Tas tomēr nenotiek. Toties aiz kāda strauja likuma iezemieši sāk mūs apmētāt akmeņiem: dūres lielumā un vēl smagāki tie birst mums visapkārt un uz galvām.

Sāk strādāt mūsu automātiskie ieroči, bet šaudām vairāk uz labu laimi, jo mērķus redz parādāties reti. Taču mūsu uguns ir tik iedarbīga, ka akmeņu lietus jūtami atslābst un beidzot norimst pavisam. Tas tomēr nenozīmē uzvaru, anamītu cīnītāji tikai izmeklē sev izdevīgāku aizsegu. Nav pagājušas ne desmit minūtes, kad viņu uzbrukums sākas no jauna, taču arī šoreiz viņi paši nerādās.

- Tātad viņu nav daudz, - spriežam un sākam virzīties uz tumšajām aizām un alu caurumiem.

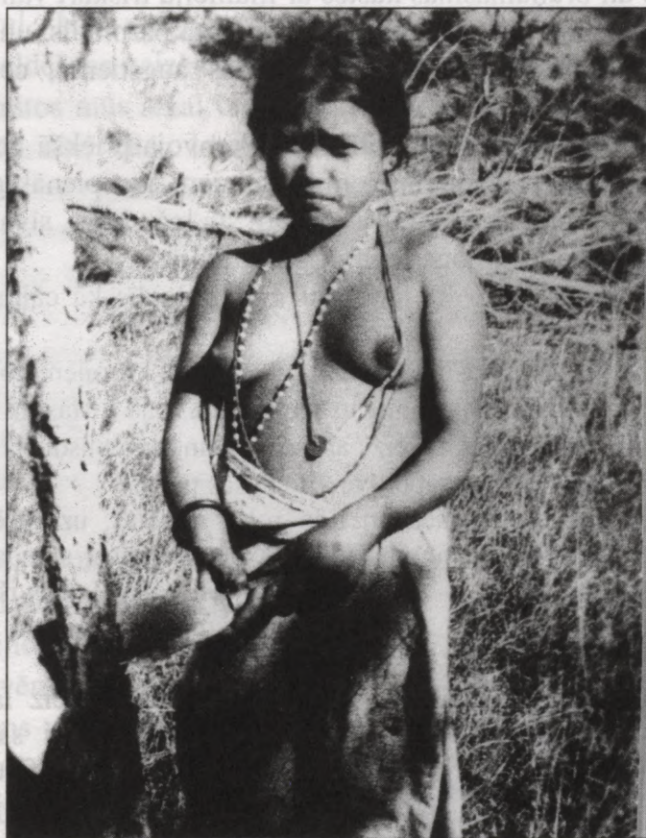
Kāda grupa jau vienam ir klāt. Tarkšķ mašīnpistoles, lido rokas granātas. Tuvākais ar labo roku saķer krūti un sāk slīdēt atpakaļ. Aiz viņa uz akmeņiem paliek asiņu svītra... Kāds cits lādēdamies apgriežas un sāk rāpot uz mašīnu pusi; arī viņu ķērusi lode. Pēc brīža arī mūsu leitnantu ievaino kājā. Kamēr tuvākais vīrs pārsien ievainojumu, pats virsniēks vada kauju tālāk.

Jau izkvēpinātas vairākas iezemiešu ligzdas, un tie sāk atkāpties kalnos, kad ieraugam ko neparastu: uz kādas klinšu šķautnes izceļas vīrs ar bazuku - jauno amerikāņu tanku apkarošanas ieroci. Mulsinošs klusums, pārsteigti pat vecie

kaujinieki, bet tad atskan reizē vairāki šāvieni, un melnais ar visu bazuku nogāžas aizā.

- Nē, - domīgi saka leitnants, - kopš šīs dienas arī mūsu bruņumašīnas un tanketes ir apdraudētas, un, izbraucot apvidū, jābūt sevišķi uzmanīgiem.

Kauja ir galā, bet mēs ilgi vēl spriežam, kā jaunais ierocis varētu nonākt iezemiešu rokā. Taču ne legāli!

*Kalniešu meitene «tautas tērpā»
ar lielo kup-kup cērtamo.*

Nāves viesuli

Viens no vīriem šodien bija pilsētā un pārnācis stāsta: ieeju pie friziera un lūdzu noskūt bārdu. Jā, to varot; un meistars tūdaļ stājas pie darba. Uzputo un jau paņem nazi, bet tad piepeši to nomet un, kā nelabā triekts, izmetas pa durvīm, kas parasti stāv līdz galam atvērtas visu dienu. Sēžu un gaidu. Paiet desmit minūtes, piecpadsmit, divdesmit, bet meistars vēl nerādās. Kļūstu nepacietīgs, gribu jau celties un iet, kad, sviedrus slaucīdams, frizieris atgriežas ar lielu treknu žurku.

Viņš atvainojas un savā valodā man skaidro, ka anamītiem tas ir lielākais gardums.

- Delikatese! - meistars priecājas un noliek savu medījumu turpat uz galda...

Protams, arī mūsu ēstgriba sabojāta. Tāpat pagaist cerība uz atpūtu, jo neesam vēl beiguši pusdienot, kad nāk rikojums gatavoties konvoja pavadīšanai, kas dodas ceļā pēc stundas.

- Nu dabūsim atkal izplūkties, - kāds novelk, un tam piekrīt pārējie, jo pēdējā laikā nav bijis transporta, kas nepiedzīvotu uzbrukumu. Tādēļ arī stiepjam un kraujam tanketēs un bruņumašīnās kastes ar munīciju trīskārt vairāk nekā parasti. Tā kā naktī spēcīgi lijis, zemais līdzenums aiz forta pārplūdis, un pa ūdeni nākas plunčāties savi pieci kilometri. Tikai, sākoties augstienei, ceļš atkal iet pa sausumu.

Braukts jau labu pusstundu, kad sprādziens konvoja priekšā dod signālu cīņas sākumam. Tūdaļ visapkārt starp sīkajiem krūmiņiem, kas pienāk gandrīz pie paša ceļa, sāk zibsnīt uguntiņas, un pa mūsu galvām sīc ložu bites, sīvas un uzmācīgas. Blakus mašīnā kāds jau ievainots. Ievainoti ir arī citās.

- Velni! - lādas leitnants. - Tā jau viņi mūs nolaidīs kā cāļus. Laukā un pie zemes!

Tāču, pirms laižamies pāri mašīnu malām, uz ceļmalas krūmiem nolīst rokasgranātu brāzma. Mēs labi zinām, ka anamīti to vien gaida, kad atstāsim mašīnas, lai tad pieveiktu mūs tuvciņā. Aprēķins pareizs arī šoreiz, un savs pusducis ienaidnieka vīru paliek guļam, bet tie, kas vēl var rāpot, veikli cenšas pazust.

Kaut nepārtraukti rej patšautenes un lido rokasgranātas, uzbrucēji šoreiz ir ļoti uzmācīgi un, šķiet, nolēmuši konvoju iznīcināt. Jau pagājusi stunda, bet uguns nav kļuvusi vājāka; atsevišķās vietās tā pat pieņēmusies, un vīri tikko jaudā to atvairīt.

- Sasodīts, šoreiz laikam paši galā netiksim, - bažīgi saka leitnants un pavēl radiotelegrāfistam izsaukt no tuvākā forta pastiprinājumu.

- Bet līdz tam mums jāiztur!

- Protams!

Mēs turamies sīksti un izmisīgi. Ievainotie paši sev pārsien brūces, lai atkal turpinātu kauju. Bet cik ilgi? Nāves viesulis griežas joprojām un turpina raut kaujinieku rindās arvien lielākus robus. Jau aplūst patšautene, kas strādāja konvoja priekšā... Jau...

Bet tad beidzot uz ceļa parādās melns punkts, otrs, trešais. Punkti aug un, spēcīgi rūkdami, ātri tuvojas.

- Tie ir viņi! - sauc vīri. Mēs esam glābti.

Voldis Uljānovs un Jāzepts Greizis pie 1. kavalērijas pulka tanka 1949. gadā Vietnamā.

Labāk lodi

Apmācies. Rupjas lietus lāses sitas forta logos un rada nelāgu sajūtu. Viss lielais līdzenums aiz mūriem, kas vēl tikai pirms stundas bija kā tumši zaļš smaragds, tagad guļ zem ūdens. Bezgala nepatīkami, ja šādās reizēs gadās trauksme. Tad iznāk izpeldēšanās ar visām mašīnām. Tanketes vēl izbrauc, bet auto parasti iestieg un tie jāvelk.

- Nāves smaka! - kāds pukojas.

Taču šoreiz peldēšana neiznāk. Lietus apstājas, un līdz rītam ūdens jau pazudis.

Pulksten desmitos mūs atkal izsauc uz kalniem, bet šodien nav nekā nopietna, parastā apšaudīšanās, kāds ievainotais, un tad atkal miers. Atceļā satiekam iezemieti, kas līdzinās ģindenim. Viņš nestaigā, bet rāpo, un viņa uzturs: sliēkas un kukaiņi. Viņš pamests kalnos nomiršanai, un neviens par viņu neliekas zinis. Nelaimīgais mums kaut ko stāsta un rāda uz debesīm, bet nekā nesaprotam un nevaram atbildēt. Vienīgais - nofotografējam viņu piemiņai no šīs baigās zemes.

Vēl apstājamies kādā vietā, kur mūsējie ar iezemiešiem, franču piekritējiem, ceļ jaunu nocietinājuma fortu. Tāds jau te bijis agrāk, bet kādu nakti uzbrukuši anamīti un to iznīcinājuši. Tikai daļai vīru laimējies izglābties, kamēr pārējie krituši cīņā vai arī izbeiguši dzīvi paši. Gustā? Nē - tad labāk lodi!

- Kādēļ?

- Kādēļ, kādēļ, - nokrekšķ mans blakussēdētājs. - Tūliņ jums pastāstīšu, kādēļ... Tas notika, kad jūs te vēl nebijāt. Kauja kā parasts. Tomēr, Dievs vien zina - kā, viens no mūsējiem, laikam ievainots, bija kritis ienaidnieka rokās. Otrā dienā atradām viņu zvēriski sakropļotu guļam savās asinīs.

Un tad neviens vairāk nerunā, bet maļ vienu vienīgu domu - par šo nemīlīgo zemi, kas jau ilgi deg kauju ugunīs un kur uz katra soļa draud pārsteigumi, briesmas un nāve.

Tad atkal esam fortā, lai jau pēc minūtēm vai stundām, trauksmes laukā rauti, mestos jaunās kaujinieku gaitās. Ilgstošs miers un atpūta šeit ir ļoti retas lietas.

Latviešu cīņu vanagi Tunisijā

Kefas pilsētiņa, ko lieluma ziņā varētu salīdzināt ar mūsu Tukumu, atrodas kalnainā apvidū. Šī Ārzemnieku leģiona 6. pulka garnizona pilsēta. Te patlaban mītam 4 latvju zēni - leģionāru balto cepuru valkātāji. Vienmuļīgi rit mūsu skarbā karavīru dzīve. Kur vien skaties, visapkārt bezgalīgas kalnu grēdas. Pa tām esam jau neskaitāmas reizes izkāpelējušies gan pārgājienos, gan kaujas mācībās.

Sardzes un patruļas, parādes un manevri - tā tas iet diendienā. Bet mums, veciem veterāniem, tas viss ir tikai bērnu spēle.

Pēc Indoķīnas džungļu un rīsu lauku izbrišanas esam «noenkurojušies» šajā zemes stūrītī un gaidām mūsu 5 gadu ilgā dienesta beigas. Vēl daži mēneši, un tad, ja liktenis būs labvēlīgs, baltās cepures un bruņu ķiveres vietā varēsim uzlikt «hūtītes». Pa šiem gadiem esam pieredzējuši gan baltas, gan nebaltas dienas, bet tas mūs maz aizkustina; lai nāk, kas nākdams - visu laižam pār galvu un smejam. Leģionārs smej pat tur, kur cits viņa vietā urbtos ar galvu bruģī.

Vakaros pilsētiņa ir klusa un tukša, kā izmirusi. Ielās neredz gandrīz neviena eiropieša - tie visi savilkušies savos mitekļos, aizbultēdami visas durvis un logus. Apkārt klaiņo šaubīga izskata arābi, un šur tur laternas blāvajā gaismā pazib pa baltai leģionāra cepurei. Retie pilsētiņas restorāni atvērti līdz pulkst. 11. Te mūsējie spēlē kārtis, galda tenisu vai arī iemet pa lāsītei Tunisijas vīna. Mūsu puikām jau nav bailes no paša velna; pat arābi apmet likumu, redzot pretim nākam kādu no mūsējiem. Leģiona vīrus taču vienmēr un visur dēvē par labākajiem karavīriem pasaulē. Vai nu tas tiešām tā ir, to gan negribētos apgalvot, bet fakts ir, ja Francijai nebūtu šo vīru, tad karš Indoķīnā sen jau būtu pazaudēts, frančiem vairs nepiederētu Madagaskara un vēl daža laba kolonija. Augstākās franču armijas goda zīmes rotā Ārziemnieku leģiona pulku karogus.

Mūsu valsts svētkus svinējām kopā 5 latvju zēni. Bez runām un patosa skandinājām glāzes, un pār Tunisijas kalniem atšalca «Daugavas vanagi, sasauksimies...» Pēc Ziemsvētkiem viens zēns mūs atstāja; to ar pēdējo transportu aizsūtīja uz Tālajiem Austrumiem. Karavīru klubā iemetām mazu ceļakāju, novēlējām aizbraucējam «cūceni» ciņā pret šķībacainiem un spiedām viņam roku līdz elkonim. Aizbraucējiem par godu spēlēja mūsu pulka orķestris, un vecie leģionāri stāvēja goda sardzē. Viena pēc otras automašīnas atstāja mūsu nometnes pagalmu. Tur aizbrauca vīri, kas devās uz Indoķīnu aizstāvēt Francijas karogu.

Kas to būtu domājis, ka arī Āfrikā snieg! 3. janvārī uzsniga itin branga kārtiņa (apm. 15 cm), bet pēc pāris dienām baltā sega jau bija pakususi. Vispār te ir ļoti drēgns. Netālu no mums esošā ciema pie kāda aizsprosta izbūves darbiem strādā arī latviešu inženieris P. ar kundzi. Pēc viņa izteicieniem, iztikt te varot labi. Arī pašā Tunisā dzīvo pāris latviešu ģimenes, bet ar tām vēl nav izdevies uzņemt sakarus. Pārtikas preces, kā arī dzērieni un tabakas izstrādājumi te diezgan lēti. Citādi tas ir ar apģērbiem un luksusa priekšmetiem, kā foto un radio aparātiem - to cena sniedzas tūkstošos.

Žēl, ka tuvumā nav nevienas latviešu zeltēnes, ar ko īsināt garlaicīgās vaļas stundas. Melnās arābu un franču meičas mūs nespēj aizraut. Atliek tikai viena cerība - tikt ātrāk civilā. Līdz tam laikam «labākie franču zaldāti» raudzīs aizmirst sūro ikdienu, pasēdot pie vīna glāzes, kad parasti pārrunājam vecos labos laikus,

domās pārstaigājam dzimtās tekas un atceramies tos, kas palika Tālajos Austrumos, guļot zem svešām velēnām. Un tad uzraujam veco frontes dziesmu - «Kad ar uzvaru šo kauju mēs galā nobeigsim...»

* * *

Ir nakts un tumšs kā peklē, tikai mūsu GMC staru kūļi taustīdamies meklē ceļu. Pēc cigarešu kvēlojumiem spriežot, leģionāru ir pilns auto. Agri tikām izmesti no siltajām gultām un pat kafiju šorīt nedabūjām, lai jau laikus nokļūtu Tunisā. Tādēļ visi samiegojušies un sapīkuši.

Pēc 3 stundu kratīšanās sasniedzam Tunisijas galvaspilsētu. Ierādītajās kazarmās iekārtojamies, cik mājīgi vien iespējams. Katrs steidz sakārtot savu parādes uniformu, jo rīt mums paredzēta sardze pie ministrijas nama uz pilsētas galvenā bulvāra.

Pēcpusdienā visi dodamies «brīvsolī» uz pilsētu. Reti mums uzsmaida laime nokļūt galvaspilsētā, tādēļ steidzam izmantot iespēju drusku izklaidēties. Te gan jāuzmanās no militārās policijas. Nez kādu iemeslu dēļ tiem zeļļiem jau no laika gala ir zobs uz mums. Bieži te iznāk sadursmes un kautiņi PM (Police Militaire) un mūsējo starpā. Šie vīri vienmēr cenšas sarūgtināt mūsu atvaļinājuma brīžus. Bet leģionāri jau nav tie, kas laidīs sev «uz deguna kāpt». Bijuši pat gadījumi, kur pāris leģionāru piekauj visu policijas patruļu. Tunisas iedzīvotāji pie šādām scēnām jau pieraduši. Kā uz burvja mājienu ap notikuma vietu salasās ļaužu bars, lai noskatītos strīdus iznākumu.

Pati pilsēta, ja neskaita arābu un itāļu kvartālus, visumā tīra. Galvenās ielas katru nakti aplaista. Tās neslauka sētnieki kā pie mums, bet šo darbu veic īpaša arābu komanda. Tādēļ arī dzīvokļu īrniekiem jāmaksā par telpām drusku dārgāk, lai pilsēta varētu algot ielu slaucītāju arteli. Lielo universālveikalu, kā arī mazo tirgotavu skatlogi vai lūst aiz preču pārpilnības. Ielas pilnas tramvajiem, trolejbusiem un neskaitāmiem taksīšiem. Elektriskais vilciens savieno pilsētu ar pludmali, uz kuru karstajos vasaras mēnešos dodas tūkstošiem iedzīvotāju gūt veldzi Vidusjūras viļņos.

Vakaros pilsēta spilgti iluminēta. Mirgo skatlogu un kinoreklāmu ugunis. Ap pulksten 21 pilsētas dzīvē iestājas tāds kā pagurums. Ielas kļūst pustukšas. Ļaudis sēž mājās vai arī plašajās kinozālēs. Lielie kabarē restorāni, kas te vai uz katra stūra, ir tukši. Uz paaugstinājuma spēlē frakotas spāņu džeza kapelas, bet trūkst dejojotāju. Pat pilsētas naudīgā šķira nevar atļauties šajos restorānos dzert šampanieti par 1600 - 2000 frankiem pudelē.

Citādi tas ir mazos krodziņos tālāk no centra. Te ir rosība dažkārt pat līdz rītam. Vīri un sievietes te rauj tradicionālo kāršu spēli «belotu» vai arī met kauliņus, sūcot savu mūžīgo vīnu. Vēl tālāk Kasbā - arābu un itāļu kvartāls. Normālam cilvēkam jau dienas laikā te būtu jāuzmanās. Ieļiņas tik šauras, ka divi cilvēki ar grūtībām var iet blakus. Celtnes sabūvētas cita uz citas. No tālienes šis kvartāls izskatās kā termītu mājoklis. Vienmēr jābaidās, ka kāds neuzgāž samazgu spaini uz galvas. Ielas netīrumos savā nodabā rotaļājas arābu un balto bērni. Bet turpat blakus izkrāsotas «señoritas» atvērušas savas būdas, lai piedāvātu sevi.

Rītos uzpošamies uz to labāko. Mirdz mundiera pogas, patronjostas un zābaki. Pēc vecām tradīcijām uz pleciem mums sarkani uzpleči ar bārkstīm, bet ap vidu zila flaneļa šalle. Rokās balti cimdi un galvā sniegbalta cepure. Pulksten 7 ir sardzes maiņa. Leģiona maršam skanot, defilējam gar Nezināmā karavīra kapu. Ministrijas nama pagalmā nomaina veco sardzi. Pulksten 8, atskanot taures pūtiem, uz galvenā bulvāra pārtrauc satiksmi. Ļaudis godbijīgi gaida, līdz uzvelk karogu. Posteņos, kas stāv pie vārtiem, ir diezgan ko svīst. Viņu acu priekšā nepārtraukti joņo automašīnas, tūkstošiem gājēju jaucas cits caur citu, tā ka acis kļūst raibas.

Tā tas iet 8 dienas. Tad mūs nomainīt nāk kāda cita karaspēka daļa, bet mēs dodamies atpakaļ uz savām garnizona mītnēm Tunisijas kalnos, paņemdami līdzīgas atmiņas no galvaspilsētas.

Jāzepe Greizis meklē ceļu CRAB transportam Kohinhinā.

Atkal džungļos

Kas gan būtu domājies, ka mēs vēlreiz atgriezīsimies Indoķīnā. Lai nu kā, bet mēs pa otram lāgam dimdinām Saigonas ielas. Daudz kas ir mainījies pa šo laiku. Visur kā sēnes pēc lietus saauguši mazi kioski, tējnīcas un krodziņi ar skaņu plašu mūziku un jaunu anamītu meiteņu apkalpošanu. Kur agrāk rēgojās lūžņu kaudzes un nezālēm apauguši laukumi, tagad paceļas glītas, modernā stilā celtas ēkas, kino zāles un teātri. Tradicionālā rikša sen jau vairs nav redzama, arī velosipēdu izkonkurējis motocikls. Pa ielām slīd arī jaunākie kadiljaki un buiki. Ķīniešu tirgotājiem naudas netrūkst. No sarkanās Ķīnas aizbēguši, viņi Saigonā atrada auglīgu zemi.

Man laimējās - tieku iedalīts vecajā vienībā. Atvados no pārējiem latviešu puisiem. Automašīna ātri aizrauj uz jauno dienesta vietu Mitho pilsētā. No šīs apkārtnes sarkanie atsviesti tālāk purvos un džungļos. Karavīri, braucot atvaļinājumā uz 80 km attālo Saigonu, neņem pat šautenes līdz. Tāpat arī civilās automašīnas nebrauc vairs konvojos. Pie šosejas ik pa 500 m izbūvēti betona posteņi ceļu apsargāšanai.

Rotā veco biedru palicis maz: cits kritis, cits ievainots, cits jau nokalpojis savu laiku. Iedzeru ar atlikušajiem kantīnē alu, kad man blakus kāds pēkšņi ierunājas: «Kāda runa, Mārtiņ, - vai esi latvietis?» Jautātājs ir braša izskata puisis, kas izkāpies pa Tonkinu, arī jau pa otram lāgam Indoķīnā. Nu ir atkal labi - ir vismaz viens, ar kuru var parunāties mātes valodā.

Kapu krusti forta vietā

Mūsu bruņulaivu dīzeļi drebina kluso rīta gaisu, laivas šķeļ gludo Mekongas upes līmeni - dodamies atkal mazliet patramdīt dzeltenos. Operācijā piedalās arī vieglās vienības. Triecienlaivas pilnas marokāņu un senegāliešu karotājiem. Pa šauriem kanāliem mūsu konvojs virzās arvien dziļāk purvainajā apgabalā, kuru kartē apzīmē par *Plaine des Jares*. Sarkanie to izraudzījuši par savu midzeni. Braucam lēnām un piesardzīgi; abās pusēs kanālam plešas necaurredzams augu biezoknis. Šur tur starp banānu palmām parādās kāda forta tornis, kam tūdaļ griežam pretī savu ložberu stobrus, jo nekad nevar zināt, kas glūnacīgajiem pretiniekiem padomā.

Jau ceturto dienu braucam pa šiem kanāliem. Noteiktā vietā malā izsēdina kājnieku vienību un artilēriju. Kambodzieši ar saviem platajiem džungļu nažiem visapkārt jau apcirpuši palmas. Te jābūvē forts. Šur un tur gan izceļas apšaudīšanās, bet sarkanie atklātā kaujā neielaižas. Tie parādās vienā vietā, pēc

īsas apšaudišanās atkal pazūd, lai stundu vēlāk iznirtu atkal kur citur. Šajā vietā kādreiz jau bija plivojis Francijas karogs, bet 1947. gada vasarā fortu pēc smagas kaujas ieņēma sarkanie un to nodedzināja. To vēl liecina vairāki koka krusti, pa pusei zālē iegrimuši, - biedru pēdējā atdusas vieta.

Tālāk kanāls vairākās vietās aizsprostots. Šķērsām sadzīti baļķi un nogremdētas džonkas padara kanālu kuģošanai nelietojamu. Ar sapieru palīdzību ķeramies pie šķēršļu spridzināšanas. Mūsu vidū jau vairāki ievainotie. To galvenokārt paveikušas mīnas, kas te saraktas ik uz soļa. Naktīs par gulēšanu nav ko domāt; tūkstošiem moskītu un dažādu rāpuļu nedod miera. Nelīdz ne moskītu tīkls, ne speciāla eļļa, ar kuru noziežamies. Ja beidzot, noguruma mākti, tomēr iekrītam snaudā, par miera traucēšanu gādā dzeltenie. Katru nakti tie mūs apšauda ar granātmetējiem.

Pēc 12 dienām forts beidzot tik tālu gatavs, ka tā aizstāvjiem mūsu klātbūtne vairs nav nepieciešama. Esam šai laikā noauguši bārdām kā mežoni. Steidzamies uzkopties, mūsu «bojs» gludina formas tērpus; pārrodoties mājās, taču jāiet izklaidēties.

Kambodžas galvaspilsētā

Mekonga ir viena no Āzijas straujākajām upēm, un tā pret straumi mēs tikai lēnām virzāmies uz priekšu. Tālumā jau saskatāmi Pnompeņas torņi. Pabraukuši garām īpatnējā stilā celtai karaļa pilij, pietauvojām savus «kreiserus» krastā. Aiz muguras palikuši nepārredzami rīsu lauki, mīnām pilni kanāli un negulētas naktis.

Nu esam Pnompeņā, Kambodžas karaļvalstiņas galvaspilsētā. No kara nekas nav redzams - Kambodžā valda miers, jo tās karalis sadarbojas ar franču administrāciju, katru gadu franču armijai dodot arī noteiktu karavīru skaitu, kas cīnās pret sarkanajiem anamītiem. Pilsēta ir skaista un tīra, bet, salīdzinot ar Saigonu, vēl visai primitīva. Te nav ielu dzelzceļu, maz automašīnu, toties ielas pilnas rikšām. Skaļiem «jau-jau» saucieniem rikšu vilcēji atbrīvo sev ceļu.

Pašiem kambodžiešiem lielas teikšanas savā galvaspilsētā nav. Visas lielākās celtnes, veikali un izpriecu lokāli pieder ķīniešiem. Tie, tāpat kā indieši, iespiedušies visās labākajās vietās, atstājot īstos zemes saimniekus ielu slaucītāju, rikšu braucēju, kurpju spodrinātāju un kalpotāju amatos. Eiropiešu te maz. Tie paši ir vai nu lielu plantāciju un restorānu īpašnieki, vai bārdaini misionāri, kas ar vienkāršiem karavīriem labprāt nerunā.

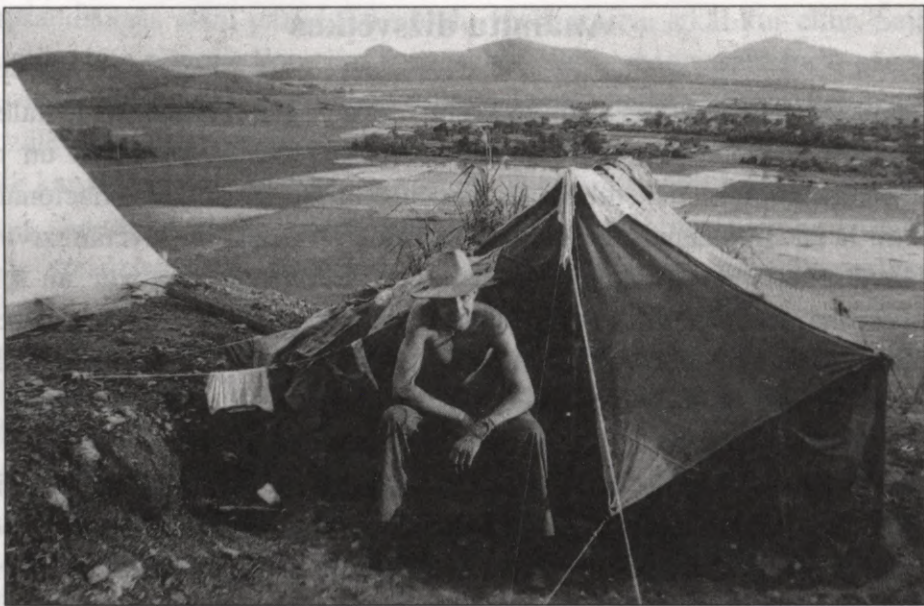
Anamītu dižsvētkos

Vietnamā 26. janvārī sākās anamītu svētki, dēvēti «Tet», kas pēc viņu kalendāra ievada jauno gadu un ilgst 8-10 dienas. Lepnās ķīniešu vasarnīcas un mazās bambusniedru būdiņas tiek rotātas ar franču, ķīniešu un anamītu nacionālajiem karogiem. Ja anamītu zemnieks visu gadu pārticis no rīsiem un žāvētām zivīm, tad šajās dienās katrs sev atļaujas to labāko. Visi pilsētas krodziņi un ķīniešu kafejnīcas tad ir pārpildītas - sasēdušies ap mazajiem galdiņiem, iezemieši mielojas ar kūkām un citiem gardumiem, patērējot arī milzīgus kvantumus alus un rīsa šņabja (šuma). Ielās staigā tīri ģērbti ļaudis, un sievietes nēsā dažādu krāsu tradicionālos zīda kimono.

Uz ietvēm ļaudis nododas dažādām naudas spēlēm, jo tas atļauts tikai reizi gadā - šajos svētkos. Tad nu arī šo izdevību neviens nepalaiž garām. Aizrautīgi spēlē ne tikai lielie, bet arī bērni, galvenajā bulvārī notiek sporta sacensības riteņbraucējiem un soļotājiem. Pat rikšu vilcēji sacenšas savā starpā. Vakarā pilsēta mirdz dažādu krāsu laternu gaismā, iezemieši tērpušies dažādās maskās. Cits pārģērbies par velnu, cits par bifeli. Mūzikas un bungu rīboņā notiek svinīgi gājieni, gaisā lido neskaitāmi krāsaini pūķi un iemirdzas raķetes, bet zēni uzjautrinās ar sprāgstkorķiem un bengāļu ugunīm. Tā tas turpinās visas svētku dienas. Tad ļaudis sāk pagurt, un iestājas atplūdi lielajos prieka palos. Arī naudas maki visiem tukši, un ir jāatsāk pamestais darbs.

Hoa-Hao vienības

Bet tās tikai atmiņas, jo jau atkal esam tālu projām no pilsētas, netīkamu purvu vidū. Krastā ir izceltas Hoa-Hao vienības, no anamītu zemniekiem saformētas pašaizsardzības grupas, kuru cīņas morāle stipri apšaubāma. Tās izveido mūsu priekštilta pozīcijas. Kaut gan partizāni šajā apvidū nav manīti, «vau-vau» vienības, kā mēs tās saucam, katru nakti ar šaudīšanos un bļautišanos saceļ elles troksni. Kad viņi munīciju izšāvuši, tad ierodas to diedelēt pie mums. Mēs tomēr «vau-vau» vīriem neuzticamies un munīciju nedodam, jo ne vienu reizi vien bijuši gadījumi, kad šie palīgi kopā ar sarkanajiem partizāniem apšaudījuši mūsu posteņus. Munīciju nesaņēmuši, šķībacainie, viltīgi smīnot, aiziet un pa aplinkus ceļiem atgriežas savos ciemos.

Aleksandrs Keiva savas mūtnes priekšā pie Turanas Vietnamā.

Aizmugurē ciemi un appludināti rīsa lauki.

Ar cigaretēm pret asinsdēlēm

Purvs kļūst arvien pretīgāks un sāk mūs nospiest. Tālu no civilizācijas centriem, te arī saņēmām kristīgās pasaules Jauno gadu varžu, čūsku un moskītu sabiedrībā. Purvainajā apgabalā patruļu vīri bieži iestieg dubļos līdz gurniem. Pēc izvilksanas no dūksnāja biedrus nākas rūpīgi pārmeklēt - pie ķermeņa piezīdušās melnās purva dēles, kas nekādiem līdzekļiem nav piespiežamas atlaisties no «laupījuma». Vienīgi piebāžot degošas cigaretes galu dēles ķermenim, tās mudīgi krīt nost...

Saigonas ostā satikām jaunos karavīru kontingentus, kas ieradušies ekspedīcijas korpusa pastiprināšanai. Redzējām arī vīrus melnās cepurēs - Korejas bataljona dalībniekus, kas devās atpakaļ uz Franciju un kas saucieniem sveica mūsu baltās cepures. Tur arī uzzinājām, ka miris Indoķīnas augstais komisārs ģenerālis Latrs Detasiņi - karavīru aprindās ļoti iecienīts vīrs. Ne viena vien uzvara Indoķīnā gūta šī lieliskā ģenerāļa vadībā.

Bet arī tas pieder pie atmiņu risinājuma, jo esam iesaistīti kādā operācijā purvos. Esmu tagad te vienīgais latvietis, jo draugu kaprāli Š. pārcēla uz citu vienību. Ja atrastos kādā aizjūras emigrācijas zemē, būtu jāsāk vai tīri baidīties no «asimilācijas spoka», bet šeit par tādām lietām nav laika domāt - vienmēr jātur šaujamaiss pa ķērienu.

Mūsu ceļamkrāns, kas uzmontēts uz pontoniem, velk no kanāla laukā vienu balķi pēc otra. Mežonīgajā apvidū, kur necaurejami bambusu biezokņi mijās ar

dūksnājiem un bambusu palmu birzīm un kur ik uz soļa atrodamas pamestas ložmetēju ligzdas, kanāls pilns aizsprostiem, kas nu jānovāc. Gar abām kanāla malām uz priekšu virzās kājnieku kolonnas - pāri bambusu birzīm, līdz kaklam dubļainos grāvjos. Šur un tur atskan pa detonācijai - atkal kāds uzkāpis mīnai, kuru te papildnam. Sapieri ar mīnu meklējamiem aparātiem lēni pārmeklē apkārtni.

Mūsu bagars ir iznīcinājis jau trešo aizsprostu, upe ir brīva un varam turpināt ceļu.

Indoķīnā, 1952.g. feb.

Rakstu sērija ar fotogrāfijām apstājās 1952. gadā februārī. Neilgi pēc tam Gunārs Bambergs krita Vietnamā un tika apglabāts franču kapos pie Mitho pilsētas.

Arnolds Kārkliņš

Mani piedzīvojumi Leģionā

Biju pavadījis nepilnus divus gadus Kohinhinā (Vietnamas dienvidu provincē), kur mūs izvietoja pēc ierašanās Vietnamā. Uz kuģa uzkāpām Marseljā 1946. gada jūnijā. Mūsu kompāniju sadalīja pa Leģiona 3. pulka (3. REI) rotām. Katrai rotai bija sava novietne, saukts «Poste» jeb postenis. Rotas uzdevums bija iztīrīt zināmu rajonu no palikušajiem japāņiem un arī novērst vietkongu iefiltrēšanos iedzimto sādžās. Par vietkongiem vai vietiem (Ziemeļvietnamā par vietminiem) saucam džungļu karotājus, Ho Ši Mina piekritējus, nedisciplinētus sirotājus, kas nepiederēja nevienai armijas daļai. Ar laiku šis nemiernieku grupas palika aktīvākas, apdraudot mūsu kustību uz ceļiem un novietnēs. 1947. gada sākumā jau notika sadursmes un uzbrukumi mazākām franču vienībām. Bija zaudējumi. Krist šo bandītu rokās nozīmēja drošu nāvi. Ievainotos un sagūstītos vēlāk atradām izkropļotus un ar nocirstām galvām. Lai kontrolētu vietkongu darbību, mums vajadzēja pārvarēt plašos Kohinhinas rīsu laukus un džungļiem apaugušos Mekongas ūdeņus. Vienībām trūka vajadzīgo ieroču un motorizēta transporta, lai pārvietotos neticami grūtā apvidū, sevišķi monsūna (lietus) periodā. Klāt nāca arī cīņa ar slimībām, tā kā mūsu aktīvais vīru skaits samazinājās uz pusi. Pats es nogulēju slimnīcā divus mēnešus ar dizentēriju, ko bija izraisījusi amēbu savairošanās gremošanas orgānos.

Oktobra sākumā 1949. gadā mūs nomainīja franču regulārās armijas vienības un mēs ar kuģi pārcēlāmies no Saigonas uz Haifonu - Ziemeļvietnamas Tonkinas

provincē. No Haifonas ostas ar transporta mašīnām pārvietojāmieš uz zemes iekšieni. Apmēram pusceļā līdz Hanojai mana rota novietojās kādā sagrautā sādžā, kas kļuva par mūsu galveno kontroles punktu (Poste centrale). Rotas uzdevums bija kontrolēt daļu no galvenā ceļa, kas savienoja Haifonu ar Hanoju. Mazākas grupas tika izvietotas dzelzceļa līnijas apsardzei. Satiksme pa braucamo ceļu bija apgrūtināta. Daudzi tilti bija uzspridzināti vai sabomboti japāņu atkāpšanās laikā. Kustību traucēja arī vienmēr jaunie bojājumi, ko izraisīja vietminu nakts pūliņi. Bieži vien ceļi bija no jauna nomīnēti vai arī pārrakti ar ūdensbifeļu palīdzību. Viens no mūsu uzdevumiem bija katru rītu izsūtīt patruļas ceļu pārbaudei. Šis darbs aizņēma daudz laika, jo toreiz mums vēl nebija mīnu uztveres aparātu. Apkārtējās sādžas mēģinājām iztīrīt no aizdomīgiem ienaidnieku sabiedrotiem, bet daudzos rajonos par kārtību bijām noteicēji tikai dienas laikā. Naktīs plašus apgabalus kontrolēja vietminu grupas. Rotai bija piedalītas arī tā dēvētās Partizānu vienības. Tie bija franču pusē karojošie vietnamieši, galvenokārt algotņi, apbruņoti ar vecāka gada gājiena šautenēm un nelielu patronu skaitu.

Kādā jaukā dienā pienāca ziņa, ka viens no mūsu ārposteņiem ir kritis vietminu rokās. Posteni sargāja 14 vietējie partizāni. Vietmini bija posteni izcēlušī, līdzī paņemot partizānus ar visu iekārtu. Rota gan šo līgzdu atguva ar tanku un lidmašīnu palīdzību, bet atjaunots postenis netika. Mums nebija pietiekoši vīru viņu aizvietošanai.

*Arnolds Kārklīšs, labajā pusē pirmais, internējot ķīniešu nacionālistus
pie Ķīnas robežas 1947. gadā. Uzņēmums parādījās lielākā
franču laikraksta France Soir slejās.*

Es vēl piedalījos lielākās tīrīšanas akcijās Tonkinas kalnos, pie Langsonas, sasniedzot pat Ķīnas robežu. Lielas pretestības nesastapām, tomēr snaipera lodei zaudējām mūsu jauno leitnantu. Tas lieku reizi pierādīja, ka mūsu kustība tiek novērota, bet ar lielākām vienībām vietmini no tiešām sadursmēm izvairījās. Šinī laikā viņi vēl nebija apvienojušies regulārā armijā. Tas notika vēlāk, 1949. gadā.

Pa šo laiku biju uzdienējies par kaprāli.

Pēc vairākiem mēnešiem manu vadu sadalīja mazākās 3 - 5 leģionāru grupās ar katrā grupā piedalītiem 15 vietējiem partizāniem. Šīs vienības novietoja dzelzceļa līnijas apsardzei ar uzdevumu kontrolēt arī vietējo iedzīvotāju uzvešanos. Decembra sākumā 1947.g. man uzdeva nomainīt grupu pie dzelzceļa līnijas 35 km no Hanojas. Nocietinājums bija diezgan primitīvs, celts ar bambusa un palmu koka dubultsienām, piepildītām ar zemi un granti. Vienā galā bija prāvs bunkurs ar šaujamlūkām trīs virzienos. Lūkas bija iebūvētas arī celtnes sienās. Citādi nocietinājums bija viena liela telpa. Vienā galā bija guļas vietas leģionāriem, otrā galā novietojās partizāni ar savu kaprāli. Kopā bijām 5 leģionāri un 15 partizāni. Virtuve atradās pāri sliedēm no bambusa celtā būdā. Apkārt nometnei nebija citu nocietinājumu. Vienīgais šķērslis dienvidus pusē bija dziļa upe ar sagrautu tiltu. Ziemeļu pusē zināmās vietās bija izliktas kājnieku mīnas. Bijām pilnīgi izolēti, bez radio un telefona sakariem. Telefonam nebija nozīmes, jo naktī vadi tiktu pārgriezti tā kā tā. Tuvākais kaimiņu postenis bija 4 km attālumā uz austrumiem. Rotas novietojums ar artilēriju bija gaisa līnijā 4 kilometrus uz dienvidiem. Man tomēr bija raķešu pistole signalizācijai, ko varētu pielietot nakts uzbrukumā. Pēc raķešu signāla posteņa parametrus apšaudītu artilērija, kas jau iepriekš bija piešauta šādiem gadījumiem. Izkārtojums izklausījās labs, bet, ja padomā, diezgan muļķīgs un pašiem bīstams. Uzbrukuma gadījumā būtu jau par vēlu izsaukt artilērijas atbalstu, jo uzbrucēji būtu tieši pie posteņa vai pat postenī iekšā.

Mūsu apbruņojums bija viena angļu patšautene, katram sava šautene un dažas rokas granātas. Man pašam mašīnpistole. Partizāni bija apbruņoti ar vecākām šautenēm un nedaudz patronām. Mans uzdevums bija katru rītu izsūtīt patruļu, lai pārbaudītu dzelzceļa sliedes. Līdzīgi kā satiksmes ceļus, vietmini centās nomīnēt arī sliedes, sevišķi dienās, kad bija paredzēts pārvest militāro kravu. Mēs paši par vilcienu sastāviem nezinājām, bet vietmini bija par visu informēti labāk. Katru dienu nostaigājām daudz kilometrus un rūpīgi pārbaudījām visas akmeņu kaudzes.

Lai gan dienas laikā ar ieročiem brīvi staigājām pa sādžu un uzmeklējām arī vietējo tirgus laukumu, vienmēr sapratām, ka esam naidīgā zemē, un vienmēr bijām gatavi negaidītiem pārsteigumiem. Nevarējām pateikt, kurš no vietējiem ir mūsu draugs un kurš ienaidnieks. Vietējie savus cilvēkus zināja, bet mums viņi visi izskatījās vienādi aizdomīgi. Attiecības ar sādžas vecāko, vietējo mācītāju un citiem bija labas, bet kas gan zināja, ko viņi īsti domāja. Droši vien naktīs viņus

apciemoja vietminu aģitatori, kas ar draudiem vai ar labu viņus mācīja un pārliecināja, un, protams, ievāca arī nodevas savu mērķu īstenošanai. Kad jautāju sādžas vecākam par vietminu darbību viņa rajonā, viņš centās mani pārliecināt, ka šeit gan nekas nav manīts. Vietmini esot gan redzēti tālāk uz ziemeļiem.

«Cik tālu?»

«Kādus 2 kilometrus!»

«Tas jau nav tālu! Turiet acis vaļā un ziņojiet mūsu posteņim, ja sākas vietminu iefiltrēšanās!»

Kas attiecās uz mūsu sadzīvi posteņi, ja kas bija darāms, tad ar partizānu kaprāļa starpniecību sādžas vecākais savāca savus ļaudis un īsā brīdī viss bija padarīts. Dažas dienas pirms Ziemsvētkiem ieteicu kaprālim sadabūt palīgus posteņa iekšienes pārbūvei. Līdz šim dzīvojam visi vienā telpā. Un tā «voilā!», vienā jaukā dienā viss tika izdarīts, kā vēlējos. Sasauktie amatnieki ar saviem palīgiem no bambusiem uzbūvēja atsevišķu telpu manam «kabinetam», uzbūvēja nodalījumu partizāniem, iekārtoja atsevišķu ēdamistabu ar lielu galdu un atdalīja mūsu guļas vietas no pārējām telpām. Brīnums, ko visu tik īsā laikā nevar izgatavot no šīs zemes bambusa kokiem? Man šāds iekārtojums patika labi. Ko par to domāja mūsu partizāni - nezinu. Varbūt izskatījās, ka gribam no viņiem norobežoties.

Lai izrādītu cieņu un respektu mūsu varai, vietējie sādžas ļaudis uz svētkiem posteņi sanesa visādus labumus: cūkas gaļu, olas, zivis un citas mantas. Arī mūsu pavāriem tika sava tiesa, un Ziemsvētkus nosvinējām lielā pārticībā. Puikas bija mežā atraduši eglei līdzīga izskata koku, jo šeit skuju koki neaug. Kad koks tika izpušķots, tas mums sagādāja īstu svētku sajūtu. Trūka tikai sniega. Pirms Jaungada mūs apciemoja jaunais vada leitnants (iepriekšējais krita no snaipera lodes) un rotas komandieris un abi nopriecājās par pārbūvēto iekārtu. Līdz viņi atveda stiprākus dzērienus un citas labas mantas. Nosvinējām vēl vienus svētkus un Jauno, 1948. gadu sagaidījām ar franču šampanieti.

«Vēl atlikuši 3 gadi ko dienēt! Lai Dievs man palīdz tikt ārā no šīs svešās zemes!»

Pēc svētkiem dzīve posteņi atgriezās ierastajā ikdienā. No rīta patruļas, vilcienu kontrole, tirgus dienās uz sādžu iepirkt produktus virtuvei un tā tālāk. Tomēr sadzīve ar mūsu partizāniem bija kaut kādā veidā kļuvusi nopietnāka. Kaprālis vairs nebija tik laipns kā agrāk un turējās vairāk savā galā. Varbūt vietminu propaganda bija inficējusi arī viņus. Vakars 7.janvārī pienāca tumšs, bez mēness un ar biezu miglu. Partizānu posteņi bija satraukti. Sādžā esot dzirdēti neparasti trokšņi. Kaprālis bija aizdomās, ka vieti varbūt gatavojas uzbrukt mūsu posteņim. Uz to es viņam vienkārši apbildēju: «Lai jau nāk, tad jau redzēs, kā mēs viņus saņemsim!» Un tad, kā katru vakaru, parastā laikā aizgāju gulēt.

Viens no mūsu leģionāriem naktī palika sardzē, apstaigājot ārējos sargus vai arī sēžot pie galda postenī. Ārpusē bija divi partizānu sargi, katrs savā novietnes galā. Kā jau minēju, mūsu apbruņojums bija diezgan trūcīgs. Bunkurā stāvēja patšautene un pie manas gultas karājās mašīnpistole ar vairākām aptverēm. Signālam man vēl bija raķešu pistole, ko man būtu jālieto trauksmes gadījumā. Tad nu arī bija pienākusi tā nakts!

Ap diviem no rīta pa atvērtajām durvīm (nakts tveices dēļ) iesviesta granāta izsprāga tieši pie sardzē sēdoša leģionāra kājām un viņu smagi ievainoja. Visi tikām sacelti kājās. Atceros, ka izlēcis no gultas atrados telpas vidū, bez ieroča un kļiedzu: «Pie ieročiem!» un «Ieņemt pozīcijas!»

Pēc eksplozijas telpa bija pilna ar putekļiem un dūmiem, bet gaisma vēl bija palikusi degot. Mirklī biju atpakaļ pie gultas pēc ieroča, bet, kad gribēju uzvilkt mašīnpistoles slēdzi, jutu, ka kreisā roka ir paralizēta un bezspēcīga. Biju pārsteigts, jo šajā brīdī nekādas sāpes nejutu. Ar pūlēm slēdzi tomēr uzvilku. Ar atkārtotām komandām sakļiedzu visus puišus savās pozīcijās. Situācija palika kritiska, kad abi leģionāri bunkurā tika viens pēc otra smagi ievainoti. Divās lūkās bija iebāztas rokas granātas, tās eksplodēja un sakropļoja puišu rokas vēl pirms uguns atklāšanas. Mana vienīgā doma tagad bija tikt pie raķešu pistoles. Uzkāru mašīnpistoli labajā plecā, ar abām rokām kaut kā pielādēju pistoli un tūliņ devos uz durvīm. Ievainotā rokā turēju raķešu pistoli, ar otru roku nobēru vairākas kārtas ar plecā iekārto mašīnpistoli. Tad, samainot rokas, izšāvu raķeti un ielēcu atpakaļ telpā. Ar grūtībām ielādēju jaunu signālpatronu un, pielietojot iepriekšējo metodi, ārpusē izšāvu vēl vienu raķeti. Tagad būtu gaidāms artilērijas atbalsts, kas bija piešauts postenim. Telpā dzirdēju ievainoto lamāšanos un mirstoša leģionāra vaidus. Uzkliezdīs partizāniem, lai turpina apšaudi, mēģināju atrast piekto leģionāru - francūzi, kas bija paslēpies zem gultas. Pierunāju viņu pārņemt patšautenes pozīciju. Bija pagājis krietns laiks, kopš izšāvu raķetes, bet artilērija vēl vienmēr klusēja. Ielādēju vēl vienu patronu un, izsteidzies ārā, izšāvu signālu. Šoreiz mēģināju šaut pēc iespējas stāvāk, lai raķete būtu ilgāk redzama. Tad ar pēdējiem spēkiem aizgrūdu smagās durvis, lai kāds neiemestu vēl kādu granātu.

Laikam biju stipri noasiņojis, jo jutu lielu nogurumu. (Vēlāk leitnants man stāstīja, ka visas telpas bijušas notraipītas asinīm.) Pa šo laiku ievainotie biedri bija paspējuši pārsiet savus ievainojumus un varēja palīdzēt arī man ar ievainoto roku. Lai apturētu asiņošanu, rokas augšdaļai uzlika kārtīgu žņaugu. Pirms atlaidos savā guļas vietā, ar zobiem norāvu pēdējo granātu un to izmetu pa tuvāko lūku. Varbūt tas palīdzēs atvairīt kādu pārdrošu pretinieku. Pie manis pieskrēja partizāņu kaprālis ar ziņu, ka esot izšauta visa municija. Gribējās sūtīt visus partizānus ārā, lai iet izkauties ar saviem tautas brāļiem, bet biju pārāk noguris, lai ievērotu viņa uztraukumu. Pierunāju gan veselo francūzi, lai tas izlien ārpusē un nober gar

stūriem patšauteņu kārtas. Šis sākumā nosvīdis stostījās, tad tomēr izskrēja ārā un tikpat ātri bija atkal atpakaļ. Vismaz uzbrucēji maniņa, ka mūsu ieroči vēl darbojas.

Pienāca rīts, pulksten 4 vai puspieci, un ausa pirmā gaisma. Leģionārs ar sakropļoto roku lūdzās, lai laižu viņu ar diviem partizāniem uz tuvāko kaimiņu posteni paziņot par mūsu stāvokli. Sākumā negribēju viņu laist, jo būtu jāsoļo kādi 4 kilometri, beidzot tomēr piekritu un novēlēju viņam labu ceļu. Viņš bija laimīgi ticis galā, no turienes tika ziņots mūsu komandpunktam, un vēl pēc pāris stundām pie mums ieradās nomaīņa. Ar kaklā iesietu roku mēģināju posteni savest kaut kādā kārtībā. Liku noguldīt kritušo leģionāru gultā. No partizāniem viens bija kritis un divi pazuduši. No pieciem leģionāriem viens kritis un trīs ievainoti. Tāds tad bija mans ziņojums rotas virsleitnantam, kad tas kā pirmais ieradās džipā ar dažiem pavadoņiem. Savācu dažas personīgās mantas no «kabineta», un ar ievainotajiem biedriem tikām aizvesti uz rotas nometni. Sanitāri pavirši apskatīja mūsu ievainojumus, un atkal devāmies tālāk uz Hanojas slimnīcu. Lai remdētu sāpes (un slāpes), kā zāles ceļam iedeva līdz konjaka pudeli. Tas tukšajās iekšās ātri vien iedarbojās. Mani leģionāri, neskatoties uz visām sāpēm, kļuva jautri un runīgi. Iepriekšējās nakts pārdzīvojums palika par itin patīkamu piedzīvojumu. Arī es jutos labāk. Zināju, ka nebiju pārāk smagi ievainots, vismaz nebija nekas dzīvībai draudošs, un sapratu, ka pēc izveseļošanās man nebūs jāatgriežas džungļos. Ievainojums bija pietiekoši liels, lai tiktu no dienesta izformēts. Man bija atlikuši vēl 3 dienesta gadi.

Lai gan roka bija paralizēta, nekādas sāpes nejutu. Tomēr kauls bija salauzts un nervs bojāts. Pirmajā diagnozē bija rakstīts, ka ievainojums radies no granātas šķembas. Vēlāk tomēr pārliecinājos, ka tiku ievainots no labi tēmētas lodes. Pateicoties maniņiem stiprajiem kauliem, lode ar rikošetu tika novirzīta nost no ķermeņa un prom no sirds puses. Slimnīcā mūs sadalīja pa dažādām nodaļām, uz kurām paši aizgājām kājām. Manus draugus tūlīt nozīmēja operācijai, lai saglābtu labās rokas. Abiem tomēr vajadzēja amputēt delnas. Manai rokai tika uzlikts kārtīgs apsējs un to iekāra kaklā. Beidzot, pēc visa pārdzīvotā, gulta un saldaiss miegs bija teicams atalgojums.

Kad ieradās ārsts nākošās dienās uz pārbaudi, mūsu galvenā māsa ārstam rādīja manu roku, kas bija stipri piepampusi. Tikai tad man parakstīja sulfanamīdu vai ko līdzīgu, lai novērstu iekaisumu. Tajā laikā medikamenti vispār nebija tik brīvi pieejami, nerunājot nemaz par antibiotikām. Tā kā nesūdzējos, neviens nedomāja, ka tiešām esmu smagi ievainots un ka man pienāktos cita kopšana. Pie manis ieradās kāda apkopēja un bija ļoti sašutusi par manām kājām. - Kur es esot bijis ar tik netīrām kājām? Kā tā varot dzīvot?

Tagad sākās garš slimnīcā pavadītais periods. Roku zem rentgena bez iemidzināšanas salika kopā un ieģipsēja. Kad pēc 45 dienām ģipsi noņēma, roka izskatījās niecīgi tieva, arī plauksta un pirksti nelocījās. Bija jākuģo uz Franciju jaunai operācijai. Tas vēl prasīja 13 mēnešus slimnīcās un atvaļinājumos, līdz roka bija kaut cik salāpīta un pirksti sāka kustēties. Tagad varētu gaidīt atvaļināšanu no dienesta, bet arī tas gāja gausi. Pacēlās pat jautājums, vai es nevēlētos palikt Leģionā. Biju paaugstināts par kaprāli-šefu un saņēmu lielāku algu, bet es nolēmu džungļos atpakaļ nelīst. Nospriedu, ka esmu pietiekoši kalpojis Francijai un vēlējos arī atgriezties pie vecākiem Vācijā - franču zonā.

Kapo-šefs Arnolds Kārklīšs 1948. gadā Marseļā.

Atvaļināts tiku 1949.g. vasarā. Par cīņām Indoķīnā mani apbalvoja ar Kara krustu ar palmu (Croix de Guerre avec Palme). Par daļējo darba spēju zaudēšanu saņēmu franču pensiju un veco cīnītāju piemaksu.

(B.P. Piezīme) Minētais apbalvojums ir augstākās pakāpes Kara krusts un nozīmē, ka viņa nopelni tika citēti Armijas dienas pavēlē. Arnolds Kārklīšs ar ģimeni dzīvoja Savienotās Valstīs un tagad ar sievu atgriezies Latvijā.

Desmit dienas Indoķīnas frontē

1950. gada rudenī sākās lielā vietminu ofensīva Tonkinas Sarkanās upes deltā. Pēc panākumiem pie Don-Khe un Langsonas vietmini cerēja ieņemt visu Tonkinu. Tas tomēr viņiem neizdevās, un pēc milzīgiem zaudējumiem vietmini atgriezās savās kalnu pozīcijās.

Latviešu leģionāra piezīmes - 1950. gadā

23.XI. Dabūju ievainojumu kreisajā rokā. Tas nāca no vietminu ložmetēja. Kas notiks ar roku, nezinu, jo brūce stipri struto. Ceru, ka tomēr «aizies taisnu ceļu».

25.XI. Mani draugi atrodas 17 km no Hanojas. Šī galvaspilsēta vēl turas, lai gan turpat visu Tonkinu esam jau pazaudējuši. Vietmini no šejienes vairs tikai ap 50 km. Taču ceram, ka nākošajā gadā atkal atgūsim zaudēto teritoriju līdz Dondangai un pat vēl tālāk.

27.XI. Pulksten 3.15 slimnīcu pamodināja lidmašīnu rūkoņa. Mēness gaismā tās pārlidoja slimnīcu un sāka kaisīt bumbas uz komunistu apsēsto Sumudžu sādžu un citām vietām. Pēc tam tur nolaida izpletņu lēcējus. Viņu uzdevums bija atbrīvot kādu mūsējo vienību, kas bija ielenkta pie Katijas, netālu no jūras. Šajā operācijā krita arī daži latvieši. Viena kājnieku rota izsūtīta mūsējiem palīgā.

28.XI. Rītā rota ir ceļā uz kādu sādžu 18 km no mums. Tur ieperinājušies nemiernieki. 3 km no mērķa rota uzduras mīnām. Viens ievainots, bet divi krituši. Sākums nav labs. Tuvojoties sādžai, rotu sagaida automātu uguns. Taču sādža ir lejā, kamēr mūsējie kalnā, tā kā vietmini maz var kaitēt. Gaismai austot, viss ir atkal klusu. Vada leitnants dod pavēli sādžu pārmeklēt. Sādža ir lielāka par mūsu Grobiņu, tā kā vajadzētu vismaz 100 cilvēku tās iztīrīšanai. Taču mūsējo ir tikai 60 ar leitnantu, virsšžantu un trīs kaprāļiem. Mūsējo apbruņojumā 4 ložmetēji un amerikāņu automātiskās šautenes ar 15 šāvieniem. Viena grupa dodas pa kreisi, otra iet pa labi. Vidējo grupu sagaida mīnmetēju uguns, un mūsējie atkāpjas, lai dotu radio ziņu artilērijai, kas tūliņ arī sāk apšaudīt vietminus. Ja ar to nepietiktu, varam izsaukt arī aviāciju. Bet tas nav vajadzīgs, jo sādža atkal apklust. Tad otrā grupa dodas izlūkos uz nemiernieku perēkli. Pirmā dzīvā dvēsele, ko mūsējie sastop, ir kāda sieviete, ko vietmini izlikuši postenī. To sagūsta un nosūta uz aizmuguri. Tad arī drīz iet vaļā. Šaudami un rokas granātas mezdami, vietmini lec laukā no savām patvertnēm, bet mūsējie tos ņem uz gauda. Tā visu nakti nerimst šāvienu un granātu sprādzieni. Mūsējiem ievaino kādu kaprāli un divus leģionārus.

29.XI. Saņemta pavēle iztīrīt sādžu un sagūstīt tur atrodamos iemītniekus. Mūsējie iebrūk sādžā no visām pusēm, bet - tur nav nevienas dvēseles. Tikai vistas un cūkas skraida pa lauku. Arī pārmeklējot dzīvojamās mājas, nevienu neatrodam. Bet tad divi leģionāri, pārmeklējot ēkas, pamana kādu aizdomīgu grīdu, kas nav īsti stabila. To paceļot, tie atrod divi metri dziļu bedri, kas izrādās ieeja apakšzemes gaitenī, pa kuru var apstaigāt sādžu. Saspridzinājuši pazemes ieeju, mūsējie pārmeklē vēl citas vietas, taču bez panākumiem. Tikai jau krēslā kāds postenis pamana, ka vietmini lien laukā no dažiem apslēptiem bunkuriem un laižas projām no sādžas. Atliek tikai pavadīt tos ar atvadu šāvienu.

30.XI. No rīta mūsējos nomaina, un tie ar auto dodas atpakaļ uz cietoksni, kur tos sagaida siltas pusdienas - putnu gaļa, olas, kartupeļi, banāni un vīns.

3.XII. Mūsējie atkal dodas laukā, šoreiz uz citu pusi. Kur un kas - vēl nezinām, bet gan jau būs labi.

Jānis Rapša 3. Sahāras rotā Sebhā, Lībijā.

Sahāras rota

Sevišķi romantiskas leģionāriem likās 2 Leģiona Sahāras rotas, kas bija novietotas divos tuksneša fortos. Tērpti speciālos formas tērpos ar melnām un kuplām biksēm, rotātiem haki svārkiem un baltām cepurēm, to vienīgie apavi bija ādas sandales bez zeķēm. Tuksneša smiltis tie bija vienīgie praktiskie apavi. Rotu uzdevums bija uzmanīt tuksneša berberu ciltis, kas parasti nodarbojās ar kontrabandu un savstarpēju aplaupīšanu. Īsajā rakstā Jānis Rapša apraksta vienu patruļu tuksnesī.

Jānis Rapša

Patruļa Lībijas tuksnesī

Kad pēc Indoķīnas elles nonācām Alžīrijā, dabūjām nelielu atelpu. Bet mūs drīzi atkal sāka dīdīt parastais Leģiona velniņš - garlaicība, un mēs degām nepacietībā tikt jaunā, vēl nepieredzētā vidē. Labāk fiziska piepūle un briesmas ik solī nekā nīkšana uz vietas un bezjēdzīgā mācību atkārtošana. Padzirdējuši, ka nelielam pulciņam ir izredze tikt tuksneša valstībā, mēs centāmies pēc tās un man laimējās.

Deviņās dienās, pērdamies pa smilšu jūru ar vismodernākajām tuksneša mašīnām, naktīs izsaluši un zobus klabinādami, bet dienās izkarsuši, smilšu sarijušies un slāpju izmocīti, nobraucām 2700 km un sasniedzām pirmo oāzi. Patiesībā tas ir cietoksnis, kas pēdējā karā kalpojis itāļiem, bet tagad tajā saimnieko franči. Par karu vēl liecina visapkārt izmētātie auto, lidmašīnu un tanku lūžņi.

Dzīve fortā ir vienmuļa, bet ne bez briesmām, kas mūžīgi pieder pie leģionāru dzīves. Sardzei vienmēr jātur acis vaļā un bieži, kad ir ziņas par iezemiešu aizdomīgo rīcību, arī jāsusūta patruļas tuksnesī. Mazākas patruļas tuvākās apkārtnes izlūkošanai mums ir jau parasta lieta, bet milzīgā smilšu jūra, kas plešas tūkstošiem kilometru, saplūstot ar tādu pašu smilšu pieputinātām debesīm, ir baiga un noslēpumu pilna, un šajā mums vēl svešajā pasaulē ar izlūkošanu un kaujas uzdevumu vēl nebijām devušies. Pienāca arī šāda reize.

Kādā rītā signāлтаure gluži neparastā laikā uzrāva mūs no guļamvietām. Dažās minūtēs bijām kaujas ietērpā. Ieradās forta komandants, nobēra pavēles, un pēc pāris minūtēm mēs jau pazudām krēslainajā tuksnesī. Mums aptuveni bija zināms virziens, kur jāmeklē kāda karavāna ar aizliegtām mantām. Mašīnām brīžiem ieslēdzām starmešus un brīžiem apstājāmies, lai klausītos, bet tuksnesis bija viltīgs - klajums jau dažu soļu attālumā aprij ikvienu skaņu; tad atliek paļauties tikai uz laimi un zibenīgu rīcību, jo saķeršanās var iznākt pēkšņa.

Līdz saules lēktam nekā nesadzinām. Apkārtnē rādījās kalnaina, ar izmētātiem, pusei apbērtiem klinšu bluķiem un pauguriem. Arī citādi daba sāka nosvērties par labu tuksneša dēliem. Ar katru brīdi spēcīgāks kļuva rītenis. Drīz pazuda cietais klons, pa kuru smiltis plūda kā aša, bet sekla straume, un nokļuvām ceļojošo kāpu apvidū. Automobiļi malās kā pa biežputru, un vēja triektās smiltis tik spēcīgi cirtās sejā, ka pret vēju acis nemaz nedrīkstēja pagriezt. Smilšu putenis vēl pieņēmas, saule smilšu mākoņos pazuda pavisam, un visu apkārtni klāja dzeltenī sarkans mākulis, kas rūca, svilpa un skrāpēja. Saredzēt varēja tikai dažus desmit metrus attālu.

Nekas cits neatlika, ka apturēt motorus un nogaidīt. Tomēr arī tad mocības nebeidzās, bet klāt nāca vēl jaunas. Sāka krist retas, bet lielas lietus piles, kas mūsu baltās tropu cepures, sejas, rokas un drēbes nokrāsoja sarkanīgiem plankumiem kā izbalējušiem asins traipiem. Ausis un deguns bija drīz aizķepuši, un acis sūrstēja no kodīgiem smilšu putekļiem.

Kad pievakarē vētra norima, visapkārt bija jāatbrīvo mašīnas, jo tās līdz pusei bija ieputinātas smiltīs. Uzturu ilgākam laikam nebijām paņēmuši, vairumam arī ūdens pudeles rādīja dibenu, tāpēc bija jādodas atpakaļ. Kad pēc 10 stundu brauciena vajadzēja sākties mūsu oāzei, kas stiepās vairāk nekā 15 km garumā, no tās nebija ne mazāko pazīmju. Konstatējām, ka, vairīdamies nīknās smilšu vētras,

bijām nomaldījušies. Atkal bija jāpaliek uz vietas līdz rīta gaismai. Otrā dienā, krietni vien nomocījušies, beidzot laimīgi sasniedzām savu cietoksni, gan no pretējās puses, nekā bijām izbraukuši. Par to neviens nepārmeta, jo šis bija pirmais tālākais ceļojums svešajā tuksnesī.

*Sahāras rotas patruļa. Pie stūres Saša Vetrovs.
Leģionāri tērpušies arābu burnusos, lai aizsargātos no smilšu vētrām.*

SARUNA AR ARVĪDU

Pirmo reizi ar Arvidu tikos uz kuģa SS Pasteur, tad atkal Alžīrijā un vēlāk Francijā. Vienmēr pēc laika runas atkal iegriezās Leģiona sliedēs.

Kā tev klājās Saigonā?

Saigonā mani iedalīja autorotā un, tā kā zināju šo to no braucamiem rīkiem, mani iecēla par ziņnesi. Braukāju ar lielo Harlija Dāvidsona motociklu. Bargā mašina, motors kā automobilim, tik kratīja pēc velna. Es uz bagāžnieka uzmontēju 20 kilogramu svina plati stabilitātei, kas gan bija aizliegts. Saka jau, ka ziņnešiem visi iekšējie orgāni ir nokratīti zemāk. Katrā ziņā mana mašina spīdēja un laistījās, es

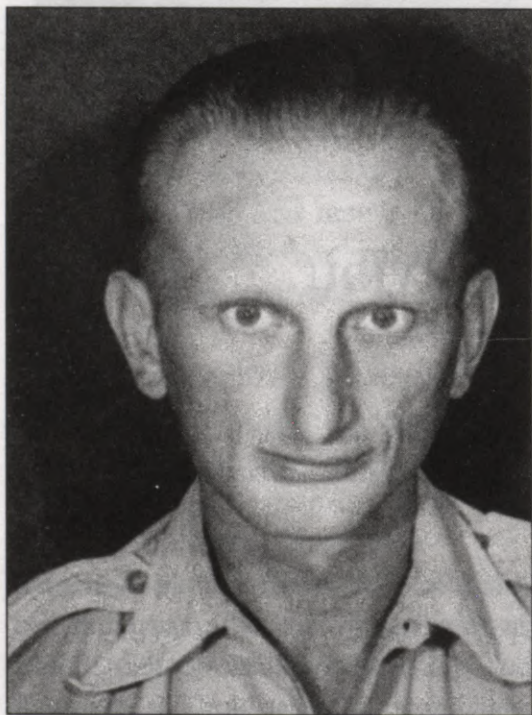
to vienmēr uzturēju labākā kārtībā un nevienam neļāvu tai pieskarties. Mums bija vēl viens ziņnesis, jauns fricis, kurš brauca vietējo franču «Terrot». Viņš man vienmēr plijās virsū, lai es viņam iedodu izmēģināt savu Dāvidsonu. Kādā dienā, kāda vājuma brīdī es viņam savu mašīnu atvēlēju, ko es vēl šodien sev nevaru piedot, jo viņš patiešām bija lāga zēns...

Kā vēlāk tika stāstīts, tad sardzes vīrs pie vārtiem, ieraudzījis pa lielo aleju kā plēstu nākam kādu nezināmu motociklu, bija steigā aizlaidis vārtiem priekšā smago bomi. Pret to mans motocikls atdūrās un izjuka sastāvdaļās.

Un ko vācietis?

Vācieti mēs saslaucījām un apglabājām ar militāru godu. «Mort pour la France.»

Pēc laika mani no ziņneša paaugstināja par šoferi ģenerālim, kurš komandēja visu Kohinhinas sektoru un pārvietojās tikai savā iemiļotā, speciāli iekārtotā džipā. Ar to man bieži nācās kulties pa visādiem ceļiem un novadiem. Vienreiz viņš devās inspekcijas lidojumā uz kādu atgrieztu pilsētiņu. Džipu aizveda cilpās iekārtu ar kravas helikopteru. Es sēdēju džipā un jutos pavisam slikti. Gaisā nekad neesmu labi juties. Laikam jau būšu dzimis kājniests. Pilsētiņā vispār nebija kur braukt, tik pāris kilometru brīva ceļa. Visi pievedceļi bija ik pa pāris soļiem no vietminiem ar tranšejām pārgriezti. Pēc pāris dienām atgriezāmies Saigonā, šoreiz gan sēžot helikopterā, jo es pilnīgi atsacījos vēlreiz sēsties autiņā.

Leģionārs Arvids Bertuks Marokā 1953. gadā.

Man franču valoda vēl nebija, drīzāk - gāja kā pa celmiem, bet ģenerālis runāja vāciski, un mēs labi sapratāmies. Vienreiz ģenerālis man iedeva dažādus papīrus nodot virsnieku mītnē kapteinim Esperonam vai Espadrilam, vismaz tā tas man izklausījās. Es iebraucu ar savu džipu virsnieku mītnes pagalmā. Lielajā karstumā vaļējos logos karājās visādi cilvēki, un daži virsnieki gozējās arī pagalma lapenē. Nezinādams, kur kapteini atrast, es nostājos pagalmā un skaļā balsī saucu:

«*Kapitaine Espadrille! Kapitaine Espadrille!*»

Franciski «espadrille», izrunāts «espadrij», nozīmē čību, ko es toreiz vēl nezināju. Tas visos izraisīja lielu jautrību, un visi logos un lapenē sāka cits caur citu skaļi kliegt:

«*Kapitaine Espadrille! Kapitaine Espadrille!*»

Beidzot kādā logā parādījās pats kapteinis, zili melns aiz dusmām, un man uzbrēca:

«Es esmu kapteinis d'Espadrons un to neaizmirsti!»

Par mani tika uzrakstīts ziņojums, bet pēc raporta ģenerālis tik atmeta ar roku un teica, lai turpmāk visu pierakstot, ko nezino. Ko no leģionāra var daudz prasīt no valodām. Galvenā valoda pēc dienesta stundām bija vācu. Leģionā toreiz vairākumā bija vācieši, un ar poļiem, ungāriem un citiem no Eiropas austrumiem es sarunājos vāciski.

Runājot par valodām, vienreiz Hanojā bijis tāds gadījums. Hanojas franču kapos bijušas lielas bēres ar ragu mūziku un puķēm. Mēs stāvējām goda sardzē un šāvām gaisā. Pie jauna leģionāra, kas stāvējis sardzē pie kapsētas vārtiem, piegājusi kāda veca francūziete puķainā cepurē un apjautājusies:

«Sakiet, leģionār, - ko šeit šodien apglabā?»

Leģionārs pieņēmis pamatstāju un atbildējis:

«*Madame, 'y a un colonel qui a crève.*»

(Kundze, tur kāds pulkvedis ir nosprādzis.)

Par to ticis ziņots augstākām instancēm, un augstākās savukārt nodeva vēju zemākām par to, ka tik stratēģiskā vietā nolikts valodas nepratējs. Mēs, protams, visi smējāmies, sānus turēdami, un tas tika atkal un atkal atkārtots dažādās versijās. Tā rodas Leģiona leģendas.

Runājot par leģendām, arī latviešiem bija savi varoņi. Piemēram, tā iesauktais Lielais Jānis, kurš vēlāk uzdienējās par kapošeļu (virskaprāli). Pirmajos pēckara gados pēc sabiedroto vienošanās par pilsoņu repatriāciju arī Saigonā ieradās padomju komisija. Viņiem bija tiesības intervēt un aicināt atgriezties visus padomju pilsoņus, ieskaitot latviešus. Komisija sastāvēja no padomju un franču virsniekiem - visi apsēdināti pie viena galda. Kad bijusi kārtā Lielajam Jānim, tas uz interviju ieradies ar Milsa granātu rokā, to novilcis, uzsitis uz galda un teicis: «Ja mani neliks mierā, tad brauksim uz elli visi kopā!»

Franču virsnieki acumirkli izlēkuši pa atvērtajiem logiem, bet krievi sēdējuši sastinguši kā sālsstabi. Lielais Jānis pēcāk saņēma daudz apsveikumu un arī 16 dienas čokā - to gan tikai simboliski.

Tad vēl es pazinu seržantu Ēriku, kurš piekāvis savu kapteini, atkal bez smagākām sekām.

Tam gan ir grūti ticēt.

Tomēr tā ir taisnība. Ēriks bija dūšīgs karotājs, vairākkārt apbalvots - liels kauslis arī. Vienreiz, ar kapteini par kaut ko strīdoties, viņš pastāvējis pie savas taisnības, līdz kapteinis, liels un resns tēviņš, beidzot zaudējis pacietību un teicis: «Man ir vēlēšanās tevi pārmācīt!» Ēriks atbildējis: «Kapteiņa kungs, noņemiet

savu kepī un pārmāciet mani!» Abi kāvušies un kapteinis īsā brīdī ticis notriekts gar zemi. Ēriks palīdzējis kapteinim piecelties. Klāt bijuši vairāki liecinieki un ar to tas beidzies. Ēriku pārcēla uz citu vienību. Vēlāk viņš tika degradēts par kaprāli, varbūt par kaut ko citu. Par savu taisnību viņš varēja būt ļoti nesavaldīgs.

Vai satiki vēl citus latviešus?

Manā vienībā bija vēl viens Jānis, zēns ar gariem pirkstiem. Laikam neviens nav tik daudz sardzes ieslodzījumā sēdējis kā viņš. Reiz, laikam Leģiona svētkos, viņš pilsētā bija izlaupijis pulksteņu veikalu. Protams, skandāls bijis liels, franču kontrolētos apgabalos pat rīsa graudiņu nedrīkstējām aiztikt. Leitnants izgāja cauri istabām un teica, ka žandarmi kratīšot telpas, ja kādam kas slēpjams, lai protas. Kratišana bijusi tikai formalitāte, līdz žandarmiem projām dodoties, pie Jāņa gultas sācis zvanīt aiz sienas aizbāztais «veķeris». Arī pārējās mantas nākušas gaismā, un Jānis dabūja nosēdēt 40 dienas. Visumā tomēr bijām godīgi un disciplinēti latviešu puīši, vienmēr domās par mājām un savējiem. Kad tikāmies, mēs reti runājām par Vietnamas problēmām. Vienmēr par Latviju, Volhovu un Kurzemi...

Pēc laika manu ģenerāli nomainīja cits ģenerālis ar savu personīgo šoferi. Mans darbs beidzās, un es tiku aizsūtīts uz 3. pulku Hanojā un pēc tam Tonkinas kalnos.

Es tevi meklēju Tat-khe, daži teica, ka tu strādājot autoservisā, un citi, ka lazaretē, un tā es tevi nesatiku.

Man teica, ka tiekot meklēts, bet jūs jau arī uz vietas nestāvējāt. Kad tavš bataljons kalnos pajuka un no bataljona atgriezās tikai pāris veču, tad jau domāju, ka ar tevi ir beigas. Bija liels prieks tevi atkal redzēt sveiku un veselu.

Kad atvadījos no ģenerāļa Saigonā, viņš man iedeva savu vizītkarti ar adresi Parīzē un teica - ja tev, Arvīd, kādreiz civilā dzīvē ir vajadzīga palīdzība, tad piesakies. Nu, ko es ģenerāli traucēšu? Tā tas palika! Bet pēc gadiem, kad es braukāju kā taksīša šoferis Parīzē, lidlaukā uzņemu kā pasažieri kādu sirnu kungu civilā, kurš nosauca adresi, kas ar visiem gadiem man tomēr bija iespiedusies atmiņā.

«*C'est bien vous, mon général?*» es teicu.

«Ā, mans vecais Arvīd, tu esi nobarojies kā cūka!»

«Ko lai dara, *mon général*, Francijā labi ēd un dzer.»

Es biju resns, tāpat kā tagad, kur Leģionā, kā tu labi atceries, biju tievs kā skals.

Tavā sejā daudz rētu, kur tu tiki ievainots?

Mani ievainoja Kurzemē aprīļa beigās. Biju kapteinim, mūsu rotas komandierim, par ziņnesi. Mani notvēra artilērija gandrīz klajā laukā, bez kāda aizsega. Kā tu labi zini, Kurzemē toreiz gāja raibi, bet tas jau ir cits stāsts...

Vēlāk lazarētē mani uzmeklēja kapteinis. Biju nosiets kā mūmija, sejai bija tikai deguns un acis vaļā. Kapteinis teica: «Nebēdā neko, Arvīd!» Viņš novilka un man uzsedza savu frenci ar visām lentēm un zīmotnēm. Lauku lazarētē ar daudzajiem ievainotiem īstas grāmatvedības nebija, sanitāri mainījās, un ar uzmetu fraķi viņi mani uzskatīja par virsnieku. Ievainotie virsnieki vēl tika ar lidmašīnu evakuēti uz Vāciju, un tā es nokļuvu kādā Vācijas slimnīcā. Vācu ārsti mani salāpīja, savilka manus žokļu kaulus un sašuva visu pārējo. Es jau tagad izskatos citādāks kā jaunībā. Slimnīca bija angļu zonā, tā kā vismaz gūsts man pagāja secen, jo par ievainotiem sabiedrotie daudz nerūpējās.

Kā tevi ar taviem ievainojumiem pieņēma Ārzemnieku leģionā?

Marseļā sarunāju frici, kas par pudeli vīna aizgāja manā vietā uz medikālo. Frančiem toreiz vajadzēja barību priekš lielgabaliem, un pārbaudes nebija sevišķi stingras. Varbūt būtu bijis vērtīgāk, ja es toreiz būtu izgāzies cauri. Kas to lai zina?

Arvīds St. Denis D'Anjou ciemā Francijā 1988. gadā.

Arvīds Bertuks. Kurzemes cīnītājs, franču leģionārs, valodnieks. Miris 1990. gadā Francijā. Apglabāts St. Denis D'Anjou kapos. Viņu atceras un piemin draugi un cīņu biedri visā pasaulē.

Vēstule

Ārzemnieku leģionā starp daudziem latviešiem bija dzīva sarakste. Vēstulēs tika pieminēti citi latvieši un viņu gaitas. Seko piemēri no man saņemtām vēstulēm, kas savā veidā ilustrē leģionāra ikdienu labāk nekā vienkāršs apraksts.

Vispirms Zigurda vēstule.

*Zigurds Ogrīņš Belabesā
1953. gadā.*

DCLE - CCS/D
Sidi-Bel-Abbes
A serg. B. Plūme
DCLE CP-4
Camp militaire de Nouvion

16.III 54. (1153)

Sveiciens no Sidi-Bel-Abbesa!

Saņēmu Tavu «zīmīti», ko izsūtīji ar kādu no PH vīriem. Sirsnīgs paldies, tautieti, biju nodomājis, ka esi viens no lepno šķiras, kas priecājas par «viņķeļiem»... Nu redzu, ka esmu maldījies - esi tikai ļoti aizņemts cilvēks, kā jau magazīnas «komandierim» pienākas. Ceru Tevi drīzumā satikt. Mēģināšu nākošo reizi braukt līdzī majoram uz Nuvionu - tādā gadījumā aprunāsimies un iepazīsimies.

Šeit pašlaik esam divi latvieši - Andrejs CP-2 un es. Ēriks atrodas atvaļinājumā Arzevā un grib braukt vēlreiz uz

Indoķīnu. Esmu mēģinājis atrunāt, bet velti - ciets pauris. Saša atrodas Parīzē un drīzumā brauks civilā ar «procentiem».

Otrs Saša atrodas Sahārā, kaut kur Sebhā. Tam, pa smiltīm kūņojoties, neatliek daudz laika rakstīšanai, tā kā neko tuvāk nezīnu pastāstīt.

Atliek vēl Arvīds - Meknesā. Tam gājis raibi - mēģinājis pats sevi atbrīvot no Leģiona, bet nebija izdevies - 45 dienu cietums!

Tā nu esmu par visu pastāstījis. Kā redzi, steidzos! Neņem ļaunā slikto rok rakstu, būs Tev laikam mīklu minēšana.

Man vēl atliek 16 mēneši dienestā! Šoreiz visu labu,

Zigurds

Arvida vēstules

Meknes 3.decembrī 1953.

Sveiks, vecais!

Šķiet, būs pagājis kāds mēnesis, kopš saņēmu no Tevis vēstuli, un laikam būtu jau sen atbildējis, ja vien nebūtu tik briesmīgi apkrāvēies ar darbiem. Es te pašreiz strādāju mazākais divpadsmit stundas dienā, un arī svētdienas man nav brīvas. (*Smagais darbs izskaidrojams ar 45 dienu cietumsodu par dezertēšanu, kas Arvidam bija jāizcieš, strādājot virtuvē.*) Mani te iecēla par ēdamzāles «direktoru», un, tā kā mūsu rotai te piedalīti arī divi plotoni, tad man te sanāk ko apdienēt kādi simts tēviņi, un tā nu man te sanāk ko mazgāt un tīrīt bezgala daudz. Tam visam ir arī savas labās īpašības, jo man te nav jātaisa nekādu citu dienestu un, ja ir kādas rēvijas, tad pat manu gultas apakšu te liek iztīrīt kādam citam. Arī citādi visādi mani liek vienā mierā un, ja man kādreiz lielas paģiras, tad rotas adjutants man bez pretrunām tūlīt iedod kādu vīru palīgā. Pats sapratīsi, ka viņa man te šodien netrūkst, jo ar *ordinēru* (noliktavas pārzini) man te no laika gala ir bijušas labas attiecības. Pilsētā es arī kopš mēnešiem neesmu bijis, ko es tur lai darītu, naudas man tikpat kā nekādas nav un laikam arī nebūs. (*Dezertieriem bija jāatlīdzina par pazaudētām armijas mantām*). Pagājušā mēnesī man iedeva divus tūkstošus, un kas zina, cik iedos nākošajā reizē. Pirms nedēļas man pats labākais draugs izdarīja skādi, jo paņēma vagu ar manām kurpēm. Līdz šim vēl neesot noķerts, un es to viņam arī nenovēlu, jo tas tiešām man bija kā brālis. Kamēr sēdēju čokā, viņš visu laiku mani apgādāja ar smēķiem un pat ar kādu lāsīti. Vēlāk mēs te taisījām kopā visādas neģēlības, kas man pie reizes ienesa drusku naudas. Mēs caurām naktīm spēlējām kārtis uz vienu roku un tīrījām naudas kārus itāļus un spāņus. Vēl šodien nevienam sapnī nav rādījies, kas aiz visa tā slēpās, jo mēs bijām vareni sastrādājušies. Ja mani kāds šodien uzaicina uz kāršu spēli, es aizbildinos ar nevaļu, par ko te dažam labam ir liels pārsteigums, jo es tiešām biju pazīstams kā kaislīgs trumpmanis. Andrejs arī bargi spēlēt citā kompānijā un pie reizes bargi paspēlē. Cik zinu, tas jau vairākkārt skrējis uz banku pēc naudas, jo kāršu parādi nu vienreiz ir goda lieta.

Viņš gan vai katru otro dienu solās vairs nespēlēt, bet nevar nociesties. Kā redzi, katram savs jājamais zirdziņš. Sūnam labi padomi nelīdzēja, un tas jau labu laiku aizgāja uz disciplīnu (*soda rotu*). Viņš arī bija visādi lāga zēns, ko lai dara, ja cilvēkam nav mēra apziņas. Šeit uz vietas vairāk latviešu nav. Vēl divi ir *Portē* (motorizētā) rotā, bet tos var satikt tikai manevru laikā. Rota gan skaitās pie bataljona, bet atrodas 140 km no šejienes.

Pirms pāris dienām saņēmu vēstuli no Jevgrāfova. Viņš guļ Saigonas slimnīcā ar māgas kaiti. To laikam arī tie *pastisi* (anisa liķieri) iedzis kapā. Starp citu viņš

raksta, ka viens letiņš (Cīrulis, Tu laikam nepazīsti) ir nosities autokatastrofā. Ar viņu es Saigonas laikā tiku vairākkārt sadzēris. Bija varens šoferis un mehāniķis, bet tajā nelaimīgā reizē gan laikam alkohols būs stūrējis, nevis viņš pats.

Jevgrāfovš sarakstās arī ar Ogrīņu. Tas atrodas Belabesā un ir PM (Police Militaire) dienestā. Kā no Tavas vēstules redzu, Tu esi vareni avansējies, un uz to spiežu Tev roku līdz elkonim.

Ja nu Tev kādreiz ir laika, tad raksti uz šo pusi. Gadījumā, ja tev saimniecībā ir kādas avīzes, mēģini atsūtīt.

Bertuks

P.S. Pastmarkas es vēl kaut kā varu sagrābstīt, bet, ja Tev pēc lielā «plosta» paliek drusku pāri, vari man kādu rubli atsūtīt, ar ko aiziet uz kārtīgu mauku māju. Es te pēdējā laikā esmu spiests čakarēt arābietes gar sētas malu un tādā veidā var ātri noņert kādu sliktu slimību.

Mana adrese tā pati vecā:

1 / 4. REI. 3. Cie.

Leg Mle 68930

MEKNES MAROC

* * *

Bel-Abbes 3.1.54.

Sveiks Jaunajā gadā!

Ir pagājis labs laika sprīdis, kopš saņēmu Tavu vēstuli, kuru Tu biji datējis ar 1925. g. 26. nov. Par šo drukas kļūdu brangi nosmējos un taisijos arī rakstīt atbildi, bet tā sanāca, ka pietrūka dūšas un, kad radās dūša, pietrūka laika. Vakar saņēmu Tavu apsveikuma karti un tad nu atjēdzos, ka pienācis pēdējais laiks rakstīšanai.

Kā redzi, vēl vienmēr atrodos vecajā vietā un vai kādreiz tikšu no šejienes projām - nezinu.

Ikdienas dzīvē nekādu pārmaiņu nav, mana diena te paiet, slaistoties ap stūriem un gaidot ēdienu reizes. Vakaros šad tad klaiņoju pa pilsētu vai, kas gan visbiežāk, eju vienkārši gulēt līdz ar gaiļiem. Esmu vairākas reizes bijis uz «raportu», bet bez panākumiem. Pašreiz esmu nolēmis atnest visām tām lietām ar roku un nelikties ne par ko zinis. Ir taču galu galā vienalga, kur to Leģiona laiku nonīkst. Pašreiz ir vienīgi mazliet garlaicīgi, jo šimbrīžam esmu te palicis viens.

Ābelītis aizbrauca uz Agadīru un, pēc viņa vēstules spriežot, nav ne noskumis, ne iepriecināts. Tas raksta, ka tur esot par veselu tūkstoti mazāka alga, bet dārdzība esot pilnīgi tā pati. Vienīgais labums esot, ka tas sastapies ar manu draugu Jevgrafovū, kurš strādājot virtuvē. Labi pazīdams Jevgrafova organizēšanas talantu, esmu pilnīgi drošs, ka Ābelītis tur badā nenomirs.

Robežnieks un Ogrīņš arī atrodas kopā. Tie pašreiz pavada veselības uzlabošanas atvaļinājumu kādā viesnīcā kaut kur 60 km no šejienes.

Drēviņš aizbrauca civilā ar 3000 frankiem kabatā un milzīgām paģirām galvā. Tas gan svēti nosolījās savu kāju Leģionā vairs nespert. Vēl beidzamajā dienā viņš te uztaisīja īsti latvisku stiķi. Viņu iespundēja cietumā, bez kāda redzama iemesla, bet viņš savukārt pierādīja, ka šejienes cietumi nav latviešu puikām būvēti. Viņš īsā laikā tika galā ar augsto mūri un dzeloņdrātīm, un, iekams policijai izdevās to sameklēt, tas jau bija paspējis līdz nemaņai piedzerties. Kā par brīnumu, šo palaida brīvībā, jo kungi laikam negribēja blamēties ar savu vājo cietumu un policijas aparātu.

Kā redzi, latviešiem vēl vienmēr netrūkst izrīcības, un, ja tam «tēviņam» arī civilā neapsīks dūša, tad jācer, ka viņš ar dzīvi kā nekā galā tiks un Leģionu tiešām aizmirsīs uz visiem laikiem.

Kapošefam Kauliņam arī beidzamā laikā neiet spīdoši. Viņam te sienas klāt par kaut kādu benzīna iztrūkumu un pašā svētku pievakarē šo iemeta cietumā. Vēlāk gan priekšniecība atjēdzās, ka viņš neesot tas vainīgais, un pēc svētkiem viņu izlaida laukā. Par izcūkotiem svētkiem šis bija briesmīgi pārskaities un vakar stādījies priekšā pašam pulkvedim ar ziņojumu. Cik no malas uzzināju, tas dabūjis gandarījumu un par šo nebūšanu nāksies atbildēt kungiem priekšniekiem.

Man personīgi nekādas nepatīkšanas pēdējā laikā nav bijušas. Svētkus nosvinēju pavisam klusi, jo algu saņēmu tikai 29. XII. Vecā gada vakarā gan uztaisīju diezgan spēcīgu dūšu un, pēc citu nostāstiem, esot spēcīgi gānījies, bet tai lietai nekādas atskaņas neradās.

Šoreiz laikam pietiks muldēt.

Gaidīšu atkal kādu «šripti» no Tevis!

Novēlu Tev tādu ļoti «anštendīgu» jauno gadu!

Bertuks

Mana adrese:

S.P. 99.714

Infirmerie

* * *

*Virtuves komanda Marokā 1951. gadā.
Otrais no kreisās leģionārs Āris Šulcs, vidū seržants Imants Šmits.*

Meknes 3.11. 54.

Sveiks, vecais!

Tu droši vien būsi briesmīgi pārskaities, ka es tik ilgi nerakstu, bet es te visu laiku esmu tā apkrāvis, ka pie rakstīšanas netieku klāt. Pēc jaungada saņēmu Tavu sūtīto naudu un no lieliem priekiem pat aizmirsu pateikties. Ar visu nevaļu es laikam būtu atradis laiku, bet te uzkulās vēl divi latvieši, un tā man tas brīvais laiks aizgāja galīgi nemanot. Šie divi tēvaiņi grib atkal braukt uz Indoķīnu un, proti, jau rītu tie brauc no šejienes projām. Viņi ieradīsies pie Tevis 5. 11., un es ceru, ka viņi neapies priekšniecību un pieteiksies pie Tevis tūlīt pēc ierašanās. Ja Tevi gadījumā nevarētu sameklēt, tad Tev droši vien nāks rokā kādi vārdiski saraksti un tad jau pārskatīties ir neiespējami, jo to vienu sauc par Ziedkalnu, un tāds vārds var būt tikai latvietim.

Par šejienes dzīvi nav daudz ko stāstīt. Vēl vienmēr taisu to pašu veco šefti un pa laikam iedzeru. Pēdējā laikā man arī maksā pilnu algu, bet no tās algas gan sakrāt nav iespējams nekā. Ar to es jau esmu samierinājies un tāpēc uz Indoķīnu gan vēl braukt nedomāju.

Starp citu, te ir viens jauns rīkojums, ka visus tos, kam mājas atrodas aiz dzelzs priekškara, franču valdība nevar no Francijas izraidīt. Tādā sakarībā tādiem kā mums ir pilnīgas tiesības palikt Francijā vai Ziemeļāfrikā. Bez tam franči solās pat sagādāt darbu savā arodā. Uz tā pamata tad man vismaz trīs mēnešus pirms

dienesta beigām esot jābūt Belabesā. Šādā sakarībā ieradīšos Belabesā tā ap jūlija mēnesi, un tad jau mēs droši vien kādreiz satiksimies. Atklāti sakot, man šeit nekad īsti nav paticis un es esmu priecīgs, ka man no šejienes izdosies tikt ātrāk projām. Andrejs arī taisās tuvākajās dienās iet civilā. Viņš taisās braukt uz Parīzi un solās pēc tam atrakstīt, bet man gan liela ticība viņa rakstīšanai nav, jo viņš pat lāga ar latviešiem negrib runāt, kur nu vēl rakstīt.

Pašlaik man atkal nav vairāk laika, bet tuvākajās dienās ceru Tev atkal aizrakstīt šo to par nākotnes nodomiem.

Bertuks

* * *

4.11.54.

Pavadraksts No 0, 0, 0!

Ar šo Tev nosūtu divus plēgurus, Ziedkalnu un Keivu.

Esi tik labs un gādā, lai šie tēviņi tiek labi iepakoti un nosūtīti tālāk uz Indoķīnu.

Starplaikā parūpējies, lai tie priekšlaicīgi neaiziet kapā. Cik zinu, slāpēs tie nenomirs. Tāpēc gādā vienīgi, lai tie ceļā nenosaltu. Starp citu, ja tur Nuvionā tos zaldātiņus briesmīgi spaida darbos, parūpējies, lai šie divi nenonāk pie akmeņu lādēšanas vai tā tālāk, jo tie jau no dzimšanas nav smaga darba strādnieki.

Sveiciens no manis personīgi,

A. Bertuks

* * *

Aleksandrs Keiva un Visvaldis Ziedkalns ceļā uz Indoķīnu, pārsūtīti uz Nuvionu ar pavadrakstu Nr. 000.

Sveiks, plēgur!

Pat līdz šejieni ir atklīdušas ziņas par latviešu «plotnieku» uzdzīvi Nuvionā un tās apkārtnē. Te stāsta, ka jūs lietojot limuzīnus un dzerot eksportvīnus. Tas nu gan latviešu tautai kantes nerīvē, jo galu galā vienreiz tikai dzīvo šajā pasaulē.

Man personīgi beidzamā laikā iet uz labo pusi, jo mūsu rota ir pavisam sarukusi. Tie plotoni te arī nākošās dienās izbeidz savu ākstīšanos, un tad es te būšu pa pusei bezdarbnieks. Tev uz tā paša pamata ir sagaidāma spēcīga strādāšana, jo no šejienes sūta projām uz Indoķīnu visus, kam vēl palikuši 18 vai vairāk mēnešu, ko dienēt. Cik zinu, nākošie no šejienes brauc projām 4. aprīlī, un, cik var spriest, sanāks kopā pāris simti. Man pašam arī kādas desmit reizes kungi prasīja, vai es neesot ar mieru braukt uz tām siltajām zemēm, bet es tiem atbildēju, ka man nav ne prieka, ne patikas un ka man pēdējā laikā ir paniskas bailes no kara.

Šeit esmu palicis viens vienīgs letiņš, jo Andrejs arī aizbrauca uz Belabesu. Sakarā ar jauno rīkojumu visi austrumeiropieši brauc no šejienes projām trīs mēnešus ātrāk. Tie trīs mēneši franču valdībai esot nepieciešami, lai šiem tēviņiem sagādātu darbu un dzīves vietu Francijā vai Ziemeļu Āfrikā. Cik zinu, jaunais rīkojums izdots it kā uz vācu valdības spiedienu, jo Adenauers esot atteicies Vācijā ielaist bijušos leģionārus - ārzemniekus. Līdz šim frančiem lieta bija vienkārša - ja kādam Francijā nepatika, to izsūtīja uz turieni, no kurienes nācis, un tas nu ir fakts, lielumu lielā daļa no visām slāvu tautībām Leģionā ieradusies no Vācijas. Cik zinu, mums esot tiesības izvēlēties apmešanās vietu, tas gan, protams, ir par tik, par cik frančiem tās prasības ir iespējams apmierināt.

Man pašam noteiktu nākotnes plānu nav, jo man šimbrīžam nav arī jēgas, kā ārpusē vispār izskatās. Pašreiz man ir vienīgi skaidrs, ka ogļu raktuvēs un pie saimnieka es neiešu. Tas, ka franči mums ministru posteņus nedos, arī skaidrs, un tajā jaunajā latviešu pagaidu valdībā arī laikam visi posteņi būs aizņemti. Mums būs atlicies vienīgi melnais darbs, bet es ceru, ka latviešiem gan darbs kaulus nelauž.

Pirmām kārtām ir jāizšķiras par apmešanos Francijā vai Āfrikā. Personīgi esmu nolēmis braukt uz Franciju, jo tādiem kā mums tur ir lielākas izredzes. Šeit ir pieprasījums pēc dažādiem speciālistiem, bet man nekādu tādu prasmju nav. Šeit es varētu nolikt pārbaudījumu un iegūt autobusa vadītāja tiesības, bet tas ir tāds nervu graužošs darbs un samērā slikti atalgots. Kopš kāda laika viens no mūsu bijušiem leģionāriem brauc nežēlīgi lielu autobusu, pucē lielu gabalu (600 km) dienā un nopelna 40 000 frankus mēnesī. Es viņu esmu pāris reizes saticis, un, no sarunas spriežot, vīrs nav visai apmierināts. Dzīves dārdzība te ir nežēlīgi augsta, galvenokārt dzīvoklis. Viņš stāsta, ka stipri manot darba biedru vidū, ka tas esot no citas rases. Arī algas ziņā esot spēcīga starpība. Vienīgais, ja var iekulties pie amerikāņiem, bet tur ir vajadzīgi personīgi sakari, un man trūkst padoma, kādā veidā tos varētu iegūt.

Tā nu, savelkot visus galus kopā, esmu nolēmis palikt pie Francijas. Sākumā nekādus lielus ceļojumus taisīt nevarēšu, pirmām kārtām ir jāgādā apģērbt pakaļu, jo te es gan laikam nekā sakrāt nevarēšu. Par visām lietām, es gribu atrast veselīgu darbu, par smagumu es nebēdāju. Ja nu Ābelītis, mežā strādājot, saskaldīja 35 000 frankus mēnesī, tad domāju, ka darba ziņā viņam daudz parādā nepalikšu, ēšanā gan varbūt nevarēšu turēt līdzi. Stāsta, ka ostās arī esot samērā viegli atrast darbu un varot pie izdevības puslīdz godīgi nopelnīt. Tas nekas, ka tur tā tauta briesmīgi sarkana, ja ir vajadzība, var arī pie reizes uzdziedāt «Internacionāli».

Pirms dažām nedēļām satiku vienu poli, kas deviņus mēnešus bijis Francijas ziemeļos un strādājis kopā ar Drēviņu. Viņš stāsta, ka strādāt esot grūti un, ja nestrādājot, tad nemaksājot algu. Kā redzi, nepateicība ir pasaules alga. Drēviņš gan vēl strādājot. Laikam latvieši tomēr no mazliet sīkstāka materiāla taisīti.

Pagaidām tas nu būtu viss.

Atraksti, kā Tev tās dzīres ar tiem diviem pļēguriem izbeidzās un vai nesi iemests cietumā.

Dzīvo sveiks!

A. Bertuks

P.S. Audzinu raksturu. Kopš 18 dienām neesmu dzēris ne pilītes ko stiprāku par ūdeni. Mēģini man taisīt pakaļ.

Kapo-šefs Pēteris Zaļums apmāca leģionārus Marokā.

* * *

Meknes 20.IV 1954.

Sveiks, vecais!

Nupat ir atkal brītiņš laika un varu Tev šo to uzrakstīt.

Manā ikdienas dzīvē nekādu pārmaiņu nav. Darba dienās strādāju atpūzdamies un svētdienās nedaru galīgi nekā, ko varētu saukt par darbu. Arī Lieldienas pavadīju vienā mierā. Tā kā dzert vēl neesmu atsācis, tad brīvā laikā klejoju pa pilsētu vai tās apkārtni. Šad tad aizeju uz «Staļingradu» - tā te sauc to harēmu. Tas prieks, sevišķi mēneša vidū, nav dārgs. Vēl vakar par simts frankiem te svīdu kā pie ūdens nešanas. Starp citu, es atkal lieku reizi dabūju pārliecināties, ka viens zaldāts te nav suņa vērts. Svētkos biju aizgājis uz kapsētu. Tur guļ mans kamerāds, ar ko es pagājušā gadā dezertēju. Tas zēns nomira pirms diviem mēnešiem, un viņa kaps te ir tā iegruvis, ka var pat saost liķa smaku. Es iegāju pie kapu pārvaldnieka un nešķīsti izlamājos, un šis sev par attaisnojumu stāstīja, ka citi te tādā stāvoklī guļot jau gadiem. Tādas lietas jau neesot tik svarīgas, leģionāriem nekādi piederīgie te neesot. Varēju jau tam tēviņam iekraut pa purnu, bet ko tu kā leģionārs ar to panāktu? Jau toreiz bērēs, Andrejs gribēja to veci sist, bet zēns bija pārāk uztraucies un leitnants bija par solīdu, lai kapsētā kautos, lai gan skaidri varēja manīt, ka citos apstākļos tas pats tam būtu krāvis pa galvu. Toreiz mums te atteicās dot virvi priekš zārka ielaišanas bedrē, tas pats tēviņš teica, ka priekš militārajiem tam tādu piederumu neesot. Tu raksti, ka Tev Indoķīnā piedāvājot lielu algu un labus posteņus, bet es gan te nepalīktu ne par miljoniem, un, ja man te būtu jādien vēl viens gads, tad vari būt drošs, ka es atkal ņemtu vagu, kaut vai pa ceļam būtu kādu jānosūt.

Varu iedomāties, ka Indoķīnā pašreiz viens otrs nejūtas visai labi, bet daudzi gan tur paši ir vainīgi. Žēl tikai, ka dažs labs latvietis līdz šim brīdim nav atjēdzies, kādu karu Indoķīnā franči taisa.

No Ogriņa nupat saņēmu vēstuli. Tas par nākotni nedomājot un ņemšot visu, kas nākšot. Mums bataljonā paliek arvien mazāk cilvēku, un no jauna klāt nenāk neviens. Tev arī nākotnē nav no šejienes lielus transportus ko gaidīt. Mēneša sākumā te vēl pāris desmiti brauks pie Tevis, bet tas arī uz ilgāku laiku būs pēdējais grūdiens. Ogriņš raksta, ka man uz šo pusi latviešus neesot ko gaidīt.

Pašlaik esmu iekritis drusku parādos, jo man te gadījās viens izdevīgs pirkums un pašam pietrūka naudas. Nopirku puskažokaļi, kas var zināt, kur un kā nākošo ziemu iznāks pavadīt.

Pašreiz Tev pastāstīšu lietu, par ko Tu varēsi pabrīnīties un pasmieties. Agrāk, kad vēl pļēguroju, es šad tad, uz mājām ejot, iegriezos vienā krogā, tā sakot, nodzert vēl pēdējās kapeikas. Un kā jau dažkārt iesilis, kļūstu pa reizei melanholisks. Vienā reizē laikam biju ielaidies garā un muļķīgā sarunā ar vienu bārdāmu un, kā vēlāk izrādījās, biju atklājis lielu mīlestību. Protams, līdz nākošai

reizei es tās likstas atkal biju aizmirsis. Kamēr vēl dzēru, es to lietu neņēmu par pilnu un biju pilnīgi pārliecināts, ka arī tā mātīte ar mani zirgojās. Nejauši atkal pie viņas iekūlos pilnīgi skaidrā un netiku arī nekā alkoholisku dzēris, bet, izejot no kroga, biju vairāk kā piedzēries. Laikam taču tā «meitene» būs domājusi nopietni. Es te visādi esmu izdomājies, bet netieku ne pie kādas jēgas. Tas sievišķis ir drusku pāri trīsdesmitajiem, tā sakot, manos gados, un, cik var vērot, diezgan ilgi strādā savā arodā, jo tā pārvalda kasi un visādi izrīko pārējos darbiniekus. Cik zinu, līdzīpašniece viņa tam pasākumam arī nav. Par kaut kādu peļņu no manis nevar būt ne runas, cik atceros, tai neesmu iedevis ne kapeikas, varbūt dzērumā būšu tai pasūtījis glāzi dzeramā, bet tas varētu būt viss. Starp citu, tas ir viens no lielākajiem šejienes restorāniem un tur bieži redz apakšvirsniekus un pat virsniekus, kam tieši patīk ar naudu plātīties. Viņa ir diezgan glīta un labi ģērbusies, bet izmālējusies tieši par tik, par cik tajā amatā nepieciešams.

To, ka man nav naudas, ne arī salona lauvas izskata, nedz izrīcības, to viņa redz no pirmā acu uzmetiena, bet viņa man caur puķēm liek saprast, ka tas viss nav no svara. Kamēr biju jaunāks, varbūt varēju pavest vienu otru ģimnāzisti, bet, kā nojūgt šitādu zvēru, man nav ne mazākā padoma. Saki - ko Tu par šo lietu domā? Skaidrs, ka tā mātīte ir diezgan gudra, un viņa nav vēl otrās jaunības gados. Pie tās lietas, ja vispār ķeras klāt, jārikojas briesmīgi apdomīgi, citādi var nejēdzīgi apdedzināt nagus.

Kā redzi, man, tāpat kā Tev, ir savi vilinājumi un reizē neuzticība un bailes. Viens gan ir skaidrs, ka es savā pasākumā galvu paspēlēt nevaru, bet Tev no savas puses ieteicu tos Indoķīnas tūkstošus strīpot no kases grāmatām. Tas veikals ir pārāk bīstams un neizdevīgs.

Pagaidām sveiks!

A. Bertuks

P.S. Dzert vēl neesmu iemācījies.

Jūnijs, 1954.g.

Sveiks!

Pirms pāris dienām saņēmu Tavu vēstuli un, tā kā man pēdējās dienās ir laika pārpalikums, tad varu tūlīt atbildēt. Šeit esmu viens pats latvietis, un laikam tik drīz neviens klāt neradīsies. Manā rotā dienu no dienas paliek arvien mazāk cilvēku, tā kā man tīri jāsāk būties, ka neatlaiž no darba un neliek stāvēt ar bisi pie vārtiem. Pēdējā laikā kļīst baumas, ka nāksot jaunie no C.P.3, bet es tam neticu, jo tāpat te muldēja arī pagājušā gadā.

Raksti, kad Tu esi ar Leģionu cauri, ja Tu atvaļinājumu neņem. Man laikam būs kādas dienas jāatkalpo, un atvaļinājumu es nemaz nedabūšu, ja cik, tad tikai pāris

dienas, jo man tie cietuma sodi ir bargi un tādiem atvaļinājumus nedod. Šķiet, ka mēs no dienesta tiksim vaļā gandrīz vienā reizē.

Starp citu, man ienāca prātā laba ideja. Lieta tāda, es Tevi gribētu iemācīt zagt. Civilā dzīvē tādas lietas kā zeķes un bikšu siksnas vai pat apakšbikses maksā bargu naudu un, ja Tev gadījumā tādas lietas ir pieejamas (protams bez riska), tad tā lieta atmaksājas. Ja Tev pie lietas ir jābaidās, tad, protams, tur nav ko smērēt nagus. Cik zinu, jūlija mēnesī braucu no šejienes prom uz Belabesu, un tad mēs droši vien tiksimies vēl personīgi pirms dienesta beigām.

Es neceru īsā laikā tikt pie kādiem koferiem vai citādi pie kādas kustamās mantas. Man tas būtu tikai par slogu... tomēr ceru sakasīt kopā tik daudz, lai man līdz pirmajai algas izmaksai civilā dzīvē nav kaut kur jāēd un jāguļ uz parāda. No piedzīvojumiem zinu, ka tas ir svarīgāk kā pāris bikses un koferis.

Citādi te nekādu jaunumu nav.

No Zigurda saņēmu vēstuli. Viņš raujoties ar sportu un dienestu un, šķiet, ir apmierināts ar dzīvi kā tādu.

Dzīvo vesels!

A. Bertuks

P.S. Dzert vēl neesmu iemācījies.

* * *

Parāde Marokā 1951. gadā. Pirmais no labās leģionārs Jāzeps Babris.

3.jūlijā Meknesā 1954.g.

Sveiks, vecais!

Netieku gudrs, kas ar latviešiem ir noticis, vai tie visi izmiruši vai vienkārši palikuši lepmi. Pēdējā laikā nekādas ziņas no Āfrikas latviešiem neesmu saņēmis. Pirms pāris dienām saņēmu vēstuli no Andreja. Tas dzīvo Parīzē un ir ar dzīvi apmierināts. Solās palikt Parīzē uz mūžu un tuvākā laikā sāksot tiesāties ar kara ministru savas mantas dēļ. Strādājot kādā auto fabrikā, brīvajos laikos ejot uz teātri vai kino un laiku pa laikam uzšaujot kādai parīzietei pa seksti. Parīzes meitenes neesot lepnas, un šis raksta, ka šādā ziņā viņš Parīzē nejūtoties kā ārzemnieks. Starp citu viņš raksta, ka pēc visām izprieccām tam vēl atliekot 12 - 15 tūkstoši mēnesī.

Man personīgi arī pienācis tas brīdis, kad varēšu teikt ardievas Leģionam, un jau pēc 12 dienām ceru ierasties Belabesā. Kopš laba laika esmu pretalkoholiķis, bet ar visu to ne pie kādas mantības neesmu ticis. Ar visu to tomēr esmu priecīgs bez gala, ka beidzot būšu brīvs cilvēks. Man šimbrīžam ir laba veselība, arī laba darba griba, tā kā bailes no civilās dzīves man nav nepavisam.

Beidzamā laikā es mētājos apkārt pa visu Maroku. Katru otro dienu stāvu sardzē un pašreiz atrodos ģenerāļa rezidencē Meknesā. Pagājušā mēnesi biju Rabatā un stāvēju sardzē gan pie ministriem un ģenerāļiem, gan pie kapsētas mūriem. Man te viss ir apriebies līdz kaklam, un ir labi, ka tā jezga drīz beigsies. Šeit vispār vairs no Leģiona nav daudz kas pāri palicis, un mēs visi esam saformēti vienā rotā. Tad vēl ir viena pasažieru rota (Cie. de pasage), un tas arī ir viss. No jauna neviens vairs klāt nenāk, un, ja tā tas turpināsies, divos mēnešos to būdu varēs taisīt ciet.

Par nākotni man nopietnu plānu nav, bet uz Parīzi gan es nedomāju braukt. Ko es tur tāds klaidonis blamēšu latviešu tautu. Neesmu fabrikas strādnieks un nevaru nostāvēt astoņas stundas uz vietas. Ceru atrast darbu pie aizsprosta būves vai mežā. Darbs varbūt ir mazliet smagāks, bet ir svaigā gaisā un nav iedalīts uz sekundēm. Starp citu, esmu ievācis pāris adreses, un, ja no Leģiona puses mani sūtītu uz Parīzi vai kādu citu pilsētu, tad ķeršos pie lietas pats uz savu roku.

Kā jau teicu, tuvākās dienās braucu no šejienes prom, un tad es ceru, ka tiksimies arī personīgi. Man vēl pienākas atvaļinājums, bet šeit to nedomāju izlietot. Tādā veidā tieku no Leģiona pāris nedēļas ātrāk vaļā. Pašreiz ir labākais vasaras laiks, un tāpēc ir jāizmanto visas iespējas, lai līdz ziemei varētu labāk iekārtoties.

Pagaidām sveiks!

A. Bertuks

P.S. Tev uz šejieni vairāk nav nozīmes rakstīt.

* * *

Sidi-Bel-Abbes 1954. gada vasarā

Sveiks, vecais zēn!

Šobrīd man nav viegli rakstīt, bet vai nu vienmēr var dzīvē vieglumu atrast. Šo «šrifti» tev nosūtu ar kādu vācieti, kurš gan laikam ir vairāk latvietis nekā fricis. Kopā ar viņu es te griezu visādus numurus, un tas nu arī ir pēdējais mohikānis, ko no visiem mani draugiem Tev nosūtu. Viņš pats apzinās, ka nav prātīgi darījis, braukdams uz Indoķīnu, bet bija jau par vēlu.

Cerēsim, ka visus tomēr nenošaus, un tāpēc mēģini šo tēviņu apgērbt kā pienākas, un raksti steidzīgi, ko Tavā pusē jaunu dzird un redz.

Starp citu, vai esi dzirdējis kaut ko par Krūmiņu. Te stāsta, ka tas esot nolīcis karoti.

Bertuks

P.S. Esmu atkal pēc ilga starplaika piedzēries, bet tā nu ir pēdējā reize pirms līdz atlaišanas brīdim.

* * *

Bel-Abbes 2.VII 54.

Sveiks!

Esmu jau pāris nedēļas C.P.2 un esmu izstaigājis arī visus birojus, bet nezinu gan, kad mani sūtīs tālāk. Šeit esam vairāki latvieši un pat mans istabas vecākais ir kapošefs Šleseris. Tā kā mani var viegli atrast. Viens no mums ir vienmēr istabā, jo es esmu istabas tīrītājs. Dzīvoju 69. būdā, un, ja Tev iznāk braukšana uz šo pusi, tad uzkāp gan pie manis. Ogrīņš vairs nav pie PM. To pārcēla pilnīgi uz sporta rotu. Pie pionieriem šeit vēl ir seržants Ziediņš. Bez tam pie C.P 2 vēl ir Jevgrāfov un Broks. Kuru katru brīdi te ieradīsies vēl pāris latviešu.

Kā redzi, latviešu valodu es laikam neaizmirsīšu. Par nākotni ir grūti domāt, cik zīnu, tad visus tādus kā mūs sūta tieši uz Parīzi. Tur nu man nav ko meklēt, bet kaut kādus papīrus arī jādabon, un tāpēc laikam neatliks cits kā braukt vien uz Parīzi. Vēlāk ceru nomesties kaut kur ārpus visām lielpilsētām.

Pagaidām nav nozīmes daudz plāpāt, ceru, ka mēs taču kuru katru dienu satiksimies, jo Zigurds stāsta, ka Tu pāris reizes mēnesī esot šeit dienesta darīšanās.

Manai kājai ir 43. lielums, ja Tev kas gadās pie rokas, ko var uzvilkt kājā vai mugurā, tad tik rauj šurpu.

Man vēl šodien viens lubraks ir nozadzis kreklu ar īsām rokām, un te prombraucot par visiem sikumiem atvelk no algas.

Pagaidām uz redzīti, kad atbrauksi - izrunāsimies kārtīgi.

A. Bertuks

Sveiks, vecais!

Nupat vairs netieku skaidrībā, kas ar Tevi ir noticis. Pirms kādas nedēļas nosapņoju, ka tu esi cietumā, un laikam būs taisnība, jo Tu šeit ilgu laiku neesot redzēts. Biju veselu mēnesi Marokā tajā marša bataljonā un kopš vakardienas esmu atkal C.P 2. Kad braukšu projām, vēl nezinu. Rītu braucu uz Orānu strādāt priekš magazīnas, un varbūt, ka izdodas kaut ko nozagt. Pagājušā mēnesī man te gāja kā pa purvu. Taisīju vienu parādi pēc otras, un mani dresēja kā jauniesaukto. Pat matus apgriezta 4 centimetrus garus, un tagad, aizejot civilā, būs laikam jāpērk cepure. Šeit C.P.2 esam 3 latvieši. Zigurdu man vēl nav izdevies satikt, un Jevgrāfovs, kā aizbrauca, tā arī vēl nav rakstījis. Drēviņš pēc 22 civilā pavadītiem mēnešiem ir atkal atgriezies Leģionā un aizbraucis uz Tunisu. Žēl, ka šinī laikā atrados Marokā, citādi gan es viņam būtu iegāzis pa galvu. Viņš esot Francijā briesmīgi sācis dzert, un šam tur kaut kas sagājis dēli ar sieviešiem. Tagad tas taisoties dienēt 15 gadus.

Ja Tu tomēr vēl esi dzīvs un neesi arī cietumā, tad parādies taču kādreiz uz šo pusi. Es tagad dzīvoju 68. istabā, un kapošefs Šleseris tagad atrodas 31. Ja mani vienmēr nevar atrast, tad Šleseris te ir vienmēr, un tas arī zinās, kur es katrā reizē atrodos.

Pagaidām uz redzēšanos!

A. Bertuks

Saspēlēšanās ar iedzimtajiem Marokā 1953. gadā.

NOUVION

*Visvaldis Ziedkalns, Algirts Ribokas un Aleksandrs Keiva
Nuvionā 1953. gadā.*

Apmēram 50 km no Orānas pilsētas un apmēram 40 km no Belabesas Nuvionas ciema tuvumā atradās liela Leģiona nometne. Vīnu lauku apņemtajā, apmēram km garā un puskilometru platā uzkalniņā bija izkaisītas Otrajā karā amerikāņu celtās 20 lielas barakas, jau diezgan kuplu koku un apstādījumu apņemtas. Pakalniņa augstākajā vietā atradās baznīciņa ar tornī iebūvētu ūdens tvertni. Netālu dažas ēkas nometnes vadībai, instruktoru popotam (ēdnīcai un bāram) un arī liels peldbaseins. Tālāk sporta laukums, vīna lauki un tālumā trīs pakalni. Augstākā kalna galā nobalsināta arābu svētā kapa vieta - marabū, un starp uzkalniņiem

smirdīgo šakāļu alas. Pēc atgriešanās no Vietnamas atlikušo laiku Leģionā pavadīju Nuvionā, centrālā Leģiona depo 4. rotā.

Nometnē vismaz divreiz mēnesī no visiem Ziemeļāfrikas garnizoniem un arī no apmācību vietām Saidā un Maskarā tika organizēti transporta bataljoni tālajam ceļam uz Indoķīnu. Nometni apsaimniekoja tā dēvētā «kadru rota» kapteiņa fon Borsiskovska un leitnanta Demarē vadībā. Rotā bija 80 cilvēku, no tiem varbūt 20 instruktori, pārējie kaprāļi un leģionāri, visi bijuši Vietnamā uz vismaz pāris gadiem. Kapteinis bija cēlies no Austrumprūsijas junkuru ģimenes, Leģionā pavadījis 26 gadus un, kā pats stāstīja, šajos gados «izgājis cauri» visām dienesta pakāpēm. Sieva francūziete un divas meitas bija apmetušās tuvējā Nuviona miestā.

Es diezgan ātri uzdienējos. 1953.gadā visiem leģionāriem bija jāiziet tā dēvētais «Binē inteliģences tests», lai novērtētu katra indivīda spējas un apķēribu. Līdzīgi testi pēc franču parauga tagad tiek lietoti daudzās zemēs. Es saņēmu savā militārajā pasē atzīmi, ka esmu spējīgs būt virsnieks, bet pasi saņēmu un ar to iepazīnos tikai pēc atlaišanas. Pēc paaugstināšanas par seržantu man uzdeva vadīt drēbju noliktavu, kur sākumā valdīja neaprakstāms haoss. Ar savu kaprāli un pāris leģionāriem īsā brīdī ievēdām noliktavā zināmu kārtību, un ikdienu izveidojās diezgan normāla un savā veidā pat interesanta. Visiem instruktoriem bija atvaļinājuma zīmes, kas tiem atļāva pēc dienesta brīvi pārvietoties 60 km attālumā no nometnes. Es iegādājos motociklu un kopā ar kādu draugu bieži apmeklējām apkārtējās pilsētiņas un pat aizbraucām līdz Mostaganemai - mazai ostas pilsētai ar labu pludmali pie Vidusjūras, 40 km attālumā.

«Ranfortu» laikā, kā franči dēvēja konvojus, darba bija ļoti daudz. Leģionārus no dažādām vienībām bija jāformē jaunās rotās un vados tālākam ceļam, un visi bija jāietērpj jaunās, tropiem piemērotās drānās. Nedēļām rāvāmies vaiga sviedros. Palīgu netrūka, kad iespējams, izvēlējos latvieti, jo man bija pieejami visi transporta saraksti. Ne visi vārdi bija latviskā rakstībā, bet pa šo laiku starp latviešiem biju kļuvis pietiekami pazīstams. Vienā agrā rīta stundā man piezvanīja sardzes seržants. Sardzes telpās esot ieslodzīts leģionārs, vakar uzlasīts Marokas ešelona vilcienā bez svārkkiem, cepures un papīriem, bet piedzēries līdz nesamaņai. Tagad viņš sakot, ka esot seržants un ka mani pazīstot. Tika nosaukts uzvārds - Zalitt. Seržanti tomēr turas kopā, teicu, lai viņu sūta pie manis un es visu nokārtošu. Zāliti pazinu tikai pēc nostāstiem un atskaņām kā dūšīgu karotāju un vēl dūšīgāku metēju. Viņu atveda pie manis mēreni apdauzītu, es ietērpju viņu pieklājīgās drānās, un viņš atgriezās pie savējiem. Vēlāk kapteinis man uzticēja ziņu, ka uz kuģa viņš tikšot degradēts.

Katrai lielākai slēgtai nometnei, arī Nuvionai bija sava meitu māja, saukta «Bordelle Militaire Controlé», īsāk BMC. Tā bija liela baraka ar bāru vienā spārnā

un meitu istabiņām otrajā. Vienā istabā dežūrēja sanitārs un sardzes vīrs. Īsi pirms iekuģošanās leģionāri saņēma prāvas naudas prēmijas, un tad meitas rāvās, kā teikt, nosvīdušas. Sanitārs, kurš veda grāmatvedību par sakariem, pārojot savā grāmatā leģionāru un meitu vārdus, minēja neticamus skaitļus. Pie ieejas iestādē veidojās rindas. Pār visu ar stingru roku valdīja «matrona», pieredzējusi un dūšīga sieviete. Meitas bija dažādas, jaunas un vecākas, izskatīgas un neizskatīgas, dažām auga bērni kādā skolā vai pie vecākiem, visas sapņoja par dzīvi civilā, par vīriem un ģimenēm. Dažas pat apprecējās ar tiem pašiem atlaistajiem leģionāriem, bet pēc laika gandrīz visas atgriezās ierastajā «dienestā». Ikdienas rūpes ģimenē ar vārīšanu un veļas mazgāšanu un darbs fabrikā tomēr bija citādāks, kā sākotnē iedomāts. Arī brašais leģionārs bieži izrādījās dzērājs un kauslis.

Veselības pārbaudei reizi nedēļā visas meičas mēroja puskilometru garo ceļu uz nometnes lazareti, uzģērkušas savas košākās drānas un apvilkušas kurpes ar visaugstākajiem papēžiem. Leģionāri, pulcējušies kā uz parādi, viņas sveica ar svilpieniem un saucieniem, un viņas atbildēja ar mājieniem un gaisa bučām.

Un tad bija Žanna! Viņa palīdzēja patronei aiz bāra, kā pati teica, lai varētu atteikt nevēlamiem klientiem. Viņa bija izglītota, gaumīgi ģērbusies un pieejama arī pieguļai. Mēs iepazīnāmies tuvāk, un reizēm viņa man atbrauca līdz uz kādu no apkārtnes pilsētiņām. Mēs pārrunājām dažādus nākotnes plānus, bet nekādi tos nevarējām apvienot. Beidzot viņa atgriezās Belabesā, kā pati teica, sapelnīt naudu pirms došanās «civilā». Atkal tikāmies pēc manas atlaišanas uz kuģa Sidi-Bel-Abbés, ceļā uz Marseļu. Ar Žannu un pāris vāciešiem kavējāmies pie kuģa treliņiem, vērodami lidojošās zivis, domu pilni par nezināmo nākotni. Viens no vāciešiem beidzot teica: «Esmu dienējis «barrasā» (vācu armijā) rietumu un austrumu frontēs un tagad arī Ārzemnieku leģionā. Man pietiek karot! Bet, ja nu tomēr kādreiz būtu spiests kur pieteikties, varbūt es tomēr izvēlētos Leģionu!» Klusēdami mēs viņam piekritām. Pēdējo reizi Žannu redzēju gadu vēlāk kādā Parīzes restorāna terasē. Tērpusies elegantā, bet vienkāršā kostīmā, viņa sēdēja viena pie krāsaina dzēriena glāzes. Es vilcinājos viņai tuvoties un aizgāju nepamanīts.

Ko vienmēr atcerēšos no Nuvionas, ir dažas viņjētas un daži cilvēki. Netālu aiz dzelzceļa stacijas bija arābu ciems, ar ko mums nebija nekādu sakaru. Mēs nekad tur neiegriezāmies un, manis pēc, viņi varēja atrasties uz mēness. Bet reizi gadā, ramadāna (arābu gavēņa mēneša) noslēgumā, viņi Nuvionas ciemā mums demonstrēja savus zirgus un savu jāšanas māku. Dābolainie arābu zirgi bija stalti, uzposti un izrotāti kā neviens cits redzēts zirgs pasaulē, un paši jātnieki, tērpti bagātās un kuplās drānās, nemaz nelīdzinājās noplukušajiem arābiem. Mēs sēdējām sporta laukuma estrādē līdz ar franču un arābu administratoriem un virsniekiem un vērojām arābu kara mākslas demonstrējumus. Seši zirgi, cieši kopā

saspiedušies, auļoja pāri laukumam un seši jātnieki, skaļi vāvuļodami, auļojot izšāva savas garās šautenes un, gaisā uzmetot, atkal tās satvēra šaušanas gatavībā. Tas tika darīts atkal un atkal dažādās variācijās. Neviens zirgs nepaklupa un neviena šautene nenokrita zemē. Pēc šādas rēvijas mans uzskats par arābiem mainījās, mainījās arī domas par pirmajiem leģionāriem, kam bija jācinās ar šādiem pretiniekiem.

Otrais no kreisās: kaprālis Bruno pārdomā dzīvi manevros.

Apmēram 12 km no Nuvionas atradās Perigo pilsētiņa ar varbūt tūkstoti iedzīvotāju. Pēc izskata pilsētiņa varētu atrasties Francijā, ar koptām ielām un apstādījumiem, pāris kafejnīcām, veikaliem un obligāto meitu māju apkārtnes kolonistiem, dēvētiem par «koloniem». Koloni bija bagāti franču vai spāņu saimnieki, kas gandrīz kā muižnieki ar arābu strādniekiem apsaimniekoja lielas fermas ar vīnu laukiem un augļu dārziem. Pilsētas nomalē atradās arābu darbnīcas un veikali, kur varēju salabot savu motociklu vai iegādāties arābu gaumē izkaltas vara vāzes un traukus. Tur atradās arī augstiem mūriem apjozta ēka un dārzs ar arābu meitām. Meitas bija mazas un resnas vai kalsnas un neglītas, to vietā mēs izvēlējamies, atkarībā no gada laika, pudeli auksta alus vai arī kafiju mazā metāla trauciņā, tik stipru, ka, to izdzerot, man sāka traukties sirds. Pagalmā valdīja patīkams miers un klusums, neviens mums neuzbāzās ar pakalpojumiem, bet reizēm parādījās trīs muzikanti, viens no viņiem akls, un, pie galdiņa pienākuši, uz

saviem primitīvajiem instrumentiem nospēlēja mums žēlabainu gabalu, pilnu ar pus un ceturtdaļtoniem, bet ar spēcīgu ritmu. Viens no muzicētājiem pūta stabulē, otrs čīgāja garu, vijolei līdzīgu instrumentu, bet tikai ar divām stīgām, un trešais ieturēja takti ar pāris kaklā iekārtiem tamburiniem. Mēs lūdzām viņus pieņemt mazu atlīdzību, un pēc vispārējas pateikšanās un klanīšanās viņi devās pie nākošiem galdiņiem.

Es atceros savus palīgus noliktavā. Atceros mazo un kluso franču kaprāli, kas rakstīja garas vēstules savai tantei. Tās bija adresētas: - Madame la Marquise de Marlebeau - Francijā. Kaprālis bija izbraucis Indoķīnu, ticis ievainots un dekorēts ar ordeni Vietnamā. Atceros 19 gadus veco Klodu, kurš prata sešas valodas, ieskaitot spāņu un krievu, zināja rakstniekus un varēja nosaukt komponistus visiem klasiskās mūzikas gabaliem, bet nespēja pārlēkt zīmulum un pabeigt instruktoru kursus. Viņš man rādīja divas ādā iesietas klades, pilnas ar adresēm no visiem pasaules kontinentiem. Nebija grūti uzminēt, ka turīgu vecāku pamests kādā Šveices privātskolā, viņš glābiņu un draudzību meklēja Ārzemnieku leģionā un laikam to arī atrada. Vēlāk es viņu satiku Belabesā, kur viņš bija atradis vietu Otrajā izlūkošanas birojā un rādījās apmierināts.

Es atceros Alģirdu Ribokas, ko kapteinis man atsūtīja kā latvieti, bet izrādījās lietuvietis. Leģionā nodienējies jau 8 gadus, viņš bija kluss un draudzīgs savas tautas pārstāvis līdz brīdim, kad ieradās kāds transports ar pazīstamiem cīņu biedriem, kādu tam netrūka. Tad viņš piedzērās un izkrita no ierindas dienām ilgi.

*Jaunais seržants Bruno Nuvionā,
Alžīrijā.*

Man vajadzēja viņu glābt no dažādām klizmām, līdz manai pacietībai mērs bija pilns un es prasīju kapteinim viņu iesēdināt uz nedēļu sardzes apcietinājumā. Viņš aizbrauca uz Vietnamu ar pēdējo transportu, un pie šķiršanās mēs apkampāmies kā labākie draugi. Uz Vietnamu aizbrauca varbūt 10 latviešu, kas savu dienestu bija pagarinājuši, bet jauni latvieši Leģionā vairs nepieteicās. Izņēmums bija kāds jauns un pavisam gaišs puisis. Pie viņa glāzes kavējoties, viņš man sūdzēja savas bēdas un, tās stāstīdams, apraudājās. Vācijā atstājis sievu ar diviem bērniem. Sieva vāciete, mīļa, saimnieciska un laba māte bērniem līdz brīdim, kad pilsētiņā sākusies «Kirmesse» (gadatirgus) vai citi svētki. Tad sieva uz nedēļu no mājām pazudusi, piedzērusies un kā kuce pārojusies ar katru

garāmgājēju. Iedzeršana atkārtotus arvien biežāk un beidzot viņš to vairāk nav varējis izturēt. Es klausījos, meklēdams kādus mierinājuma vārdus, bet tādus nevarēju atrast. Vienalga - viņš vismaz zināja, ka pasaulē viņam ir sieva un divi bērniņi. Tas ir daudz vairāk, ko sagaida viens otrs leģionārs.

Karš Vietnamā turpinājās ar mainīgām sekmēm. Dienbiefū ielenkuma laikā visi iespējamie spēki tika meklēti un nosūtīti uz Vietnamu, un noliktavā mēs rāvāmies vaiga sviedros. Pēc cietokšņa krišanas un miera sarunu sākšanās Ženēvā transporti samazinājās un beidzot apstājās pavisam. Arī nometnes režīms mainījās. Līdz šim reti kad kadru rotai notika stāšanās ierindā. Pats uz stāšanos divos gados aizgāju tikai pāris reizes. Viss laiks bija veltīts darbam, kā jebkurā uzņēmumā. Tagad, sekojot vadmotīvam, ka leģionāram jābūt vienmēr nodarbinātam, rītos bija paredzēta stunda sportam ar sekojošo stāšanos. 40 leģionāru grupā izbraucām nedēļu ilgā pārgājienā Vidējos Atlasa kalnos. Apkārtnē bija mežonīga un klinšaina. Kalnu ielejās kā aizmiguši gulēja nezināmi arābu ciemi. Vienam tādām tuvojoties, mūs saņēma rejošs dzeltenu suņu bars un, suņu brīdināts, pats ciema vecākais. Viņš mūs sveica labā franču valodā un paziņoja, ka otrajā karā viņš pats dienējis pie frančiem. Viņš apgalvoja, ka esam pirmie eiropieši, ko viņš kopš tā laika redzējis, un ielūdza mūs visus vakariņās, ar roku norādīdams uz netālo aitu bariņu - mielastam, bet leitnants, pulksteni pētīdams, aizbildinājās ar laika trūkumu. Mēs tomēr bijām 40 cilvēki. Naktis, izlikuši sargus, pārgulējām brīvā dabā, segušies ar teltenēm, un no rīta cēlāmies drebēdami. Kalnos temperatūra varēja nokristies līdz pat nullei.

1954.g. oktobrī Alžīrijā sākās nemieri un dienas laikā viss pārmainījās. Mazās pilsētiņas kļuva par maziem cietokšņiem ar tukšiem restorāniem un viesnīcām. Beidzās izbraukumi uz jūrmalu. Izbraucieni, ja vispār notika, tad tikai konvojos ar apsardzi. Nometnē visiem izdalīja ieročus un munīciju, un stratēģiskās vietās izbūvējām pozīcijas ložmetēju un mīnmetēju ligzdām. Es pārvietojos, ēdu un gulēju ar mašīnpistoli pa tvērienu. Kapteinis mēģināja mani pierunāt dienestu pagarināt, piesolot paaugstinājumu un karaskolu, bet es tomēr biju nolēmis likteni neizaicināt. Novembra vidū ar vilcienu aizbraucu uz Belabesu uz atlaišanas formalitātēm.

Kaprālis Bruno ar biedru 1953. gadā Alžīrijā. Gandrīz kā Francijā.

DIEN BIEN PHU

1953. gadā franči mazā miestīņā starp kalnu grēdām Laosas valstīņā izbūvēja cietoksni ar lidlauku un spēcīgām artilērijas ligzdām. Iemesls cietoksniem bija pārtraukt vietminu iefiltrēšanos Centrālā un Dienvidvietnamā. Cietoksnis skaitījās neieņemams, sevišķi bez smagās artilērijas, kuru vietminiem it kā būtu neiespējami piegādāt kalnainajos bezceļu apgabalos. Dažu mēnešu laikā vietmini pa kalnu takām savilka 30 smaga kalibra lielgabalus ar attiecīgo munīciju un daudz zenītieročus. 1954. gadā vietnamieši uzbruka cietoksniem, dienas laikā sagraujot lidlauku un pārtraucot franču apgādi. Vienīgā apgāde notika tikai naktīs ar izpletņiem, un cietokšņa liktenis bija izšķirts. Pēc nīknām, mēnešiem ilgstošām un nīknām cīņām ar lieliem zaudējumiem frančiem un vēl lielākiem zaudējumiem vietnamiešiem franči padevās un atlikušie cīnītāji, leģionāri un franču koloniālie bataljoni padevās vietnamiešiem. Pēc Ženēvas miera konferences Vietnāma tika sadalīta 2 politiskās zonās un visi franču spēki izvācās no Vietnāmas. Cietoksni krita labs skaits latviešu, un dzīvi palikušie padevās vietnamiešu gūstā. Pēc franču avotiem, gūstā miruši lielāks cīnītāju skaits nekā cietokšņa kaujās.

Dienbienfu nocietināšana.

Divas vēstules no Dienbienfu

Dien Bien Phu 20.1.54.

Sveicināts, Bruno!

Ir pagājis jau liels laika sprīdis, kad neesmu Tev rakstījis, bet pats jau zini, ka vienmēr nav laika. Pašreiz atrodos pasaules otrā galā. Esmu uz robežas starp Tonkinu un Laosu. Atbraucām šeit ar lidmašīnu. Ar vārdu sakot, iet kā pa zirga pakaļu. Strādājam kā vergi, nakti un dienu. Šeit izskatās kā pie Staļingradas. Tik daudz franču vienību kā šeit neesmu vēl kopā redzējis. Esam kopā apmēram 20 000 vecišu, un tad vēl aviācija un artilērija. Citādi man iet labi. Sveicini Arvīdu un piedod, ka tik slikti rakstu.

Ar sveicieniem

Artūrs

* * *

Dien Bien Phu 2. III 1954. gadā

Sveicināts, Bruni!

Rakstu Tev otro vēstuli, bet līdz šim vēl neesmu no Tevis atbildi saņēmis. Nedomāju, ka Tev būs kaut kas sliktas noticis! Bet varbūt Tev arī nav laika! Man pašreiz vēl iet labi, strādāju kā sanitārs, tas ir, savu veco darbu Leģionā. Darba ir daudz, bet neko nevar darīt. Jo šī vieta atrodas pasaules otrā malā, tādēļ ir arī jāsamierinās ar dzīvi, kāda šeit ir. No sieviešu būtības nav ko domāt, arī par iedzeršanu. Varbūt vienu reizi mēnesī var dabūt pudeli alus vai *Perno*, bet tad arī ir jāmaksā ļoti augstas cenas. Kā pats redzi, dzīve šeit nav jauka, Bruni! Šodien vairāk nerakstīšu, jo nezinu, vai Tu vēl atrodies Nuvionā. Sveicini mīļi Arvīdu un uzdod viņam manu adresi.

Ar sveicienu

Tavs draugs Artūrs

Infirmierie

S.P. 99.714.

T.O.E.

* * *

PARĪZES LAIKI

Pēdējie dienesta gadi leģionāram ir neziņas pilni. Ko viņš darīs civilā dzīvē? Kur viņš apmetīsies un kādu darbu strādās? Retajam bija ģimene Vācijā vai citur. Vairākums tika iesaukti no skolas sola un zināja tikai dienestu pie vāciešiem, Sabiedroto gūstu un Leģionu. Kaut kādi ietaupījumi bija retajam. Vai pagarināt dienestu uz pāris gadiem un doties vēlreiz uz Indoķīnu? Algas tur bija daudz lielākas - lielākas briesmas arī.

Vairākums tomēr atgriezās civilā dzīvē. Vensēnas pils teritorijā pie Parīzes atradās atlaišanas centrs tiem leģionāriem, kas izvēlējās palikt Francijā. Leģiona aprūpes centrs parasti sagādāja pirmo darbu kādā no automobiļu rūpnīcām vai citā fabrikā Parīzē, vai tālāk provincē. Par apmešanās vietu bija jārūpējas katram pašam.

Parīzē un tās tuvākā apkārtnē bija apmetušās varbūt pāris simtu latviešu ģimeņu, vairākumā - iebraucēji no Vācijas. Nelielo latviešu draudzi un sabiedrisko dzīvi vadīja mācītājs Edgars Lappuķe ar kundzi Vēsmu. Arhīvu ielā atradās IRO (Internacionālās bēgļu organizācijas) telpas latviešu bēgļiem. Šeit reizi mēnesī notika pulcēšanās ar kādu priekšlasījumu, ziņām no Latvijas un vakarēšanu.

Parīzē dzīvoja arī mazs latviešu pulciņš no pirmskara gadiem: Latvijas sūtnis Francijā Oļģerts Grosvalds, pēc viņa nāves - lietvedis Kārlis Bērends (gan Francijas valdības neatzīts). Bez viņiem vēl: aktīva latviešu labdare Elza Abrahama, Dunkana akadēmijas saimnieciskā vadītāja Aija Bertrāne, Rahmaņinova konservatorijas profesors Jānis Suchovs un vēl citi. (Ekscentriskais Raimonds Dunkans bija vēl ekscentriskākās dejojājas Aisedoras Dunkanes brālis.)

Daudzu Vensēnā atbrīvoto latviešu leģionāru pirmā apmešanās vieta bija mazs hotelītis latīņu kvartālā «Hotel de la Terrasse», netālu no Sorbonas un Luksemburgas dārza. Laipnā viesnīcas patrone (saimniece) desmit istabīnās uzņēma latviešu puīšus, reizēm tos saguldinot pa diviem istabā, līdz atbrīvojās kas piemērotāks. Viesnīca bija maza un vecmodīga, bez sevišķām ērtībām, bet samērā

Hotel de la Terrasse Parīzē. No kreisās Erika Miklaševica, viesnīcas patrons un patrone.

tīra. Arī mēs dzīvojām tīri un lielus tračus necēlām. Pirmajā stāvā atradās krodziņš «Le Crocodile», un šis vārds kļuva pazīstams daudziem Parīzes latviešiem. Krodziņā pulcējās atbrīvotie leģionāri, citi Parīzes latvieši un daži studenti no likvidētās Baltiešu universitātes Strasburgā. Kopīgi tika iedzerts, pieminēti vecie laiki un kalti nākotnes plāni. Gāja jautri. Pēc kara Parīzē bija milzīgs dzīvokļu trūkums. Mūsu galvenās rūpes šinī laikā bija - kur atrast piemērotāku apmešanās vietu un labāku darbu. Vai mēģināt izceļot uz Savienotām Valstīm un Kanādu? Kas mūs tur sagaidīs?

Šādā vidē un neziņā pie mums Krokodilē ieradās studente Adelaine Rutka ar priekšlikumu: Sorbonas

universitātes lielajā aulā katru gadu notika Tautu festivāls (Festival des peuples qui chantent), un arī mums vajadzētu šoreiz piedalīties ar tautas deju uzvedumu. Vai varējām ko atteikt jaunai latviešu meitenei? Četri no mums apņēmās ierasties uz pirmo mēģinājumu Dunkana akadēmijas telpās. Dejas mācīja Elza Buvjē (Bouvier) kundze, pirms kara - horeogrāfe Nacionālajā teātrī, un uz klavierēm pavadīja profesors Suchovs. Pirmajā mēģinājumā, kā piedzīvojuši leģionāri, mēs drusku zirgojāmies, līdz Buvjē madāma noskaitās, nostādīja mūs ierindā un teica sekojošo:

«Mums ir ļoti daudz darba un maz laika. Mēģinājumi būs divreiz nedēļā ik pa divām stundām, es vēl nezinu, kur un kad. Lai īsajā laikā programmu sagatavotu, mums visiem jāapņemas ar sirdi un dvēseli pie tās piestrādāt. Ja mēs to nevaram, tad nezaudēsim laiku, bet tūliņ iesim visi mājās, un tas ir viss. Man mājās ir ļoti daudz ko darīt.»

Buvjē kundzes autoritāte bija tik liela, ka mēs visi, protams, viņai piekritām, un turpmākie mēģinājumi risinājās gludi, kā pa dziedziņu. Pēc fabrikā nostrādātām stundām devāmies uz mēģinājumiem Dunkana akadēmijas vai Konservatorijas telpās. Vīriešu tautastērpus ar pazīšanos aizņēmāmies no Cilvēces muzeja (Musee de l'Homme). Sievietes ar tērpiem izlīdzējās savā starpā. Uzveduma tēma bija: latviešu tautas deju vēsturiskā veidošanās no vecākiem un vienkāršākiem soļiem un toņkārtām (Mugurdancis, Tūdaliņš) līdz jautrākām meldijām, visu nobeidzot ar ātrajām Sudmaliņām. Profesors Suchovs bezviļņu virknē meistarīgi un skanīgi uz klavierēm spēlēja tautas deju melodijas. Vēl šodien neesmu ko līdzīgu dzirdējis pat no profesionāliem ansambļiem.

Pienāca uzveduma vakars. Lielā aula bija pārpildīta. Aiz skatuves no pavadītājiem tikām vēlreiz pārbaudīti, izirušās drēbju vīles - vēlreiz saspraustas. Uz skatuves Buvjē kundze iepazīstināja publiku ar Latviju un pastāstīja par uzveduma tēmu. Mēs nodejām bez kļūmēm un atgriezāmies izejas vietā. Kā bija? Kas notika? Piesteidzās kāds francūzis un aicināja mūs atkal uz skatuvi. Publika kaut ko sauca un aplaudēja, kājās piecēlušies. Mēs izdejojām riņķi un atkal atgriezāmies aiz skatuves pie savējiem. Pie mums pieskrēja jauna un slaida meitene ar asarām acīs, mūs pēc kārtas apkampa, izrāva no pakrūtes ķēdītē iekārtu pieclatnieka kulonu un sauca: «Moi aussi, je suis lettonne!» (es arī esmu latvietē).

No daudzajām tautībām, kas šajā vakarā piedalījās, mēs esot bijuši vieni no labākajiem. Līdzīgu piekrišanu saņēma tikai Senegālas nēģeri, kas dancoja puskaili, ar salmu kušķiem apsietām potītēm. Savā starpā vēlāk jokojām, ka nākošreiz arī mēs dejosim ar atsegtām krūtīm, bet vairāk Sorbonas aulā netikām uzstājušies. (Gan vēlāk, kad biju jau aizceļojis uz Kanādu, parīzieši man rakstīja, ka viņi Sorbonā dejujuši vēlreiz, tikai puīši bijuši jaunā sastāvā.)

Dzīve Parīzē līdzinājās dzīvei kādā lielā caurejamā nometnē. Parīzes muzeji, dārzi un teātri bija neizsmeļami, bet šeit nebija mūsu saknes. Vairākums Francijas latviešu, to starpā leģionāri, izceļoja uz Savienotām Valstīm un Kanādu. Francijā palika leģionāri ar lielāku izdienu un pensijām. Pietrūka iecienītās pulcēšanās vietas, atlika tikai sarakstes un retās tikšanās.

Parīzē esmu atgriezies vairākkārt. Bez draugiem satiku arī veco krodziņa patroni. Viņa mani apkampa un nobučoja uz abiem vaigiem divreiz. Pēc parīziešu tikumiem tas ir līdzīgs gods kā tikt apbalvotam ar Goda leģiona ordeni. Nu viņa ir nosirmojusi. Lai viņai ilgs mūžs!

Latviešu tautas deju grupa Parīzē 1955. gadā.

*Pirmajā rindā no kreisās: Andrejs Robežnieks, Adelaine Rutka, Anta Niedre,
Vēsma Lappuķe, Mārīte Mīlmane. Otrā rindā Pēteris Zaļums, Saša Ivanovs, Bruno Plūme.*

Dažas atmiņas no Parīzes laikiem

Latvieši, kas pēc kara dzīvojuši Parīzē, droši vien atceras Aiju Bertrāni. Viņa bija dzimusi 1893. gadā pārtikuša Zemgales saimnieka ģimenē. Beigusi Maldoņa meiteņu ģimnāziju, kur viņa ar klases biedrenēm sev izgudrojušas īpašus vārdus kristīto vārdu vietā. Viņa izvēlējusies sev vārdu Aija, kādā mēs viņu pazinām visu mūžu, un tikai retais zināja viņas īsto kristīto vārdu - Meta. Kādā izbraukumā ar klases meitenēm viņa iepazinusies ar jauno rakstnieku Jāni Jaunsudrabiņu, kam viņas vārds iepaticies un kas vēlāk Aijas vārdā nosaucis sava romāna triloģijas galveno varoni.

Maldoņa ģimnāzijā Aija sadraudzējusies ar Viktora Eglīša kundzi un vēlāk kļuva par Anšlava Eglīša brāļa Vidvuda krustmāti.

Pēc skolas pabeigšanas Aija ar dažām draudzenēm aizbrauca turpināt izglītību Sankt-Pēterburgā un tur starp citiem iepazinās arī ar Jāzepu Vītolu un viņa nākošo dzīves biedrni Anniju. Vēlāk Aija devās tālāk papildināt studijas uz Parīzi un, pirmajam pasaules karam tuvojoties, lai varētu palikt Francijā, apprecēja formālā laulībā franci Bertrānu (Bertrand).

Aisedoras Dunkanes deju studijā, kas atradās Dunkanu mājā Sēnas ielā 6, viņa sadraudzējās ar Aisedoras brāli Raimonu un kļuva par Raimonda mūža draudzeni un viņa nama pārvaldnieci. Aijai piedzima meita, kurai, par Latviju domājot, viņa bija devusi vārdu Līga, ko franciski rakstīja - Ligua. Dunkana literāros un mākslas vakaros Sēnas ielā Līga reizēm uzstājās, nodziedot kādu latviešu tautas dziesmu. Aija bija ieinteresējusi Raimonu par Latviju un latviešiem, un pie viņiem bieži viesojās brīvvalsts laika mākslinieki. Viņai bija labi sakari ar Latvijas vēstniecību Pronī (rue Prony) ielā, ko vēlāk okupēja krievi un vācieši.

Otram pasaules karam beidzoties, daudzi latvieši, tikuši pāri Francijas robežām, pirms došanās tālāk pasaulē, pirmo patvērumu guva, pārguļot naktis Sēnas nama aktieru ģērbtuvē un paēdot Dunkana veģetārajā virtuvē. No pirmskara viesiem Aija bija sadraudzējusies ar Elzu Stērsti, dzejnieka Edvarta Virzas dzīvesbiedri, kurai vēlāk viņa palīdzēja ar paciņu sūtījumiem līdz pat savai nāvei.

Bez Aijas Bertrānes Parīzē dzīvoja arī vairākas latvietes, kas pirmā pasaules kara laikā bija precējušās ar vācu virsniekiem - elzasiešiem. Elzasa pēc franču-prūšu kara piederēja Vācijai. Pēc kara, kad šos apgabalus atkal pievienoja Francijai, šie virsnieki kļuva par Francijas pavalstniekiem. Daļa no viņiem iepirka mājas un īpašumus Parīzē.

Brīvās Latvijas laikā uz Parīzi pārcēlās Elza Abrahama. Viņa bija precējusies ar franču militāro atašeju Rīgā pulkvedi Luiju Abrahamu, ar kuru bija iepazinusies franču liceja sarīkojumos. Atgriežoties Francijā, pulkvedis ar kundzi apmetās

lepajā Parīzes Vezinē priekšpilsētā. Abrahama kundze rosīgi darbojās Parīzes latviešu sadzīvē, nemitīgi rakstīja rakstus latviešu avīzēm un ar vīru, kas zināja noskaitīt dažas tautas dziesmas, piedalījās latviešu sarīkojumos. Vientuļus latviešus viņa uzņēma arī savā mājā; kad no Jaunzēlandes iebraukusi studente Līga Lūse, lai aizstāvētu doktora disertāciju Sorbonā, viņa piedalījās ceremonijā un pēc tās uzaicināja Līgu ar draugiem pie sevis pusdienās.

*Dunkana akadēmijas telpās Parīzē Sēnas ielā 1955. gadā.
Starp Raimonu Dunkanu un Aiju Bertrāni, abi pašdarinātos tērpos,
Tanīta un Mārīte Mīlmanes.*

Pirmo reizi es Elzu redzēju, kad, pēc gadiem dzīvojot Parīzes apkārtnes ciemos, manai ģimenei izdevās sameklēt dzīvokli Parīzē. Svinējām 18. novembri mazā sarīkojumu zālē ar skatuvīti un gariem galdiem. Mielojāmies pie groziņu veidā sanestiem gardumiem; te atvērās durvis un ienāca stalta, vecāka dāma un iesaucās: «Kas te par skaistu vietīņu!»

Tūliņ no visiem kaktiem atskanēja - Burbuļmāte!, jo mēs visi vēl atcerējāmies asprātīgos Burbuļmātes piedzīvojumus «Jaunākās Ziņās» ar sniegbaltiem palagiem un apakšsvārkiem, kas mazgāti ar līdzekli «Borsil», un ka viņa savās neveiksmēs vienmēr iesaucās: «Ka tevi ziepjuzāles!» Vakara turpinājumā uz skatuves uzkāpa 3 studenti, diviņu brāļi Lerchi, viņu draugs igaunis Vahurs, un uz

balsīm nodziedāja - «Kas kaitēja nedzīvot!» Vēlāk pie studentu galda piesēdās sūtnis Francijā Oļģerts Grosvalds un dziedāja viņiem līdz: «Šur tur it nekur, krodziņā zem galda».

Pēc kara, ar Latvijas sūtniecības un mācītāja Lappuķes iniciatīvu, Parīzē tika nodibināta Latviešu apvienība Francijā, kas apzināja apmetušos latviešus, kas bija izkaisīti pa visu Franciju. Daudz jau viņu nebija, varbūt pāris simts ģimeņu un vēl vairāki simti vieninieki, kas bija atbrīvoti no franču gūsta. Daudzi tomēr centās ierasties Parīzē, vismaz uz 18. novembra sarīkojumiem.

1950-os gados Parīzē saplūda daudzi atvaļinātie no franču Ārzemnieku leģiona. Tie meklēja darbu un apmešanos un, protams, meklēja arī latviešus Parīzē. Tie bija bezbēdīgi un jauni rūdīti puīši un vairākums pēc laika sameklēja darbu un dzīves vietas aizjūras un citās zemēs.

Francijā dzīvoja daži latviešu literāti. Reiz Parīzē bija iebraucis Pablo Mierkalns, kam bija izdotas pāris dzeju grāmatas. Kaut kur Francijas ziemeļaustrumos dzīvoja rakstnieks A. Apse, kam bija iznākušas 2 grāmatas: *Klosterkalns* un *Lepnie Zemgales bajāri*. Lionā dzīvoja un ar literatūru darbojās Andrejs Krūmiņš un Parīzē mums, protams, bija Ilona Leimane, kuras mūžs bēdīgi noslēdzās psihiatriskā slimnīcā.

Par iebraucējiem Parīzē rūpējās ilggadīgā Apvienības grāmatvede Gaida un viņas vīrs Leons Kelmeris. Apvienības valdes sēdes notika sūtniecības lietveža Kārļa Bērenda dzīvoklī, kurš valdes locekļus vienmēr sagaidīja ar sviestmaizēm un vīnu. Pēc sūtņa Grosvalda nāves Bērends teica 18. nov. svētku uzrunas, pēdējo reizi 4 mēnešus pirms savas simtās dzimšandienas. Šo dienu viņam tomēr nebija lemts sagaidīt, viņš aizgāja aizsaulē mēnesi iepriekš.

Bez dzejniekiem un rakstniekiem Francijā uzturējās arī mākslinieki, vismaz kas paši sevi tā dēvēja. Bija viens tāds vecāks kungs, kas teicās Francijā dzīvojis jau pirms kara. Reizēm viņš ieradās uz Apvienības sarīkojumiem, bet vienmēr bija redzams Dunkana akadēmijas vakaros, kur viņš izcēlies ar to, ka pēc katra priekšnesuma piecēlies kājās un skaļā balsī brēcis: «Bravo - bis, bis!»

Otrs ar franču vārdu un uzvārdu, teicās būt rīdzinieks, esot apmeklējis Latvijas Mākslas akadēmiju un netrūka nevienā latviešu sanāksmē. Viņš izgatavoja skaistu adresi sūtnim Grosvaldam, ko Apvienība tam svinīgi pasniedza 70 gadu jubilejas dienā. Minēto mākslinieku vēlāk franču slepenais dienests bija pieķēris militāro objektu spiegošanā. Pēc apcietināšanas viņa vārds - Prevost de Delvoix - parādījās franču avīzēs.

Vēl Parīzē uzturējās daži īpatņi. Viens tāds bija latviešu jauneklis, kurš savā laikā, lai izvairītos no kara dienesta, dzīvojis mežā un pārticis no priežu skuļām un jauno lapu dzinumiem. Šo ieradumu, varbūt lai mūs iespaidotu, viņš piekopa arī Parīzē, noplūcot koku lapas un skuju koku jaunus dzinumus un ar tiem piepildot

savas kabatas. Par viņu vēlāk dzirdējām, ka viņš slimojis ar tuberkulozi un ārstējoties franču sanatorijās.

Otrs īpatnis bija mūžīgais politiķis un Latviešu arodbiedrības Parīzē neveiksmīgais organizētājs Pēteris Pētersons. Viņš pelnījās ar dažādiem krāsošanas darbiem un bieži pieteicās ciemos ap vakariņu laiku, cerot, ka arī viņu pacienās. Viņš nebeidza stāstīt, kas viņš Rīgā bijis par varenu vīru, kam studentes, sevišķi korporeles, bariem dzinušās pakaļ. Ar visu to palicis vientuļš un ne sevišķi prātā vesels. Viņam bija runājama, ko nevarējām apturēt līdz vēlai pusnakts stundai. Netiešus aizrādījumus viņš neņēma vērā. Citi stāstīja, ka, ja viņam tieši pasakot: «Pēter, ej nu mājās!», tad aizejot gan un nejūtoties par to apvainots, jo nākošā dienā atkal esot klāt. Vientuļš un nesaprasts, tāds viņš nodzīvoja savu mūžu un tagad atdusas Parīzes priekšpilsētas kapos, ja nav izrakts, lai atdotu savu vietu citam.

Olgas Milmanes atmiņas pierakstījis Bruno Plūme.

Olga Milmane ar vīru Jāni un meitām Tanīti un Mārīti dzīvoja Parīzē no 1945. - 1970. gadam. Visa ģimene bija aktīva Francijas latviešu sabiedrībā. Olgai šogad, 2003. gadā, aizritēja 98. mūža gads. Viņa tagad dzīvo Toronto - Kanādā.

* * *

PĒCVĀRDS

Ārzemnieku leģionā pavadītie gadi?

Man personīgi tie ir kā nostaiģāts ceļš, piecu gadu garš un bezgala raibs ceļš, reizēm gluds un bieži akmeņains. Reizē arī kā mācību iestāde, dzīves skola ar pabeigšanas diplomu, kurā atzīmēts, ka esmu piecus gadus dienējis Ārzemnieku leģionā - «avec Honneur et Fidelité» - ar godu un uzticību. Kas ir šajos gados iegūts un zaudēts? Pazaudēta, protams, ir jaunība, bet tas nav Leģiona nopelns vien.

Atgriezies Latvijā, reizēm iegriežos sava novada lauku skolā un atrodu sevi bērnu pulciņā. Tāds biju es, tādi bijām mēs, kautrīgi un centīgi lauku bērni. Vakaros, staigādams pa Limbažu ielām, vēroju pusaudžus, skaļus un draiskulīgus, gatavus visādām negantībām, un atkal to starpā saredzu sevi un savu paaudzi. Tādi bijām arī mēs. Bet, kad parkos un ielās sastopu, saldu ilgu pārņemtus, rokās saķērušos jeb apkampušos jauniešus, sevi viņu starpā neredzu. Manai paaudzei jaunības gadi izkrita. Tie tika pavadīti karos, gūstā un izsūtījumos.

Lielākais ieguvums ir, protams, ka esmu palicis dzīvs. Sevišķi nozīmīgs tas man liekas tādēļ, ka 90% no mana bataljona puisiem palika Vietnamā, krituši cīņās un miruši vietu gūstā. Par mata tiesu pats izķepurojies, par to domājot, reizēm jūtos vainīgs pret saviem kritušajiem biedriem. Gribētos kaut kādā veidā viņiem atvainoties.

Dzīve tomēr turpinās ar jaunām saistībām un pienākumiem. Atmiņas par Ārzemnieku leģionu attālinās un kļūst bālākas. Nekas nav aizmirsts, bet *Hora Staccato* skaņas man vairs neizraisa prātā trauksmi kā agrāk. Dažas epizodes ir tomēr iespiedušās atmiņā dziļāk. Atceros plašo Svētā Nikolaja fortu Marseļā, uzceltu klints galā, ar skatu uz veco ostu un *Chateau d'Iff* cietoksni Vidusjūrā. Uzturējos plašajā pagalmā un vēroju kaijas un zvejas laivas vecajā ostā, kad ieradās lielais Leģiona orķestris ar saviem instrumentiem un izklīda mūsu starpā. Vecie leģionāri visur atrod pazīstamus biedrus. Sākās vispārēja tērzēšana. Kāds trompetes spēlētājs uzsāka pazīstamu melodiju, pēc laika viņam piebiedrojās otrs, tad bundzinieks un pārējie muzikanti, un pēkšņi biju apņemts ar visskaistāko mūziku pasaulē. Tad atskanēja komanda: «Pārtraukt!» un «Stāties!» un mūzika izira, kā sākusies.

Atceros gūstu Vietnamas kalnu ciematā. Novājējis un tērpies skrandās, es kaut kur devos savā nodabā, kad pēkšņi no sava sakņu dārziņa man māja tumšās drēbēs tērpusies zemniece. Sākumā viņu nesapratu, jo vietnamiešu mājiņi no pirmā skata izskatās pēc projām raidījumiem. Beidzot tomēr tuvojos, un viņa man iedeva divas mazas un raibas oliņas un ar žestiem rādīja, ka tās ir ēdamas. Viņa smaidīja. Es smaidīju un pateicos viņai labākā franču manierē: «Merci, madame!» Oliņas bija sīkas, bet visu dienu biju pacilāts un tāds esmu vēl šodien, atceroties šo vienkāršo, smagnējo Vietnamas zemnieci.

Lai cik grūti būtu saimnieciskie apstākļi, maz latviešu šodien piesakās dienēt Ārzemnieku leģionā. Latvijā ir atjaunota tiesiska un neatkarīga valsts, un nākotnes izredzes, sevišķi jaunajiem, ir pietiekami gaišas, lai tās nemainītu pret nezināmām dēkām svešzemju armijā.

Kā tad ir ar vecajiem leģionāriem, maniem cīņu biedriem, kuru gaitas ir aprakstītas šajā grāmatā? Pēdējos gados esmu ticies ar vairākiem, ar citiem esmu sarakstījies. Daudzi ir aizgājuši aizsaulē, varbūt svešās zemēs iegūto kaišu un slikto ieradumu pasteidzināti. Daudzi ir nodibinājuši ģimenes un šodien pieskata mazbērnus. Ar maz izņēmumiem, visi ir atmetuši nelabos ieradumus, pīpēšanu un dzeršanu, laikam jau sievu un ģimenes ārstu mudināti. Dažs kopj rožu dārziņu, cits pēta savu pastmarku kolekciju. Kā nu kurš!

Reizi gadā, 30. aprīlī daži no viņiem piekar pie krūtīm izbalējušās ordeņu lentas un dodas ar citiem leģionāriem uz tuvējo pieminekli, lai noliktu ziedus un pieminētu kritušos cīņu biedrus. Kādam mērķim tad viņi krita? Vai Vietnama tika

pasargāta no komunisma jūga? Vai Alžīrija palika «neatņemama Francijas daļa»? Kādam mērķim vispār leģionāri cīnās un mirst? «*Pourquoi mort pour la France?*»

*Vecie cīņu biedri satiekas 1974. gadā Toronto, Kanādā.
No kreisās Āris Šulcs, Jāzebs Babris, Voldis Suchockis un Arnis Bušs.*

Ne jau ar patriotiskām jūtām pret Franciju. Visvienkāršāk, protams, ir atbildēt ar Leģiona devīzēm un lozungiem, kuru nav mazums. *Honneur et fidélité, Valeur et discipline, Legio patria nostra*. Varbūt pēdējais sauklis ir tas pareizākais - «Leģions ir mūsu tēvija». Dažādos juku laikos Leģions ir tiešām bijis patvērums savu dzimteni zaudējušiem. Ārzemnieks nevienā zemē nav ticis sevišķi mīli uzņemts. Vāciešiem tas bija *verfluchter Auslaender*, frančiem *sale etranger*, amerikāņiem un angļiem *fucken Dee Pee*. Leģionā turpretim viņš tika uzņemts kā savējais un dažādās franču kolonijās varēja justies pat pārāks pār vietējiem.

Un nobeidzot. Jaunieši ir enerģijas un spēka pilni un par nāvi nebēdā. Tas pats dzinulis, kas cilvēkiem liek rāpties augstākajos kalnos un nirt dziļākajās dzelmēs, liks arī dažam labam jauneklīm meklēt piedzīvojumus un «laimi» franču Ārzemnieku leģionā.

Autors atvadās no sava Leģiona frenča 1995. gadā pie Kara muzeja Rīgā.

Pielikums

LATVIEŠU LEĢIONĀRI

Sekojošais ir nepilnīgs saraksts par latviešiem, kas dienējuši Ārzemnieku leģionā. Izziņas reizēm ir tikai anekdotiskas. Kur iespējams, ir uzrādīti avoti. Ne visi latvieši ir apzināti. Reizēm tie pieteicās ar citiem uzvārdiem. Leģionā stingri tika ievērots tā sauktais «anonimāts», tas ir, ka bez leģionāra piekrišanas par viņu netiek sniegtas nekādas izziņas. To ievēroju pirmajā grāmatā. Tagad pēc pagājušiem 45 gadiem vairākums pieminēto leģionāru atdusas pēdējā mierā. Vēl dzīvi palikušie ir krietni gados, nekādas izziņas viņiem vairs nevar kaitēt. Beidzot - ir svarīgi, ka arī nākošajām paaudzēm paliek zināma uzskaitē par latviešiem, kas cīnījušies franču Ārzemnieku leģiona rindās.

Labākai orientācijai seko pieminēto vienību saraksts, kas, kā visās armijās, militārajā žargonā tiek apzīmētas ar burtiem:

DCLÉ - DEPOT COMMUN LEGION ETRANGERE - Leģiona kopējais depo.

- CP1 - Pirmā depo rota - kadru rota
- CP2 - Otrā " " - rota atlaišanai civilā
- CP3 - Trešā " " - jauno brīvprātīgo rota
- CP4 - Ceturtnā Nuvionā- transporta rota ceļam uz Vietnamu

- 1.REI - 1. ārzemnieku pulks
- 2.REI - 2. kājnieku pulks
- 3.REI - 3. " pulks
- 4.REI - 4. " pulks

- 5.REG - 5. sapieru pulks
 6.REG - 6. sapieru pulks
 13.DBLE - 13. pusbrigāde
 1.REC - 1. kavalērijas (bruņumašīnu, tanku) pulks
 2.REC - 2. " pulks
 1.BEP - 1. izpletņlēcēju bataljons
 2.BEP - 2. " bataljons
 3.BEP - 3. " bataljons
 1.REP - 1. " pulks
 2.REP - 2. " pulks
 1.CSPL - 1. Sahāras motorizētā rota
 2.CSPL - 2. " rota
 40.CCB - 40. COMPAGNIE CAMINION BEN - transporta rota ar «BEN»
 automobiļiem.

Tekstā SIDI BEL ABBES latviskots par Belabesu.
 Par kapo-šefiem apzīmēti virskaprāži.

DIENESTA PAKĀPES FRANĀU ARMIJĀ UN LEĢIONĀ

Les hommes du rang

légionnaire de 2e classe
 légionnaire de 1e classe
 caporal
 caporal-chef

Sous officiers

sergent
 sergent-chef
 adjutant
 adjutant-chef

Officiers

aspirant
 sous-lieutenant
 lieutenant
 capitaine
 commandant
 lieutenant-colonel
 colonel
 général de brigade
 de division
 de corps d'armée
 d'armée
 Maréchal de France

Ierindnieki

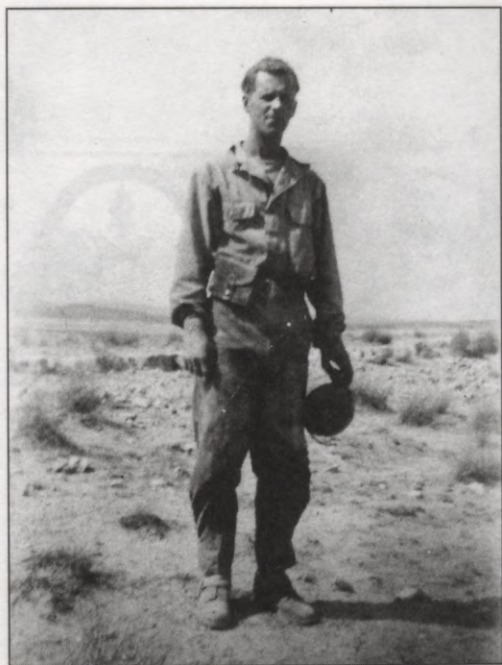
kareivis
 dižkareivis
 kaprālis
 virskaprālis

Instruktori

seržants
 virsseržants
 virsnieka vietnieks
 virsnieka vietnieks

Virsnieki

virsnieka kandidāts
 leitnants
 virsleitnants
 kapteinis
 majors
 pulkvedis-leitnants
 pulkvedis
 ģenerālis
 ģenerālis
 ģenerālis
 ģenerālis
 Francijas maršāls

Jāzepts Greizis Vietnamā.

Aleksandrs Keiva Vietnamā.

Voldis Uljānovs Vietnamā.

Pēteris Zaļums Vietnamā.

Arnolds Vijups Alžīrijā.

*Iededzis leģionārs,
tomēr latvietis Kalniņš Marokā.*

Fredis Belabesā.

Zigurds Ogrīņš Vietnamā.

LATVIEŠI ĀRZEMNIEKU LEĢIONĀ 1940. - 1956. GADOS

Kapo-šefs Ābelītis Kārlis 1945.g. pieteicies Leģionā. Atgriezies Leģionā 1952. g. Saņķis Maršeljā. (B. Pīlme, A. Bertuks, foto.)

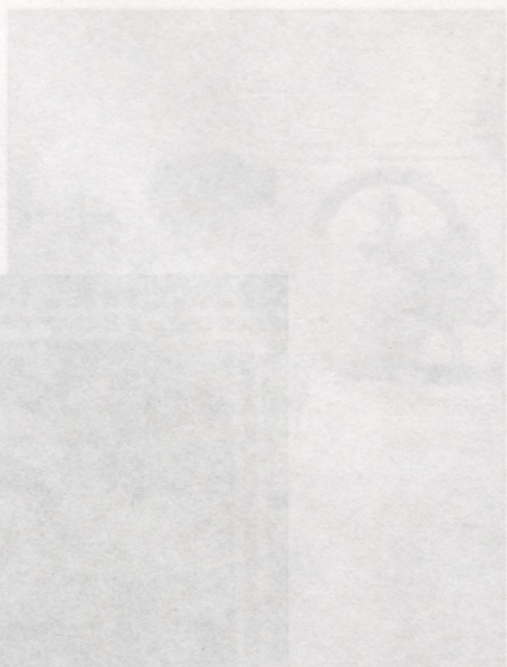
Aizpurs Leģionā 1947. - 48. g. Kritis, apbedīts *Tourna* - Vietnamā pie Danangas. (J. Rapša-DV -1964. Foto - J.R. pie kapa.)

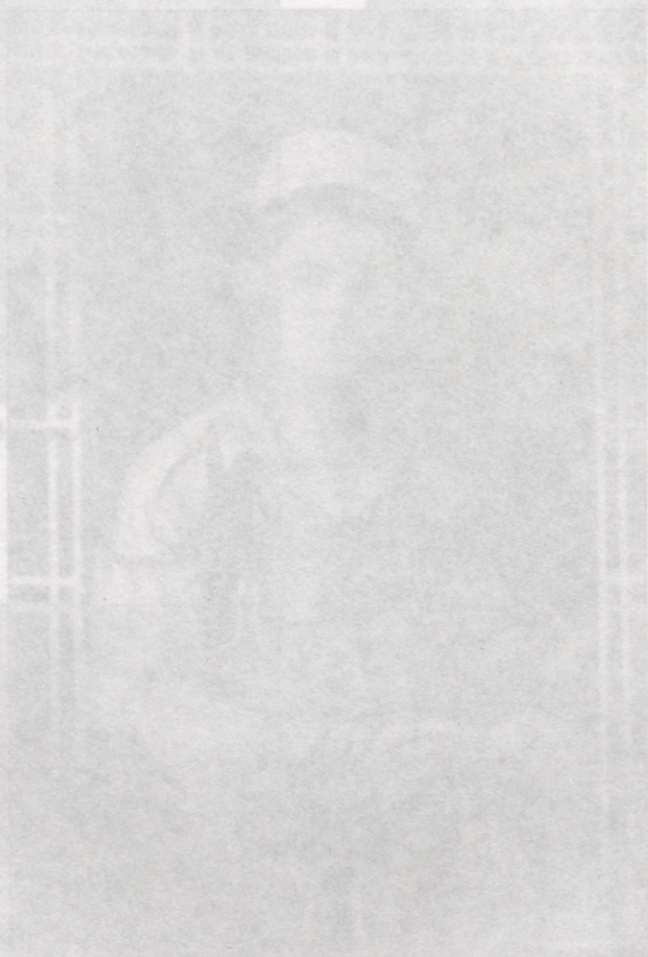
Gaisa spēku izpalīgs, vēlāk ārzemnieku leģionārs Egle, dēvēts «Mazais», kritis Vietnamā 1947. gadā.

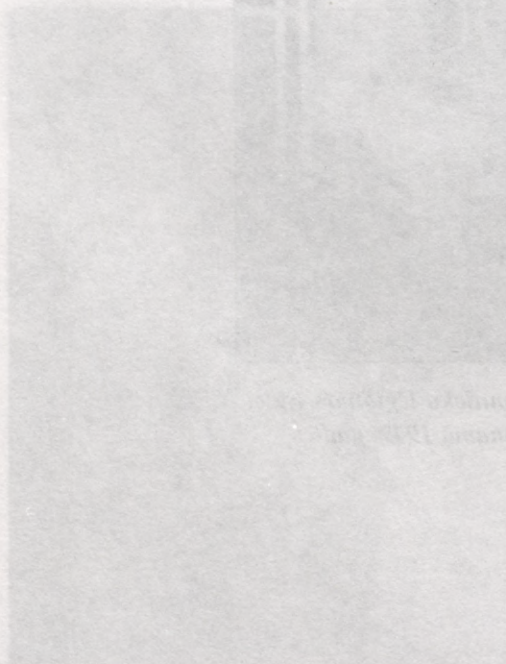
Arnold V.

Andrej
Filipovič Marokvič

Fredrik Belabeski

Zigmund Ogrizovič Vjatnanič

LATVIEŠI ĀRZEMNIEKU LEĢIONĀ 1940. - 1956. GADOS

Kapo-šefs **Ābelitis** Kārlis 1945.g. pieteicies Leģionā. Atgriezies Leģionā 1952. g. Satikts Marseļā. (B. Plūme, A. Bertuks, foto.)

Aizpurs Leģionā 1947. - 48. g. Kritis, apbedīts *Tourane* - Vietnamā pie Danangas. (J. Rapša-DV -1984. Foto - J.R. pie kapa.)

Apse Alfrēds - Arnolds? 1946.g. Saidā - Alžīrijā. Atgriezies Latvijā ar repatriācijas komisiju. (J. Greizis)

Kaprālis **Apse** Žanis - no Dobeles. 1946. g. Belabesā. 1949. g. CP-1 ieroču magazinā. Dēvēts «saimnieks». (V. Valentīns, A. Straumanis, LKPOPK)

Aukonis Jānis - no Madonas. 1946. - 47. g. Saidā - Alžīrijā, kurpnieku darbnīcā. (J. Greizis, foto.)

Virsseržants **Aumalis** Jēkabs - 1949. g. pieteicies Leģionā ar Sprūdi un Plūmi. 3.BEP, vēlāk Tonkinā ar 1.BEP. 15 gadi Leģionā. Miris Francijā. (B. Plūme, foto.)

Babris Jāzeps - 1945.g. no franču gūsta, tieši ar *SS Pasteur* uz Indoķīnu, 2 1/2 gadi Saigonā, CCB - 40. Tagad Toronto - Kanādā. (A. Šulcs, foto.)

Balodis - 1946.g. Belabesā. Atgriezies Latvijā ar repatriācijas komisiju. (J. Sebris)

Bamberg-Bambers Gunārs Rakstijis avīzēs kā Rūriks. 1950.g. *Le-Kef* Tunisijā 6.REI, 1951.g. Vietnamā, kritis 1952. gadā, apglabāts pie *Mitho*. Dienējis desantlaivās. (A. Bušs.)

Barons Valdemārs - 1948.g. Belabesā, tagad Rīgā - Latvijā? (Ērihs Priedītis)

Baumanis Laimonis - 1950.g. sept.- okt. *Don-Khe* kaujās pie RC-4. 3.REI.

Bensons - Satikts kopā ar Z. Spāgi 1950. g. martā *Le-Kef* - Tunisijā (A. Bušs.)

Bernovskis Indulis - Atvaļināts 1953. gadā. Sahāras rotā 2 1/2 gadus, *Sebha*. (A. Vetrovs.)

Bertuks Arvīds - Satikts uz *SS PASTEUR* 1950.g. aprīlī. 3.REI Saigonā, vēlāk *Tat-Khe* - Tonkinā, vēlāk Agadīrā - Marokā. Miris Francijā. (B. Plūme, vēstules.)

Bērziņš - Pagarinājis dienestu. 1954. gadā satikts Nuvionā, ceļā uz Vietnamu. Redzēts Kanādā? (B. Plūme, vēstule.)

Bimbarula? - 1.REC, kopā ar Ē. Šteinu Saigonā. Zēns ar neveiksmēm. (Ē. Šteins.)

Biskaps - Tagad ASV. (Ērihs Priedītis.)

Birkmanis - *Oujda* - Alžīrijā. Vācbaltietis, laba latviešu valoda. (A. Strikeris, J. Greizis.)

Birkvalds - Pieteicies no franču gūsta. Kritis Mekongas deltā. J. Romans, A. Šulcs, A. Kārklīšs.)

Birzgalis - 1947.-48. gadā Tonkinā. (Br. Dinēvičs, J. Nette.)

Birznieks - 1949. gadā satikts Belabesā pie pieteikšanās. (A. Bušs)

Kaprālis **Bonza - Banza?** - 1949.g. Belabesā demolējis kompartijas skatlogu un biroju Belabesā. (V. Suchockis.)

Adjutants **Bonaparts** Ernests - Pieteicies Vācijā zem cita vārda. 16 gadi Leģionā, tagad Francijā. (B. Plūme, foto.)

Broks - 1954.g. Belabesā uz atlaišanu. Mentālas problēmas. (A. Bertuks, B.Plūme.)

Budjekovs - Satikts Francijā. Miris Francijā, izlecot pa Br. Zālītes dzīv. logu. (A. Bušs, Gaida Kelmere.)

Adjutants **Butkus** - Leģionā kopš 1934. gada. Sociāldemokrāts. Kopā ar Bonapartu 1953.-54. gadā Tonkinā. (E. Bonaparts, K. Kronbergs.)

Virsseržants **Bušs** Arnis - Pieteicies 1946. gadā. 17 gadi Leģionā. Tagad ASV. (B. Plūme, foto.)

Celms Roberts

Cīge - 1946. g. Vietnamā, *Section Crabs*, 3. REI. Ievainots vēderā 1947.gadā, atvaļināts. (J. Greizis, A. Šulcs.)

Cirulis Kārlis - 1953.g. *Compagnie Genie* Saigonā. Kritis vai gājis bojā katastrofā Saigonas apkārtnē. (A. Bertuks, A. Bušs, A. Jevgrāfovš.)

Cirulis Jānis - 1946. g. 3. REI, Vietnamā. Pēc leģiona Vācijā, tagad miris. (A. Bušs.)

Čikulis - 1954. gadā Belabesā. (Z. Ogrīšs vēstulē.)

Dambis - Dzīvojis pēc Leģiona Montreālā - Kanādā. (A. Šulcs, J. Streņģe.)

Kaprālis **Dinēvičs** Bruno - 1946.g. 40.CCB kopā ar V. Suchocki. Miris Francijā. (V. Suchockis, A. Bušs, foto.)

Draudiņš Edgars - 1946. g. Obaņā, vēlāk Belabesā. 1947.gadā ievainots pie Batri, atvaļināts ar pensiju 1948. gadā. Tagad Kanādā? (A. Bonaparts.)

Drēviņš Aleksandrs - 1946.g. Marseļā. 1948. g. Saigonā *Crab* šoferis 13.DBLE. 1954.g. atgriezies Leģionā. Miris traģiski Belabesā 1955. gadā. (A. Bertuks, A. Bušs, J. Nette.)

Dukulis Pēteris - 1946.-48.g. *Le Kef*, Tunisijā. 1950.g. Belabesā, vēlāk Francijā un ASV. (V. Suchockis, J. Nette, foto.)

Egle no Rīgas. Pieteicies no franču gūsta. Kopā ar A. Kārkliņu Indoķīnā 3.REI. Kritis Vietnamā. (A. Kārkliņš, foto.)

Adjutants **Eglītis** - Satikts Vietnamā 1951.-52. gadā. Atturīgs pret leģionāriem. Latviskiem vārdiem apvaicājies par tautību. (K. Kronbergs)

Kaprālis **Gertmanis Aleksandrs** - 1954. g. Nuvionā, ceļā uz Vietnamu. Raksts avīzē *Latvija* 1948.gadā. (B. Plūme, vēstules no *Dien-Bien-Phu*.)

Grasbergs Zigurds - No gaisa spēku izpalīgiem. 1946.gadā 3.REI, 3. bataljonā Vietnamā. (A. Bušs.)

Kaprālis **Greizis Jāzeps** - Pieteicies 1946.g. Vācijā. 1.REC Saigonā. Vēlāk degradēts, tagad ar ģimeni Kanādā. (B. Plūme.)

Seržants **Grins Jānis** - 1954.g. Agadīrā - Marokā. Vēlāk Belabesā. Vācbaltietis. (A. Bertuks. Z. Ogriņš vēstulē.)

Seržants **Grislis Harijs** - 1948. g. Belabesā. (A. Straumanis.)

Grundmanis Edgars - 1946.g. Kohinhinā 3.REI, ievainots Saigonā, vēlāk dzīvojis Francijā. Miris Francijā? (J. Greizis, foto.)

Gulbis Jānis no Madonas. No gaisa spēku izpalīgiem. Leģionā no franču gūsta. Kritis 1947. gadā Vietnamā. (A. Krūmiņš.)

Haidukovs R. Satikts Nuvionā, ceļā uz Vietnamu. (B. Plūme, vēstules.)

Helds A. Rakstu sērija *Latvija* 1949.-50. gadā. Atgriezies Latvijā 1995.g. (?) Miris Latvijā (B. Plūme.).

Ivanovskis - Satikts Monreālā 1960.gadā (J. Streņģe.)

Kaprālis **Ivanovs Aleksandrs** (Saša) - 1948. gadā Saigonā. 1955.g. Parīzē. Precējies ar spānieti, daudz bērnu. (B. Plūme, J. Nette, foto.)

Kapteinis Dr. Med. **Jankovskis** - 1946.-48. gadā ārsts franču slimnīcā Saigonā. Sieva Parīzē. (A. Bušs, V. Suchockis.)

Iljāns - 1953. gadā satikts Belabesā, zināmā vietā (?) (Z. Ogriņš vēstulē.)

Jevgrāfovs Aleksandrs - 1951.g. pie Saigonas. 1955. gadā Parīzē. Vēlāk Bostonā - ASV. Miris Bostonā. (B. Plūme, Z. Ogriņš, foto.)

Kapo - šefs **Kārkliņš Arnolds** - Pieteicies no franču gūsta. 1946. gadā smagi ievainots un atvaļināts. Kara krusts ar palmu. Vēlāk ASV. Tagad dzīvo Latvijā. (B. Plūme, foto.)

Seržants **Kārklis** Arnolds no Ventpils pag. Kopā ar A. Šulcu Marokā 1950. gadā. (A. Šulcs, foto.)

Kapo - šefs **Kalmītis** Jānis - 1946.g. 3.REI, 1948.g. 1.Cie Para. Vairākkārt ievainots, dzīvoja Francijā. 2001.g. atgriezies Latvijā, miris Valmierā 2002.g. (V. Kandis, A. Bušs, foto.)

Kalniņš (N.?) - Agadīrā - Marokā. (foto Vijupa albumā ar vēlējumu.)

Kalvāns Jāzeps - 1953.gadā Belabesā pie CCS/D (Z. Ogrīņš vēstulē.)
(**Kochs** Johans)

Kaucis Jānis - 1949.g. vēstule no Vietnāmas. Vēstule mātei Rūjienā no J. Kocha. 1952.gadā atlaists Marseļā (?) (Daumands Mušperts - Rūjienā.)

Kapo-šefs **Kauliņš** Haralds - 1953.g. auto servisā Belabesā. 1954.g. Nuvionā ceļā uz Vietnamu. Miris auto katastrofā Saigonā. (A. Bertuks, B. Plūme, raksts *Latvija* 1950.gadā.)

Keiva Aleksandrs - 1954.gadā Nuvionā, ceļā uz Indoķīnu otro vai trešo reizi. (A. Bertuks, B. Plūme, foto, vēstules no Vietnāmas.)

Adjutants-šefs **Kramerovskis** Uldis - Ilggadīgs leģionārs. Goda Leģiona kavalieris (?) Miris Francijā. (E. Bonaparts. *Kepi Blanc*, foto.)

Krauklis Andrejs - Leģionā no franču gūsta 1946.g. 3.REI, kritis pie Saigonas. (J. Romans, A. Kārklis, *Laiks-Telpa-Laudis*.)

Kapo-šefs **Kronbergs** Kārlis - 1949.gadā 1.RE, Belabesā. 1955.gadā Parīzē. Tagad ar ģimeni Toronto - Kanādā. (B. Plūme, foto.)

Krūklis Arnolds no Vidzemes. (LKPOPK)

Kaprālis **Krūmiņš** Artūrs - 1954.gadā Nuvionā, ceļā trešo reizi uz Vietnamu. Kritis Dienbienfu ielenkumā? (B. Plūme, 2 vēstules no *Dien Bien Phu*.)

Krūmiņš - Leģionā kopā ar A. Kārkliņu. Noslīcis Mekongas upē. (A. Kārklis.)

Kukulis - Kukuls - Satikts Parīzē 1955. gadā. Palama pēc franču izrunas - Kikils (B. Plūme.)

Lauruts Nikolajs - Koļa - Pieteicies Libekā 1946. gadā. Pēc Leģiona atgriezies Latvijā, tagad miris.

Lellis Elmārs - 1946.gadā Marseļā. 3.REI. draugs Vijupam un Ziedam. Pēc Leģiona Vācijā. (V. Suchockis, A. Krūmiņš.)

Liniņš no Liepājas - Satikts 1946. gadā Belabesā uz atlaišanu. 15+ gadi Leģionā. (J. Greizis.)

Marcinkēvičs - Īstā vārdā LAZDA (?) 1950. gadā Belabesā. Vēlāk Lionā-Franciā (V. Suchockis, foto.)

Kaprālis **Mauriņš** Roberts - Īstā vārdā Andrejs Andulis Zītārs. 1950. gadā Indoķīnā. Pēdējā vēstule māšai 1958.g. (Brālis Toronto, māša ASV.)

Millers/Milers Jānis - 1947.g. satikts Vietnamā vilcienā no *Fan-Rang* uz Saigonu. J. Greizis, foto.

Minajevs - 1947.gadā satikts Obaņā, ievainots un atvaļināts. (E. Bonaparts.)

Mitrēvičs Kārlis, aktiera Augusta Mitrēviča dēls - 1945.gadā Saigonā *Cie Materiel* (EM-UISM). Pazudis bez vēsts Vietnamā. Nonāvēts vai parāvis «vagu». (A. Bušs, Z. Ogrīņš.)

Kaprālis **Mukts** Jānis - 1.REC - Vietnamā (A. Straumanis.)

Mūrnieks Alfrēds - *Cie Saharienne*. Satikts Belabesā 1950. gadā. Miris 1990. gadā, apglabāts *Beaulieu* kapos, *Doubs* -Francijā. (raksts *Latvija* 47.g.14.febr. J.Nette.)

Kapo šefs **Mustis** Herberts - 1946. g. 24. maijā *SS Pasteur*. Vietnamā 1.REI, vēlāk *Cie Para*. Ievainots, *Medaille Militaire*. Dzīvo Francijā. (A. Krūmiņš, A. Bušs. Foto.)

Nagliņš Jānis - 1950.g. Tunisijā. Vēlāk dzīvojis Francijā - *Maison Napoleon*. Miris 2002.gadā. (A. Krūmiņš, A. Bušs, foto.)

Nette Jānis no Cēsīm V. Suchocka draugs, dzīvoja Francijā, tagad miris. (V.Suchockis, foto.)

Ogrīņš Zigurds Zigmonds - 1948. gadā Vietnamā, 2.REI, vēlāk Belabesā sporta rotā un PM.7 gadi Leģionā, tagad Bostonā ASV. (A. Bušs, B.Plūme, foto.)

Orlovs Aleksandrs - 1949. g. DBLE - *Arnoldville*. Pēc Leģiona ASV. Miris 1998.g. (A. Šulcs, B.Plūme.)

Kaprālis **Orlovskis** - Satikts Saigonā 1954. gadā. (K. Kronbergs.)

Ozoliņš Roberts - 1946.gadā Marseļā. Pēc Leģiona kopā ar A. Šulcu Lotringā. (A. Bušs. A. Šulcs.)

Ozols Kārlis - 2.REI Gūstā Dienbienfu ielenkumā. Repatriējies no gūsta uz Latvijas PSR (?)

Pētersons Oskars - 1946. g. Saigonā. Atgriezies Latvijā ar repatr. komisiju. 1954.-55. g. Parīzē, vēlāk ASV, vēlāk Austrālijā, vēlāk atkal ASV. (V. Suchockis, foto.)

Seržants **Plūme** Bruno - 1949.g. 3.BEP, 1950.g. 1.BEP Hanojā. Kaujas pie *Tat-Khe*, *RC-4*, vietminu gūstā. Atbrīvots uz Austrumvāciju 1952.g.

Podnieks Babis no Ventspils 1945.-51. Pieteicies no Zviedrijas. Tetovēta roka ar sievietes galvu.(Mācītājs Celms - Toronto, foto pie Celma.)

Francis J. - 1954.gadā Nuvionā, ceļā uz Indoķīnu. (B. Plūme, foto.)

Rapša Jānis - 1946.g. Vietnamā - pontonrotā, vēlāk Kohinhinā un Tonkinā. Vēlāk CPSL - *Sebha*. Miris Toronto -Kanādā. (DV.M - 1984. J. Greizis.)

Rauza Ēvalds - 1947. gadā kritis Vietnamā. (*Laiks - Telpa - Ļaudis*, A. Bušs.)

Robežnieks Andrejs - 1950.g. 3.REI, *Cao-Bang* Tonkinā ciņās pie *RC-4* sagūstīts. Atbrīvots uz Austrumvāciju, atgriezies Leģionā. Vēlāk Parīzē, Kanādā. (Plūme.)

Rozītis Ojārs - 13.DBLE Saigonā 1948.-50. gadā. Tagad dzīvo Francijā. (J. Greizis.)

Salters - 1946. gadā Vietnamā 3.REI. Kritis 1947. gada vasarā starp *Bentri* un *Batri*. (A. Bušs.)

Šauriņš Leons - Saimnieks ar kuplu bārdu - 1946.g. *Na-Trang*, kopā ar J. Greizi. Kritis 1947.gadā pie *Bentri*. (J. Greizis, E. Bonaparts.)

Schwarz Otto - istā vārdā Ozoliņš vai Bērziņš (A. Krūmiņš.)

Seglinieks

Skulme Valentīns - 1946. gadā pieteicies Leģionā no franču gūsta. Atvaļināts. Atgriezies Latvijā, populārs aktieris. (Brālis Skulme Latvijā.)

Kapo-šefs **Šleseris** Jānis - 1946.g. ieradies repatriācijas komitejā ar novilktu rokas granātu. 1954.g. Belabesā. Tagad Beļģijā? (A. Bertuks, A. Krūmiņš, B. Plūme.)

Seržants **Šmits** Imants - 1946.g. Leģionā no franču gūsta. 1947.g. kopā ar Kārkliņu Vietnamā. 1951. gadā - Francijā. (J. Romans, H. Mustis. A. Šulcs.)

Spoģis - Spāģis? Žanis - no Durbes 1946. gadā Leģionā no franču gūsta. 1947.g. kopā ar Kārkliņu Vietnamā. (LKPOPK, V. Valentīns, A. Kārkliņš.)

Sproģis no Rīgas

Kaprālis **Sprūde** - 1949.g. Marseļā, 1950.g. 3.BEP, vēlāk 1.BEP Tonkinā, Dienbienfu smagā mīnmetēju vadā. Miris vietminu gūstā. (B. Plūme, J. Aumalis.)

Strikeris Arnolds - 3 gadi Leģionā. Atvaļināts ar pensiju. 1956.g. atgriezies Latvijā. Miris 1996.gadā. Uz Vietnamu ar kuģi *Touraheim*. (B.Plūme, Z. Ogrīņš.)

Šulcs Āris - Ārijs - 1946. g. pieteicies no franču gūsta. Kuģis *SS Pasteur*. 3.REI Saigonā, vēlāk Tonkinā. Tagad Toronto - Kanādā. (A. Bušs, B. Plūme.)

Šulcs Elmārs - 1946.g. 3.REI Kohinhinā, pieteicies 1.*Cie.Para*, tagad Francijā. (A. Bušs, V. Suchockis.)

Sūna - 1952.g. satikts *Namur* - Alžīrijā, gads soda rotā *Colomb-Bechar* par dzeršanu. 1954.g. Belabesā. (B. Plūme, A. Bertuks.)

Seržants **Štāls** - 1946. g. Leģionā no Vācijas. 1952.gadā Belabesā, sporta rotā. (E. Bonaparts.)

Šteinmillers - Satikts Monreālā - Kanādā. Strādājis par krāsotāju. (J. Greizis.)

Kaprālis (seržants?) **Šteins Ēriks** - Dzidris - 6 gadi Leģionā 1.-2.REC. 1954.g. Belabesā. Vēlāk Parīzē un Kanādā. Miris Bostonā 1988.g. (Z. Ogrīņš, B. Plūme, foto.)

Strauja Kurts - 1953.-54.g. 2.REC Agadirā - Marokā, kopā ar Zaļumu. Tagad Monreālā - Kanādā. (P. Zaļums, B. Plūme, foto.)

Kapo-šefs **Straumanis Alfrēds** - Vēlāk ASV - Dr. Mag.Lit. 1949.g. 5.REI Vietnamā. Belabesā mūzikas un sporta rotā. Vēlāk Parīzē un ASV. (A. Bušs, E.Šteins, K.Kronbergs.)

Streņģe Jānis (Janos) - 1946.-49. g. Leģionā. Atvaļināts veselības dēļ. Vēlāk ASV speciālos spēkos. Tagad Monreālā - Kanādā. (B. Plūme.)

Kapo-šefs **Suchockis Vladislavs -Voldis** - 1946.g. Saigonā pie 40.CCB. Pieteicies no franču gūsta. Vēlāk Toronto - Kanādā. Miris 2003. g. (B. Plūme, foto.)

Teivāns - Dienējis Freiburgā - Vācijā. «Piesitis pēdu?» (J.Greizis.)

Toms - 2 gadi Vietnamā, vēlāk *Colomb-Bechar* - Alžīrijā, Sahār (K. Kronbergs.)

Treilons Mārtiņš - 1946.g. Saigonā. Atgriezies Latvijā ar repatriācijas komisiju. Izsūtīts uz Sibīriju? (V. Suchockis, O. Pētersons.)

Ūdris Alberts - (A. Straumanis *Latvija*.)

Seržants **Uljānovs Voldemars** - Valdis. 1946.-48.g. 2.REC 3. *Peloton* Belabesā. Vēlāk 1.REC Vietnamā kopā ar J.Greizi. (J.Greizis, foto.)

Adjutants **Vanags Edgars** - 22 gadi Leģionā. 1949.gadā 4.REI. Vēlāk ASV (?) (A. Bušs, J.Greizis, P. Zaļums, foto.)

Virsseržants **Vanags Pēteris** - Leģionā kopš 1934. gada. Pēc15 gadu dienesta mēbeļu darbnīca *Oujda* - Marokā, kokgriezējs Pankoka stilā. (A. Straumanis.)

- Veiss Aleksandrs** - 1951.gadā Saigonā 40.CCB. (A. Bušs, A. Straumanis.)
- Seržants **Vētra (Vetrans) Māris** - Marisa Vētras brāļa dēls. 1946.48.g. Vietnamā 3.REI, degradēts 1951.g. 1.janvārī. Kritis (gājis bojā) 1952.g. augustā. Apglabāts *Tai-Fu*. (E. Šteins, J. Greizis, foto.)
- Vetrovs Aleksandrs** - 1951.g. Saigonā 40.CCB. 1954.g. CSPL - *Sebha* - Sahārā, *Fort Leclerk* - Tunisijā. Vēlāk Bostonā ASV. Miris 1998.g. (A. Bušs, B. Plūme.)
- Vijups Arnolds** - 1946.g. Marseļā, vēlāk 3.REI Vietnamā, vēlāk *Sault-Ste-Marie*, Kanādā. Miris 2001.g. (A. Bušs, A. Šulcs, foto.)
- Kapo-šefs **Zaļums Pēteris** - 1.REC Vietnamā, 2.REC Marokā. Atvaļināts 1954.g. Vēlāk Parīzē, tagad Monreālā- Kanādā. (B. Plūme, foto.)
- Seržants? **Zālite/Zālitis Bruno** - Viļa Lāča brālēns. 1946.g. 3.REI Vietnamā. 1950.g. 6.REI Tunisijā. Degradēts? (J. Romans, A. Bušs, E. Bonaparts, foto.)
- Zandersons Pauls** - 5 gadi Leģionā. Erikas Krīgeres draugs Parīzē. (B. Plūme, Gaida Kelmeris.)
- Seržants **Ziediņš** - Belabesā pie pionieriem. 1954.g. Nuvionā ceļā uz Indoķīnu. (A. Bertuks. B. Plūme.)
- Ziedkalns Laimonis** - 1954.g. Nuvionā ceļā uz Indoķīnu. Saigonā pieteicies izpletņu lēcējos. Kritis Dienbiefu ielenkumā. (?) (B. Plūme. A. Keiva, vēstules, foto.)
- Zieds Jānis** - 3.REI - 3. Bat. Vietnamā 1947.g. smagi ievainots. Atvaļināts, draugs Vijupam. Atgriezies Latvijā, tagad Liepājā. (A. Šulcs, B. Plūme, E. Bonaparts.)
- ? **Ēriks** - Satikts 1953.g. Nuvionā ceļā uz Indoķīnu. (B. Plūme, foto ar vēlējumu.)
- S. V. Rīdzinieks** - Jānis Rapša redzējis kritušu pie *Hue* - Annāmā. (J. Rapša DV Mēnešrakstā 1984.)
- V. V. Madonietis** - Jānis Rapša redzējis kritušu pie *Hue* - Annāmā.
- Eglītis Edvards** - Kritis Vietnamā. (K. Kronbergs.)

VECAIS LEĢIONS 1900. - 1940 GADS

Seržants **Ādamsons** Miervaldis - dz. 29. jūn. 1910.g. 6 gadi Leģionā, dēvēts «Marokas baigais». Kapteinis Latviešu leģionā, Bruņinieka krusts. Nošauts Rīgā 1946.g. 23. augustā. (LKPOPK)

Arājs - (Balodis - Toronto.)

Bērziņš - Leģionā 1933.gadā. (*Latviešu kolonijas.*)

Balodis Aleksandrs - 5 gadi Leģionā 1930-os gados. (dēls Toronto - Kanādā.)

Inus Aleksandrs - 5 gadi Leģionā. Atgriezies Latvijā 1930.-31.gadā. Draugs pārpeldējis jūras šaurumu pie Gibraltara. (Brālis Bruno Inus - Monreālā.)

Milmanis Jānis - Pieteicies Leģionā no krievu Ekspedīcijas korpusa Francijā. 1917.g. Iemesls - pazaudējis plinti. (B. Plūme, J. Nagliņš.)

Pusvācietis Alberts - Leģionā pirms kara. Viņa un Lipicna gājiens no Marokas uz Kakakubi aprakstīts grāmatā *Tuksneša gūstā.* (*Latviešu kolonijas.*)

Rūja - 1930-os Tunisijas jātniekos (1.REC?) (*Atpūta* 1938.g. B. Šmits.)

Šmits B. - 7 gadi Leģionā. Rakstu sērija ar uzņēmumiem 1938. gada Atpūtā.

Kapteinis **Šucs** - 20 + gadi Leģionā. Uzdienējies no leģionāra, rets gadījums Leģiona vēsturē. (raksts *Latvija* 1947.g. 14.febr.)

Ulrichs Aleksandrs - Pēc Leģiona mūzikas skolotājs un drāmas pulciņa vadītājs. Atguvis tekošu latviešu valodu. (A. Straumanis, V. Suchockis.)

Mežs - Leģionā 1933.g. (*Latviešu kolonijas.*)

Šeltiņš - Leģionā 1930.gadā. 1936.g. Indoķīnā par ziņnesi. (*Latviešu kolonijas.*)

Švarcs - 1936.gada 1. janv. Colomb-Bechar bāzē. (*Latviešu kolonijas.*)

Licis - 1936. gadā Indoķīnā. (*Latviešu kolonijas.*)

Majoriņš Jānis - 1930.g. Sahārā Timinonc bāzē, strādājis par telegrāfistu. (*Latviešu kolonijas.*)

Magonis

Nazarevs - 1936. g. Indoķīnā. (*Latviešu kolonijas.*)

Lūsiņš - Leģionā 1933.gadā. (*Latviešu kolonijas.*)

Lapiņš - 1930-os gados Belabesā, Alžīrijas pulkā. (*Latviešu kolonijas.*)

Iespiests SIA «VALMIERAS TIPOGRĀFIJA LAPA»
A.Upīša ielā 7, Valmierā, LV-4200

**OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS**

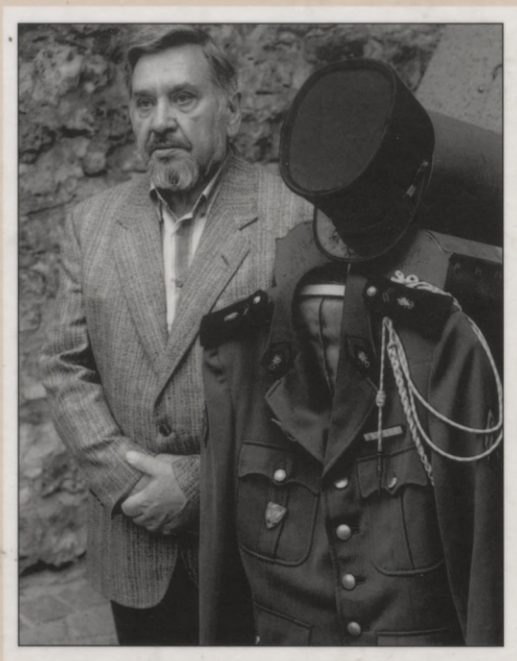
41-

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304051476

2004-5
L 154

Bruno Plūme

Grāmatas autors iestājās franču Ārzemnieku leģionā 1949.gadā un tika atvaļināts seržanta pakāpē 1954. gadā. Viņš ir savācis plašu materiālu par latviešiem Ārzemnieku leģionā. Grāmatā bez autora piedzīvojumiem ir arī citu viņa dienesta biedru atmiņas un sarakstes, kā arī raksti par Ārzemnieku leģiona lomu franču koloniālpolitikā. Tie ir aizraujoši, dramatiski un traģiski vēstījumi par latviešu likteņiem, kas aptver vai visu pasauli. Autors ir arī *Limbažu stāsti* autors un ir publicējis Latvijas un ārzemju latviešu periodikā ar dažādiem vēsturiskiem rakstiem.

Autors no savas dzīves vietas Kanādā ir tagad atgriezies Latvijā ar cerībām, pēc paša izteicieniem, iesūnot kādā Latvijas lauku stūrītī.

ISBN 9984-19-542-2

9 789984 195421